

**Н. Г. Ушакова
О. В. Носова
Т. Ю. Носова
О. А. Кулініч
Н. М. Федоренко**

Регіональна економіка

Навчальний посібник
у структурно-логічних схемах та таблицях

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Харківський державний університет харчування та торгівлі

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Навчальний посібник
у структурно-логічних схемах та таблицях

Харків
МОНОГРАФ
2019

УДК 332.1(075.8)
ББК 65.04
Р32

Автори:

**Н. Г. Ушакова, О. В. Носова, Т. Ю. Носова,
О. А. Кулініч, Н. М. Федоренко**

Рецензенти:

Г. М. Коломієць, д-р екон. наук, проф. кафедри економічної теорії та економічних методів управління, ХНУ ім. В. Н. Каразіна
М. В. Чорна, д-р екон. наук, проф. кафедри економіки підприємств харчування та торгівлі ім. І.Г. Бережного, ХДУХТ

Рекомендовано до друку вченою радою Харківського державного університету харчування та торгівлі, протокол № 16 від 15. 07. 2019 р.

Регіональна економіка : навч. посібник у структурно-логічних схемах та таблицях / Н. Г. Ушакова, О. В. Носова, Т. Ю. Носова та ін. – Х. : Монограф, 2019. – 232 с.

Посібник присвячено актуальним питанням регіональної економіки, що складають основу регулювання економічного, екологічного, соціального і природно-ресурсного розвитку регіонів в умовах ринкової системи господарювання. Навчальний матеріал представлено у вигляді структурно-логічних схем, таблиць, рисунків, переліку статистичних даних, що створює інформаційне підґрунтя у формуванні компетенцій майбутніх спеціалістів економічного спрямування.

УДК 332.1(075.8)
ББК 65.04

© Ушакова Н. Г., Носова О. В.,
Носова Т. Ю., Кулініч О. А.,
Федоренко Н. М., 2019
© Харківський державний університет
харчування та торгівлі, 2019

ЗМІСТ

Передмова.....	4
Тема 1. Предмет, метод і завдання дисципліни.....	6
Тема 2. Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів.....	13
Тема 3. Економічне районування та територіальна організація господарства...19	
Тема 4. Регіон у системі територіального поділу праці.....	25
Тема 5. Сутність, мета і завдання регіональної економічної політики.....	32
Тема 6. Механізм реалізації економічної політики регіонів.....	40
Тема 7. Господарський комплекс України, його структура і трансформація...48	
Тема 8. Фінансово-економічний потенціал регіонів України.....	53
Тема 9. Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку і розміщення.....	107
Тема 10. Економіка України як єдність регіональних соціально-економічних систем.....	116
Тема 11. Економіка регіонів України: стан та перспективи розвитку.....	127
Тема 12. Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція в європейські та інші світові структури.....	148
Тема 13. Фактори сталого розвитку регіонів.....	164
Тема 14. Наукові засади раціонального природокористування в регіонах.....	189
Тема 15. Екологічний моніторинг.....	202
Тема 16. Світовий досвід і міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища.....	221
Список використаних літературних джерел.....	231

ПЕРЕДМОВА

Навчальній посібник підготовлено згідно з програмою дисципліни «Регіональна економіка», яка є фундаментальною для студентів економічних спеціальностей закладів вищої освіти.

Розвиток регіонів України зіткнувся з низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників на сучасному етапі ринкових реформ, що зумовили його розбалансований, асиметричний та диспропорційний характер. Підставою цього стала невизначеність стратегічних пріоритетів регіонального розвитку у кризовий та посткризовий періоди, неготовність регіонів до неухильно зростаючого конкурентного тиску на внутрішньому та зовнішніх ринках у боротьбі за матеріальні, фінансові й людські ресурси, можливість ефективного використання геополітичного розташування регіональних систем і комплексів. Тактичні прорахунки регіонального розвитку України обумовлюються переважно відсутністю чітко визначених, науково-обґрунтованих економічних і соціальних стратегічних пріоритетів, неврахуванням особливостей довгострокових тенденцій регіонального розвитку, що формуються та діють на посткризовому етапі модернізації економіки.

У зв'язку з трансформацією економічних відносин постало завдання розробки нової регіональної політики та нового механізму управління регіональним розвитком. Створення такого механізму повинно базуватись на теоретичних засадах розміщення продуктивних сил та провідних принципах

регіональної економічної політики, на вивченні законів суспільного відтворення та їх прояву на регіональному рівні. Відтворювальний підхід до управління соціально-економічним розвитком регіону викликає необхідність встановлення взаємозв'язків та залежностей між усіма елементами регіональної системи, що забезпечують ефективний розвиток регіональної економіки і зростання добробуту населення.

На сучасному етапі розвитку національної економіки стає очевидною необхідність підходу до регіону як до цілісної відтворювальної системи, адже

саме зараз регіони нашої країни знаходяться у пошуках свого місця в територіальній системі країни і роблять спробу побудувати ефективний механізм управління відтворювальними процесами, що протікають на їх території.

Мета дисципліни «Регіональна економіка» – надання студентам теоретичних знань та набуття ними навичок з питань теоретичних і практичних засад територіальної організації продуктивних сил України, сучасного стану та напрямів регіонального розвитку економіки, а також екологічних знань, мислення та свідомості майбутніх фахівців економічного спрямування.

Основними завданнями регіональної економіки в теоретико-методологічному відношенні є: засвоєння теорії регіональної економіки і регіонального розвитку; оволодіння знаннями про територіальну і галузеву структуру господарського комплексу України та її регіонів, об'єктивну необхідність регіонального та ефективного використання природних, науково-виробничих, людських ресурсів регіонів країни; засвоєння принципів раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища, понять екологічний моніторинг, екологічні нормативи, стандарти, ознайомлення зі світовими екологічними проблемами та світовим досвідом охорони навколишнього середовища.

Вивчення навчального матеріалу дисципліни сприятиме підвищенню рівня загальноекономічної підготовки спеціалістів, формуванню в них навичок самостійного науково-аналітичного опрацювання проблем з позицій регіональних і державних потреб та інтересів.

Запропонований посібник містить навчальний матеріал у вигляді структурно-логічних схем, таблиць, рисунків, перелік статистичних даних з окремих питань та список інформаційних джерел, що удосконалює методичний інструментарій і може використовуватись як навігатор під час самостійного вивчення дисципліни студентами та аспірантами закладів вищої освіти України.

ТЕМА 1. ПРЕДМЕТ, МЕТОД І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Рис. 1.1 – Предмет, об'єкт та суб'єкти регіональної економіки

Теорії економічного розвитку регіонів

Напрямки і теорії регіональної науки		Представники
Географічний детермінізм	форма натуралістичних учень, де провідна роль у розвитку суспільства та нації відводиться географічному положенню та природним ресурсам	Ш. Монтеस्क'є, Е. Реклю
Енвайронменталізм	наукове вчення, що пояснює міжнародний поділ праці різницею у природному середовищі	А. Сміт, Е. Хентингтон
Штандортні теорії розміщення	припущення, що дані за всіма факторами розміщення можна зібрати, узагальнити й отримати точну відповідь про оптимальне місце будівництва підприємства (розміщення виробництва)	І.Г. фон Тюнен, В. Лаунхардт, А. Вебер
Регіональна наука	напрямок зарубіжної теорії розміщення продуктивних сил, що є синтезом багатьох традиційних наук. Регіональна наука має вивчати простір, регіони (райони), локації (місце розташування) та їх системи	П. Хаггет, У. Айзард, В. Леонтьєв
Теорія ринків збуту	основні фактори розвитку – ринок збуту товарів; інтереси національного господарства; максимальний прибуток; транспортний; сировинний.	А. Льош
	обґрунтування теорії «центрального міст», які забезпечують навколишній простір товарами та послугами; визначення ролі міст й агломерацій у формуванні ієрархічної територіальної структури країни.	В. Кристаллер
Геополітика	напрямок, який досліджує політику держави щодо довілля та розглядає проблеми, які виникають внаслідок просторових відносин.	Р. Челлен, Ф. Ратцель

Економічний мейнстрим і новітні парадигми економічної теорії

Критерії	Мейнстрим економічної науки	Парадигма розвитку
Пріоритет чинників виробництва	Капітал, праця, земля	Знання, праця, земля, капітал
Форма організації	Ієрархічна, фірма-виробник	Поєднання ієрархічних і горизонтальних, мережевих структур
Модель людини	Людина економічна	Людина соціальна
Характер поведінки основного суб'єкта	Методологічний індивідуалізм	Інституціональний холізм, людина – частина певних мікро-, мезо- та макроспільнот
Мотивація поведінки	Максималізація корисності (доходу)	Рух до зростання ролі постматеріальної мотивації
Засади економічної дії	Цілераціональний розрахунок	Ціннісна й цільова раціональність, соціокультурні підстави
Обмеження економічної дії	Ресурси, переваги суб'єктів господарювання	Ресурси, соціальні норми, власні культури настанови
Відношення економіки та суспільства	Економіка і ринок – відправні елементи, суспільство – зовнішнє по відношенню до них	Економіка – частина життєдіяльності суспільства, яке є первинним
Роль інститутів	Неявна екзогенна передумова аналізу, лишається за межами предмету дослідження	Ендогенна складова предмету дослідження
Пріоритети аналізу	Передбачення, пояснення	Пояснення, опис, передбачення
Переважні методи, що використовуються	Акцент на формальному моделюванні, кількісному аналізі, дедукції, рівноважного аналізу, соціального дарвінізму, економічного імперіалізму	Історичний, порівняльний якісний аналіз, поєднання індукції та дедукції, сходження від абстрактного до конкретного, визначення одиничного, особливого і загального, єдності логічного та історичного, міждисциплінарний підхід

Джерело: складено В. Липовим [9]

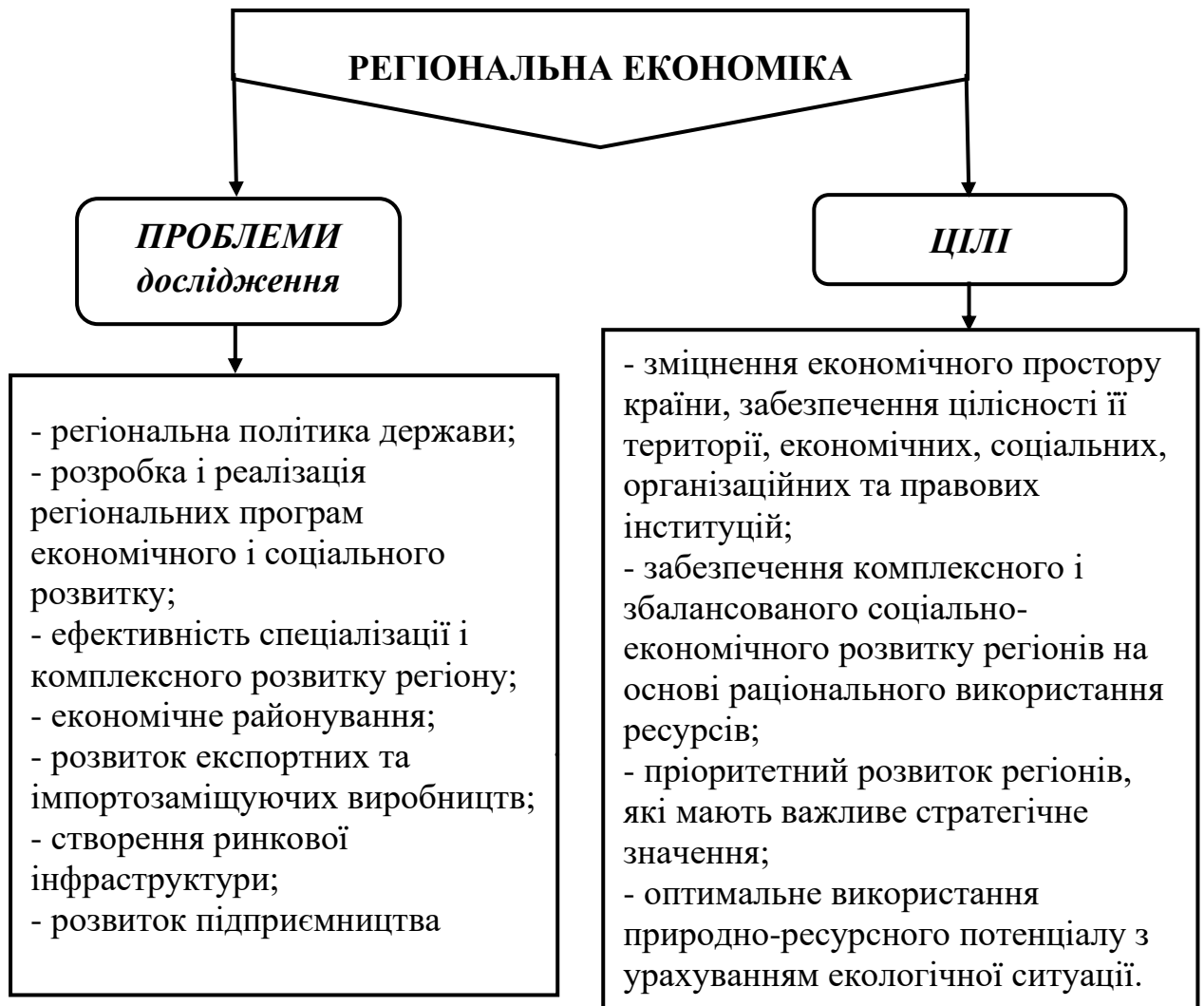

Рис. 1.2 – Проблеми дослідження та цілі регіональної економіки

Рис. 1.3 – Завдання регіональної економіки

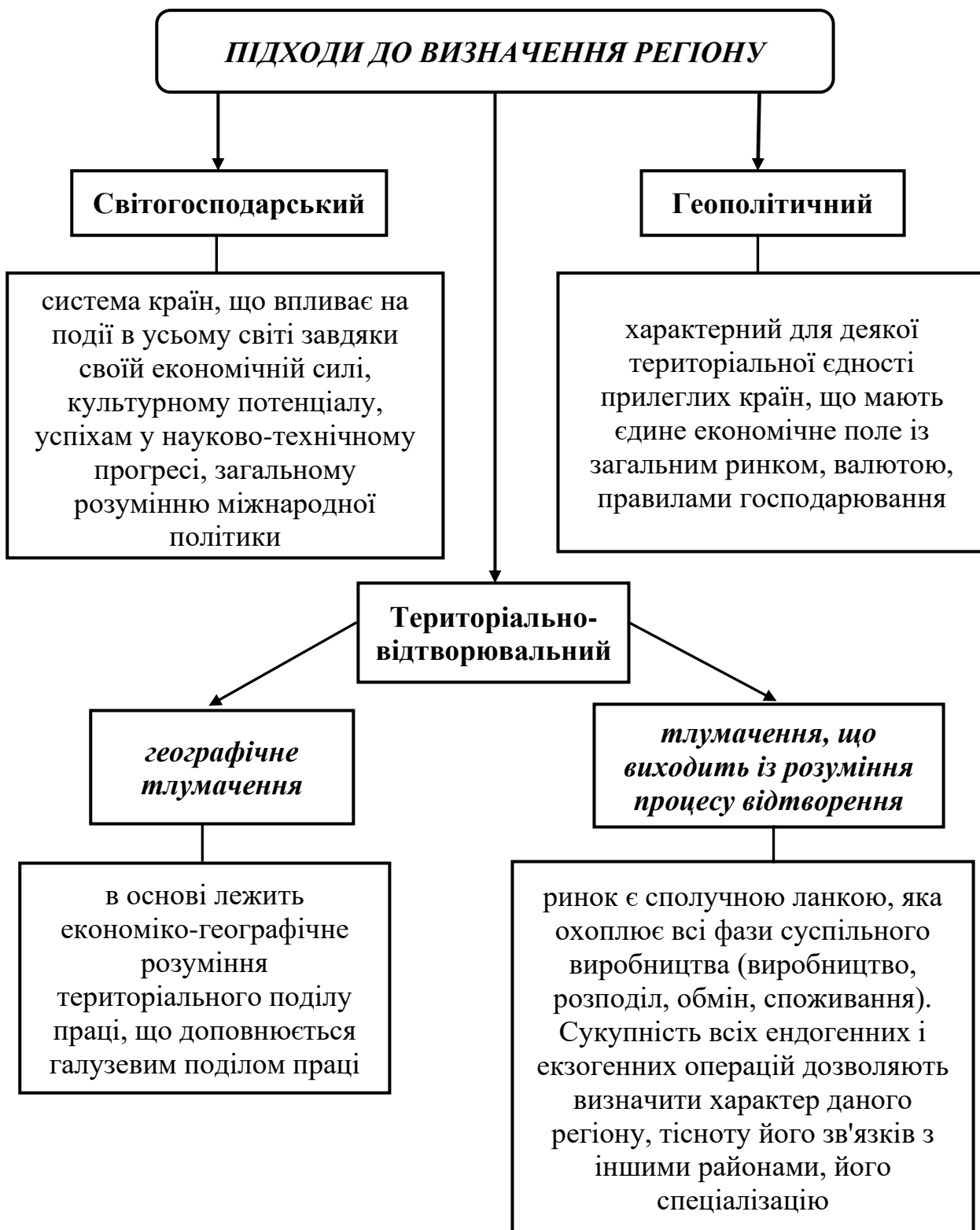

Рис. 1.4 – Підходи до визначення регіону

Рис. 1.5 – Методи регіональної економіки

ТЕМА 2. ЗАКОНОМІРНОСТІ, ПРИНЦИПИ І ФАКТОРИ РОЗМІЩЕННЯ ПРОДУКТИВНИХ СИЛ ТА ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ

Рис. 2.1 – Формування основ ринкової економіки в Україні з урахуванням класичних закономірностей

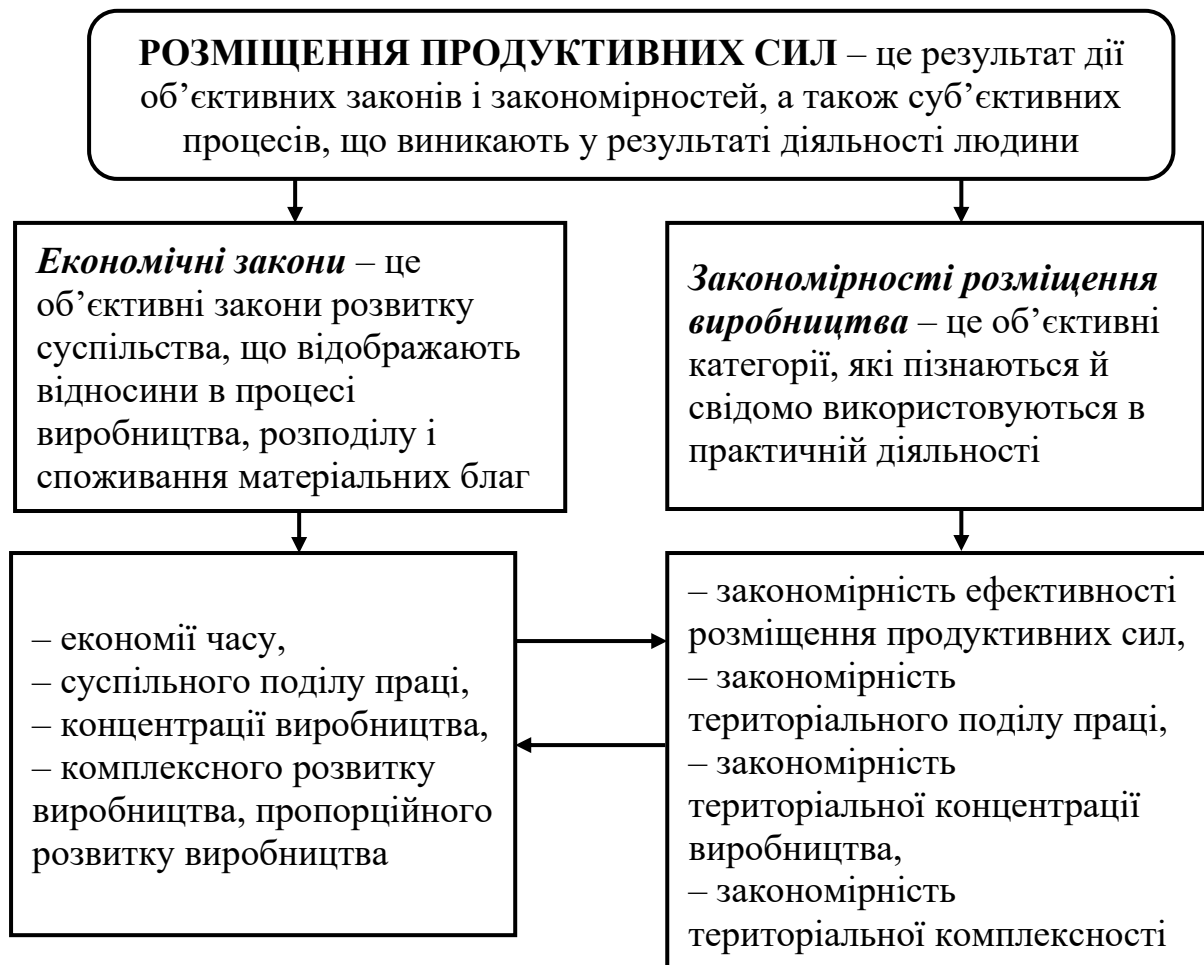

Рис. 2.2 – Економічні закони та закономірності розміщення виробництва

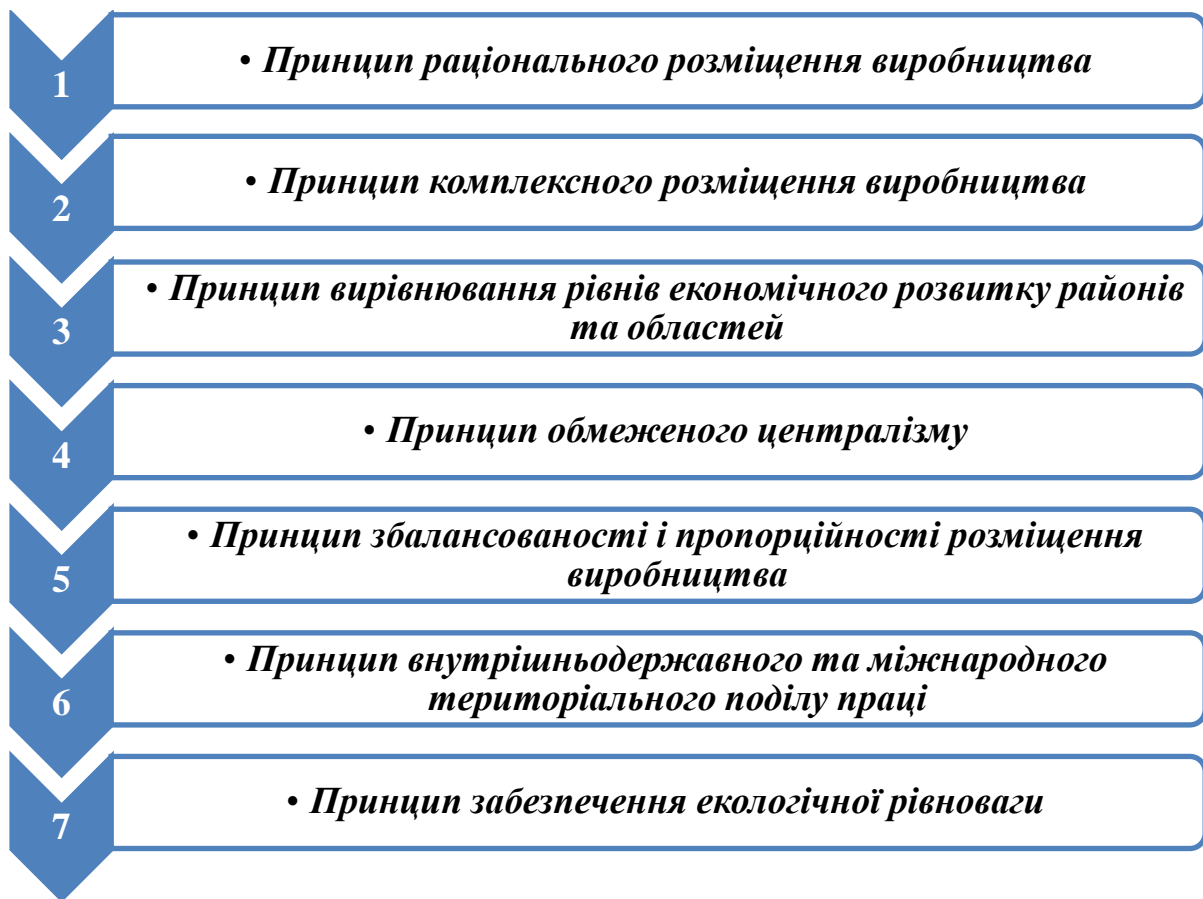

Рис. 2.3 – Узагальнені принципи проведення економічної політики в розміщенні продуктивних сил і розвитку регіонів.

Таблиця 2.1

Сутність принципів проведення економічної політики в розміщенні продуктивних сил

Принцип	Сутність
<i>раціонального розміщення виробництва</i>	Раціональне розміщення виробництва передбачає досягнення високої ефективності народного господарства за рахунок: наближення виробництва до джерел палива й води; наближення трудомістких галузей до районів зосередження трудових ресурсів; наближення масового виробництва малотранспортабельної продукції до місць її споживання; ліквідація (уникнення) зустрічних перевезень однотипної сировини, палива та готової продукції з одного регіону в інший; обмеження надмірної концентрації промисловості у великих містах, переважне розміщення нових промислових об'єктів у малих і середніх містах; охорона природи й забезпечення комфортних екологічних умов проживання населення

Продовження таблиці 2.1.

<p>комплексного розміщення виробництва</p>	<p>розміщення об'єктів передбачає: комплексне використання природних ресурсів та відходів їх переробки; раціональне використання трудових ресурсів різних вікових груп чоловічої та жіночої статі; установа ефективних виробничих зв'язків між підприємствами; створення єдиної виробничої і соціальної інфраструктури з метою обслуговування локальних виробничих комплексів та населених пунктів</p>
<p>збалансованості та пропорційності розміщення виробництва</p>	<p>передбачає дотримання збалансованості між виробничими потужностями та обсягом виробництва з одного боку та наявністю сировинних, паливно-енергетичних, трудових, сільськогосподарських ресурсів – з іншого; дотримання пропорційності між галузями спеціалізації, допоміжними та обслуговуючими, між добувною й обробними ланками виробництва, а також між виробничою та соціальною сферою тощо</p>
<p>внутрішньо-державного та міжнародного територіального поділу праці</p>	<p>країна й регіони повинні розвивати ті галузі виробництва, для яких складаються найкращі умови: затрати праці є найнижчими, навколишньому середовищу завдається мінімальна шкода, а їх продукція є конкурентоспроможною й користується постійним попитом на міжнародному та внутрішньодержавному ринках</p>
<p>обмеженого централізму</p>	<p>зумовлює органічне поєднання інтересів країни та її економічних регіонів. При цьому передбачається створення умов для розвитку продуктивних сил у регіоні з метою підвищення рівня його соціально-економічного розвитку. Однак розвиток кожного регіону не повинен вступати у суперечність із державною регіональною політикою, яка розробляється з урахуванням загальнодержавних інтересів, що є пріоритетними</p>
<p>вирівнювання рівнів економічного розвитку районів та областей</p>	<p>передбачає зближення територій за інтегральними показниками, що характеризують кінцеву результативність їх господарської діяльності</p>
<p>забезпечення екологічної рівноваги</p>	<p>передбачає формування екологічнобезпечного типу господарства, раціональне використання природно-ресурсного та трудового потенціалу регіону. Під час вибору можливих варіантів розміщення виробництва перевага надається тим із них, які не створюють екологічної напруженості на певній території</p>

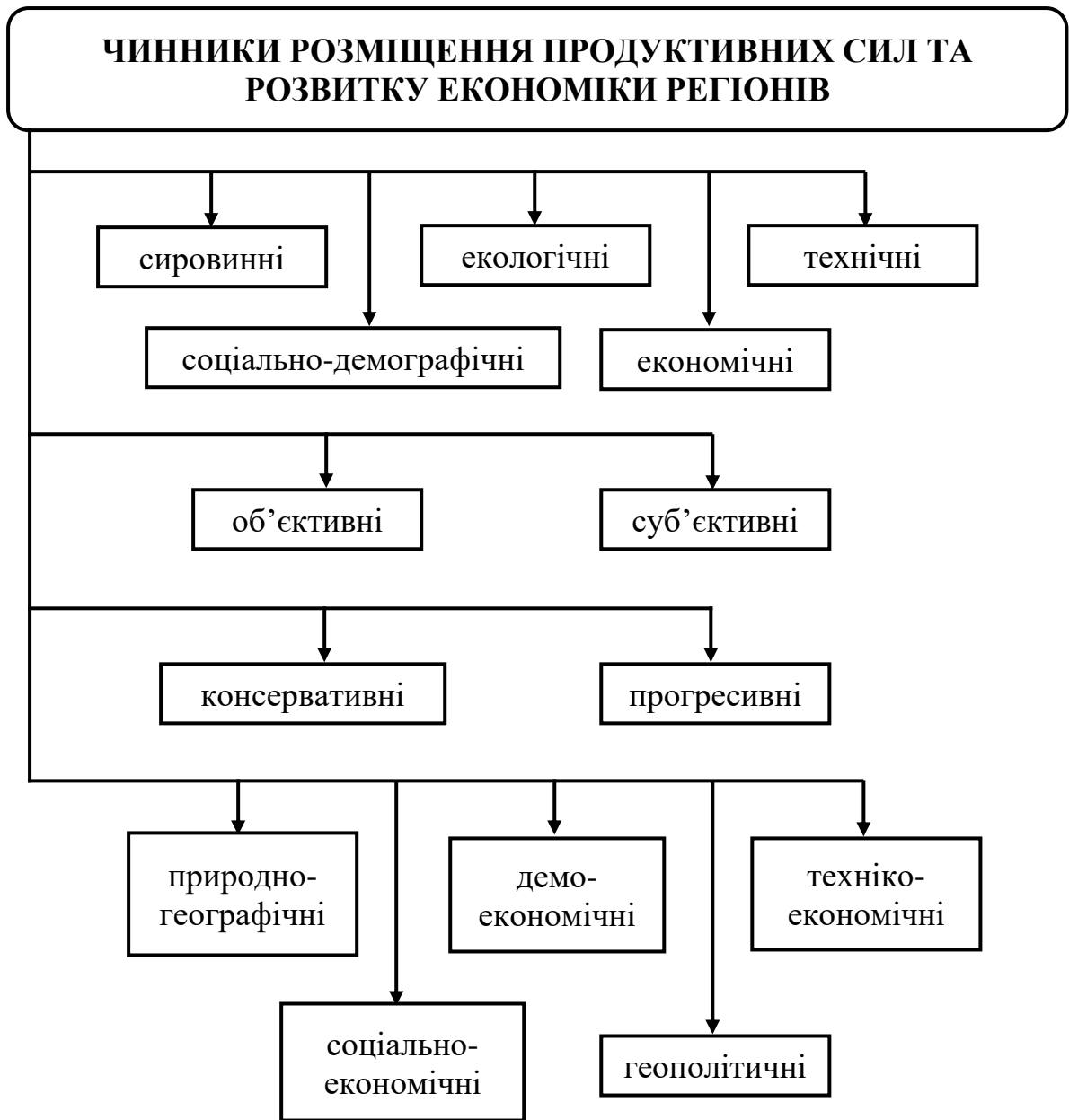

Рис. 2.4 – Чинники розміщення продуктивних сил та розвитку економіки регіонів

Семантичний аналіз забезпечення регіональної економіки країни [12]

№ п/п	Джерело	Значення
1.	Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року, затверджена Кабінетом Міністрів України 6 серпня 2014 р. № 385	Стратегія спрямована на визначення завдань та інструментів для розв'язання соціальних проблем, підвищення рівня економічного потенціалу територій, продуктивності їх економіки, прибутковості бізнесу та доходів населення і, як наслідок, створення умов для загального підвищення соціальних стандартів, якості життя та розвитку бізнес-середовища.
2.	Конституція України (ст. 142, 143)	Зазначає, що матеріальною і фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме і нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, інші кошти, земля, природні ресурси, що є у власності територіальних громад сіл, селищ, міст, районів у містах, а також об'єкти їхньої спільної власності, що перебувають в управлінні районних і обласних рад. Держава бере участь у формуванні доходів бюджетів місцевого самоврядування, фінансово підтримує місцеве самоврядування. Витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади, компенсуються державою.
3.	Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997 «Про місцеве самоврядування в Україні»	Визначає систему та гарантії місцевого самоврядування в Україні, засади організації та діяльності, правового статусу і відповідальності органів та посадових осіб місцевого самоврядування.
4.	Закон України № 586-XIV від 09.04.1999 «Про місцеві державні адміністрації»	Визначає організацію, повноваження та порядок діяльності місцевих державних адміністрацій.
5.	Закон України № 2850-IV від 08.09.2005 «Про стимулювання розвитку регіонів»	Визначає правові, економічні та організаційні засади реалізації державної регіональної політики щодо стимулювання розвитку регіонів та подолання депресивності територій.
6.	Постанова Кабінету Міністрів України № 1149 від 8 грудня 2010 р. «Деякі питання розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів»	Визначає формулу розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів (дотацій вирівнювання та коштів, що передаються до державного бюджету) між державним та місцевими бюджетами.
7.	Постанова Кабінету Міністрів України №1132 від 15 грудня 2010 р. «Про затвердження порядку перерахування міжбюджетних трансфертів»	Визначає механізм перерахування міжбюджетних трансфертів (дотації вирівнювання, субвенції, кошти, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів та до місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів, а також додаткові дотації).

ТЕМА 3. ЕКОНОМІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ ТА ТЕРИТОРІАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ГОСПОДАРСТВА

Рис. 3.1 – Базові критерії концепції територіального економічного поділу країни

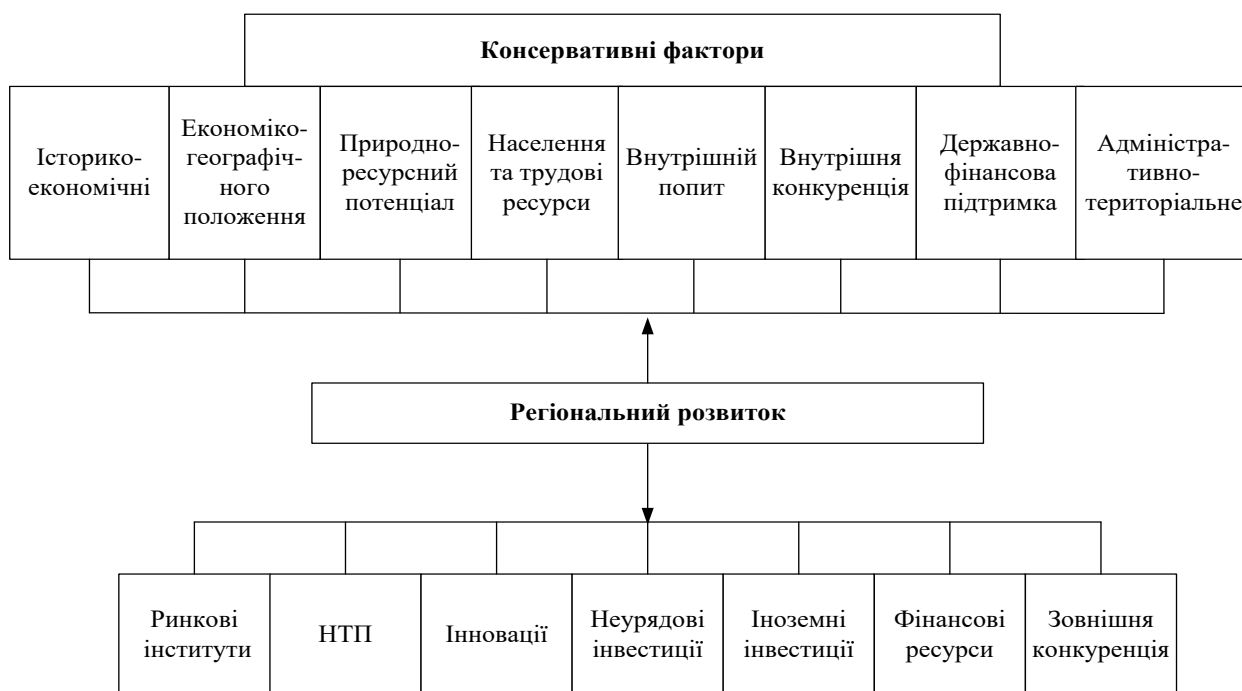

Рис. 3.2 – Групи факторів розвитку економіки регіону (за В. Семеновим)

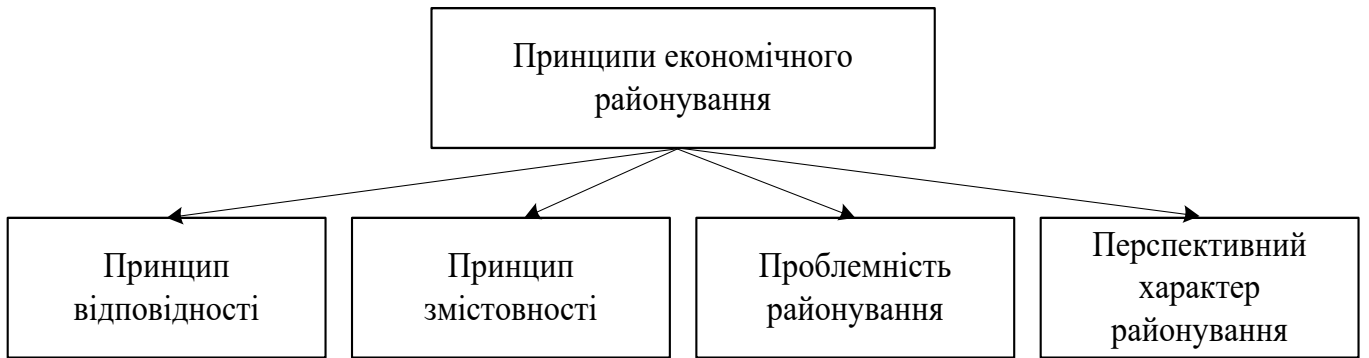

Рис. 3.3 – Сучасні принципи економічного районування

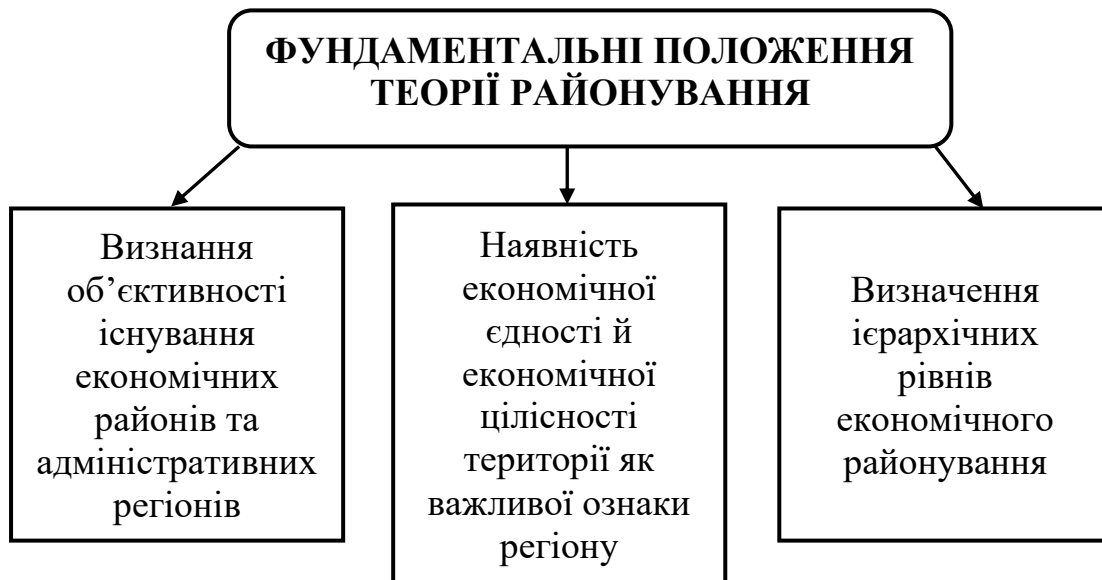

Рис. 3.4 – Положення теорії районування

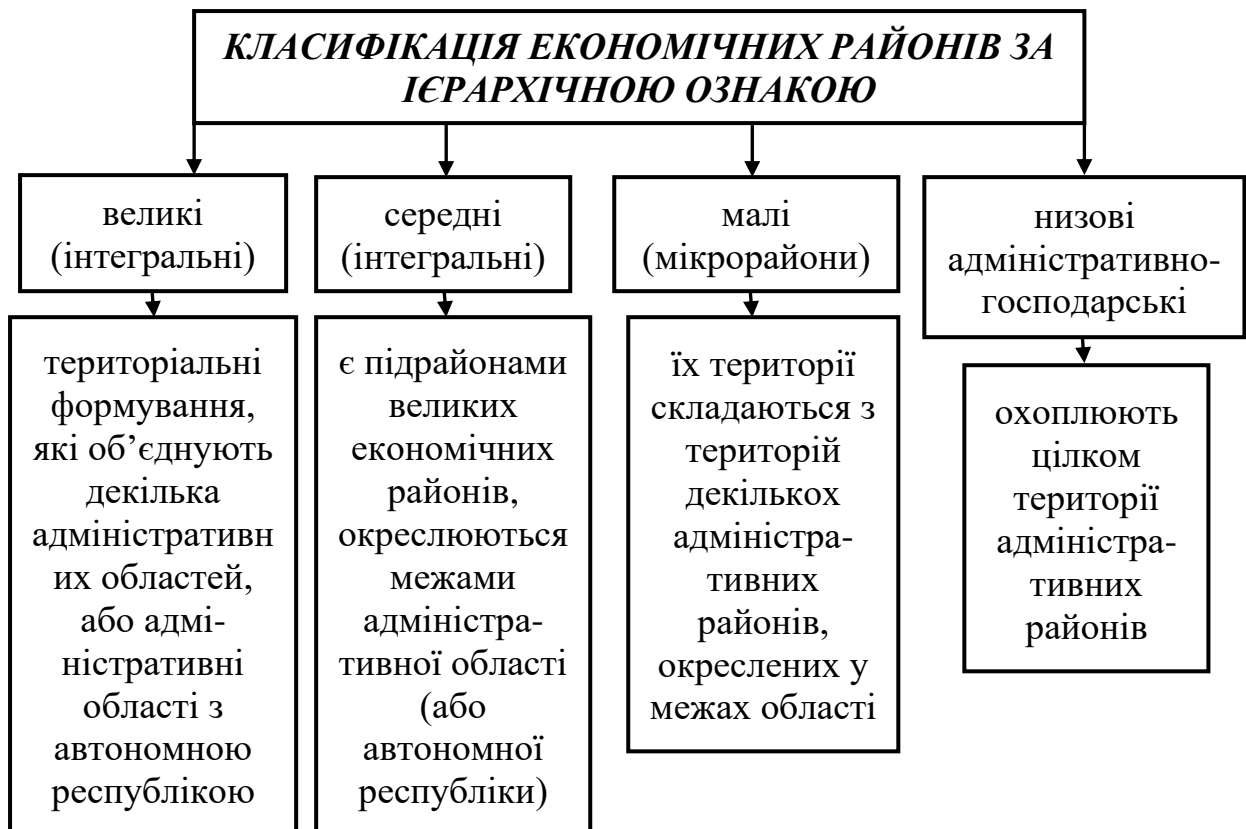

Рис. 3.5 – Класифікація економічних районів за ієрархічною ознакою

Рис. 3.6 – Основні функції економічного районування

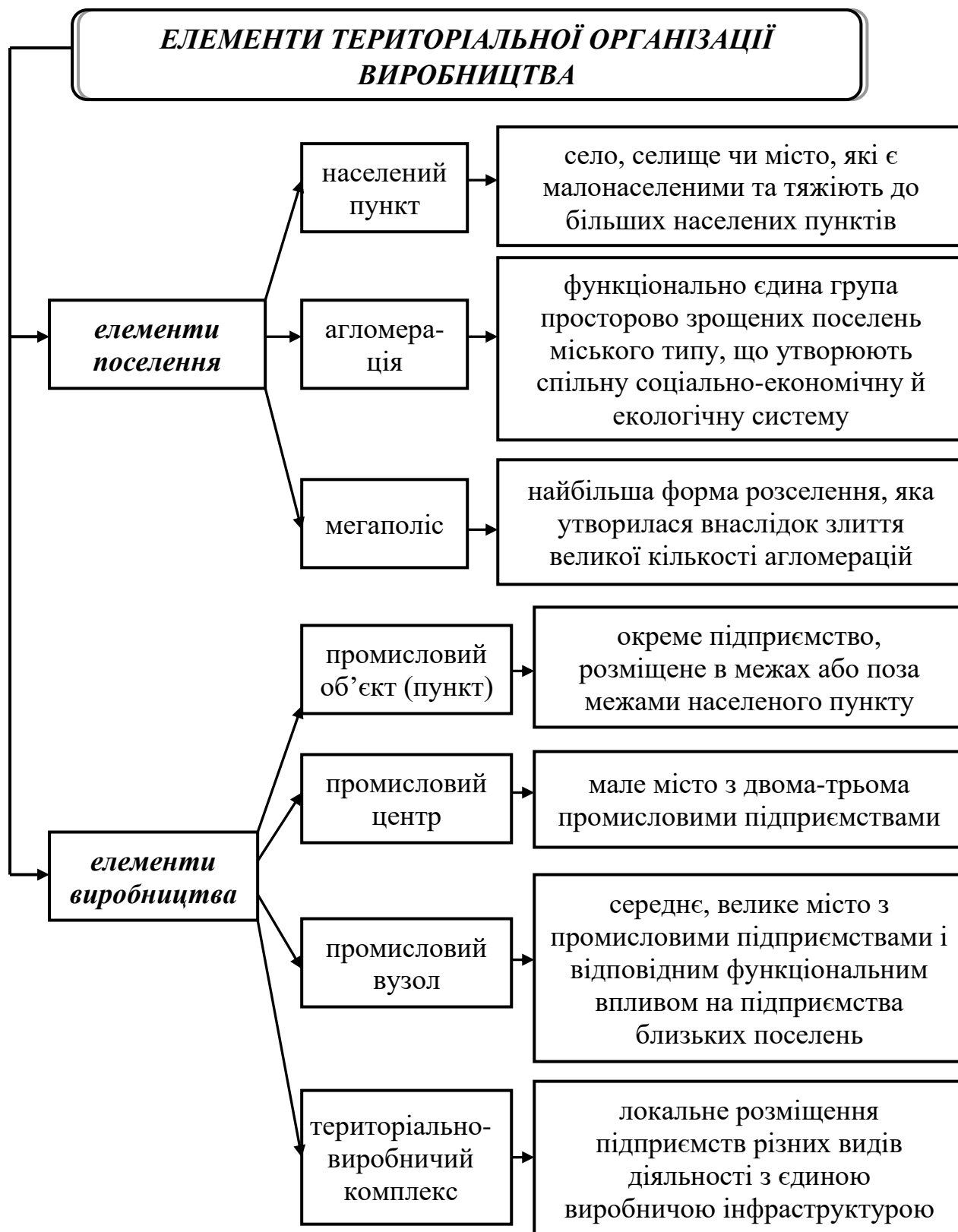

Рис. 3.7 – Елементи територіальної організації виробництва

Рис. 3.8 – Інноваційні форми територіальної організації продуктивних сил

Рис. 3.9 – Схема економічних районів України, запропонована Радою по вивченню продуктивних сил України НАН України

ТЕМА 4. РЕГІОН У СИСТЕМІ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ПОДІЛУ ПРАЦІ

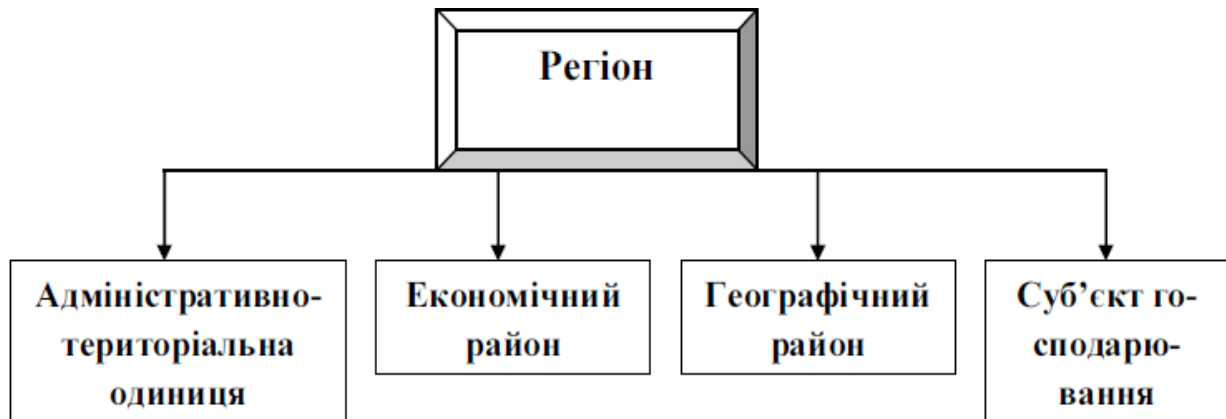

Рис. 4.1 – Поняття регіону з точки зору економіко-правового розуміння [12]

Таблиця 4.1

Основні ознаки поняття «регіон»

<i>Ознака</i>	<i>Сутність</i>
Єдність і цілісність	Наявність стійких внутрішньорегіональних технологічних, економічних, соціальних і культурних зв'язків
Комплексність господарства	Передбачає збалансований і пропорційний розвиток продуктивних сил регіону
Місце в територіальному поділі праці (спеціалізація)	Виробництво в регіоні певних товарів і послуг та подальший обмін ними
Інституціоналізація	Наявність адміністративних органів управління та виборного органу

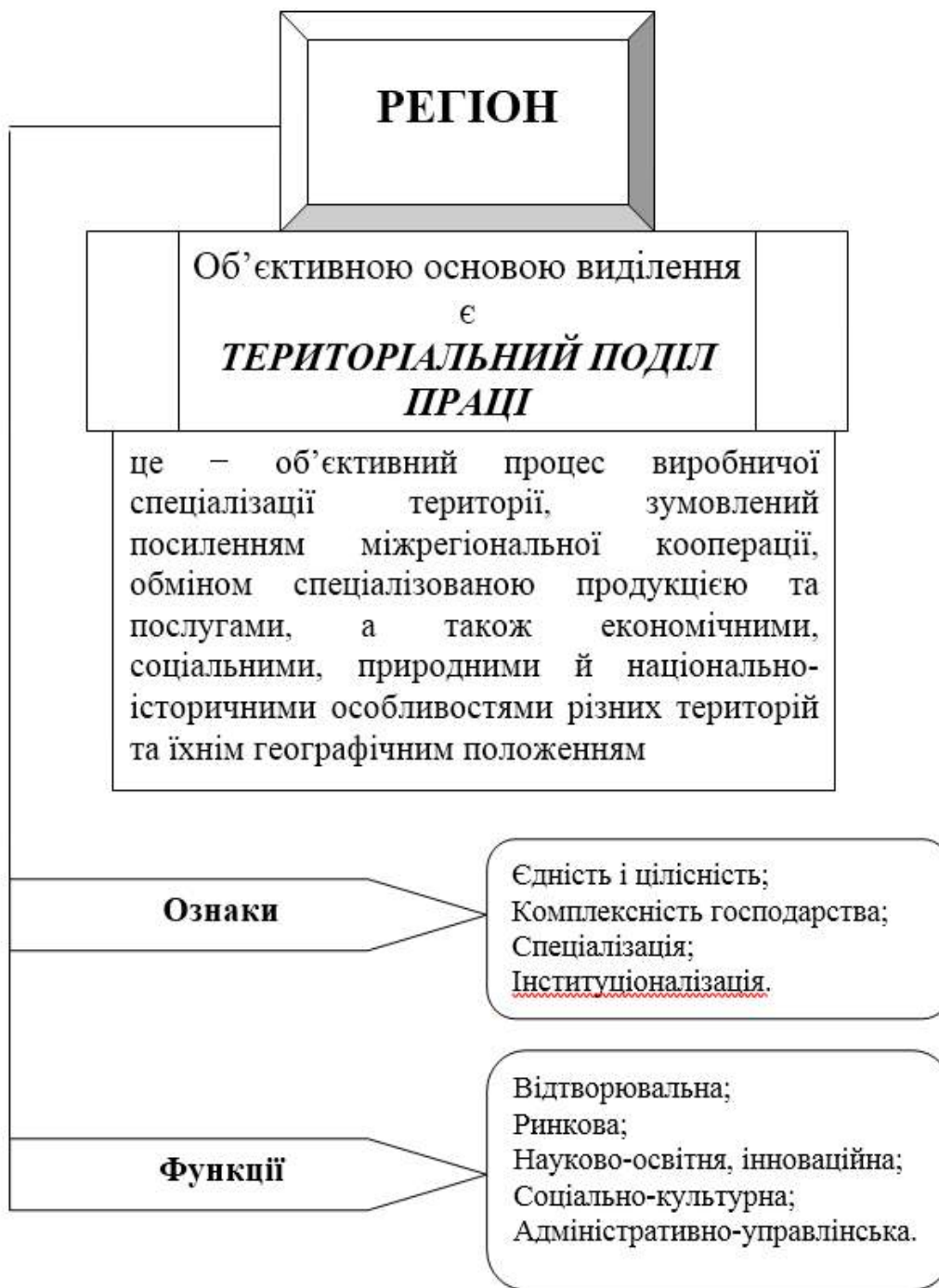

Рис. 4.2 – Ознаки та функції регіону в територіальному поділі праці [12]

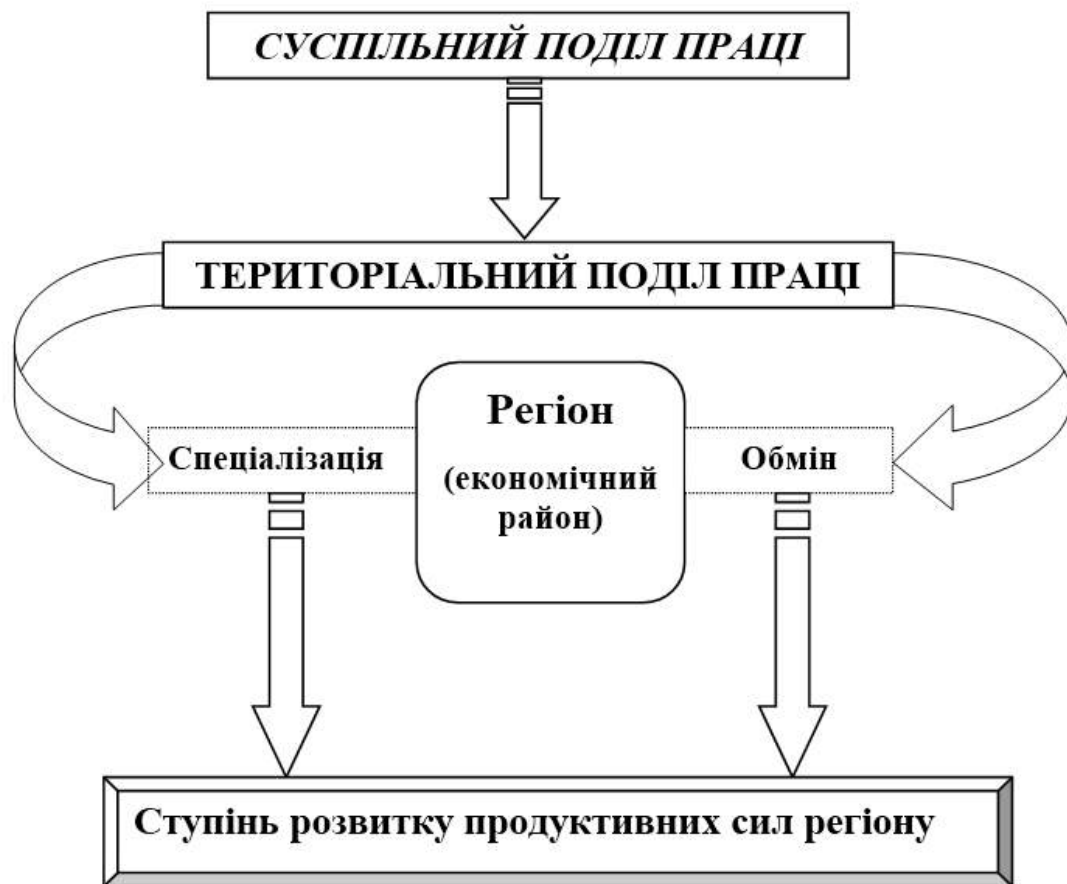

Рис.4.3 – Взаємозв’язок рівня поділу праці та ступеня розвитку продуктивних сил регіону [12]

Рис.4.4 – Функції регіону

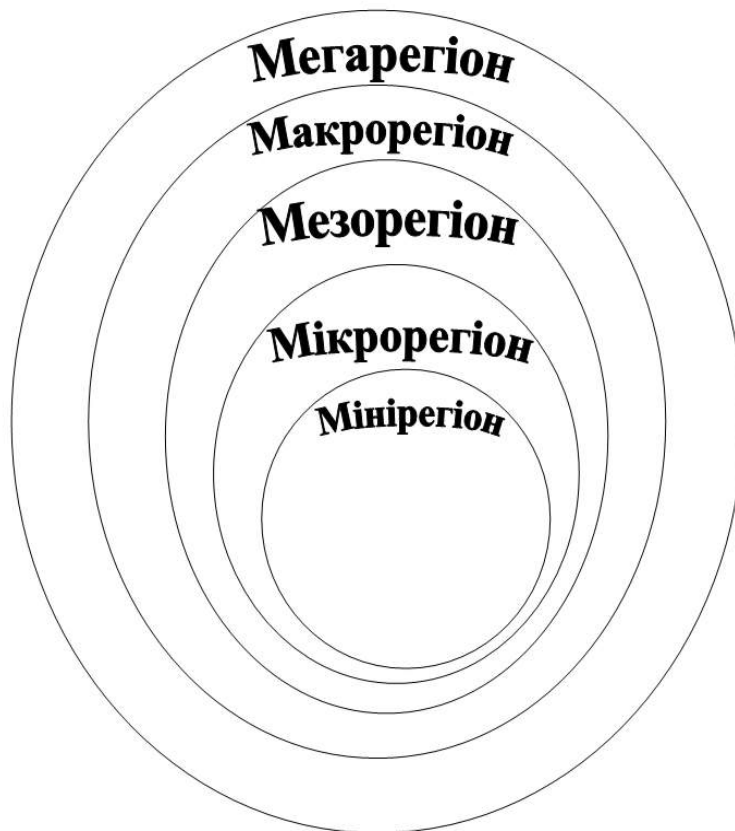

Рис. 4.5 – Холархія взаємозв’язків між типами регіонів залежно від масштабів [12]

Таблиця 4.2

Соціально-економічні макрорегіони та мезорегіони України

<i>Макрорегіон</i>	<i>Мезорегіони, що входять до складу макрорегіону</i>
Центральноукраїнський	Житомирська, Київська, Черкаська, Чернігівська, Кіровоградська обл.
Донецько-Придніпровський	Донецька, Дніпропетровська, Луганська, Запорізька обл.
Північно-Східний	Полтавська, Сумська, Харківська обл.
Причорноморський	Миколаївська, Одеська, Херсонська обл., Автономна Республіка Крим
Західноукраїнський	Рівненська, Волинська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Вінницька, Хмельницька, Закарпатська, Чернівецька обл.

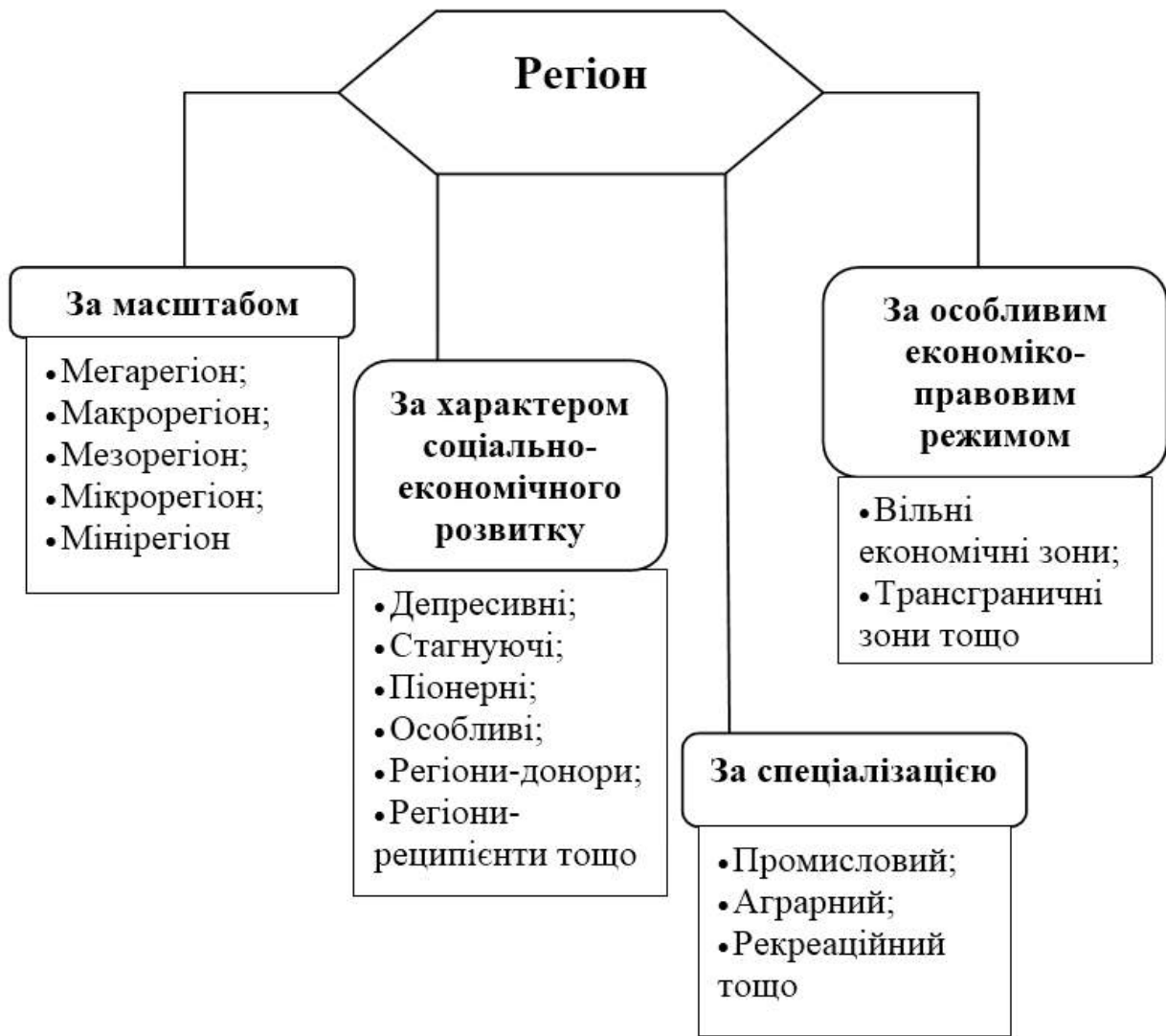

Рис. 4.6 – Типологія регіонів [12]

Валовий регіональний продукт (млн. грн) [4]

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 ²	2015 ²	2016 ²	2017 ²
Україна	345113	441452	544153	720731	948056	913345	1082569	1302079	1459096	1522657	1586915	1988544	2385367	2983882
АР Крим	9901	12848	16044	20874	27365	27396	32426	38220	44536	46393
Вінницька	8123	10207	12414	15381	20094	20104	23589	29099	33024	36191	43990	59871	74411	92427
Волинська	4994	6553	7687	10072	12784	12225	14429	17637	20005	20622	24195	31688	35744	51972
Дніпропетровська	30040	41227	52347	71173	104687	93331	116136	140020	147970	152905	176540	215206	244478	313830
Донецька	45617	58044	72361	92093	117646	103739	128986	161021	170775	164926	119983	115012	137500	166404
Житомирська	5947	7430	8784	11127	15008	14731	18743	21928	24849	25676	29815	38425	47919	61470
Закарпатська	5297	6700	8185	10508	13208	12542	15299	18054	21404	21400	24120	28952	32390	43043
Запорізька	15255	19968	24787	33158	42445	37446	42736	49525	54828	54352	65968	89061	104323	130377
Івано-Франківська	7311	9622	11316	13916	17883	17241	20446	26752	32286	33196	37643	45854	51404	63850
Київська	11883	15362	19188	26221	35687	37548	44953	59154	69663	68931	79561	104030	128638	157043
Кіровоградська	5594	6877	8187	9989	13961	13389	15749	20041	22056	25313	28758	38447	46021	53031
Луганська	14672	19716	24159	32280	42985	38451	45541	57202	58767	55108	31393	23849	31356	30285
Львівська	13992	17192	21486	27987	35534	35955	41655	52103	61962	63329	72923	94690	114842	147404
Миколаївська	7934	9553	11876	14767	19410	20336	24055	27633	29205	32030	35408	48195	57815	69371
Одеська	17029	20762	24898	33116	46994	48647	53878	61499	64743	69760	74934	99761	119800	149530
Полтавська	13983	18099	22179	28355	34118	33629	44291	52252	56580	58464	69831	95867	116272	150904
Рівненська	5599	7263	8924	11180	14074	13469	15882	19302	21795	22004	28724	35252	39469	48836
Сумська	6275	8025	9566	12341	16210	16060	18333	22907	24933	26765	30397	41567	46287	56530
Тернопільська	3948	5137	6452	8276	10618	11173	12726	16294	17957	18085	21676	26656	31072	40747
Харківська	20524	25618	32023	43868	59389	58923	65293	76866	82223	85315	96596	124843	154871	187454
Херсонська	5200	6469	7565	9034	13174	13436	15649	18448	19357	20767	23250	32215	38743	47868
Хмельницька	6344	7958	9603	12339	16061	15758	18096	22843	26237	26426	32162	41088	48859	63882
Черкаська	6623	9014	10957	13656	19101	18707	22354	27012	31265	33087	38466	50843	59412	73176
Чернівецька	3277	4234	5126	6672	8833	8484	9892	11969	13166	13757	15049	18506	21239	28591
Чернігівська	6181	7627	8950	11532	14918	14636	17008	21165	23934	24237	28156	36966	43362	56672
м. Київ	61357	77124	95267	135900	169564	169537	196639	223774	275685	312552	357377	451700	559140	699185
м. Севастополь	2213	2823	3822	4916	6305	6452	7785	9359	9891	11066

¹ Починаючи з 2012 року розрахунки здійснено відповідно до Методологічних положень оновленої версії СНР 2008 року (наказ Держстату України від 17.12.2013 № 398).

² Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській обл.

Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу (грн) [4]

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 ²	2015 ²	2016 ²	2017 ²
Україна	7273	9372	11630	15496	20495	19832	23600	28488	32002	33473	36904	46413	55899	70233
АР Крим	4951	6460	8101	10574	13898	13933	16507	19467	22675	23595
Вінницька	4700	5966	7328	9159	12061	12145	14332	17768	20253	22303	27249	37270	46615	58384
Волинська	4771	6285	7397	9711	12340	11796	13916	16993	19249	19817	23218	30387	34310	49987
Дніпропетровська	8609	11909	15239	20868	30918	27737	34709	42068	44650	46333	53749	65897	75396	97137
Донецька	9713	12490	15725	20197	26028	23137	28986	36446	38907	37830	27771	26864	32318	39411
Житомирська	4397	5554	6636	8485	11545	11419	14616	17184	19551	20286	23678	30698	38520	49737
Закарпатська	4238	5373	6576	8452	10626	10081	12278	14455	17088	17044	19170	22989	25727	34202
Запорізька	8093	10683	13369	18022	23232	20614	23657	27567	30656	30526	37251	50609	59729	75306
Івано-Франківська	5238	6916	8157	10055	12940	12485	14814	19386	23379	24022	27232	33170	37220	46312
Київська	6652	8673	10918	15033	20593	21769	26140	34420	40483	39988	46058	60109	74216	90027
Кіровоградська	5122	6394	7723	9546	13515	13096	15533	19918	22082	25533	29223	39356	47469	55183
Луганська	5973	8131	10085	13628	18338	16562	19788	25067	25950	24514	14079	10778	14251	13883
Львівська	5396	6657	8351	10915	13902	14093	16353	20490	24387	24937	28731	37338	45319	58221
Миколаївська	6424	7801	9769	12227	16175	17050	20276	23402	24838	27355	30357	41501	50091	60549
Одеська	7028	8619	10379	13827	19638	20341	22544	25748	27070	29118	31268	41682	50159	62701
Полтавська	8841	11574	14330	18500	22476	22337	29652	35246	38424	39962	48040	66390	81145	106248
Рівненська	4817	6269	7724	9695	12217	11699	13785	16735	18860	19003	24762	30350	33958	42038
Сумська	5009	6497	7848	10249	13622	13631	15711	19800	21722	23517	26943	37170	41741	51419
Тернопільська	3516	4603	5819	7510	9688	10240	11713	15055	16644	16819	20228	24963	29247	38593
Харківська	7182	9025	11353	15645	21294	21228	23639	27966	29972	31128	35328	45816	57150	69489
Херсонська	4546	5713	6744	8122	11944	12256	14346	16990	17910	19311	21725	30246	36585	45532
Хмельницька	4549	5764	7023	9100	11932	11780	13602	17260	19920	20165	24662	31660	37881	49916
Черкаська	4853	6681	8209	10331	14581	14393	17325	21082	24558	26168	30628	40759	48025	59697
Чернівецька	3589	4654	5650	7369	9771	9383	10939	13228	14529	15154	16552	20338	23365	31509
Чернігівська	5163	6474	7714	10081	13213	13121	15406	19357	22096	22603	26530	35196	41726	55198
м. Київ	23130	28780	35210	49795	61592	61088	70424	79729	97429	109402	124163	155904	191736	238622
м. Севастополь	5847	7452	10079	12961	16592	16966	20455	24564	25872	28765

² Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

ТЕМА 5. СУТНІСТЬ, МЕТА І ЗАВДАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

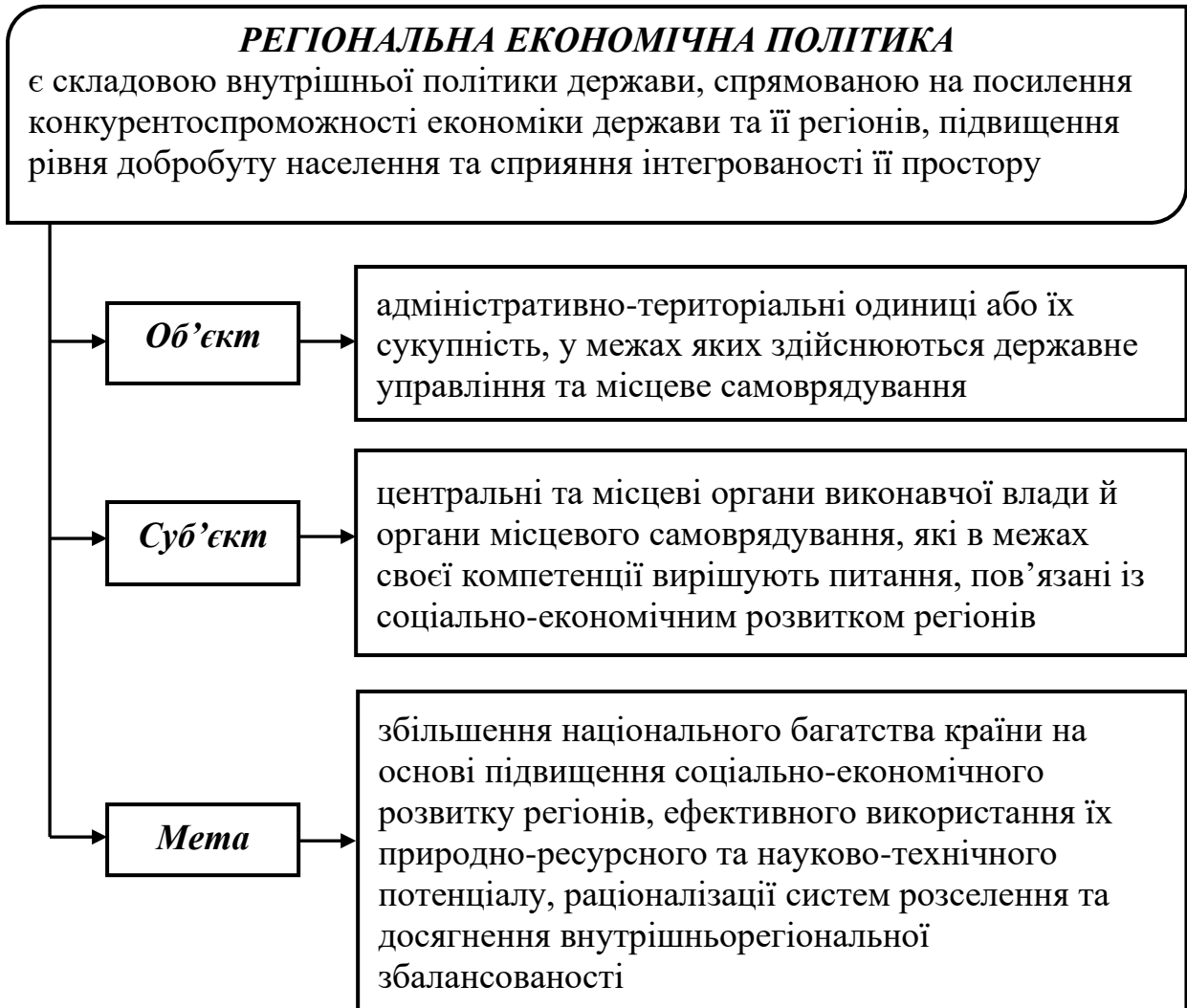

Рис. 5.1 – Об'єкт, суб'єкт та мета регіональної економічної політики

АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Рис. 5.2 – Аспекти регіональної економічної політики

СКЛАДОВІ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

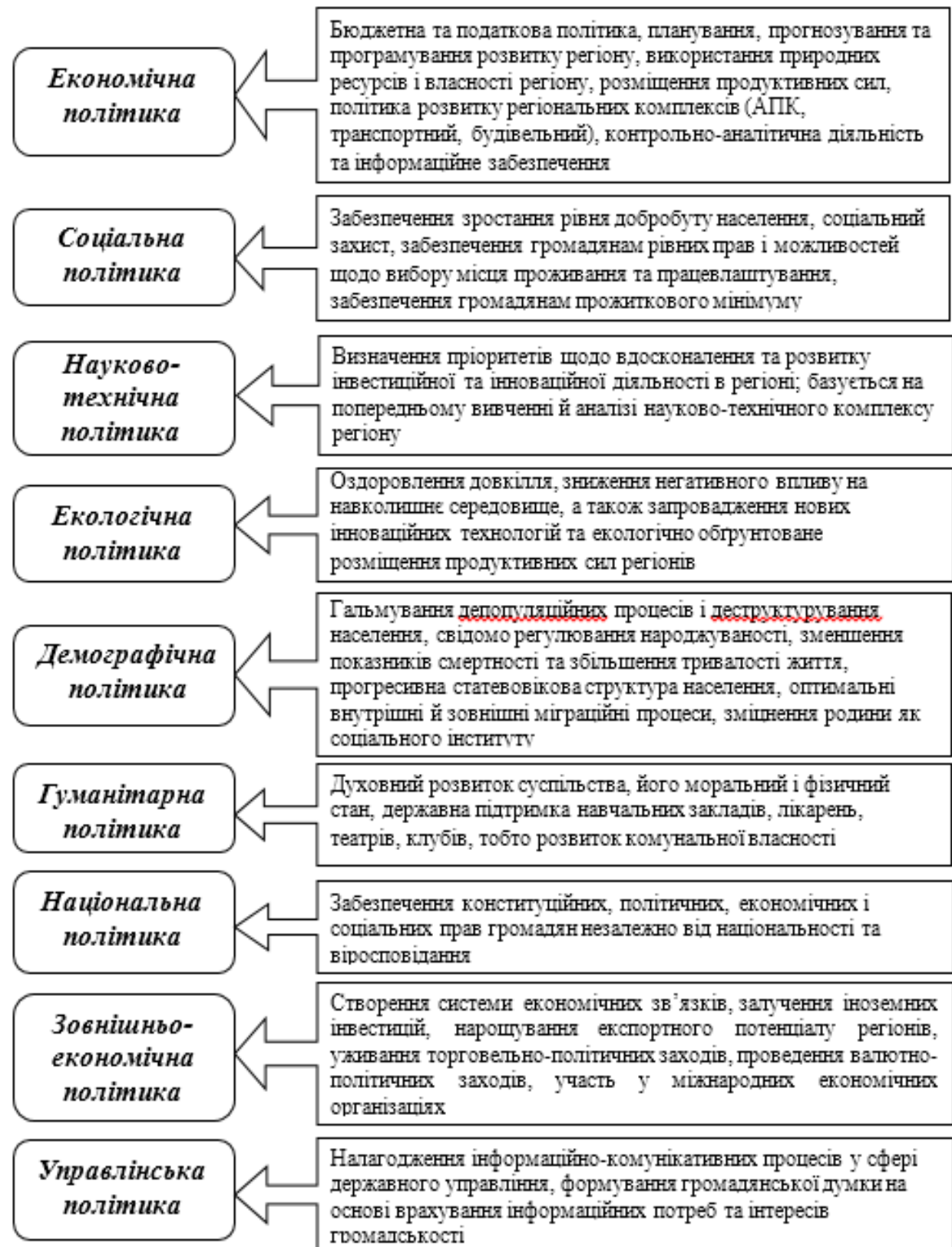

Рис. 5.3 – Складові державної регіональної економічної політики [12]

Рис. 5.4 – Класифікація цілей регіональної економічної політики

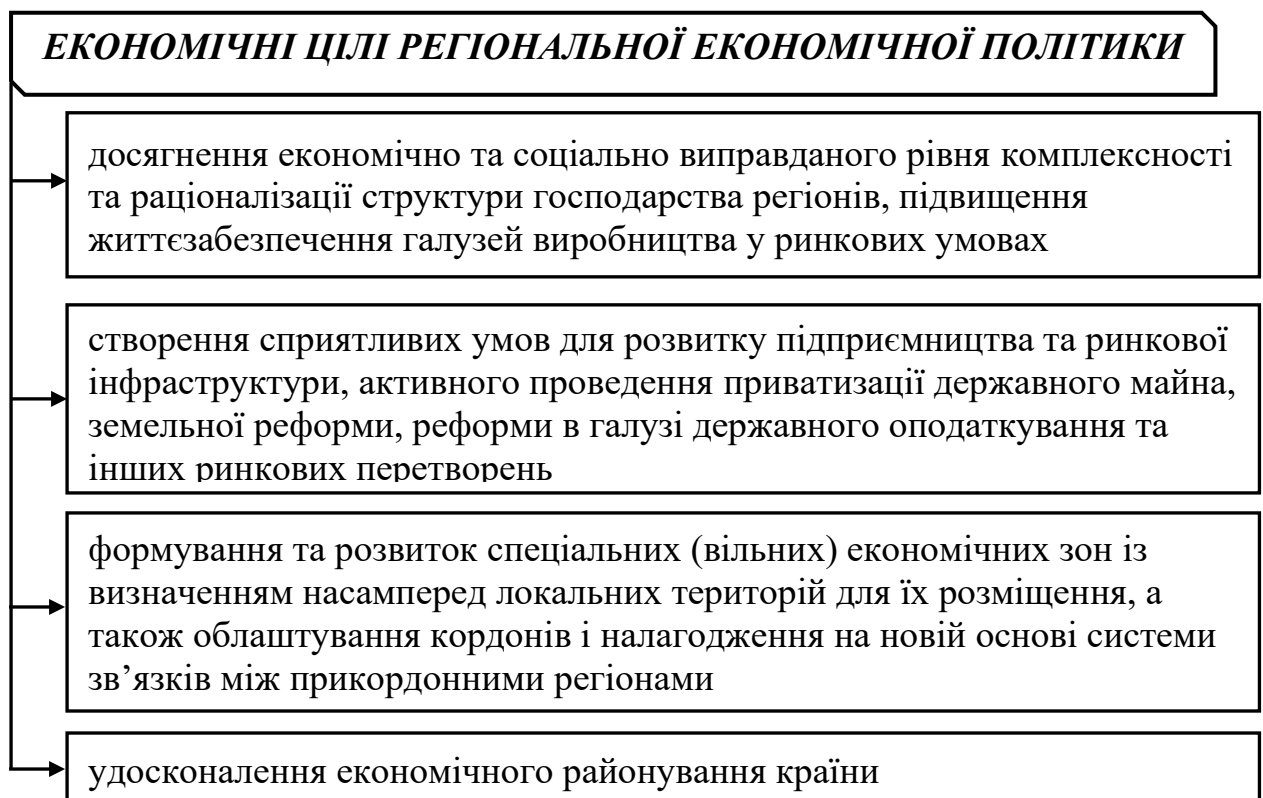

Рис. 5.5 – Економічні цілі регіональної економічної політики

СОЦІАЛЬНІ ЦІЛІ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Рис. 5.6 – Соціальні цілі регіональної економічної політики

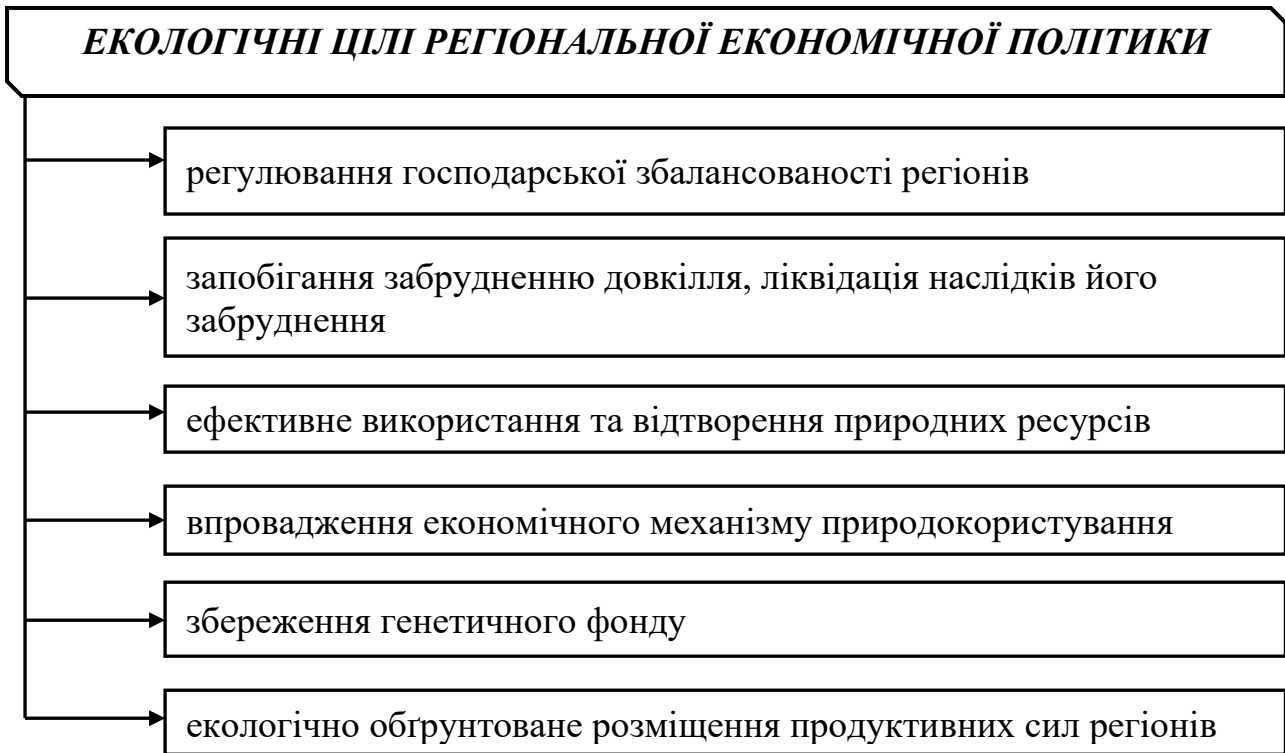

Рис. 5.7 – Екологічні цілі регіональної економічної політики

ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

1. Створення нормативно-правової та інформаційно-методичної бази управління розвитком регіонів відповідно до положень законодавства

2. Забезпечення стабілізації виробництва та відновлення економічного потенціалу в кожному регіоні, підвищення рівня добробуту населення

3. Здійснення заходів щодо соціального відродження села шляхом державної підтримки розвитку соціально-культурної та побутової сфери, формування повноцінного життєвого середовища

4. Сприяння формуванню в усіх регіонах багатокладної економіки, регіональних ринків товарів, праці й капіталу, а також розвиток підприємництва та ринкової інфраструктури

5. Вирішення пріоритетних наукових проблем регіонів з метою виробництва конкурентоспроможної продукції

6. Переведення працівників, які вивільняються, на підприємства галузей господарства, що розвиваються, у сфері обслуговування й торгівлі; організація професійної підготовки кадрів для нових прогресивних

7. Створення сприятливих організаційних та правових умов для функціонування спеціальних (вільних) економічних зон у відповідних

8. Сприяння широкому розвитку прикордонної торгівлі, міжрегіонального та міжнародного співробітництва регіонів

9. Створення умов для залучення іноземних інвесторів до розвитку виробництва конкурентоспроможних товарів, розширення обсягів будівельних робіт, в яких зацікавлена українська економіка

10. Розроблення державних програм соціально-економічного розвитку окремих регіонів, які потребують державної підтримки для комплексного вирішення багатьох господарських та соціальних проблем, та їх бюджетно-фінансове забезпечення

Рис. 5.8 – Завданнями державної регіональної політики

Рис. 5.9 – Принципи регіональної політики

**ТЕМА 6. МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ
РЕГІОНІВ**

Рис. 6.1 – Етапи формування механізму державного регулювання регіональної економіки

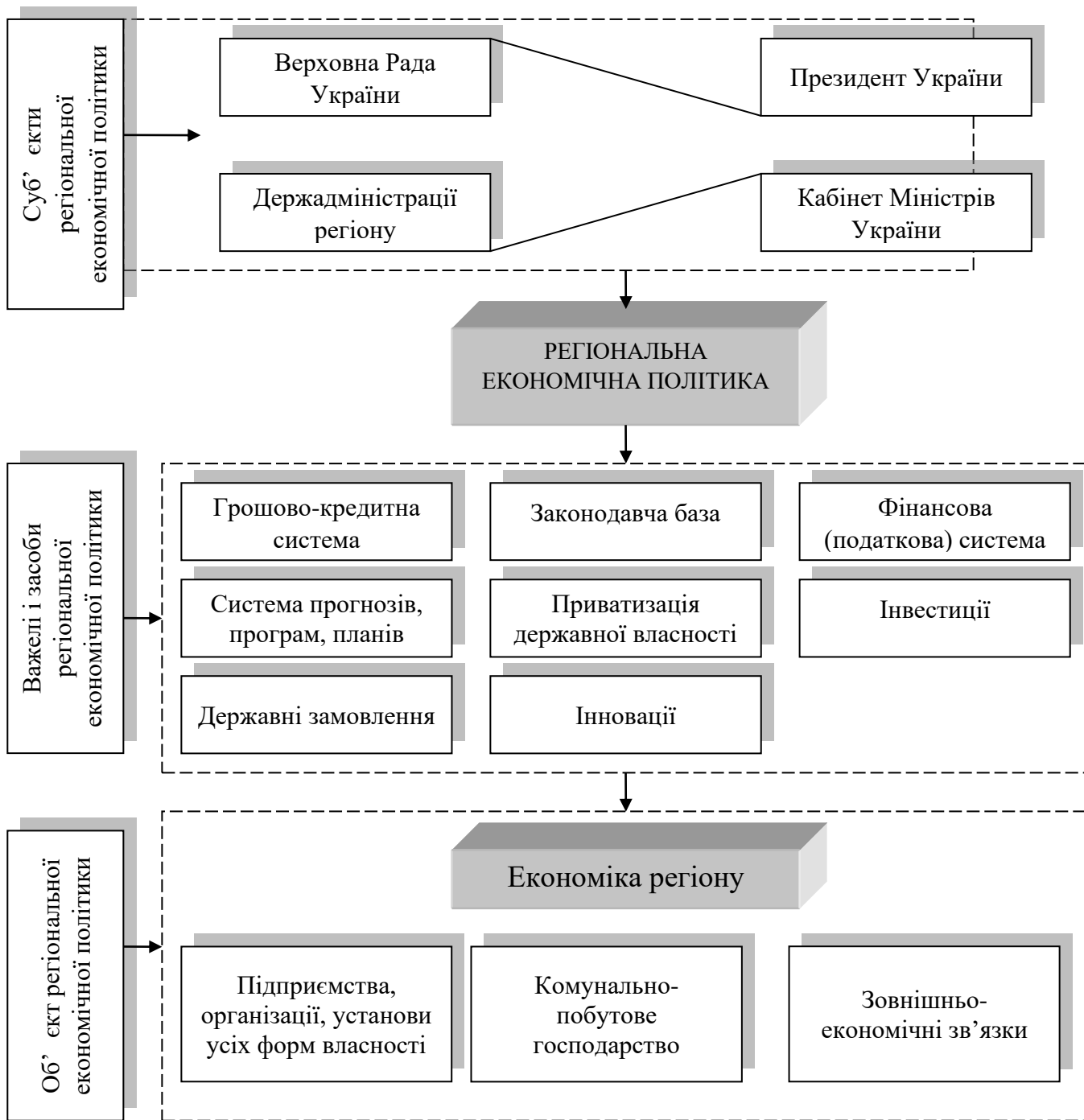

Рис. 6.2 – Механізм реалізації регіональної економічної політики [12]

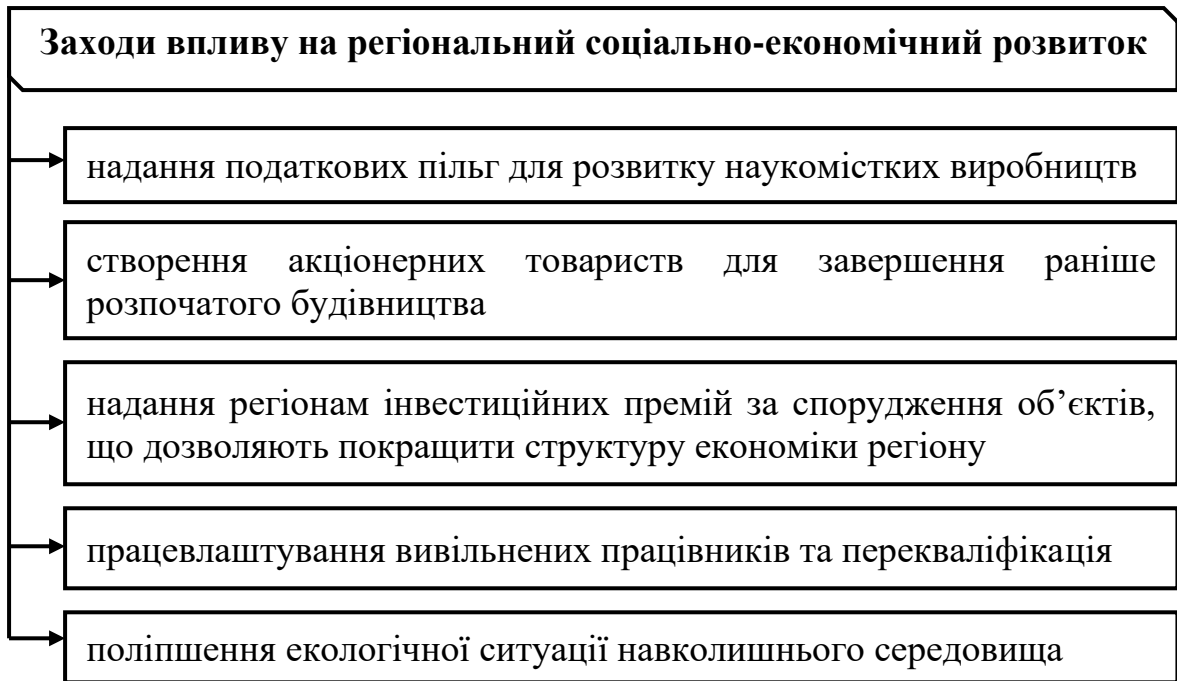

Рис. 6.3 – Заходи впливу на регіональний соціально-економічний розвиток

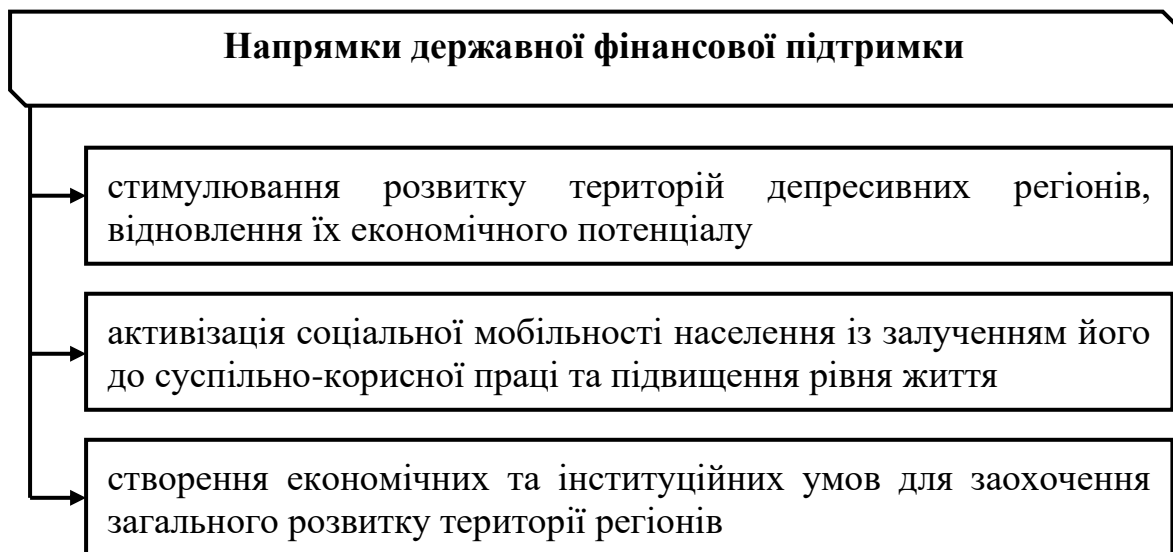

Рис. 6.4 – Напрямки державної фінансової підтримки

ПРИНЦИПИ РЕГІОНАЛЬНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ

системності, що передбачає розгляд економіки регіону як важливої складової єдиного господарського комплексу країни, до складу якої входять об'єкти сфери матеріального виробництва, виробничої та соціальної інфраструктури

багатоваріантності стратегічних і тактичних завдань, можливих шляхів досягнення перспективних цілей, що залежить від обраних темпів реформування економіки регіону та обсягів соціально-економічного розвитку

єдності кількісних та якісних характеристик прогнозу, передбачення можливих негативних наслідків у разі здійснення відповідних економічних перетворень, особливо в соціальних питаннях і сфері зайнятості населення та на ринку праці

оптимального поєднання різних підходів і системи методів щодо розроблення регіональних прогнозів із метою підвищення надійності прогнозних розробок, правильного вибору шляхів досягнення поставлених цілей

ієрархічності та програмності у виборі конкретних засобів вирішення соціально-економічних завдань на основі тісного взаємозв'язку між потребами регіону та наявними й залученими матеріально-технічними, фінансовими та трудовими ресурсами

агрегованості основних індикаторів і показників регіонального прогнозу залежно від прогнозного періоду, послідовності та можливих етапів досягнення визначених цілей

Рис. 6.5 – Принципи регіонального прогнозування

**ЕТАПИ ПРОГНОЗУВАННЯ РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ**

комплексний аналіз і систематизація регіональних та міжрегіональних проблем розвитку, які потребують вирішення у найближчій та віддаленій перспективі

побудова «дерева цілей», яке ґрунтується на їх чіткому ранжируванні відповідно до пріоритетів регіонального економічного розвитку та наявних фінансових ресурсів

формулювання обмежень та критеріїв, які визначають межі ухвалених рішень і засобів досягнення поставлених цілей; здійснення «прив'язки» цілей до наявних ресурсних можливостей на цій території; першочергова реалізація цілей та проектів, які не потребують значних капітальних вкладень

відпрацювання можливих варіантів розвитку подій у перспективі залежно від обраного напрямку вирішення регіональних економічних проблем

Рис. 6.6 – Етапи прогнозування розвитку економіки регіонів

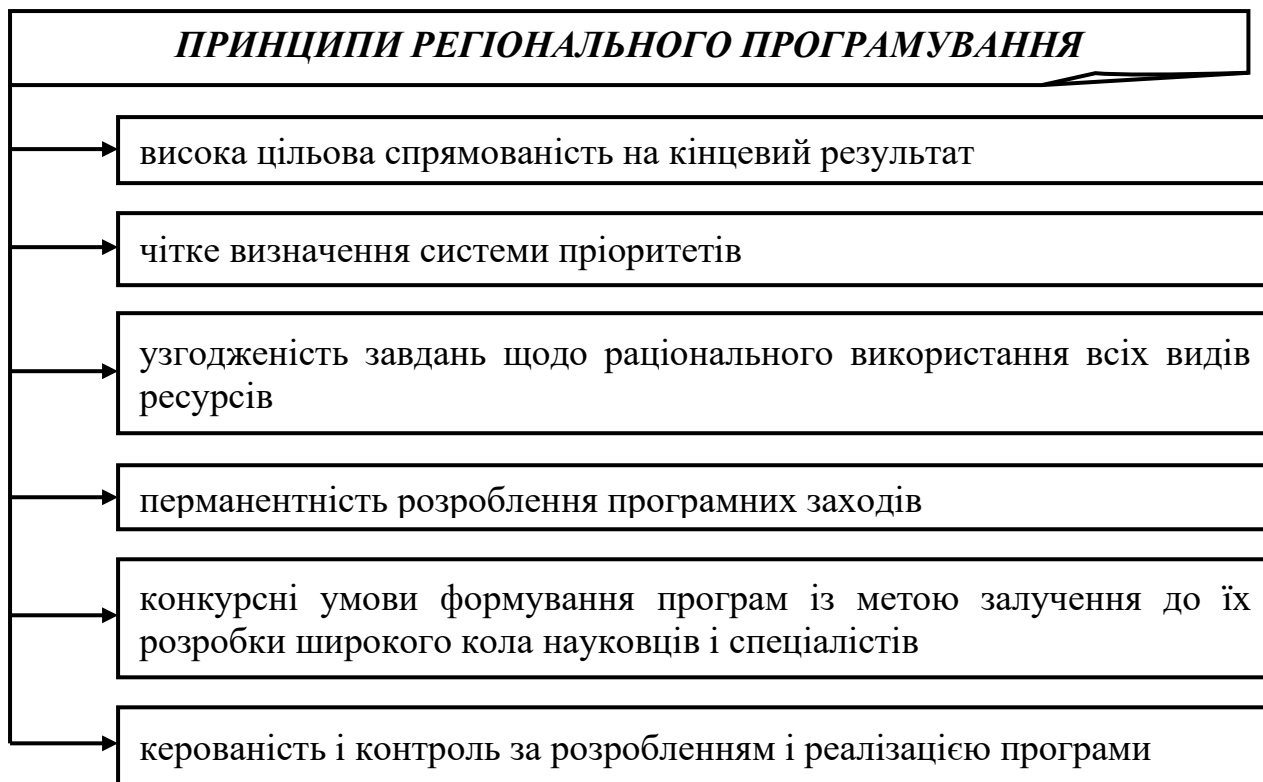

Рис. 6.7 – Принципи регіонального програмування

Рис. 6.8 – Класифікація регіональних програм

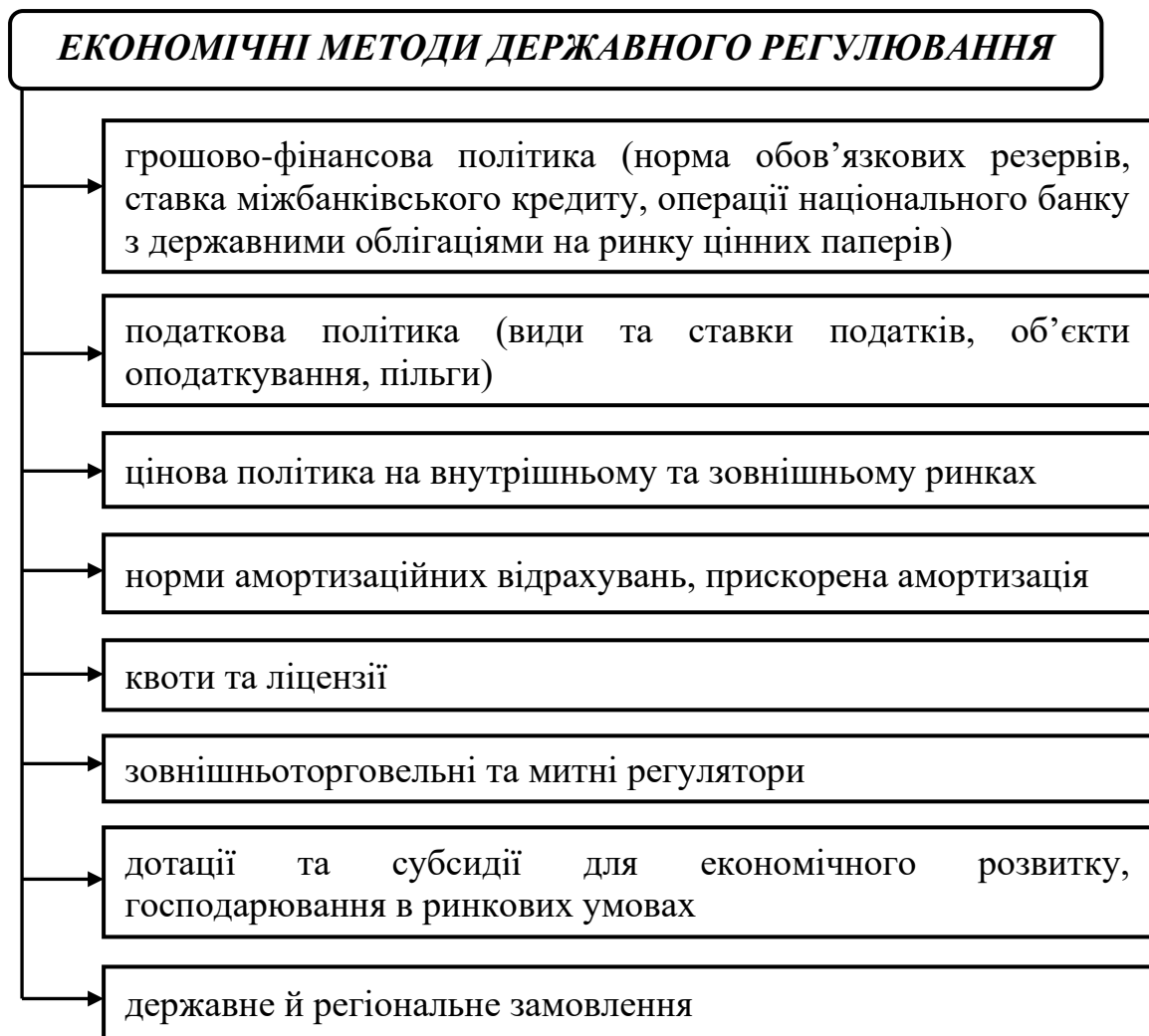

Рис. 6.9 – Економічні методи державного регулювання

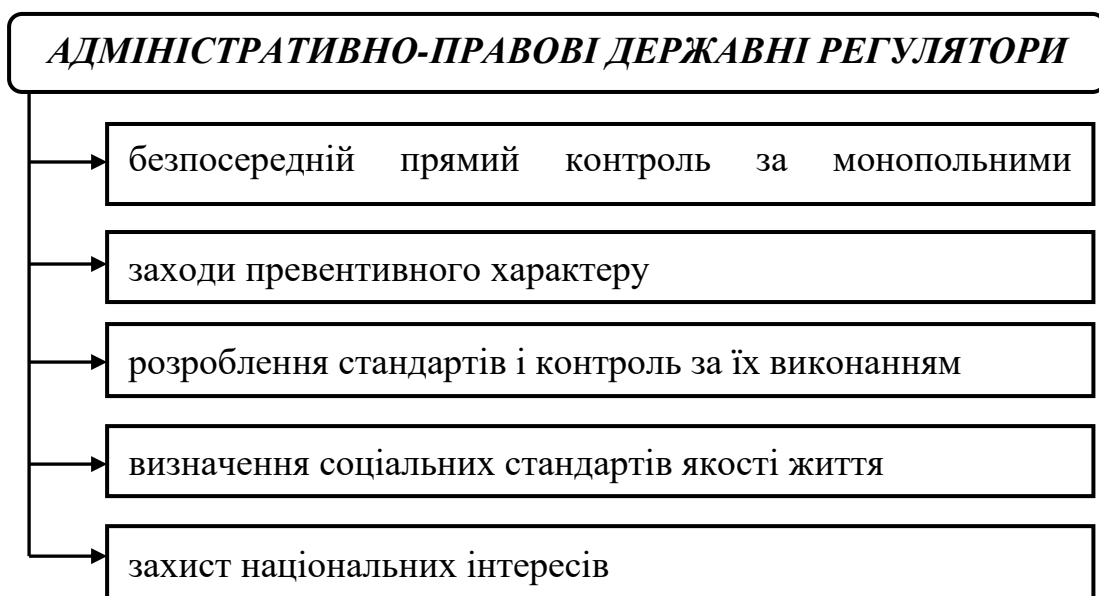

Рис. 6.10 – Основні адміністративно-правові регулятори держави

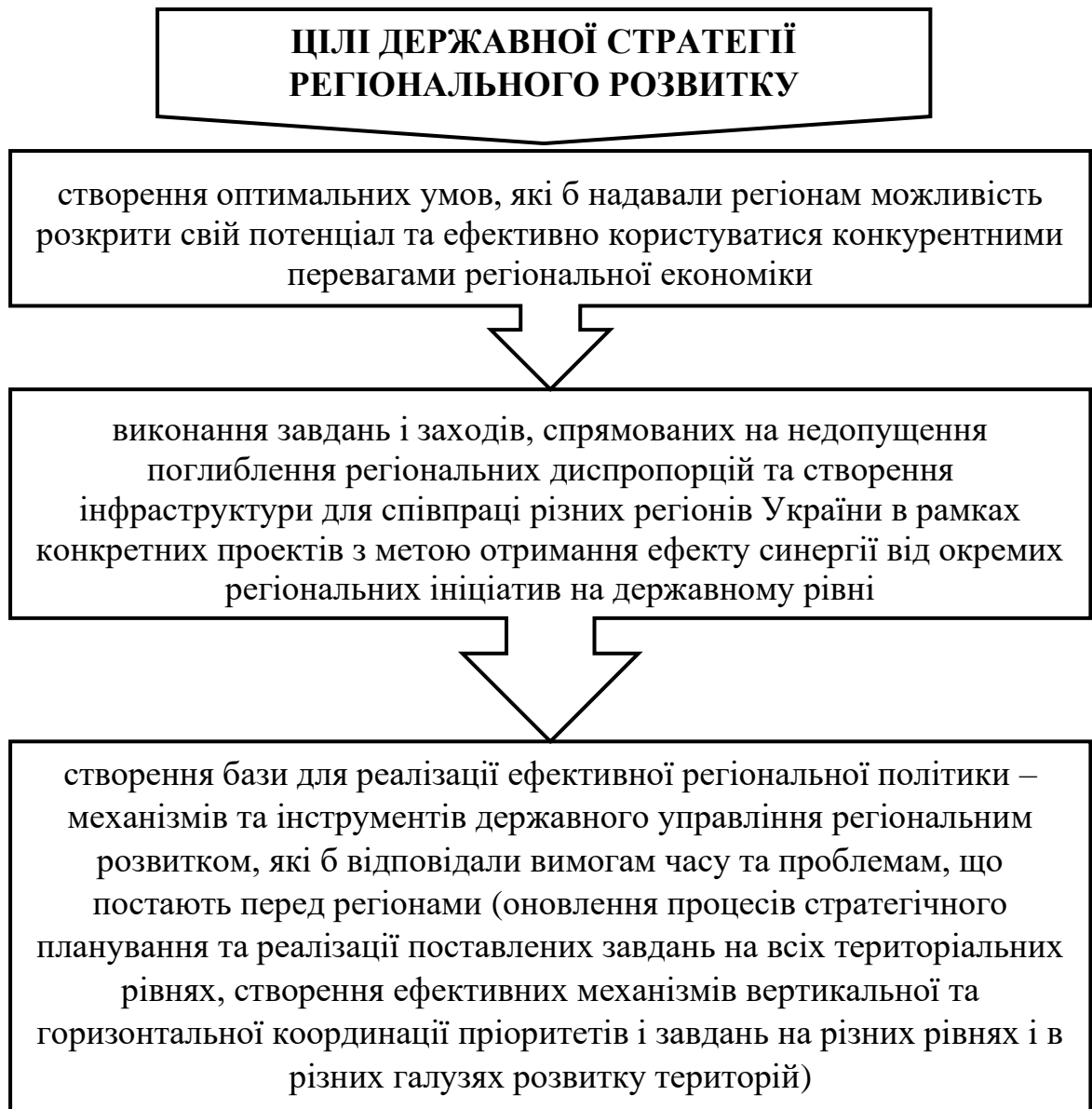

Рис. 6.11 – Цілі державної стратегії регіонального розвитку

**ТЕМА 7. ГОСПОДАРСЬКИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ,
ЙОГО СТРУКТУРА І ТРАНСФОРМАЦІЯ**

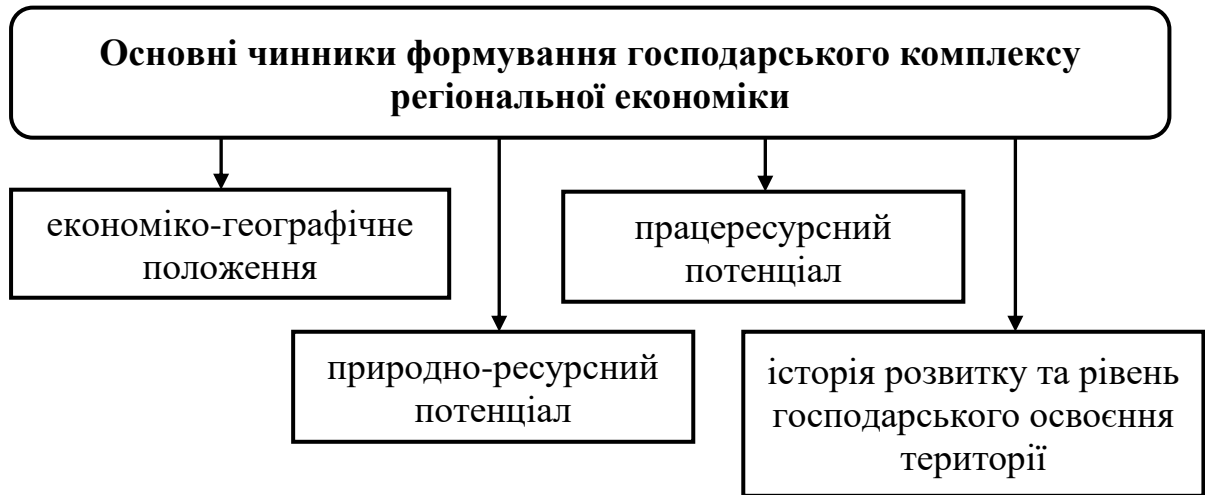

Рис. 7.1 – Основні чинники формування господарського комплексу регіональної економіки

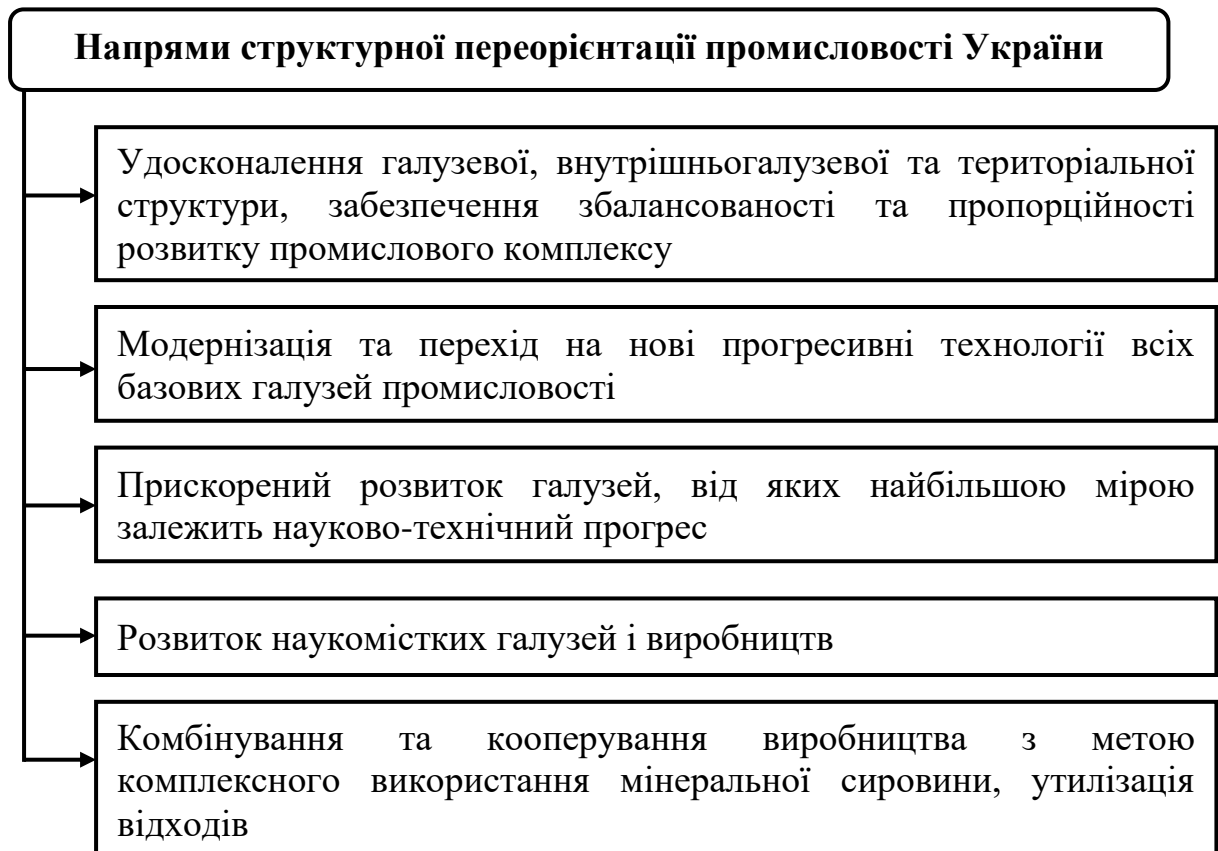

Рис. 7.2 – Напрями структурної переорієнтації промисловості України

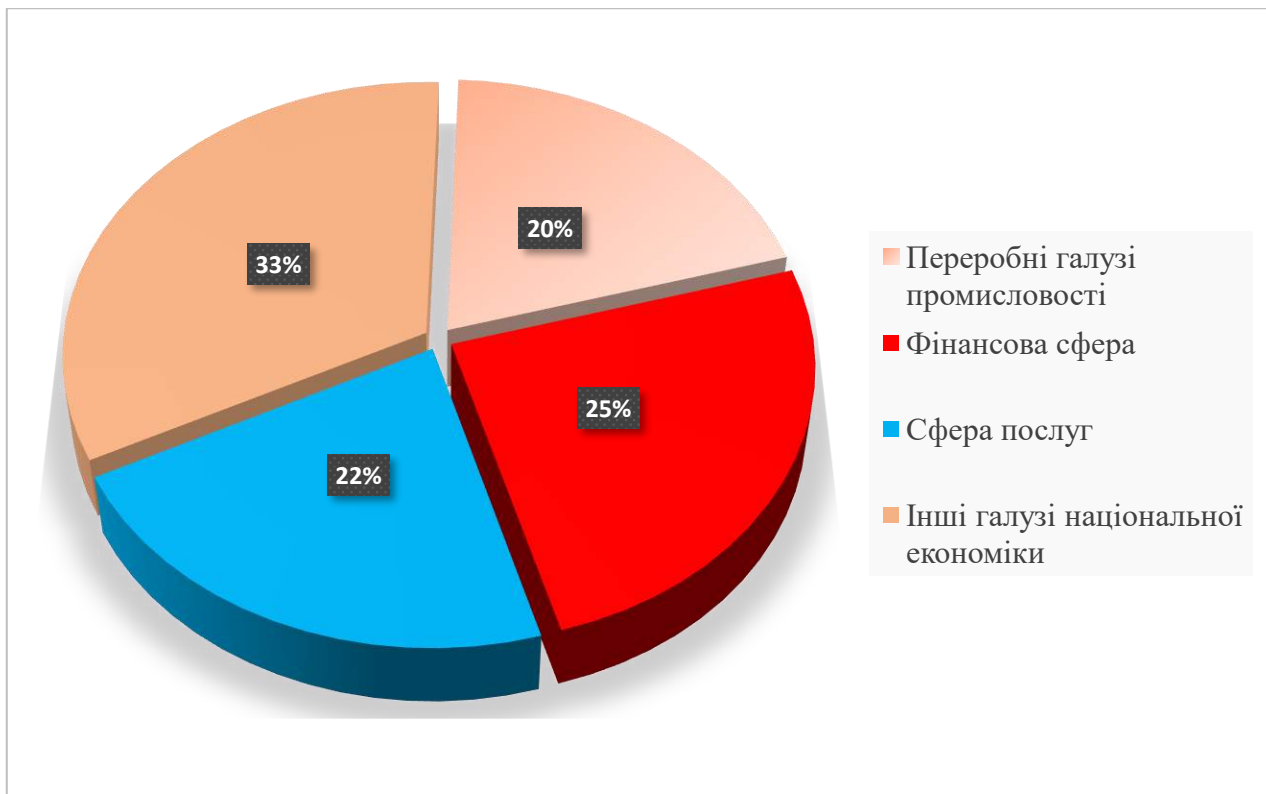

Рис. 7.3 – Модель регіональної економіки за галузевою структурою [12]

Таблиця 7.1

Галузева структура економіки України за 2010-2017 рр., % до валової доданої вартості [4]

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	8,5	9,5	9,1	10,0	11,6	14,2	13,8	12,1
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	6,7	7,6	6,7	6,3	5,7	5,6	6,5	7,2
Переробна промисловість	15,0	13,8	14,3	12,9	14,1	14,0	14,4	14,7
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	3,2	3,6	3,6	3,3	3,2	3,2	3,6	3,4

Продовження таблиці 7.1

Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	0,8	0,7	0,5	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4
Будівництво	3,7	3,5	3,2	2,9	2,7	2,3	2,3	2,7
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	16,2	17,2	16,7	16,5	16,9	16,2	15,7	16,7
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	8,7	9,2	8,1	8,1	7,3	8,0	7,7	7,6
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,9	0,9	0,8	0,8	0,7	0,7	0,8	0,7
Інформація та телекомунікації	3,5	3,4	3,6	3,8	3,8	4,4	4,4	4,4
Фінансова та страхова діяльність	6,4	5,2	5,0	5,2	5,1	4,0	3,3	2,7
Операції з нерухомим майном	6,0	6,1	6,9	7,4	7,2	7,3	7,2	6,8
Професійна, наукова та технічна діяльність	2,9	2,7	3,5	3,7	3,4	3,3	3,4	3,2
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1,2	1,3	1,3	1,4	1,3	1,3	1,5	1,4
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	5,2	4,8	4,9	5,3	5,7	5,6	6,1	6,3
Освіта	5,6	5,3	5,9	6,1	5,6	4,9	4,5	5,1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	4,0	3,7	4,1	3,8	3,3	3,0	2,9	3,1
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,6	0,6	0,8	0,9	0,9	0,7	0,7	0,6
Надання інших видів послуг	0,9	0,9	1,0	1,1	1,0	0,8	0,8	0,8

Рис. 7.4 – Структура валової доданої вартості у 2010 та 2017 рр.

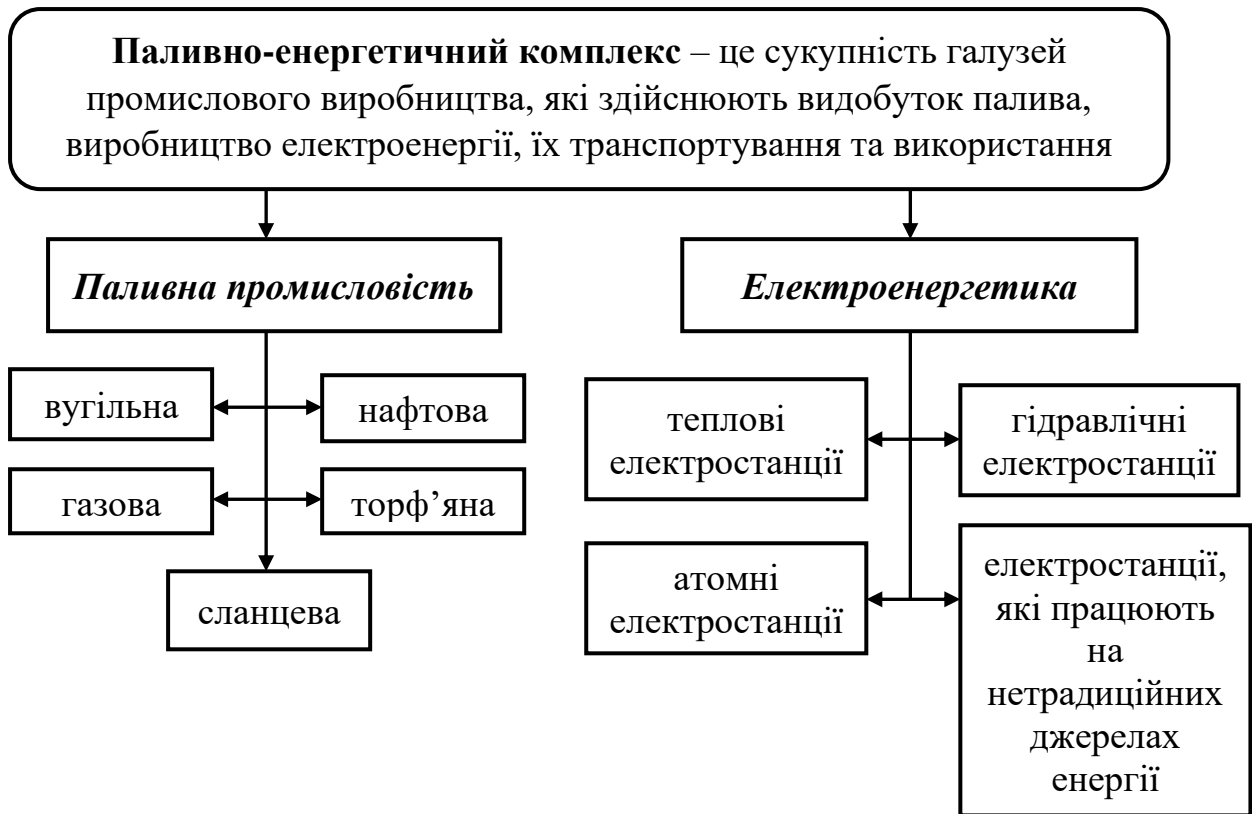

Рис. 7.5 – Склад паливно-енергетичного комплексу

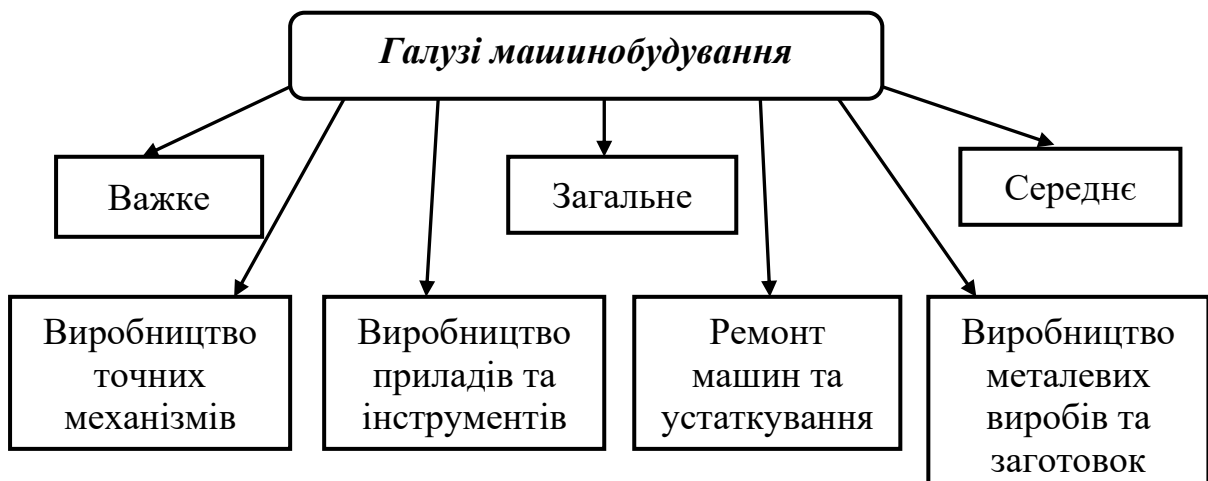

Рис. 7.6 – Галузі машинобудування

Рис. 7.7 – Структура агропромислового комплексу

ТЕМА 8. ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

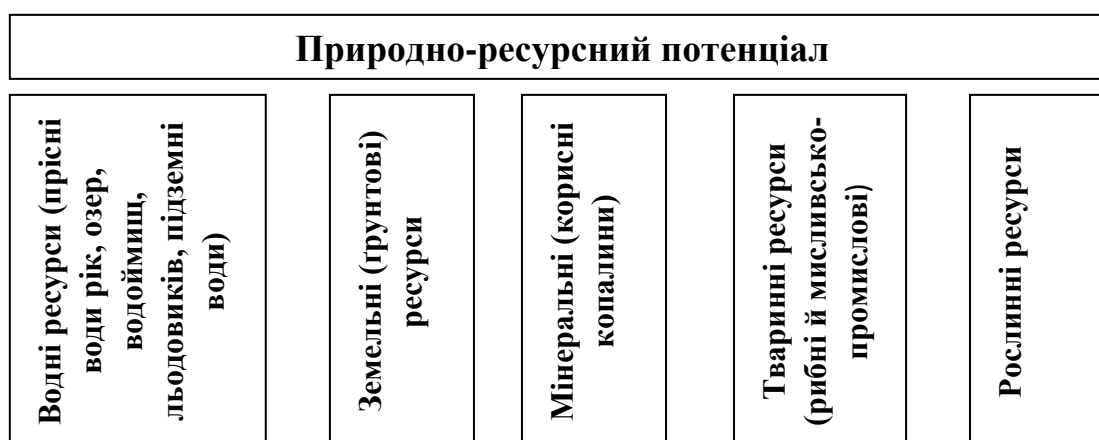

Рис. 8.1 – Головні групи ресурсів

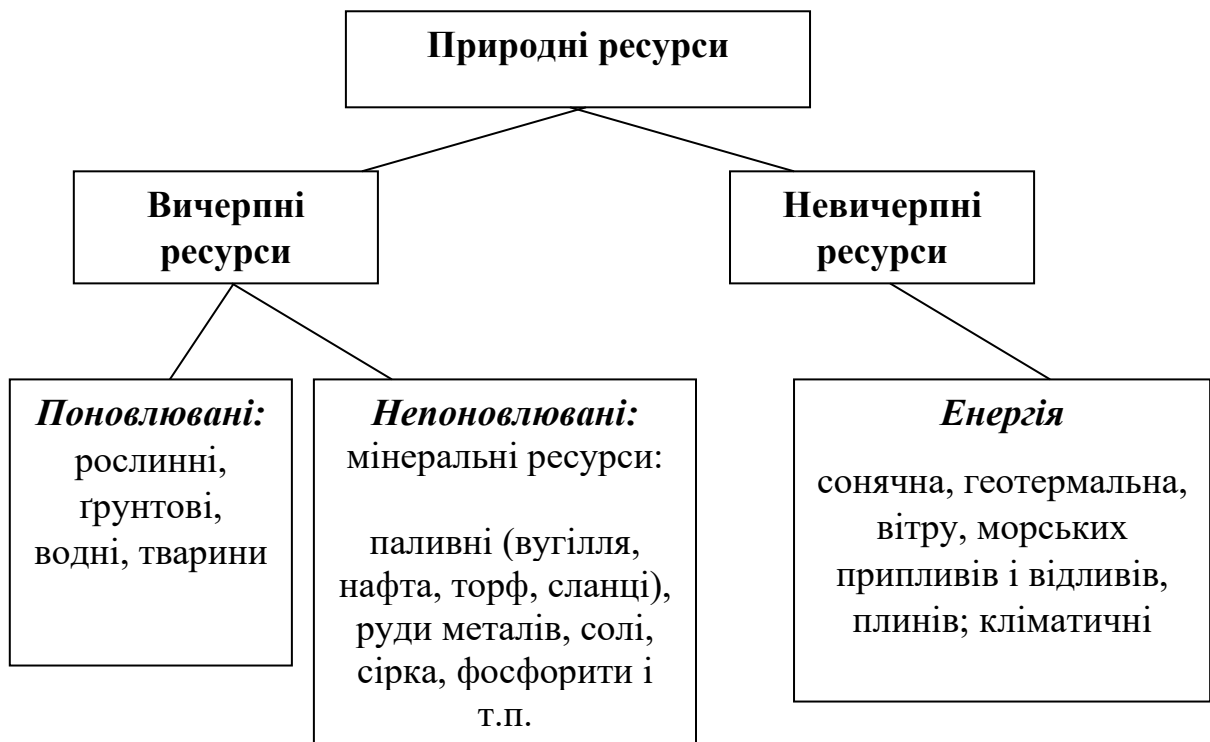

Рис. 8.2 – Класифікація природних ресурсів за принципом вичерпності

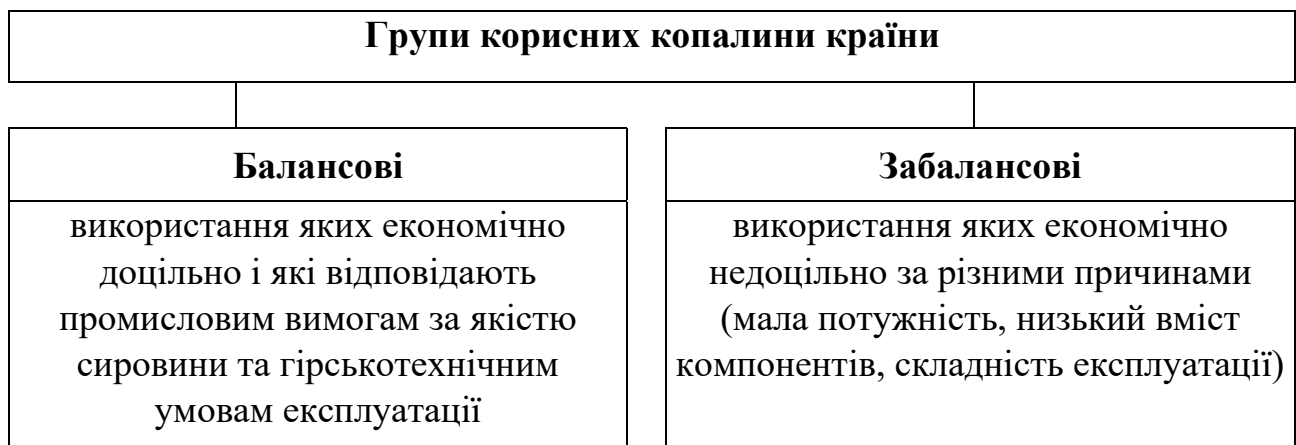

Рис. 8.3 – Класифікація корисних копалини за народно-господарським значенням

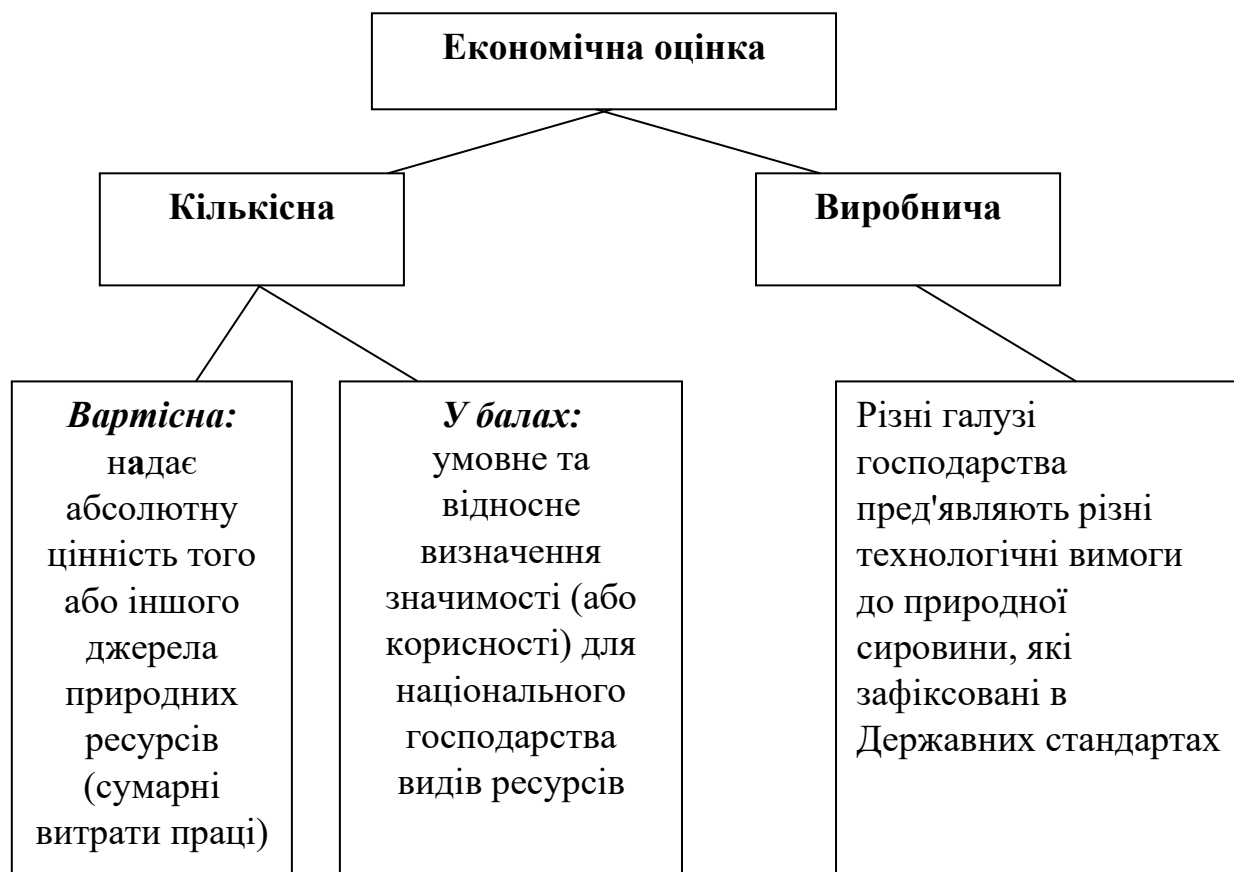

Рис. 8.4 – Економічна оцінка природних ресурсів

Таблиця 8.1.

Перспективна оцінка ресурсозабезпеченості України [7]

Корисні копалини	Ресурсозабезпеченість, роки
Вугілля	200
Торф	40
Залізна руда	90
Манганова руда	90
Вапняки	60
Вогнетривкі глини	80
Калійні солі	200
Кам'яна сіль	100

Таблиця 8.2.

Вартісна структура мінерально-сировинної бази України [7]

Група корисних копалин	Прибуткова (споживна) вартість	
	млрд. дол. США	%
Паливно-енергетичні ресурси	654,2	52,2
Металеві	207,2	16,5
Нерудна сировина для промисловості	330,2	26,3
Будівельна мінеральна сировина	62,5	5,0
Усього	1254,1	100

Таблиця 8.3.

Найбільші річкові системи [7]

Назва річки	Довжина території України, км
Дніпро	981
Південний Буг	806
Псел	717
Дністер	705
Сіверський Донець	672
Горинь	659
Десна	591
Інгулець	549
Ворскла	464

Таблиця 8.4.

Густота річкової сітки (довжина річок на 1 км² площі) [7]

Регіон	Густота, м/км ²
Вся Україна	411
Карпати	1,7
Полісся, Лісостеп, Гірський Крим	0,33—0,4
Степ	0,2

Рис. 8.5 – Класифікація річок України за живленням

Рис. 8.6 – Найбільші артезіанські басейни в Україні

Рис. 8.7 – Характеристика річкової системи України

Таблиця 8.5.

Забезпеченість України ріллею [7]

Загальна земельна площа,	Сільськогосподарські угіддя, тис. га		Показник сільськогосподарського освоєння території	Забезпеченість населення одними землями, га/осіб
	Усього	Рілля		
60355,0	40773,0	32 989	0,69	0,65

Структура земельного фонду України				
Земельний фонд України (603,7 тис. км ² або 100 %)				
Лісовий фонд	Водний фонд	Сільськогосподарський фонд	Антропогенний фонд	Інші землі
майже 17 %	майже 4 %	майже 70 %	майже 7 %	майже 2 %
		рілля — 60 %	забудова — 4 %	болота, піски, яри — 2 %
		сади, виноградники — 2 %	заповідники — 3 %	
		пасовища та сіножаті — 7 %		
		інші угіддя — 1 %		

Рис. 8.8 – Структура земельного фонду України

Рис. 8.9 – Характеристика земельного фонду України

Економіко-географічне положення України

План	Характеристика
Географічне положення, площа, населення	Розташована у Північній півкулі, на материку Євразія, у центральній-східній частині Європи. Одна з найбільших за площею (603,7 тис. км ²) та населенням (приблизно 46,76 млн. осіб) країн Європи
Сухопутні кордони	Має сухопутний кордон із сімома країнами світу; Росією, Білоруссю, Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією та Молдовою. (Загальна довжина – 5631 км)
Вихід до морів	Має вихід до Чорного та Азовського морів і є країною чорноморського регіону
Наявність міжнародних транспортних магістралей	Розташована на перехресті транспортних магістралей, які з'єднують Центральну та Східну Європу, Європу та Азію
Рельєф та його вплив на розвиток господарства	Переважає рівнинний рельєф
Мінеральні ресурси	Значні запаси природного газу, залізної та манганової руд, кам'яного вугілля тощо. Достатня забезпеченість водними ресурсами (за виключенням південних районів)
Висновок: Україна має відносно вигідне економіко-географічне положення	

Таблиця 8.7.

Геополітичне положення України

План	Характеристика	Оцінка: позитивна «+», негативна «-»
Місце країни на політичній карті світу	Розташована у центральній-східній частині Європи	+
Розташування відносно економічних центрів і транспортних осей інтеграційних угруповань	Можливість інтеграції в міжнародні системи кооперативної безпеки в Європі	+
	Спільний кордон з країнами Організації Північноатлантичного договору – Польщею та Угорщиною, близьке сусідство з Туреччиною	+
	Спільний кордон з країнами Євросоюзу	+
	Віддаленість від основних економічних центрів світу	-
Участь у військово-політичних та політико-економічних організаціях	Активна участь у миротворчій діяльності Членство в Організації Об'єднаних Націй, Співдружності незалежних держав, Європейському банку реконструкції та розвитку, Міжнародному валютному фонді, Парламентській асамблеї Чорноморського економічного співробітництва, Раді Європи, Центральноевропейській ініціативі,	+
Розташування відносно зовнішніх джерел сировини і продовольства	Розташування на шляху транзиту природних ресурсів з Росії, Казахстану, Азербайджану, Туркменії тощо до країн Західної Європи	+
Розташування відносно високорозвинених країн та зон політичної напруженості	Розташування поблизу зон збройних конфліктів (Північний Кавказ, Закавказзя, Придністров'я, Балкани, Близький і Середній Схід)	-
	Відносна близькість до країн Західної Європи	+
Висновок: Україна має з у цілому вигідне геополітичне положення, але недостатньо використовує всі його переваги		

Чинники розміщення промислового виробництва													
Галузі промисловості	Чинники виробництва												
	Сировинний	Паливний	Електроенергетичний	Водний	Трудовий	Транспортний	Грошовий	Споживчий	Спеціалізаційно-кооперувальний	Комбінувальний	Екологічний	Науковий	Воєно-стратегічний
Нафтовидобувна	●	○	◐	○	◐	◐	◐	○	○	◐	◐	◐	○
Нафтопереробна	◐	○	◐	○	◐	◐	◐	◐	◐	◐	◐	◐	◐
Газова	●	○	○	○	◐	◐	◐	◐	◐	◐	◐	◐	○
Вугільна	●	○	◐	○	◐	◐	◐	◐	◐	◐	◐	◐	○
Теплоелектроенергетика	○	●	○	◐	○	◐	◐	◐	◐	◐	◐	◐	○
Гідроелектроенергетика	○	○	○	●	○	◐	◐	◐	◐	◐	◐	◐	◐
Атомна енергетика	○	○	○	◐	○	◐	◐	◐	◐	◐	◐	◐	◐
Чорна металургія	◐	◐	◐	◐	◐	◐	◐	○	◐	◐	◐	◐	◐
Кольорова металургія (легких металів)	◐	◐	●	◐	◐	◐	◐	○	◐	◐	◐	◐	◐
Кольорова металургія (важких металів)	◐	◐	◐	◐	◐	◐	◐	○	◐	◐	◐	◐	◐
Машинобудівництво важке	◐	○	◐	○	◐	◐	◐	○	◐	◐	◐	◐	◐
Машинобудівництво точне	○	○	◐	○	●	○	◐	○	◐	◐	◐	◐	◐
Гірничо-хімічна	●	○	○	◐	○	◐	◐	○	◐	◐	◐	◐	◐
Хімія органічного синтезу і виробництво полімерів	◐	◐	◐	◐	○	◐	◐	○	◐	◐	◐	◐	◐
Лісова	●	○	○	○	◐	◐	◐	◐	◐	◐	◐	◐	○
Целюлозно-паперова	◐	◐	◐	◐	○	◐	◐	○	◐	◐	◐	◐	○
Харчова (цукрова)	◐	○	○	◐	◐	◐	◐	○	○	◐	◐	◐	◐
Харчова (консервна)	○	○	○	○	◐	◐	◐	●	○	◐	◐	◐	◐

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

Чинники, що мають значення: вирішальне ●, велике ◐, невелике ◑, незначне ○.

Рис. 8.10 – Чинники розміщення промислового виробництва

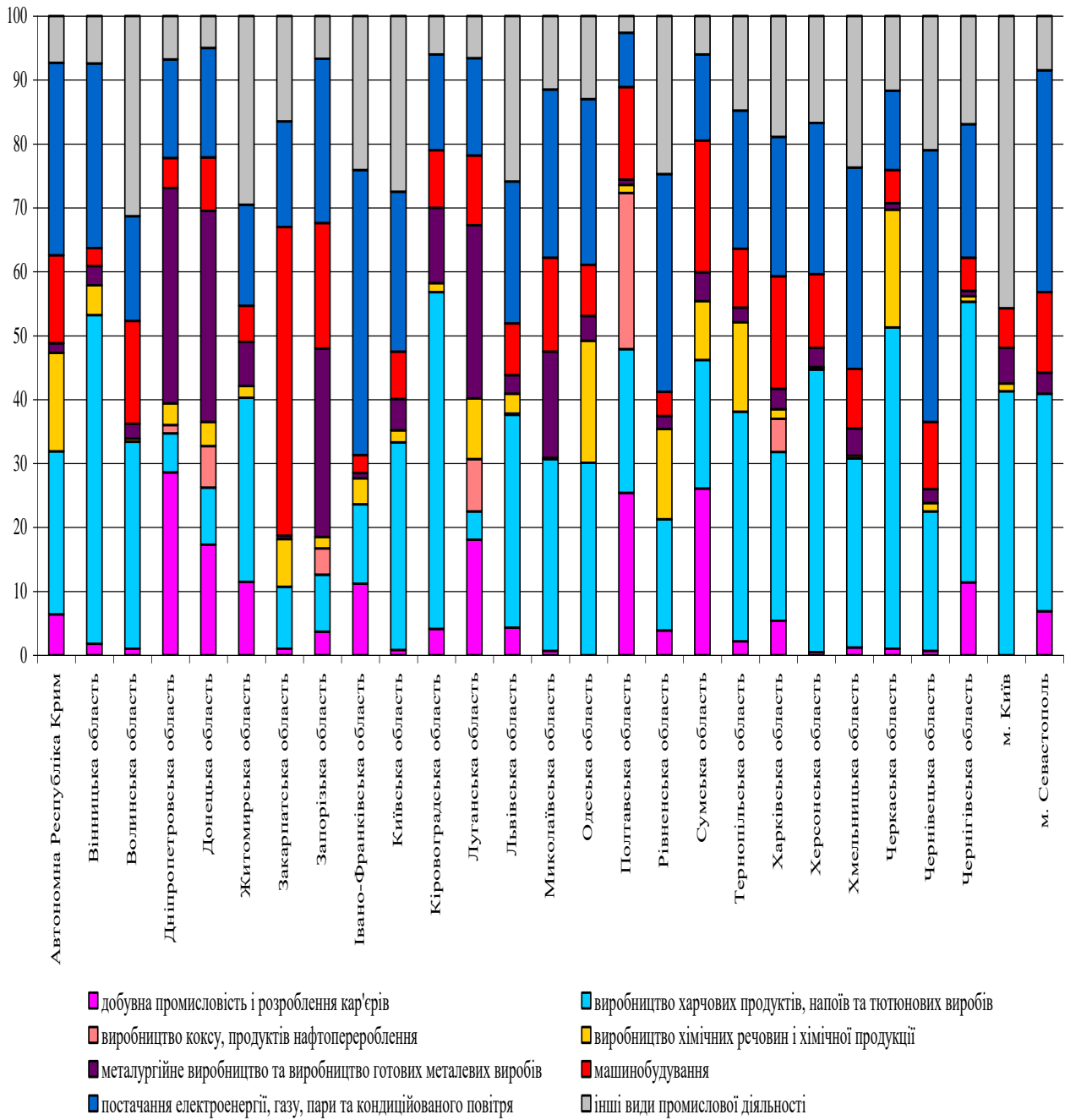

Рис. 8.11 – Промислова продукція України за основними видами діяльності, % [12]

Структура реалізованої промислової продукції у 2018 році, відсотків

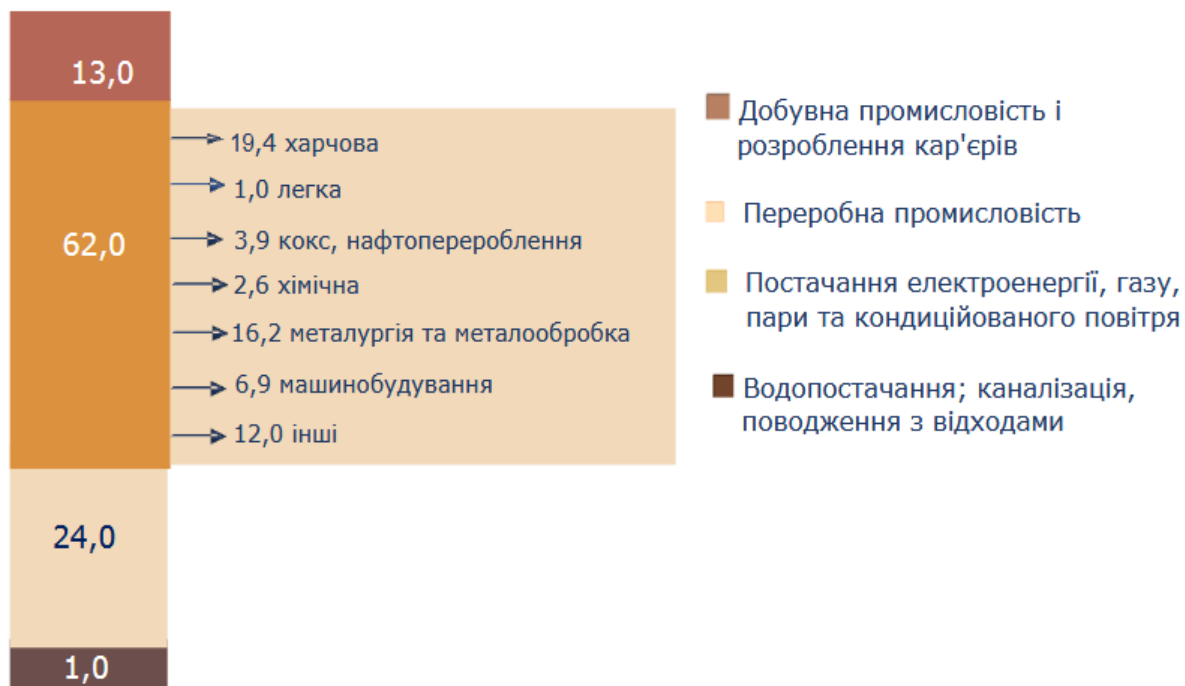

Рис. 8.12 – Структура реалізованої промислової продукції України [16]

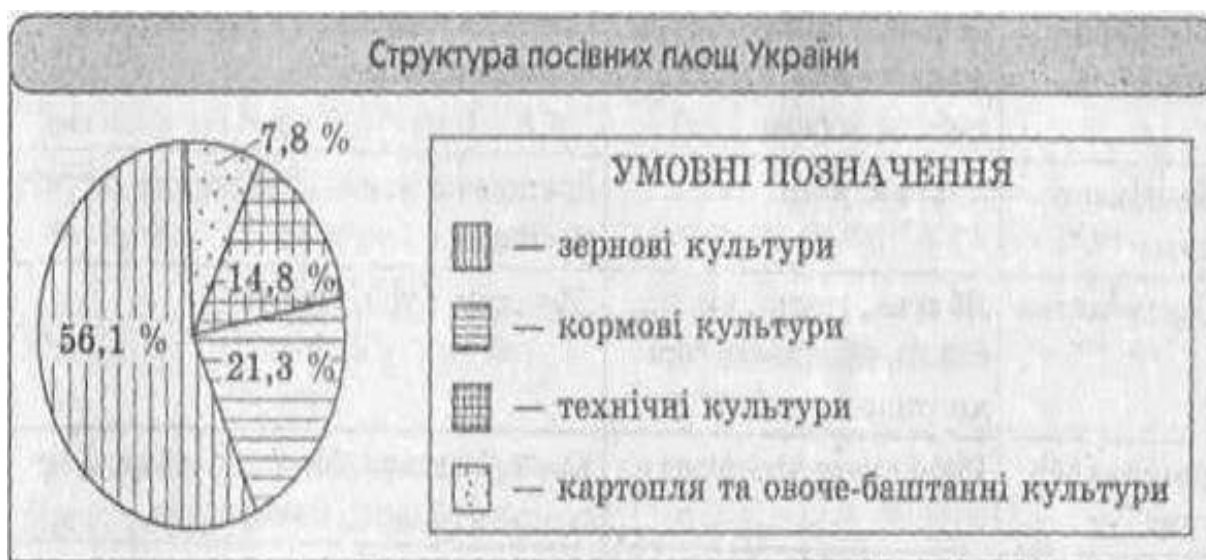

Рис. 8.13 – Структура посівних площ України

Зональна спеціалізація сільського господарства України

Зона	Спеціалізація	
	рослинництва	тваринництва
Полісся	Льон-довгунець, картопля, озиме жито, овес, овочі, кормові культури	Молочне та молочно-м'ясне скотарство, свинарство
Лісостеп	Цукровий буряк, озима пшениця, картопля, ячмінь, гречка, бобові, кукурудза на силос, овочі	Молочне й м'ясо-молочне скотарство, свинарство, птахівництво
Степ	Озима пшениця, соняшник, рис, кукурудза на зерно і на зелений корм, ячмінь, просо, виноград, соя, фрукти, овочі	М'ясо-молочне скотарство, свинарство, птахівництво, шовківництво
Гірські райони	Виноград, тютюн, чай, лікарські, ефіроолійні та кормові культури	Вівчарство, конярство

Структура сільськогосподарської продукції у 2018 році

(Відсотків)

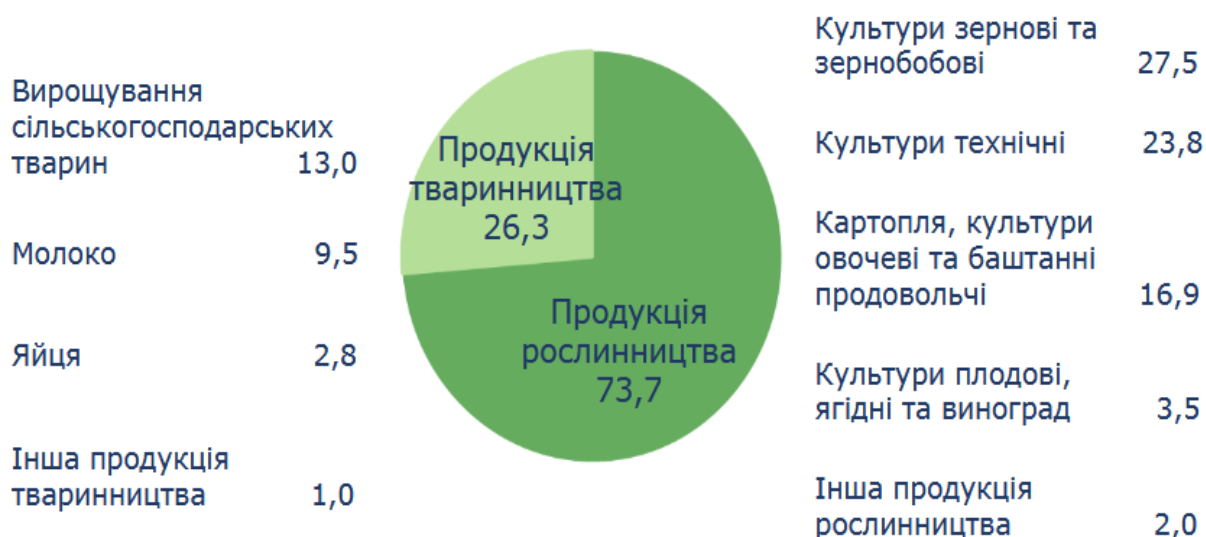

Рис. 8.14 – Структура сільськогосподарської продукції України [16]

Стисла характеристика рослинництва України

Назва галузі	Провідні культури	Райони вирощування
Вирощування зернових культур	Озима пшениця	Лісостеп і північні райони Степу
	Яра пшениця	Головним чином у Степових районах
	Жито	Полісся, Лісостеп, Карпати
	Кукурудза (на зерно)	Лісостеп і Степ (особливо Одеська, Запорізька, Миколаївська, Херсонська, Кіровоградська, Чернівецька області)
	Ячмінь	Повсюди, особливо у південних областях
	Овес, просо	Північні й західні області, Лісостеп і Степ
Вирощування зернових культур	Горох	Лісостеп і південна частина Полісся
	Гречка	Чернігівська, Житомирська, Київська, Сумська області
Вирощування технічних культур	Цукровий буряк	Лісостеп, північна частина Степу
	Соняшник	Північна і центральна частини Степу
	Льон-довгунець	Полісся, передгір'я Карпат
Вирощування кормових культур	Кукурудза на силос, люцерна, конюшина	Практично повсюди
Картоплярство	Картопля	Полісся і Лісостеп, у незначній кількості – повсюди
Овочівництво	Огірки, помідори, баклажани, перець, капуста, цибуля, морква	Повсюди, особливо у приміських господарствах
Баштанництво	Кавуни, дині	Зрошувані землі у південній частині Степу
Садівництво	Яблука, груші, вишні, сливи, абрикоси, горіхи тощо	Лісостеп, Степ, Полісся
Виноградарство	Різні сорти винограду	Крим, Одеська, Миколаївська, Херсонська області, Закарпаття
Вирощування ефіроолійних культур	М'ята, фенхель, роза, лаванда, кмин	Лісостеп, Степ, Крим

Виробництво основних видів продукції тваринництва

(тис.т)

	2016	2017	2018
М'ясо (у забійній масі)	2324	2318	2355
у тому числі			
яловичина та телятина	376	363	359
свинина	748	736	703
баранина та козлятина	13	14	14
м'ясо птиці	1167	1185	1259
м'ясо кролів	12	12	12
конина	8	8	8
Молоко	10382	10281	10064
Яйця, млн шт	15100	15506	16132
Вовна, т	2072	1967	1908

Приріст, зниження (-) виробництва основних видів продукції тваринництва у 2018 році (відсотків до попереднього року)

Рис. 8.15 – Виробництво основних видів продукції тваринництва в Україні [16]

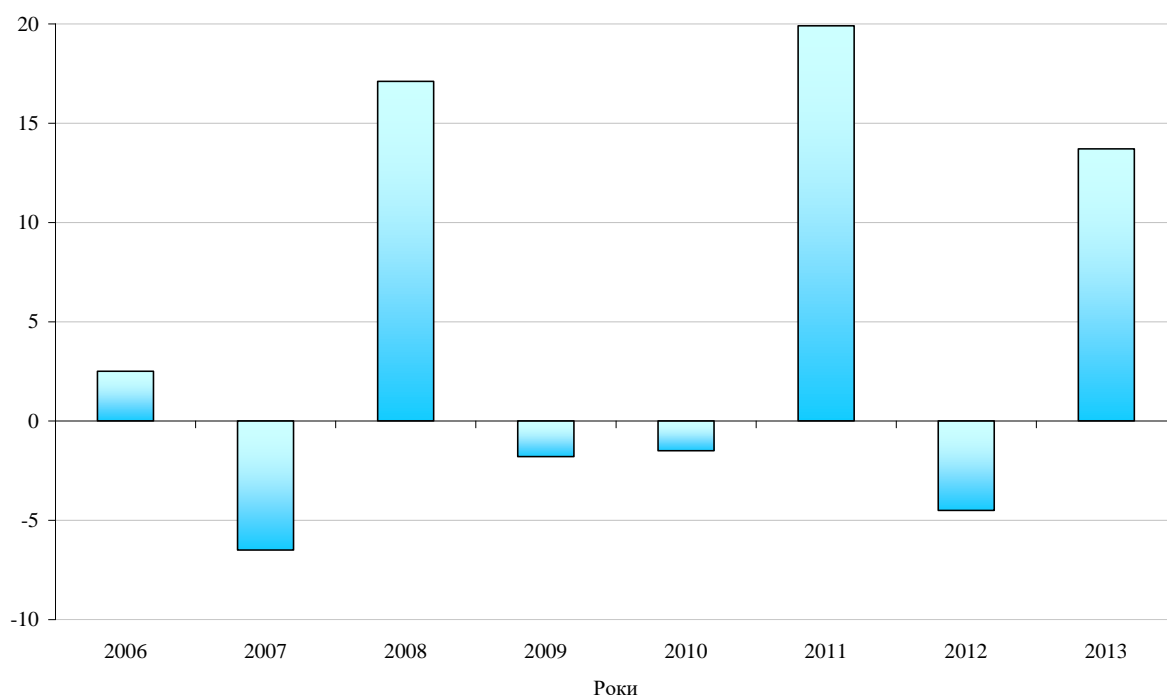

Рис. 8.16 – Обсяг виробництва сільськогосподарської продукції порівняно з попередніми роками, % [12]

Таблиця 8.10.

**Зведена таблиця індексів цін реалізації сільськогосподарської продукції з
2013 по 2019 рр., (%) [6]**

Роки	Місяці												
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	За рік
2013	102,7	102,4	102,5	100,3	96,9	96,7	96,0	89,4	92,8	100,4	101,2	111,4	91,3
2014	94,5	109,8	111,0	116,9	105,0	94,5	98,6	98,4	92,0	102,3	109,0	109,1	145,1
2015	118,5	117,8	115,0	99,5	96,4	100,0	97,3	97,4	92,8	102,6	115,9	103,1	166,0
2016	98,9	106,0	100,1	102,7	101,6	97,1	101,6	94,2	96,5	103,3	102,2	103,8	107,6
2017	102,2	103,2	101,6	102,3	98,0	99,7	100,0	96,1	99,5	103,8	102,2	102,9	111,8
2018	102,1	101,4	103,5	103,6	97,9	96,2	98,6	99,1	100,6	99,5	100,6	101,5	104,4
2019	101,5	100,6	97,8	100,5	97,1	97,6	100,1	94,7					90,2

- значення індексу надаються у відсотках відносно попереднього місяця
- відомості за вересень 2019 Держкомстатом ще не опубліковано

Таблиця 8.11.

**Індекс цін реалізації сільськогосподарської продукції за всіма категоріями
в 2019 р. (%) [12]**

2019 рік	Місяці								За рік
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	
Усього	101,5	101,6	97,8	100,5	97,1	97,6	100,1	94,7	90,2
Продукція рослинництва	104,4	101,2	97,6	101,2	97,2	97,9	99,1	92,8	91,3
Продукція тваринництва	89,0	97,1	98,9	97,2	95,9	96,2	105,2	104,3	84,1

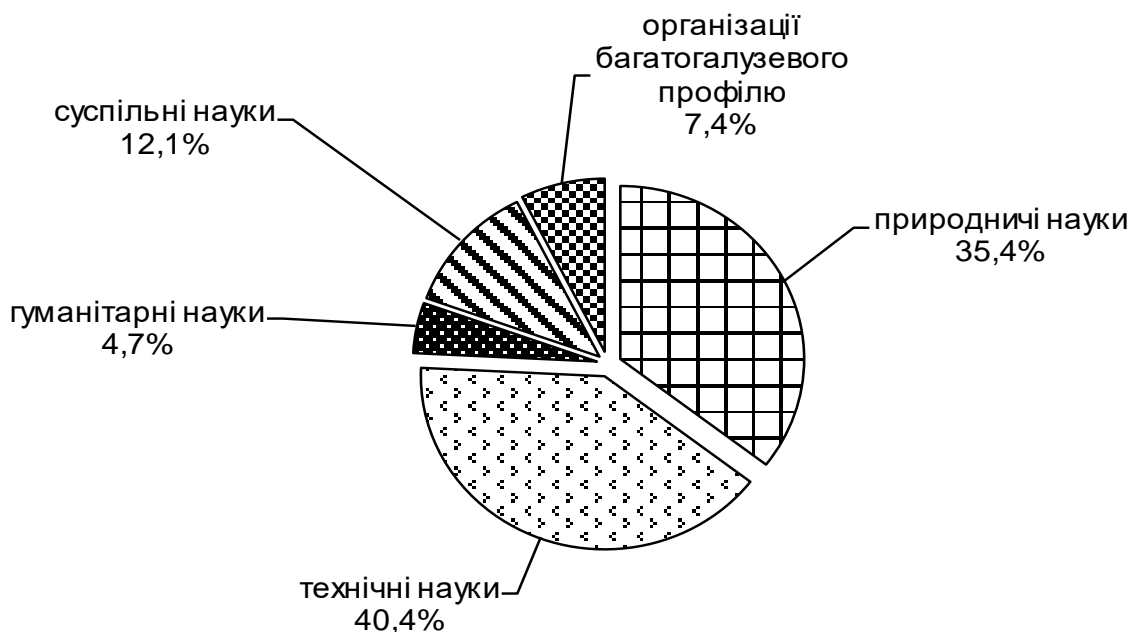

Рис. 8.17 – Розподіл кількості організацій, які виконували наукові та науково-технічні роботи, за галузями наук, % [4]

Рис. 8.18 – Фінансування наукової та науково-технічної діяльності в Україні [4]

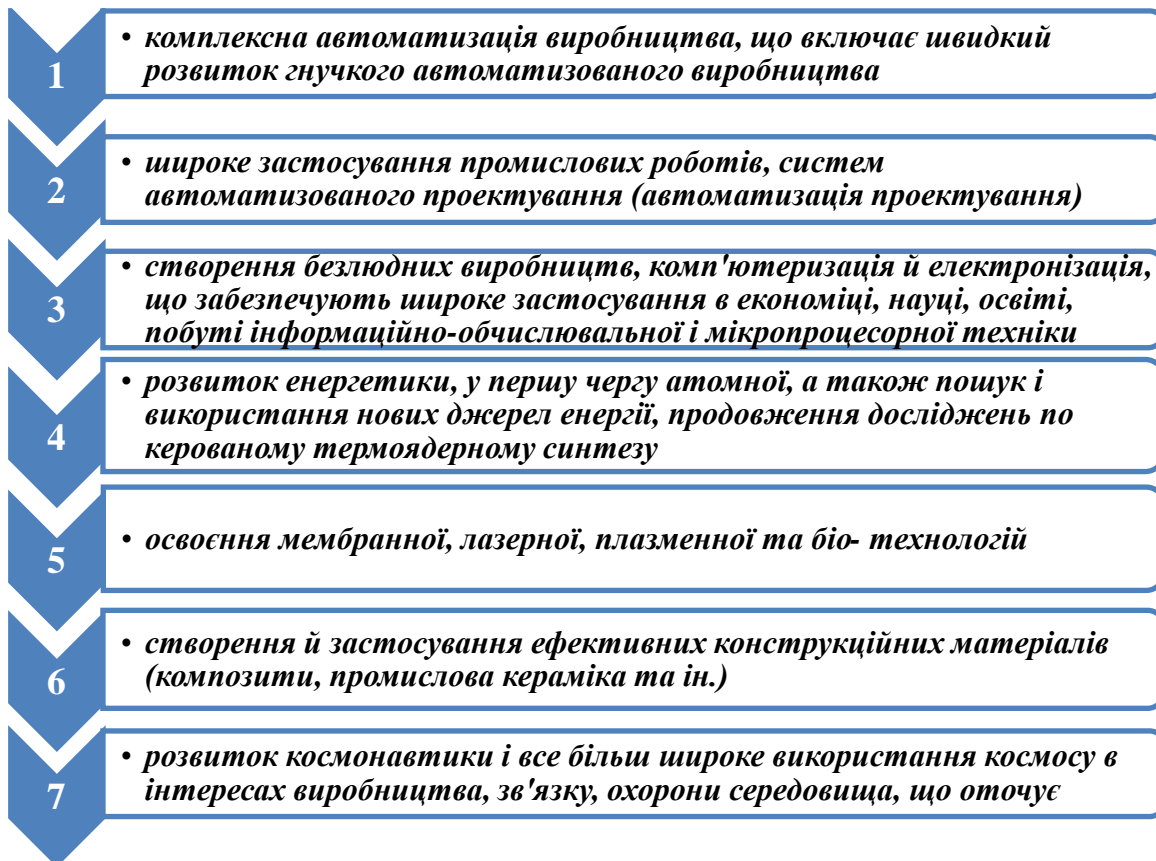

Рис. 8.19 – Основні напрямки науково-технічного прогресу.

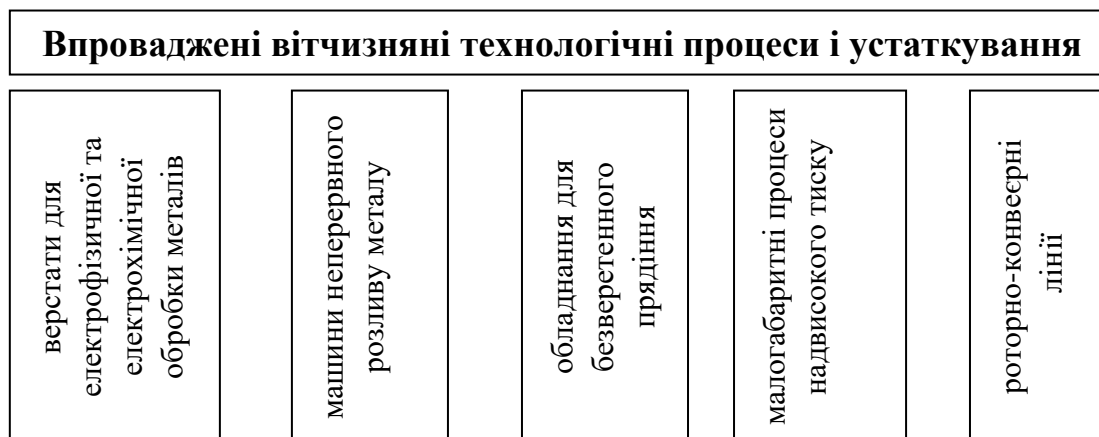

Рис. 8.20 – Нові технологічні процеси і устаткування, створені і впроваджені на основі вітчизняних досліджень

Таблиця 8.12.

Ключові проблеми, які впливають на розвиток промислового виробництва

Товари проміжного споживання:	Інвестиційні товари:
<ul style="list-style-type: none"> високі ціни на енергоносії, матеріали та транспортні тарифи, що створює неконкурентне середовище на вітчизняному ринку і підвищує собівартість вироблюваної продукції; 	<ul style="list-style-type: none"> надзвичайно висока залежність від імпорту високотехнічного обладнання та складових;
<ul style="list-style-type: none"> недостатній розвиток системи стандартів та контролю якості продукції; 	<ul style="list-style-type: none"> втрата російського ринку, скорочення та удорожчання імпорту комплектуючих виробів;
<ul style="list-style-type: none"> звуження асортименту та проблеми із забезпеченням сировиною; 	<ul style="list-style-type: none"> труднощі процедур технічного регулювання, стандартизації та сертифікації та формування міждержавного механізму нострифікації вітчизняних технічних вимог на ринках країн-членів ЄС;
<ul style="list-style-type: none"> недостатність потужностей з виробництва/ продукції / переробки сировини; 	<ul style="list-style-type: none"> неналагодження інституційних механізмів підтримки інвестування: індустриальних парків, державно-приватного партнерства, національного проектування;
	<ul style="list-style-type: none"> відсутній доступ до міжнародного ринку довгострокових кредитів.

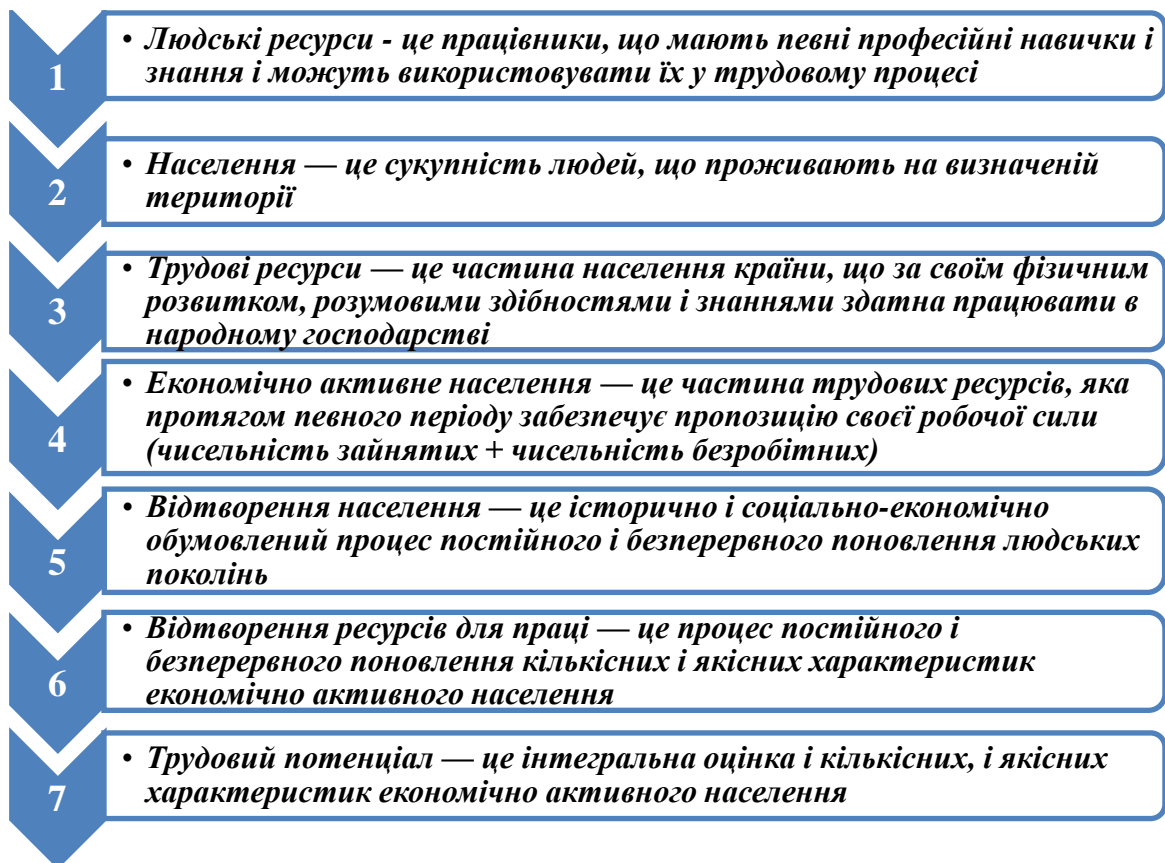

Рис. 8.21 – Узагальнені поняття трудоресурсного потенціалу.

Таблиця 8.13

Чисельність населення України в 2019 р. [4]

Дата	Чисельність (тис.)		
на 1.01.2019	42 153,2	-24.4	-0.06%
на 1.02.2019	42 122,7	-30.5	-0.07%
на 1.03.2019	42 101,7	-21.0	-0.05%
на 1.04.2019	42 079,5	-22.1	-0.05%
на 1.05.2019	42 055,9	-23.6	-0.06%
на 1.06.2019	42 030,8	-25.1	-0.06%
на 1.07.2019	42 010,1	-20.8	-0.05%
на 1.08.2019	41 990,3	-19.8	-0.05%

- без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)

Чисельність населення України з 1990 по 2019 рр.

(чисельність на 2002 рік наведена на підставі даних Всеукраїнського перепису населення – грудень 2001)

Дата	Чисельність (тис.)		
на 1.01.1990	51 838,5		
на 1.01.1991	51 944,4	105.9	0.20%
на 1.01.1992	52 056,6	112.2	0.22%
на 1.01.1993	52 244,1	187.5	0.36%
на 1.01.1994	52 114,4	-129.7	-0.25%
на 1.01.1995	51 728,4	-386.0	-0.74%
на 1.01.1996	51 297,1	-431.3	-0.83%
на 1.01.1997	50 818,4	-478.7	-0.93%
на 1.01.1998	50 370,8	-447.6	-0.88%
на 1.01.1999	49 918,1	-452.7	-0.90%
на 1.01.2000	49 429,8	-488.3	-0.98%
на 1.01.2001	48 923,2	-506.6	-1.02%
на 1.01.2002	48 457,1	-466.1	-0.95%
на 1.01.2003	48 003,5	-453.6	-0.94%
на 1.01.2004	47 622,4	-381.1	-0.79%
на 1.01.2005	47 280,8	-341.6	-0.72%
на 1.01.2006	46 929,5	-351.3	-0.74%
на 1.01.2007	46 646,0	-283.5	-0.60%
на 1.01.2008	46 372,7	-273.3	-0.59%
на 1.01.2009	46 143,7	-229.0	-0.49%
на 1.01.2010	45 962,9	-180.8	-0.39%
на 1.01.2011	45 778,5	-184.4	-0.40%
на 1.01.2012	45 633,6	-144.9	-0.32%
на 1.01.2013	45 553,0	-80.6	-0.18%
на 1.01.2014	45 426,2	-126.8	-0.28%
на 1.01.2015	42 928,9	-2497.3	-5.50%
на 1.01.2016	42 760,5	-168.4	-0.39%
на 1.01.2017	42 584,5	-176.0	-0.41%
на 1.01.2018	42 386,4	-198.1	-0.47%
на 1.01.2019	42 153,2	-233.2	-0.55%

- з 2014 р. – без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)

Чисельність населення по регіонах України в 2019 р. (тис.)

	01.2019	08.2019	
Україна	42153,2	41990,3	-162.9
Вінницька обл.	1560,4	1551,1	-9.3
Волинська обл.	1035,3	1033,3	-2.0
Дніпропетровська обл.	3206,5	3188,6	-17.9
Донецька обл.	4165,9	4146,9	-19.0
Житомирська обл.	1220,2	1213,6	-6.6
Закарпатська обл.	1256,8	1254,5	-2.3
Запорізька обл.	1705,8	1695,1	-10.8
Івано-Франківська обл.	1373,3	1369,2	-4.0
Київська обл.	1767,9	1774,2	6.3
Кіровоградська обл.	945,5	938,8	-6.7
Луганська обл.	2151,8	2143,1	-8.7
Львівська обл.	2522,0	2514,0	-8.0
Миколаївська обл.	1131,1	1124,5	-6.6
Одеська обл.	2380,3	2376,6	-3.7
Полтавська обл.	1400,4	1393,4	-7.0
Рівненська обл.	1157,3	1154,9	-2.4
Сумська обл.	1081,4	1073,7	-7.7
Тернопільська обл.	1045,9	1041,4	-4.4
Харківська обл.	2675,6	2662,8	-12.8
Херсонська обл.	1037,6	1032,1	-5.6
Хмельницька обл.	1264,7	1259,6	-5.1
Черкаська обл.	1206,4	1198,3	-8.0
Чернівецька обл.	904,4	901,8	-2.6
Чернігівська обл.	1005,7	997,7	-8.1
м.Київ	2950,8	2951,2	0.4

о без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)
Чисельність населення по регіонах України на 1 серпня 2019:

Таблиця 8.16

Основні демографічні показники

(осіб)

	Січень–лютий 2019	<u>Довідково:</u> січень–лютий 2018
Чисельність наявного населення (за оцінкою) на 1 березня	3200909	3226630
Середня чисельність наявного населення у січні–лютому	3203693	3228885
Чисельність постійного населення (за оцінкою) на 1 березня	3197600	3223321
Середня чисельність постійного населення у січні–лютому	3200384	3225576
Загальний приріст, скорочення (-) населення	-5568	-4510
Природний приріст, скорочення (-) населення	-5720	-4676
Кількість живонароджених	3915	4376
Кількість померлих	9635	9052
Кількість померлих дітей у віці до 1 року	27	39
Міграційний приріст, скорочення (-) населення	152	166

Таблиця 8.17

Основні демографічні показники 2018 року (осіб)

Показники	2018	<u>Довідково:</u> 2017
Чисельність наявного населення (за оцінкою) на 1 травня	42300723	42501767
Середня чисельність наявного населення у січні - квітні	42343563	42543155
Чисельність постійного населення (за оцінкою) на 1 травня	42131086	42332130
Середня чисельність постійного населення у січні - квітні	42173926	42373518
Загальний приріст, скорочення (-) населення	-85680	-82775
Природний приріст, скорочення (-) населення	-93592	-85387
Кількість живонароджених	110002	116907
Кількість померлих	203594	202294
з них дітей у віці до 1 року	880	878
Міграційний приріст, скорочення (-) населення	7912	2612

Основні демографічні показники 2017 року (осіб)

	2017	Довідково: 2016
Чисельність наявного населення (за оцінкою) на кінець року	42386403	42584542
Середня чисельність наявного населення	42485473	42672529
Чисельність постійного населення (за оцінкою) на кінець року	42216766	42414905
Середня чисельність постійного населення	42315836	42502892
Загальний приріст, скорочення (-) населення	-198139	-175974
Природний приріст, скорочення (-) населення	-210136	-186594
Кількість живонароджених	363987	397037
Кількість померлих	574123	583631
з них дітей у віці до 1 року	2786	2955
Міграційний приріст, скорочення (-) населення	11997	10620

Рис. 8.22 – Порівняння чисельності населення України 2017-2018рр. [13]

ЧИСЕЛЬНІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

2000 -2018 РР.

млн. осіб

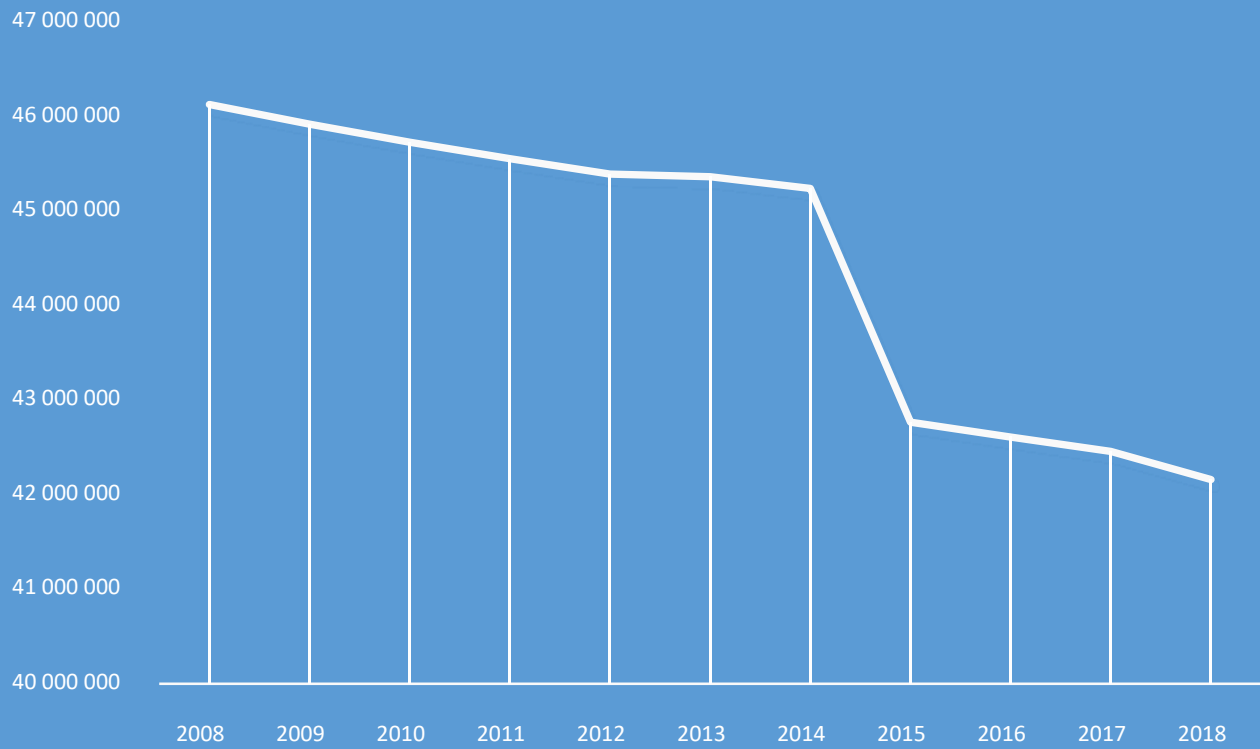

Рис. 8.23 – Зміни у чисельності населення України [13]

Загальна кількість населення України (за період 1990-2019р.) [13]

Населення (на 1 січня; тис. осіб)						
	Чисельність наявного населення			Чисельність постійного населення		
	всього	у тому числі		всього	у тому числі	
		міське	сільське		чоловіки	жінки
1990	51838,5	34869,2	16969,3	51556,5	23826,2	27730,3
1991	51944,4	35085,2	16859,2	51623,5	23886,5	27737,0
1992	52056,6	35296,9	16759,7	51708,2	23949,4	27758,8
1993	52244,1	35471,0	16773,1	51870,4	24046,3	27824,1
1994	52114,4	35400,7	16713,7	51715,4	23981,1	27734,3
1995	51728,4	35118,8	16609,6	51300,4	23792,3	27508,1
1996	51297,1	34767,9	16529,2	50874,1	23591,6	27282,5
1997	50818,4	34387,5	16430,9	50400,0	23366,2	27033,8
1998	50370,8	34048,2	16322,6	49973,5	23163,5	26810,0
1999	49918,1	33702,1	16216,0	49544,8	22963,4	26581,4
2000	49429,8	33338,6	16091,2	49115,0	22754,7	26360,3
2001	48923,2	32951,7	15971,5	48663,6	22530,4	26133,2
2002¹	48457,1	32574,4	15882,7	48240,9	22316,3	25924,6
2003	48003,5	32328,4	15675,1	47823,1	22112,5	25710,6
2004	47622,4	32146,4	15476,0	47442,1	21926,8	25515,3
2005	47280,8	32009,3	15271,5	47100,5	21754,0	25346,5
2006	46929,5	31877,7	15051,8	46749,2	21574,7	25174,5
2007	46646,0	31777,4	14868,6	46465,7	21434,7	25031,0
2008	46372,7	31668,8	14703,9	46192,3	21297,7	24894,6
2009	46143,7	31587,2	14556,5	45963,4	21185,0	24778,4
2010	45962,9	31524,8	14438,1	45782,6	21107,1	24675,5
2011	45778,5	31441,6	14336,9	45598,2	21032,6	24565,6
2012	45633,6	31380,9	14252,7	45453,3	20976,7	24476,6
2013	45553,0	31378,6	14174,4	45372,7	20962,7	24410,0
2014	45426,2	31336,6	14089,6	45245,9	20918,3	24327,6
2015²	42929,3	29673,1	13256,2	42759,7	19787,8	22971,9
2016²	42760,5	29585,0	13175,5	42590,9	19717,9	22873,0
2017²	42584,5	29482,3	13102,2	42414,9	19644,6	22770,3
2018²	42386,4	29371,0	13015,4	42216,8	19558,2	22658,6
2019²	42153,2	29256,7	12896,5	41983,6	19455,3	22528,3

¹ За даними Всеукраїнського перепису населення на 5 грудня 2001 року.² Без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м Севастополя.

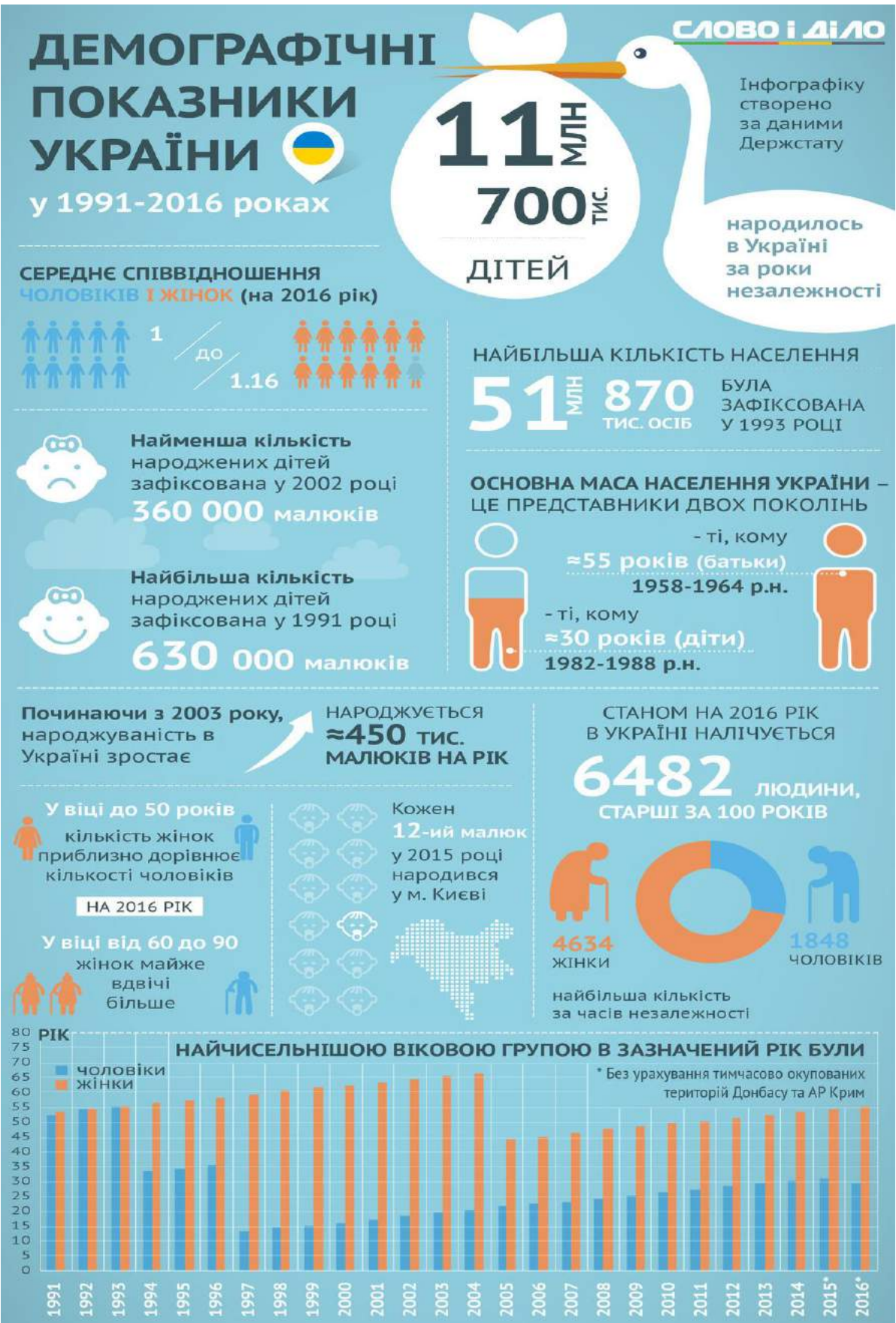

Рис. 8.24 – Характеристика демографічних показників України протягом 25 років

ДЕМОГРАФІЧНА СИТУАЦІЯ В УКРАЇНІ У 2013-2017 РОКАХ

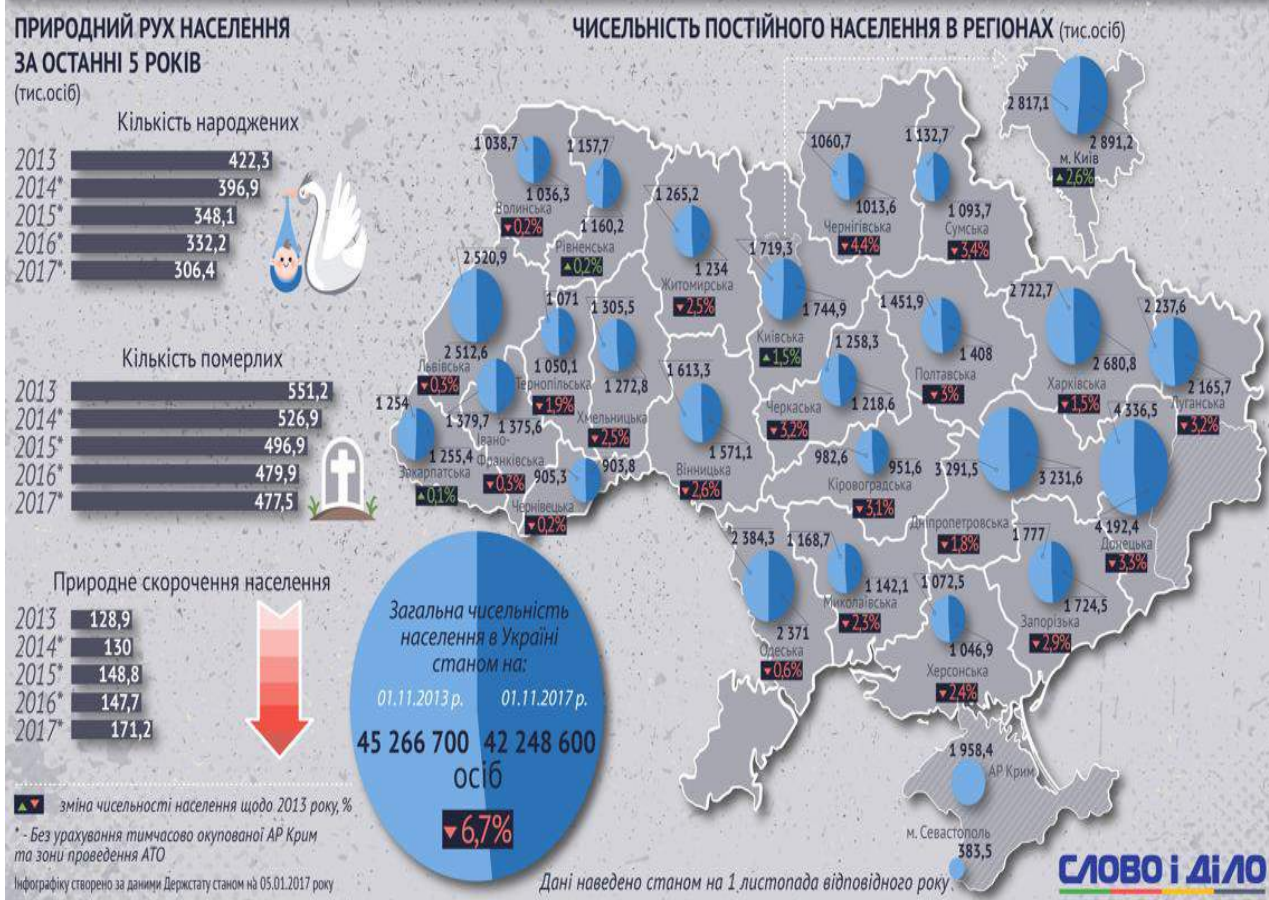

Рис. 8.25 – Динаміка розвитку демографічної ситуації в Україні з 2013 по 2017 рр.

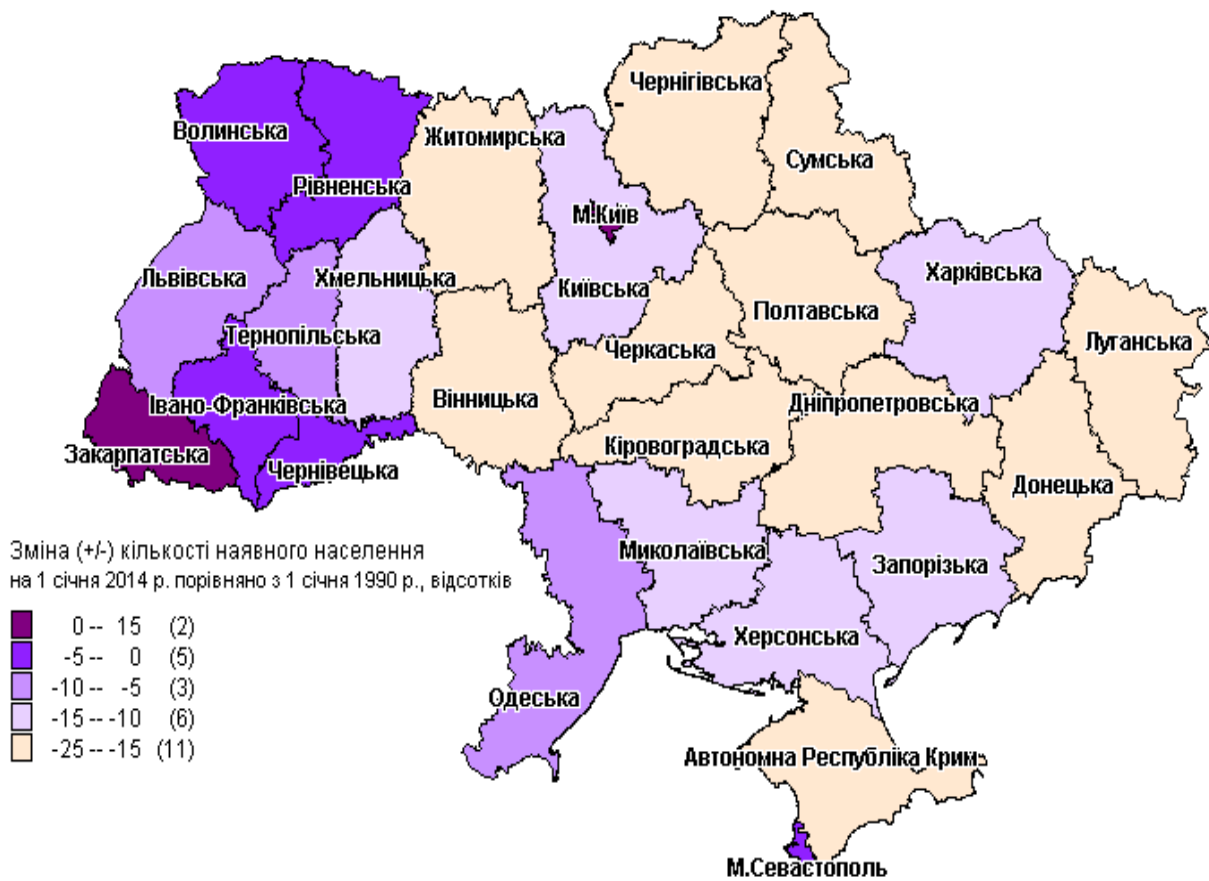

Рис. 8.26 – Зміна кількості наявного населення

Таблиця 8.20

Динаміка чоловічого та жіночого населення України (за даними перепису)
[16]

	1926	1939	1959	1970	1979	1989	2001	2013
чоловіки	48,4%	47,7%	44,4%	45,2%	45,6%	46,2%	46,3%	46,2%
жінки	51,6%	52,3%	55,6%	54,8%	54,4%	53,9%	53,7%	53,8%

Розподіл постійного населення за статтю та віком
(на 1 січня 2019 року, осіб)

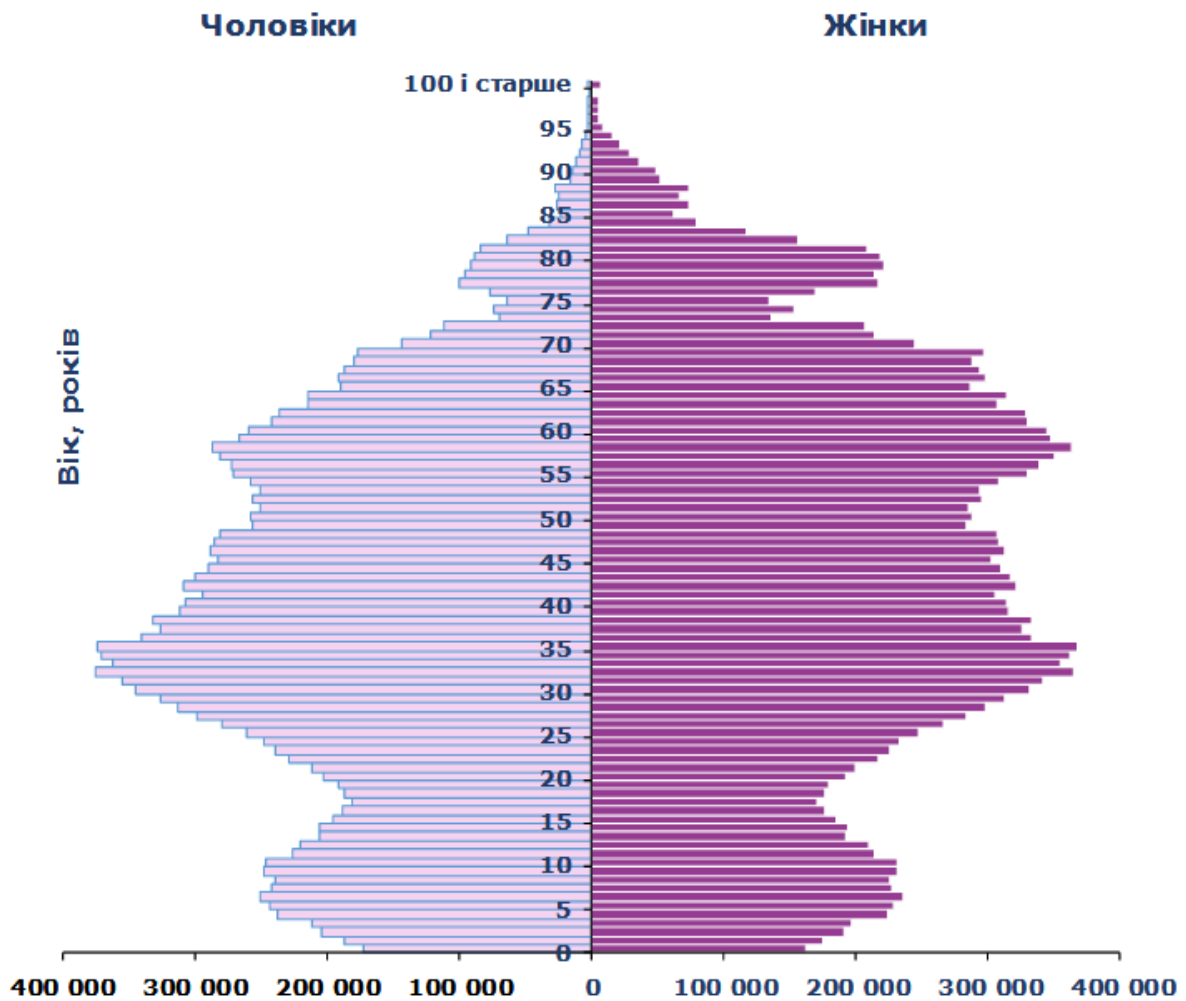

Рис. 8.27 – Розподіл постійного населення за статтю та віком

Таблиця 8.21

Тривалість життя в Україні, роки [16]

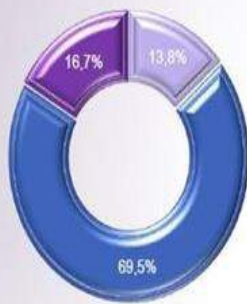
	1990	1995	2000	2004	2008	2013	2018
чоловіки	65,7	61,3	62,3	62,0	62,2	66,3	70,4
жінки	75,0	72,6	73,6	73,6	74,2	76,2	78,2

**Статистика народжуваності та смертності в Україні за січень –
серпень 2018р. [21]**

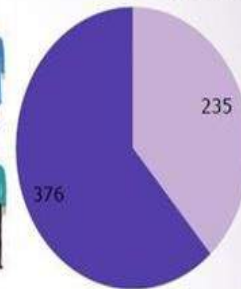
	Кількість живонароджених	Кількість померлих	Природний приріст, скорочення (-)	Кількість померлих дітей у віці до 1 року
Україна	226545	389612	-163067	1645
Вінницька	8638	16143	-7505	60
Волинська	7701	9174	-1473	61
Дніпропетровська	17003	34604	-17601	176
Донецька	10545	26719	-16174	70
Житомирська	7310	13394	-6084	49
Закарпатська	9180	10252	-1072	96
Запорізька	8570	18553	-9983	66
Івано-Франківська	8547	11505	-2958	54
Київська	10336	19037	-8701	51
Кіровоградська	4806	10399	-5593	44
Луганська	3821	10551	-6730	23
Львівська	15719	21581	-5862	101
Миколаївська	6165	11465	-5300	56
Одеська	15552	22195	-6643	118
Полтавська	7005	15889	-8884	36
Рівненська	8957	9534	-577	55
Сумська	4850	11845	-6995	21
Тернопільська	5746	10055	-4309	41
Харківська	13243	28103	-14860	98
Херсонська	6159	10695	-4536	54
Хмельницька	7248	13033	-5785	49
Черкаська	5827	13493	-7666	61
Чернівецька	5837	7493	-1656	40
Чернігівська	4651	12805	-8154	38
м.Київ	23129	21095	2034	127

Розподіл постійного населення Харківської області за статтю та віком на 1 січня 2018 року

Вікова структура населення

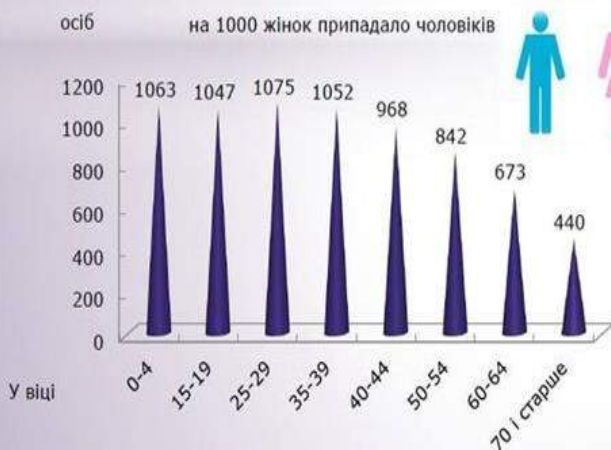
Демографічне навантаження на осіб у віці 16-59 років

на 1000 осіб у віці 16-59 років припадало:

- осіб у віці 0-15 років
- осіб у віці 60 років і старше

Співвідношення жінок та чоловіків за віковими групами

Динаміка чисельності чоловіків та жінок

Рис. 8.28 – Розподіл постійного населення Харківської області за статтю та віком

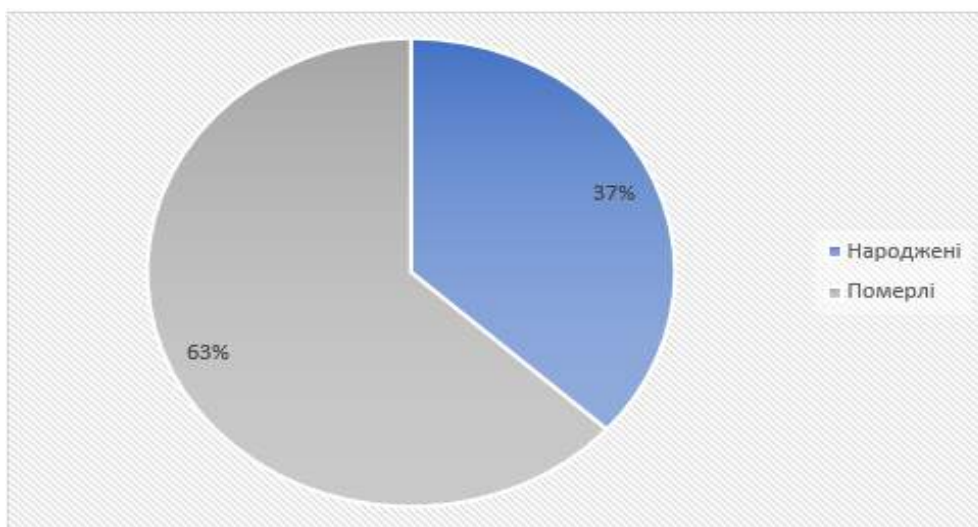

Рис. 8.29 – Діаграма народжуваності та смертності в Україні

Вік матері при народженні дитини

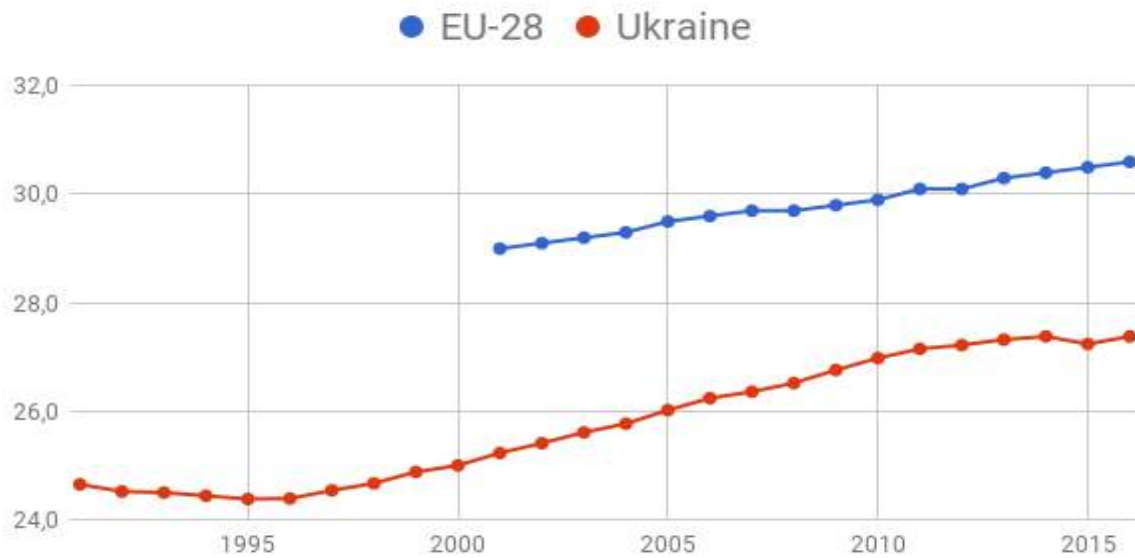

Рис. 8.30 – Порівняння віку матері при народженні дитини в Україні та Європі

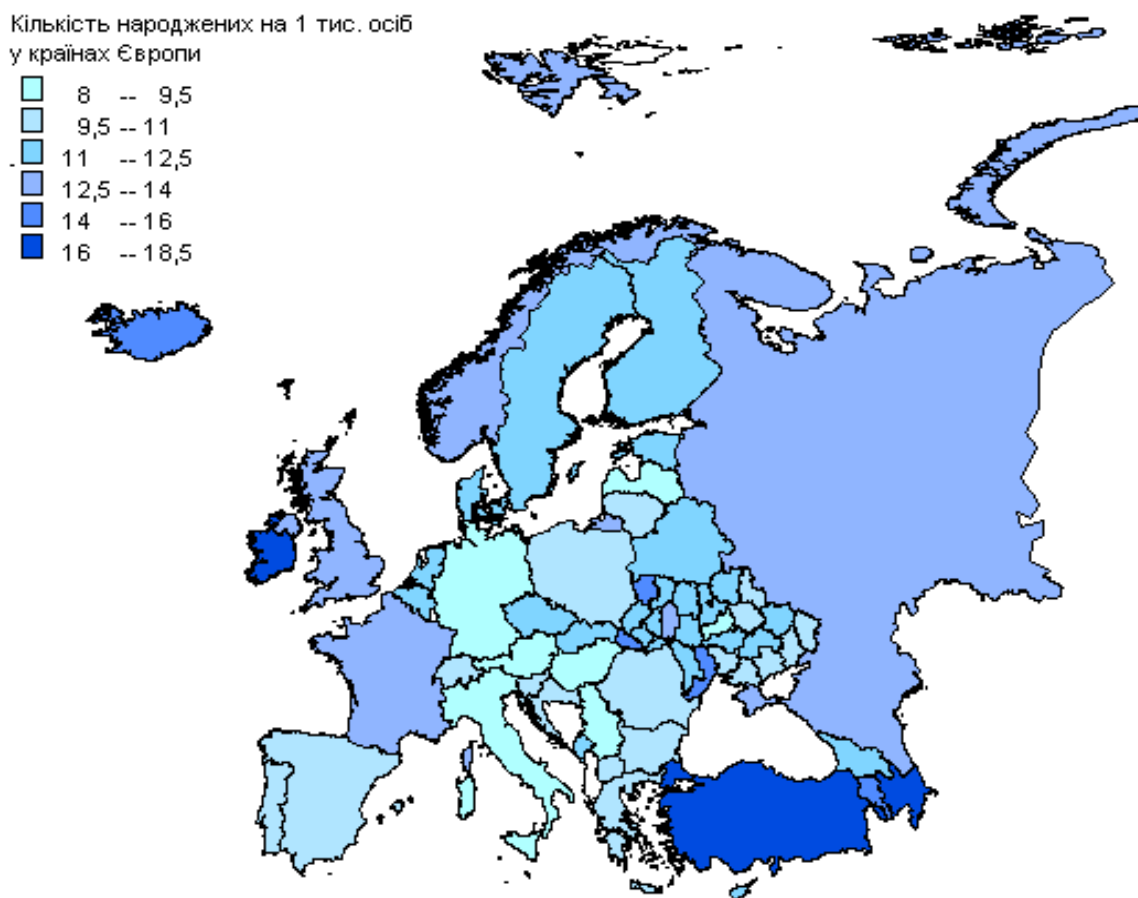

Рис. 8.31 – Рівень народжуваності в країнах Європи

Кількість померлих на 1 тис. осіб
у країнах Європи

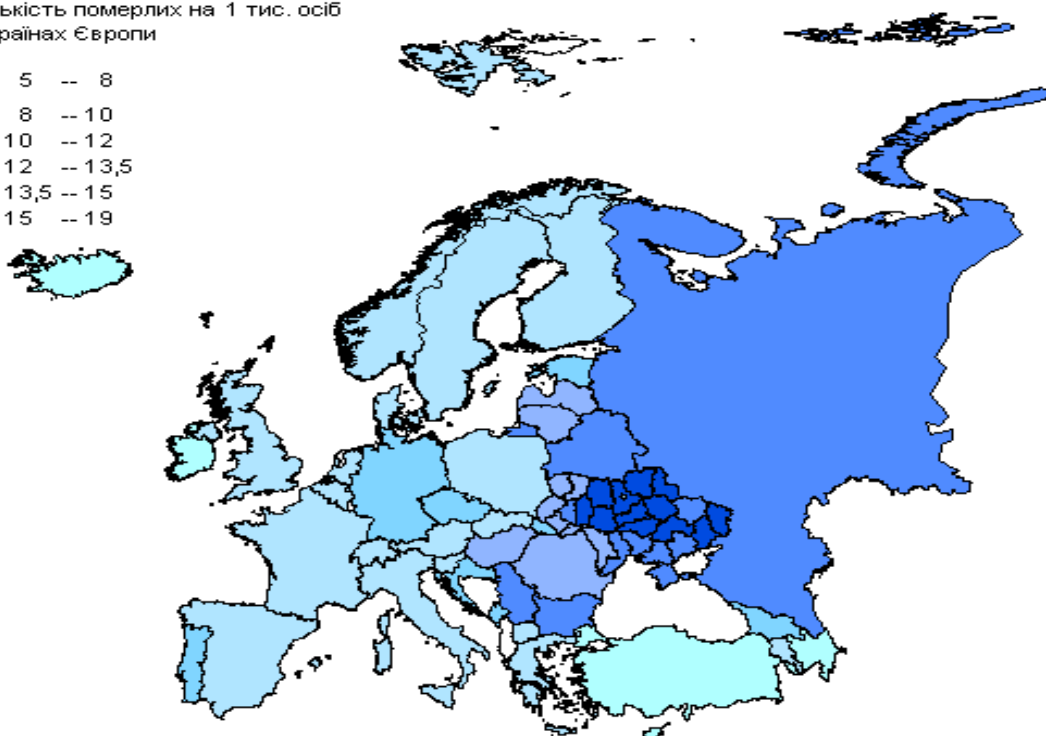
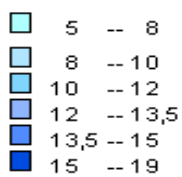

Рис. 8.32 – Кількість померлих в країнах Європи

Рис. 8.33 – Види міграції

Міграційний рух у 2012р.
(на 1000 осіб)

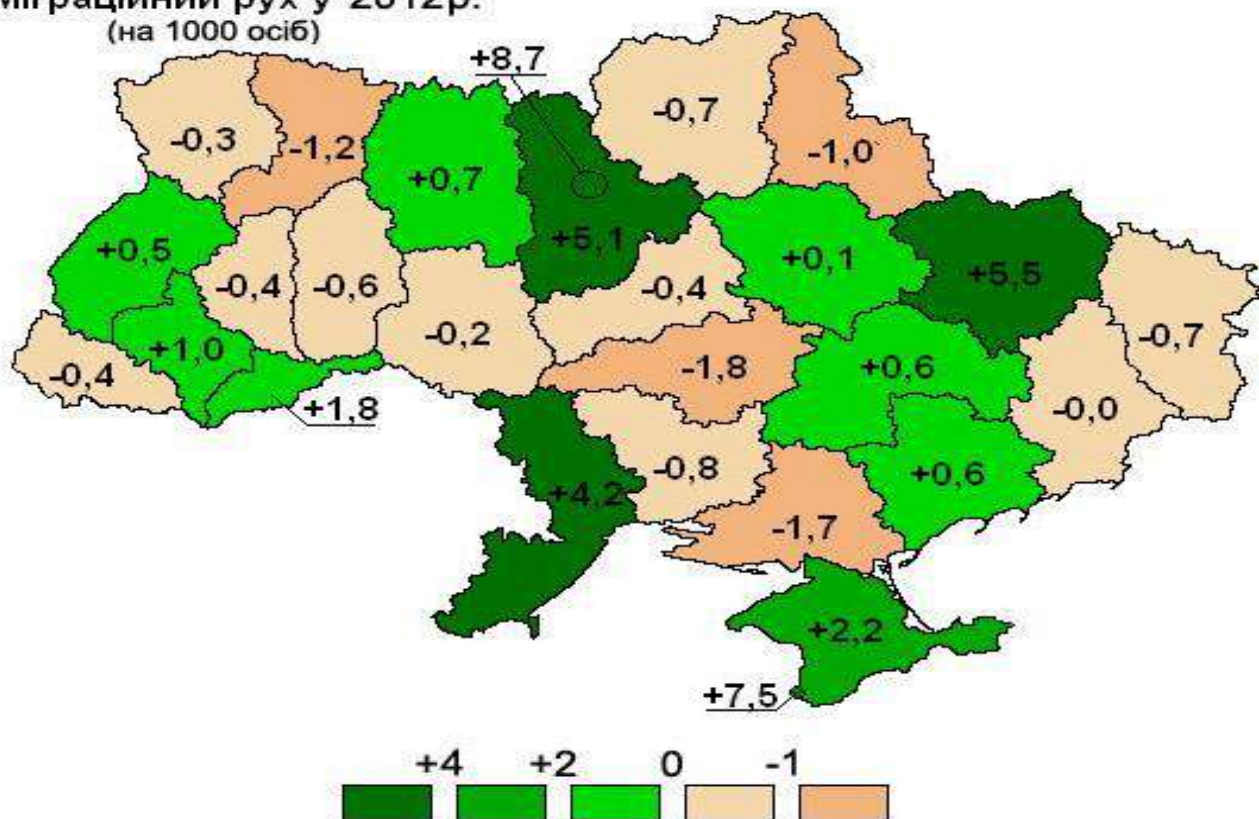

Рис. 8.34 – Початок сучасних міграційних процесів в Україні

Рис. 8.35 – Міське населення у загальній кількості наявного населення України [12]

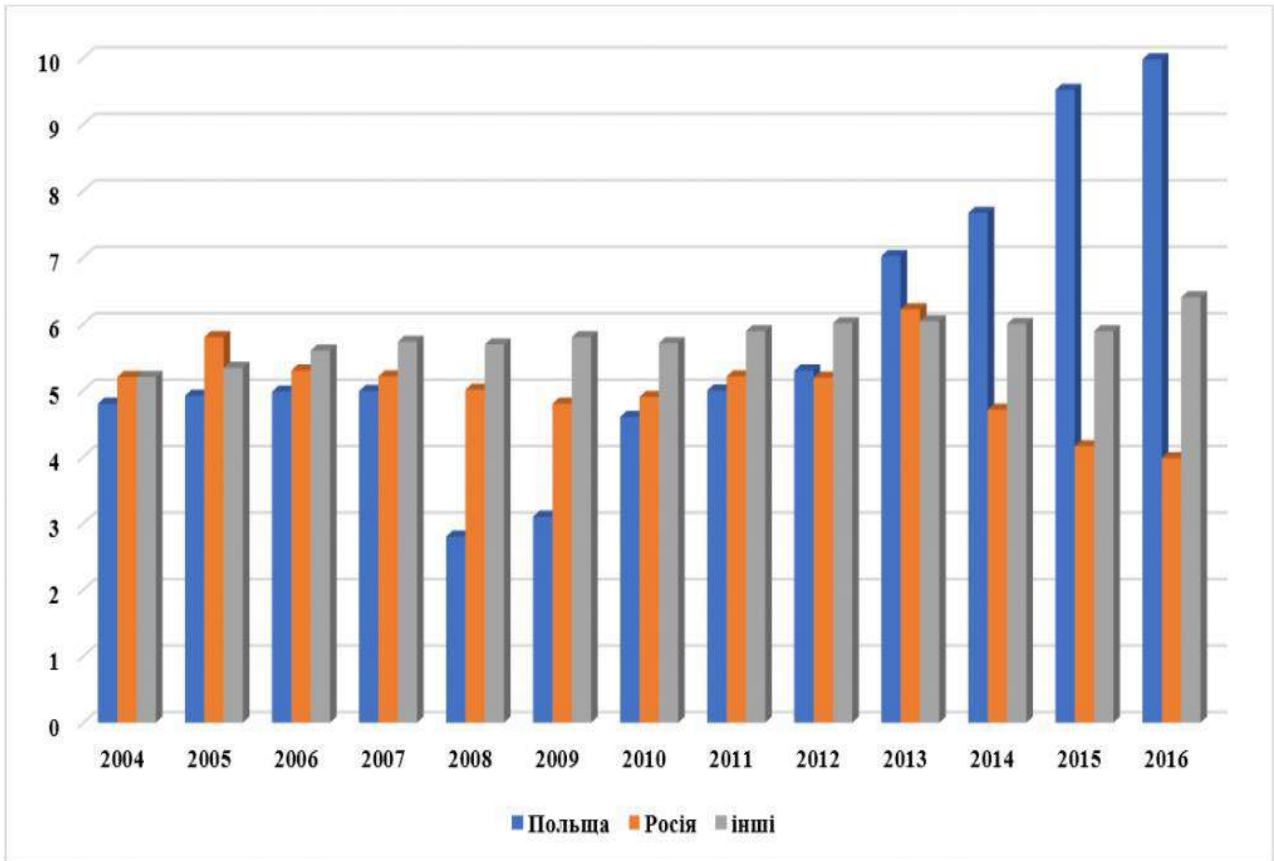

Рис. 8.36 – Кількість перетинів державного кордону громадянами України у напрямі виїзду у 2004-2016 рр., млн. разів [15]

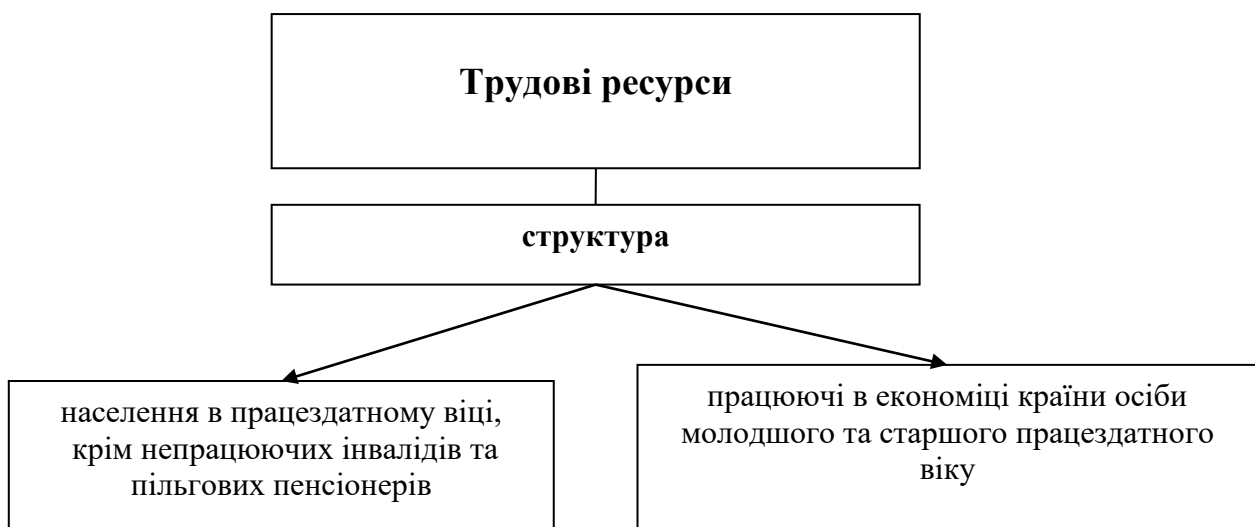

Рис. 8.37 – Структура трудових ресурсів

Узагальнені показники трудового потенціалу

Номер з/п	Характеристика показників
1.	Здоров'я населення, яке проявляється в середній тривалості життя, частці інвалідів, смертності за окремими віковими групами
2.	Моральність населення, що характеризується ставленням суспільства до соціально незахищених верств населення, релігійністю, показниками соціальної напруженості, злочинністю
3.	Творчий потенціал населення, який проявляється в темпах науково-технічного прогресу, кількості патентів і міжнародних премій тощо
4.	Організованість на рівні суспільства, оцінювану стабільністю законодавства і політичної ситуації
5.	Рівень освіти населення, що характеризується питомою вагою осіб із вищою освітою, середньою кількістю років навчання в розрахунку на одну людину, доступністю різних рівнів освіти
6.	Ресурси робочого часу, що характеризуються чисельністю працездатного населення, кількістю і часткою зайнятих, рівнем безробіття, кількістю відпрацьованих людино-днів за рік

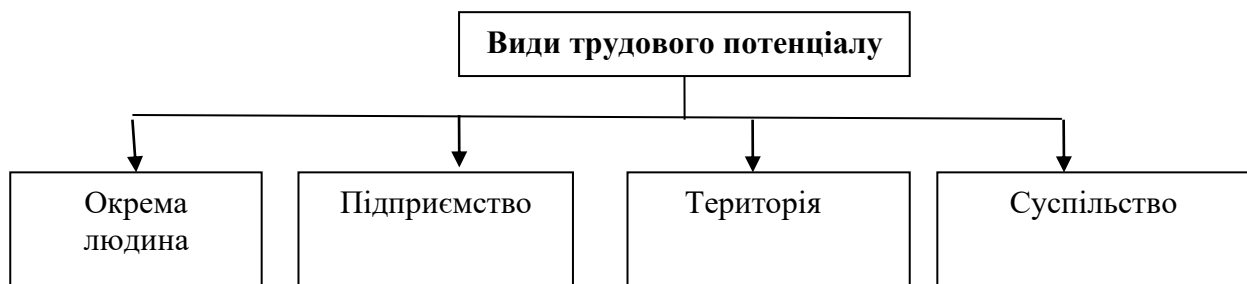

Рис. 8.32 – Розподіл трудового потенціалу

Рис. 8.38 – Основні компоненти трудового потенціалу

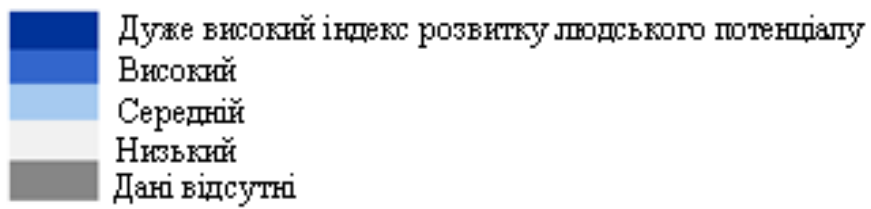
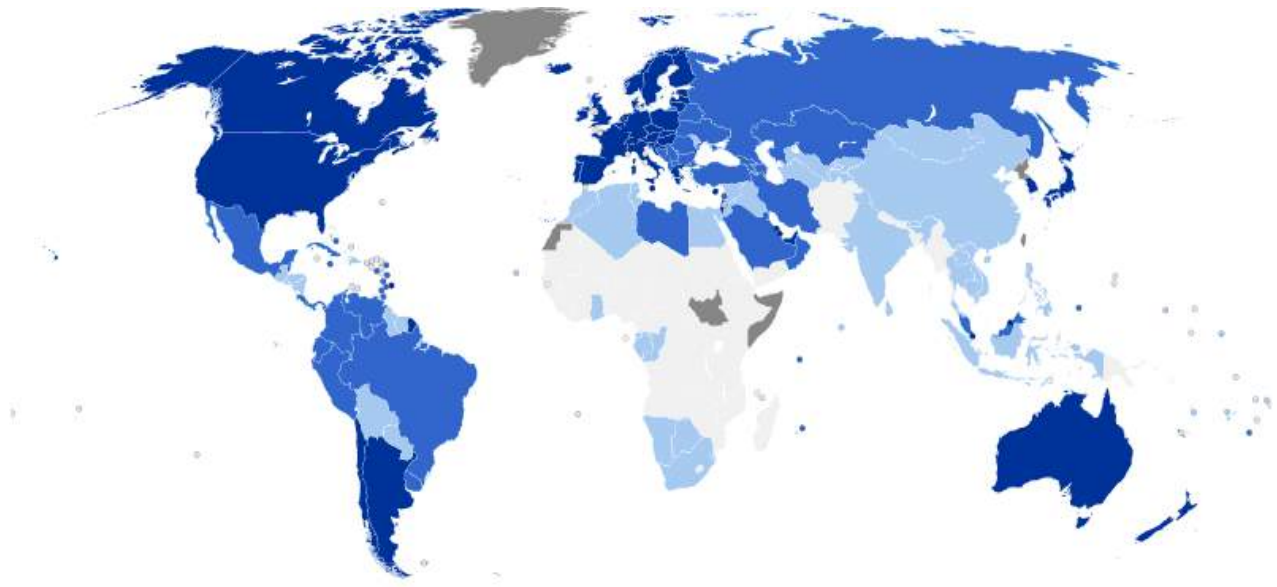

Рис. 8.39 – Індекс людського розвитку у світі [12]

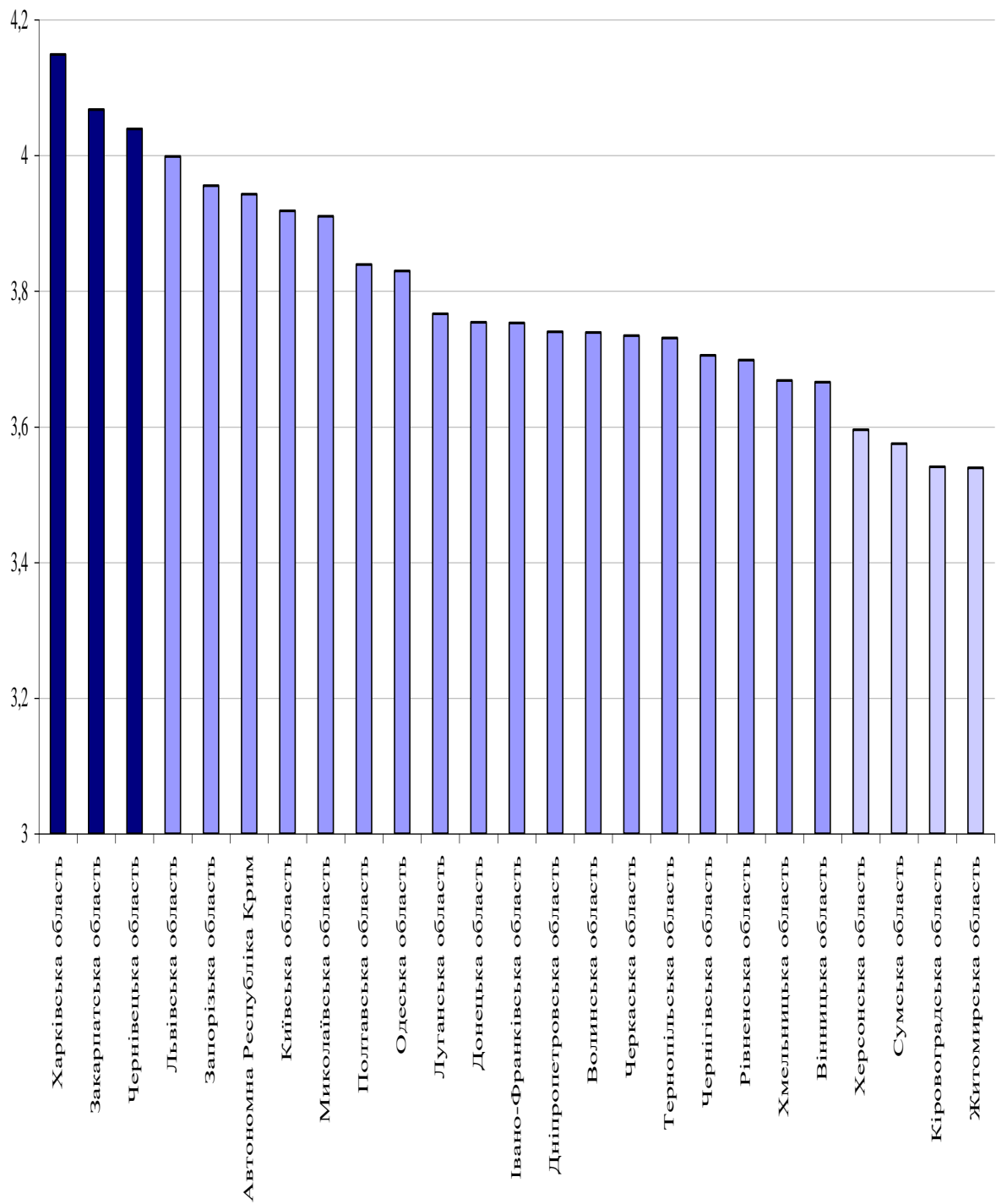

Рис. 8.40 – Індекс регіонального людського розвитку в Україні [12]

**Кількість вакансій за видами економічної діяльності
у 2016-2018 роках¹**
(на кінець року)

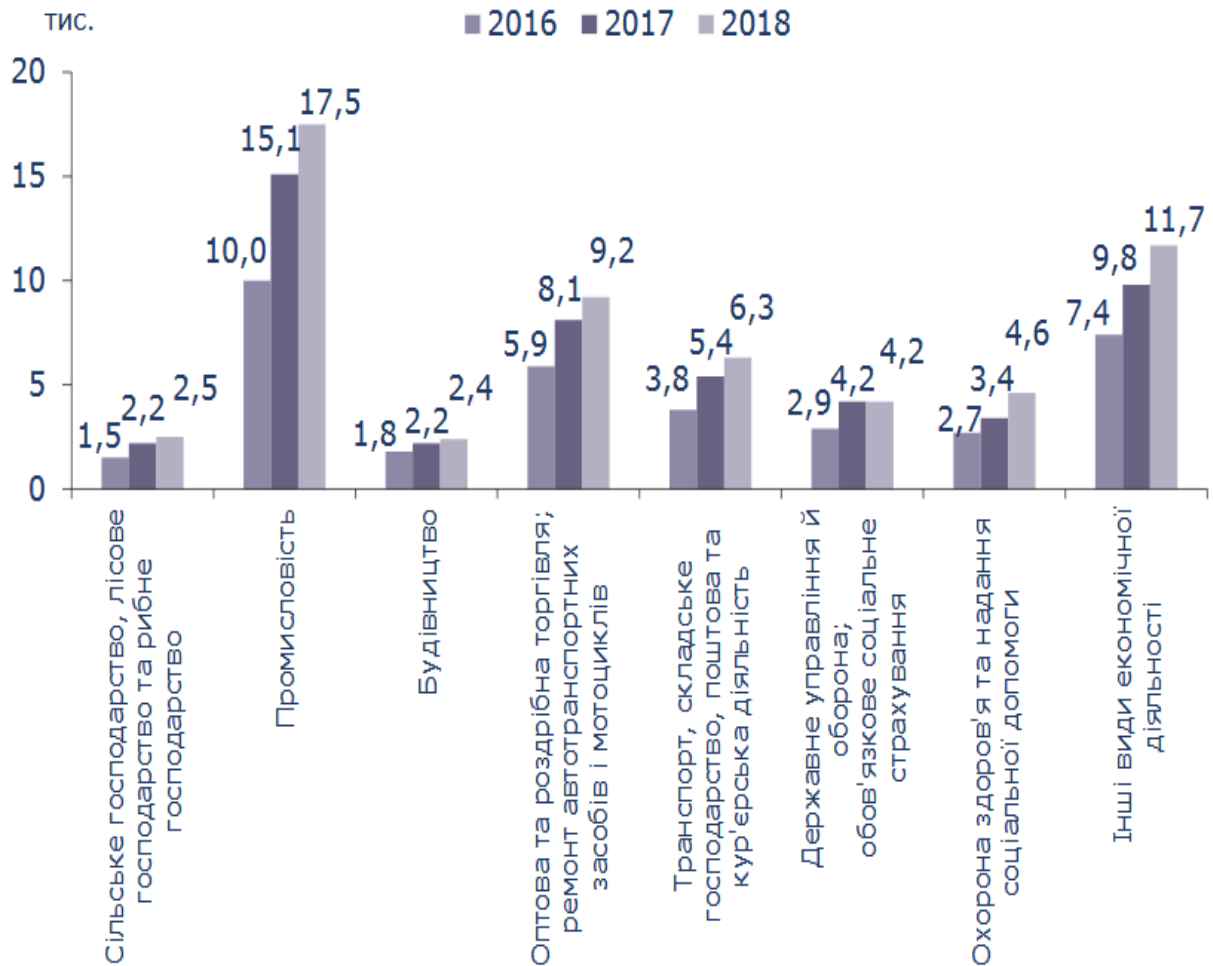

Рис. 8.41 – Кількість вакансій за видами економічної діяльності в Україні
[16]

Рівень безробіття в Україні [13]

Рівень безробіття в Україні з 2000 по 2018 рр. (кількість населення в тис.)						
Рік	Всього населення	Економічно активне населення	Зайняте населення	Безробітне населення	Рівень безробіття	Зареєстрованих безробітних
2000	48923,2	21150,7	18520,7	2630,0	12,4%	1178,7
2001	48457,1	20893,6	18453,3	2440,3	11,7%	1063,2
2002	48003,5	20669,5	18540,9	2128,6	10,3%	1028,1
2003	47622,4	20618,1	18624,1	1994,0	9,7%	1024,2
2004	47280,8	20582,5	18694,3	1888,2	9,2%	975,5
2005	46929,5	20481,7	18886,5	1595,2	7,8%	891,9
2006	46646,0	20545,9	19032,2	1513,7	7,4%	784,5
2007	46372,7	20606,2	19189,5	1416,7	6,9%	673,1
2008	46143,7	20675,7	19251,7	1424,0	6,9%	596,0
2009	45962,9	20321,6	18365,0	1956,6	9,6%	693,1
2010	45778,5	20220,7	18436,5	1784,2	8,8%	452,1
2011	45633,6	20247,9	18516,2	1731,7	8,6%	505,3
2012	45553,0	20393,5	18736,9	1656,6	8,1%	467,7
2013	45426,2	20478,2	18901,8	1576,4	7,7%	487,6
2014	42928,9	19035,2	17188,1	1847,1	9,7%	458,6
2015	42760,5	17396,0	15742,0	1654,0	9,5%	461,1
2016	42584,5	17303,6	15626,1	1677,5	9,7%	407,2
2017	42386,4	17193,2	15495,9	1697,3	9,9%	352,5
2018	42153,2	17296,2	15718,6	1577,6	9,1%	341,7

з 2014 р. – без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)

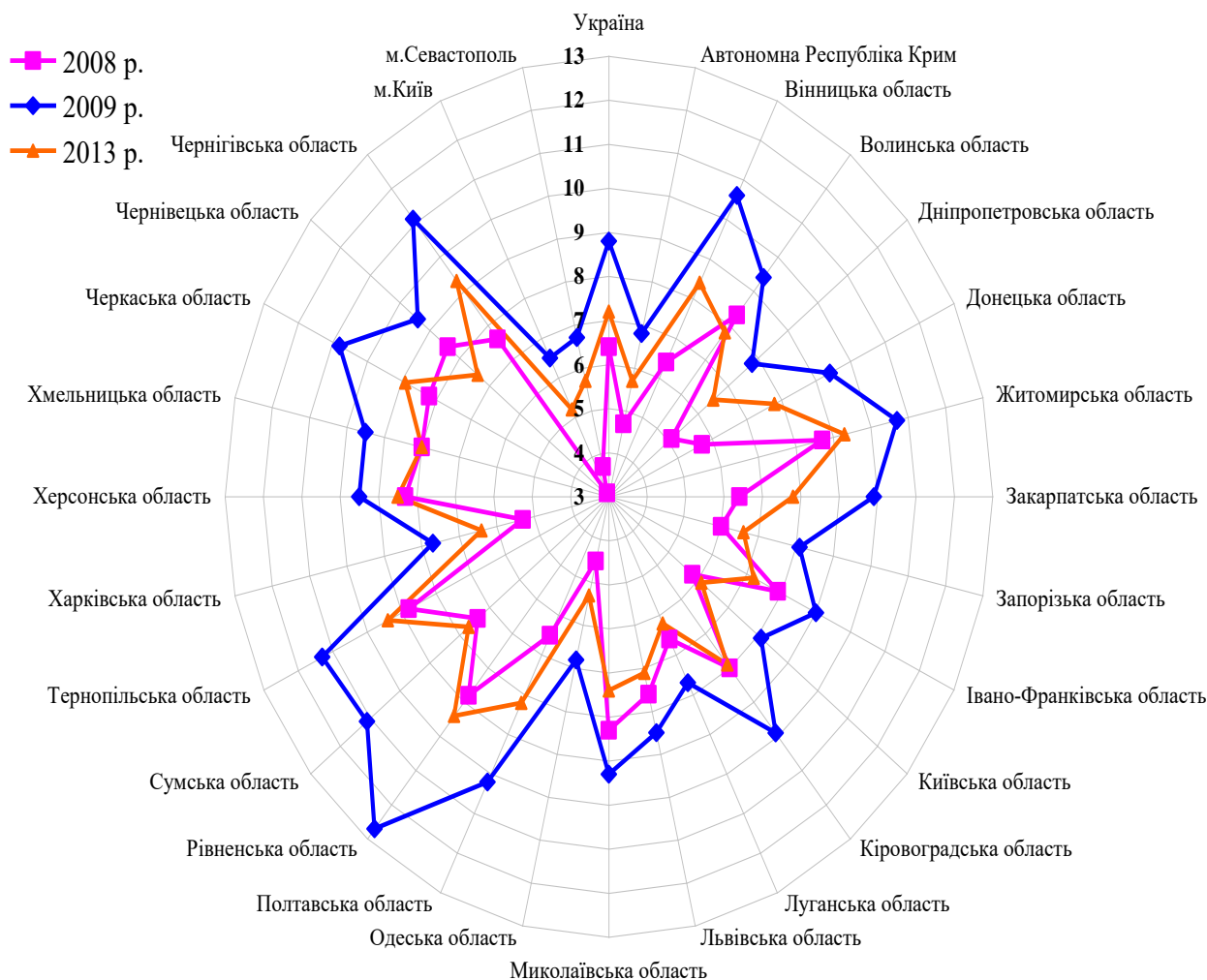

Рис. 8.42 – Рівень безробіття за методологією Міжнародної організації праці, % [12]

Таблиця 8.25.

Порівняльна характеристика професійних груп

Професійні групи	Україна		Польща	
	2008	2018	2008	2018
Законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери	7,0	7,5	6,2	6,3
Професіонали	13,4	13,0	9,4	15,2
Спеціалісти	13,5	11,5	11,1	11,3
Технічні службовці	6,6	3,5	7,2	7,0
Робітники сфери торгівлі та послуг	5,7	14,1	9,5	11,7
Кваліфіковані робітники	22	14,6	39,9	29,9
Некваліфіковані робітники	23,7	23,2	8,1	7,8
Усього (тис.)	24114	20972	14969	15800

з 2014 р. – без урахування окупованих територій (Криму, Севастополя, частини Донбасу)

Рис. 8.43 – Українські трудові мігранти за країною перебування, 2017

Таблиця 8.26

Динаміка кількості закладів вищої освіти України [3]

Навчальний рік	Кількість закладів вищої освіти III–IV рівнів акредитації	Чисельність студентів у закладах вищої освіти III–IV рівнів акредитації, тис.
1990/1991	149	881,3
1991/1992	156	876,2
1992/1993	158	855,9
1993/1994	159	829,2
1994/1995	232	888,5
1995/1996	255	922,8
1996/1997	274	976,9
1997/1998	280	1110,0
1998/1999	298	1210,3
1999/2000	313	1285,4
2000/2001	315	1402,9
2001/2002	318	1548,0
2002/2003	330	1686,9
2003/2004	339	1843,8
2004/2005	347	2026,7
2005/2006	345	2203,8
2006/2007	350	2318,6
2007/2008	351	2372,5

Продовження таблиці 8.26

2008/2009	353	2364,5
2009/2010	350	2245,2
2011/2012	345	1954,8
2010/2011	349	2129,8
2012/2013	334	1824,9
2013/2014	325	1723,7
2014/2015*	277	1438,0
2015/2016*	288	1375,2
2016/2017*	287	1369,4
2017/2018*	289	1330,0

Дані наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м.Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Таблиця 8.27

**Динаміка кількості українських студентів у закордонних університетах
впродовж 2013-2016 рр., чол. [10].**

Назва країни	Рік				Абсолютний приріст, чол.			Темп приросту, %		
	2013	2014	2015	2016	2014-2013	2015-2014	2016-2015	2014-2013	2015-2014	2016-2015
Польща	9620	14951	22833	30213	5331	7882	7380	55,4	52,7	32,3
Німеччина	9044	9212	9379	9488	168	167	109	1,9	1,8	1,2
Канада	1611	2053	2536	3102	442	483	566	27,4	23,5	22,3
Італія	1727	1894	2200	2657	167	306	457	9,7	16,2	20,8
Чехія	1584	1772	2015	2433	188	243	418	11,9	13,7	20,7

Таблиця 8.28.

Основні країни працевлаштування громадян України у 2018 році

Країни	Кількість громадян
Кіпр	19 243
Польща	12 539
Німеччина	10 558
Бахрейн	1
Іран	1
Казахстан	1
острова Кука	1
Усього:	97 098

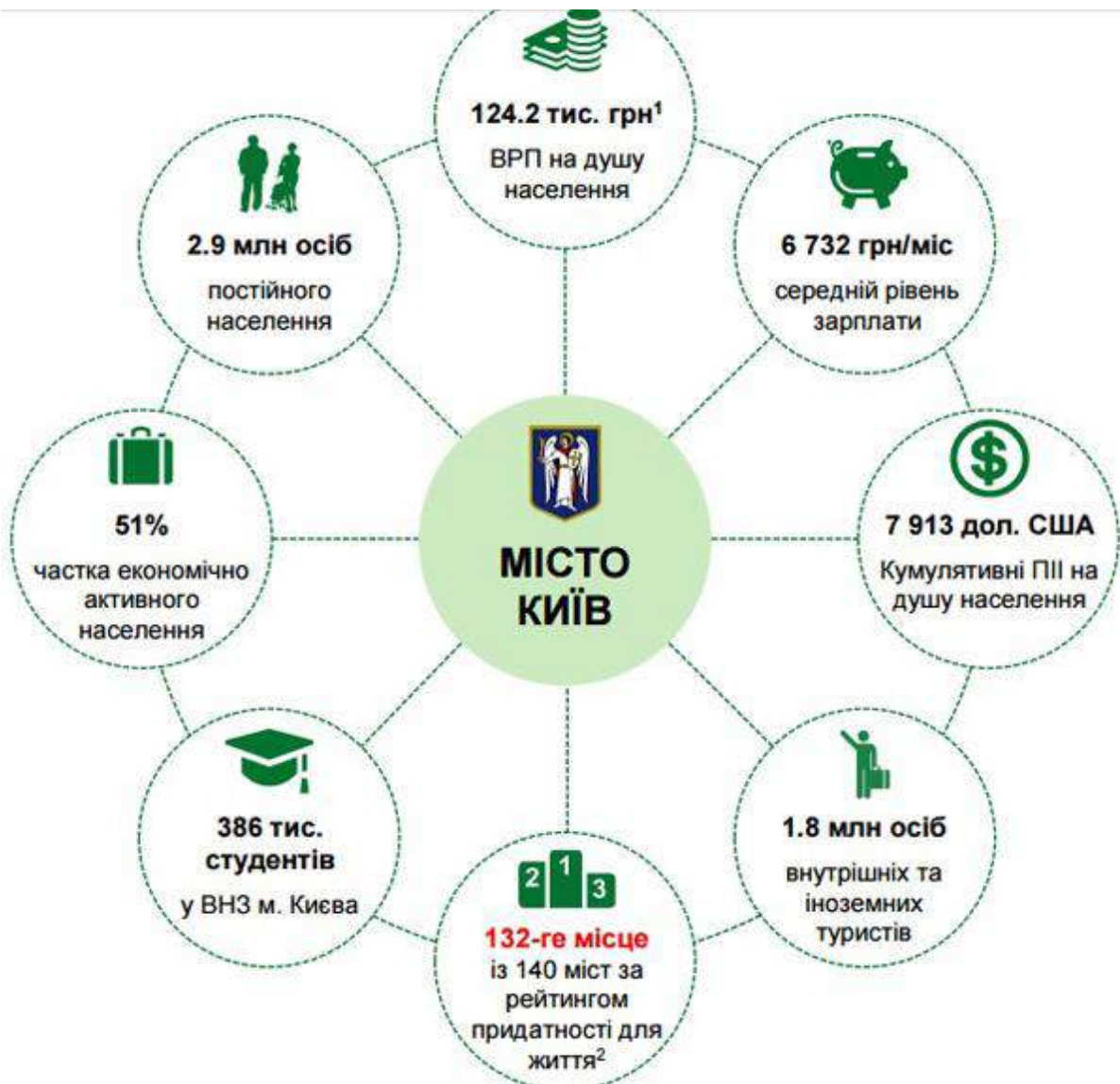
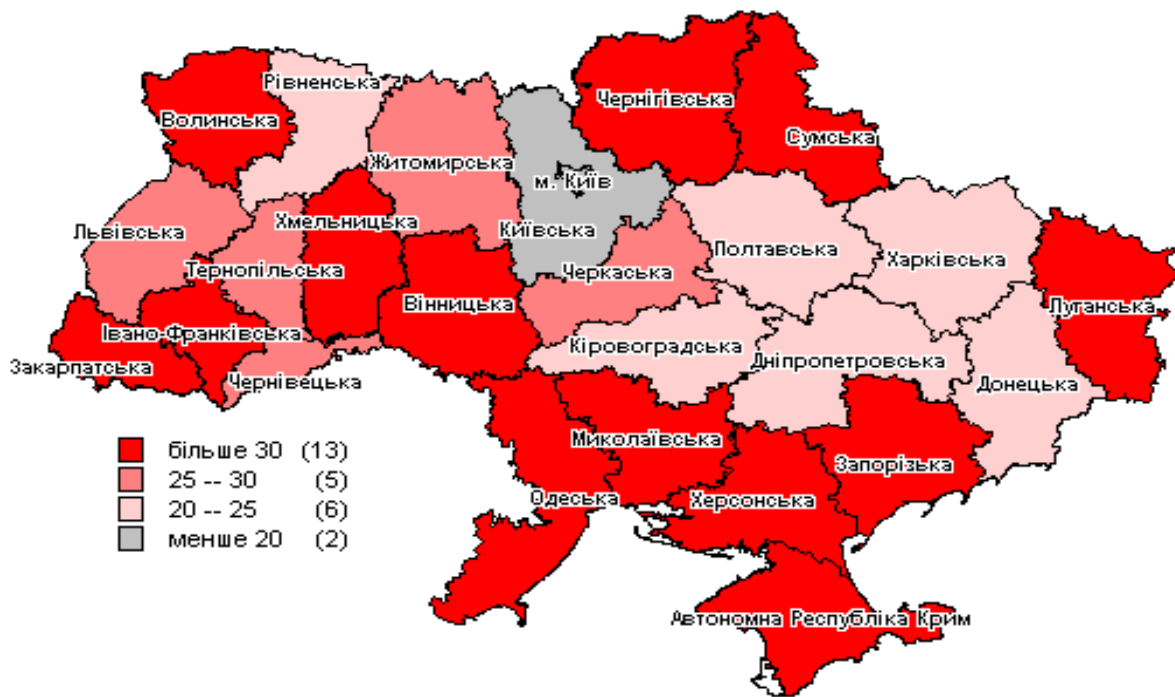
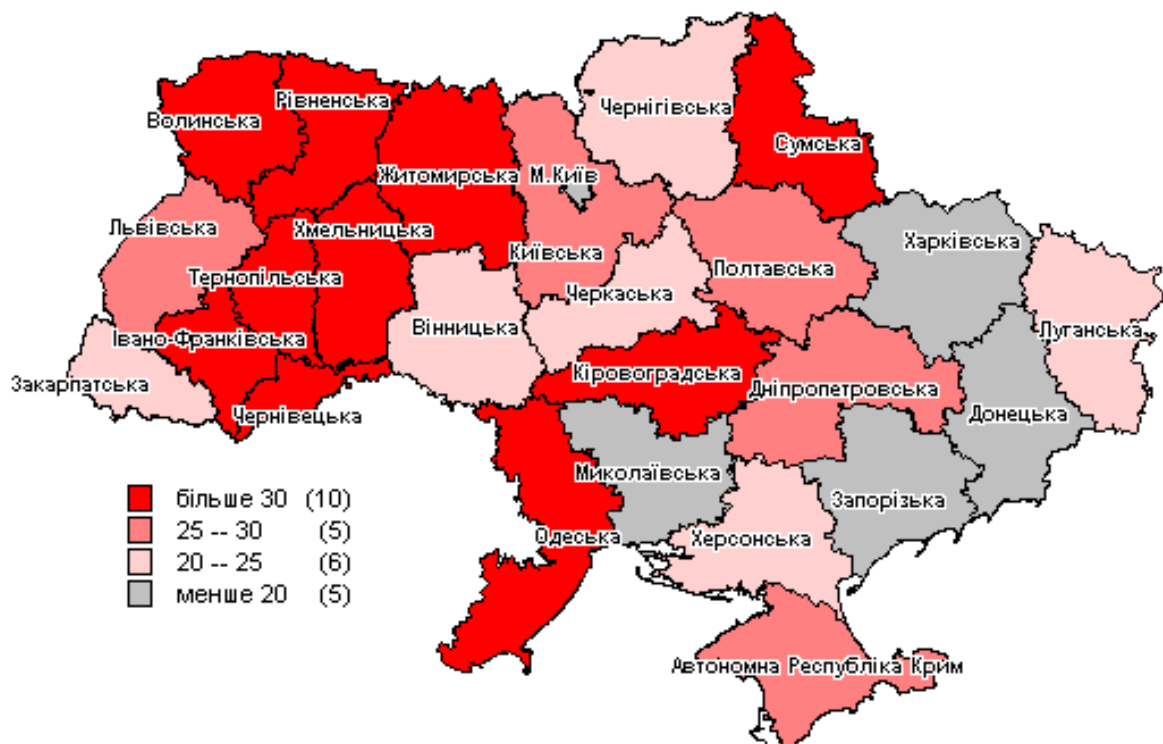

Рис. 8.44 – Потенціал столиці

Фінансово-економічне положення регіонів на 2001 рік

Фінансово-економічне положення на 2012 рік

Рис. 8.45 – Рівень бідності за регіонами за відносним критерієм, %

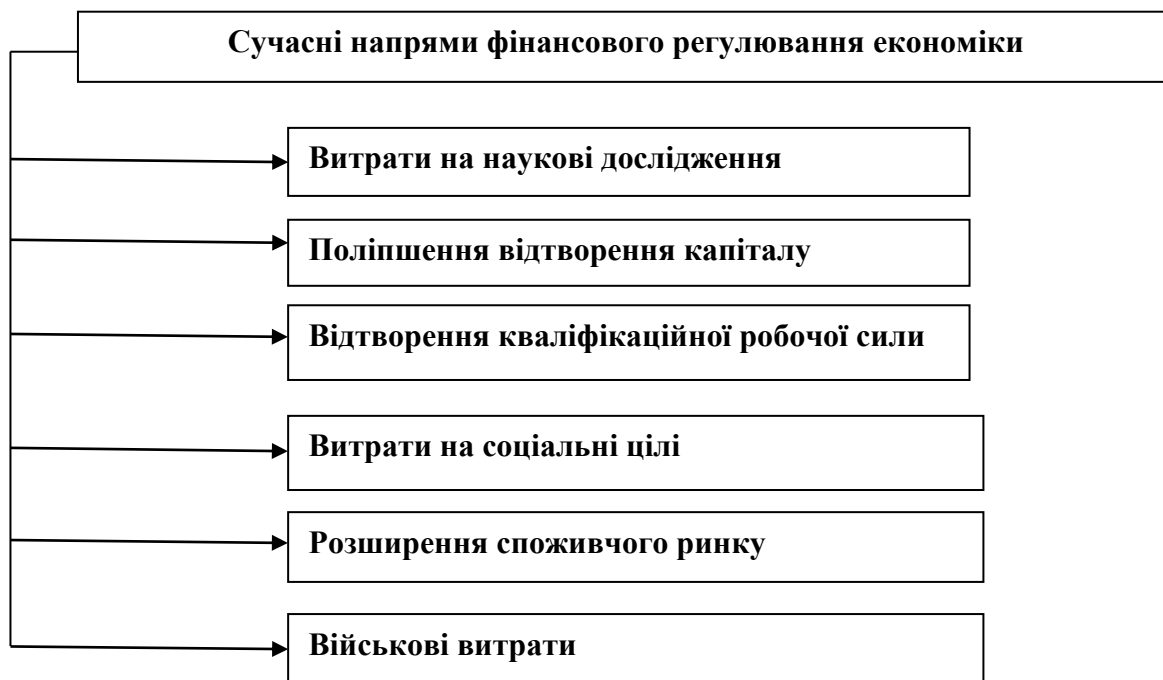

Рис. 8.46 – Сучасні напрями фінансового регулювання економіки

Таблиця 8.29.

Бюджетні доходи

Звичайні	Надзвичайні
<ul style="list-style-type: none"> - податки; - збори (на право торгівлі, акцизні, мито тощо); - доходи від державної власності, державної торгівлі; - внески в державні фонди соціального страхування тощо 	<ul style="list-style-type: none"> - кошти від приватизації, - кошти від продажу прав використання повітряного простору тощо

Рис. 8.47 – Групи державних видатків

Рис. 8.48 – Напрямки соціальних видатків держави

Рис. 8.49 – Наслідки зростання державного боргу

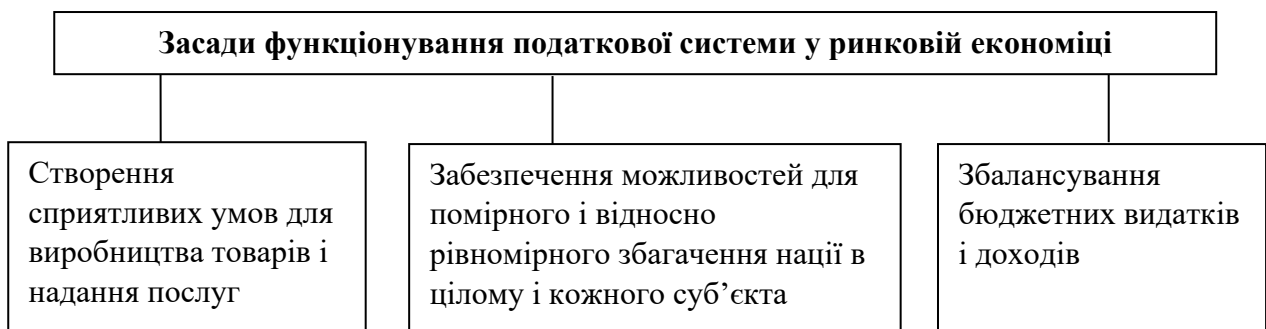

Рис. 8.50 – Засади функціонування податкової системи у ринковій економіці

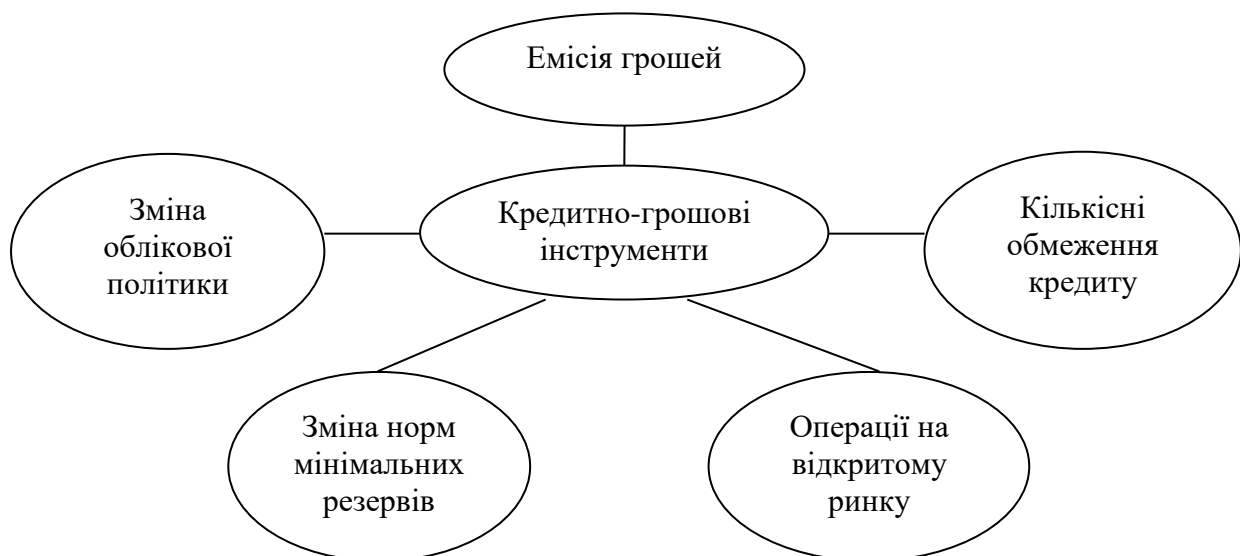

Рис. 8.51 – Інструменти грошово-кредитного регулювання

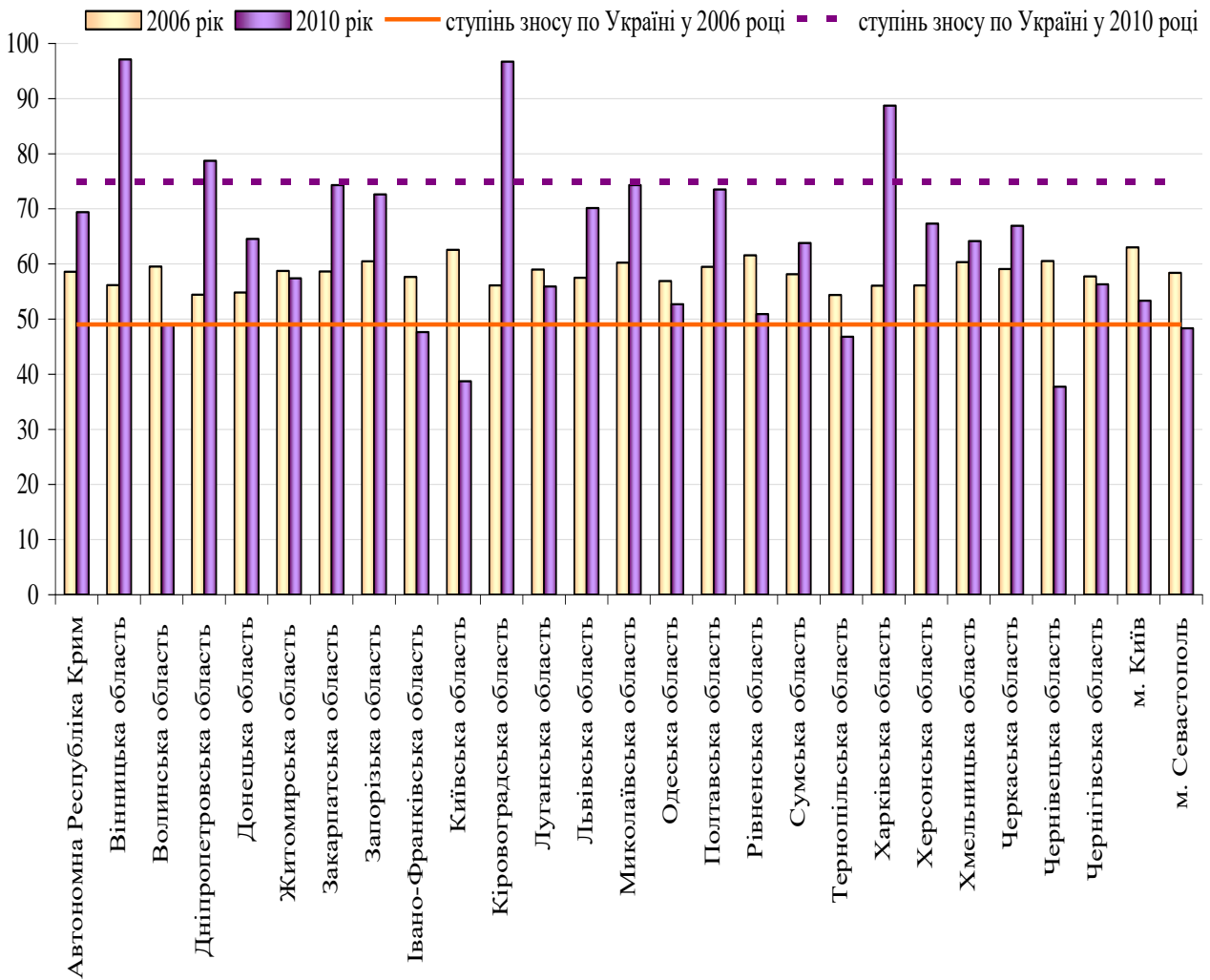

Рис. 8.52 – Ступінь зносу основних фондів країни, % [12]

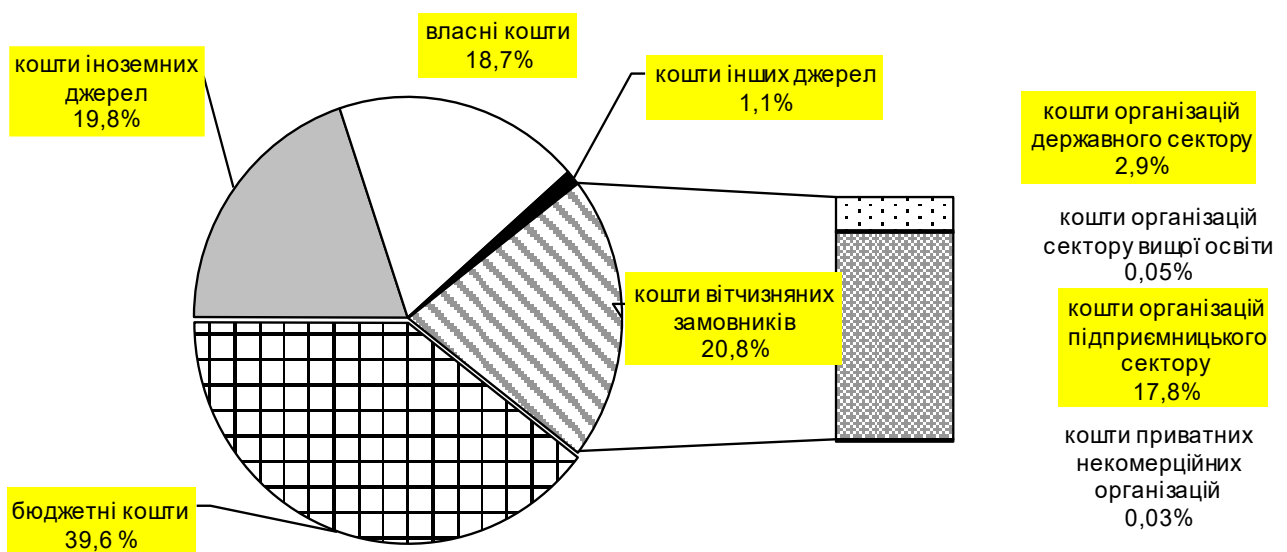
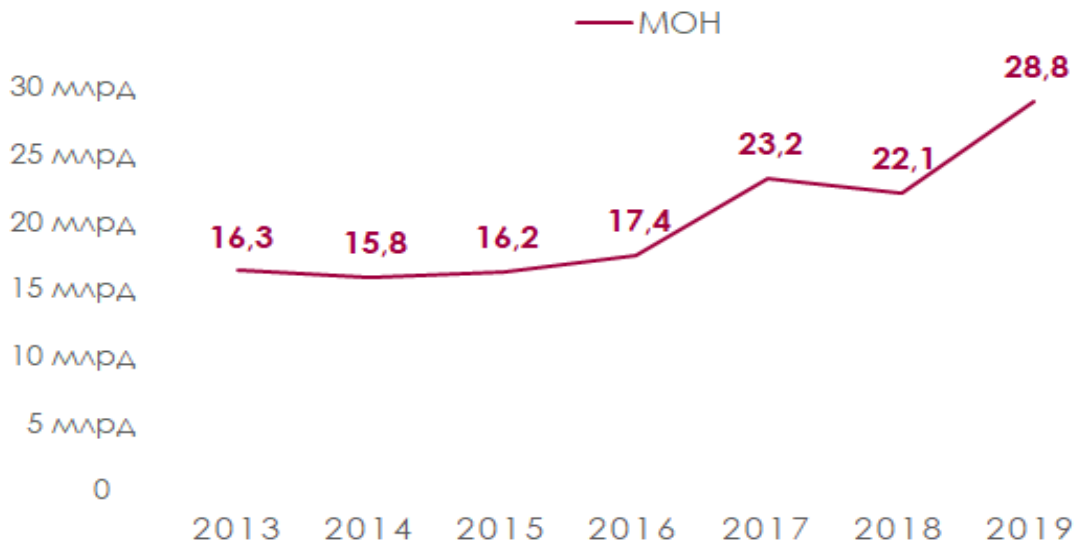

Рис. 8.53 – Розподіл загального обсягу фінансування наукових та науково-технічних робіт в Україні за джерелами, % [12]

БЮДЖЕТ ОСВІТИ НА НАУКИ, 2013-2019, ЗАГАЛЬНИЙ ФОНД, ЧАСТИНА 1

БЮДЖЕТ ОСВІТИ НА НАУКИ, 2013-2019, ЗАГАЛЬНИЙ ФОНД, ЧАСТИНА 2

Рис. 8.54 – Фінансування на освіту і науку у період 2013-2019 років за окремими сферами [13]

**Загальні показники зовнішньої торгівлі товарами
у 2016-2018 роках**

**Загальні показники зовнішньої торгівлі послугами
у 2016-2018 роках**

Рис. 8.55 – Показники зовнішньої торгівлі товарами та послугами. [16]

Структура експорту товарів у 2018 році, відсотків

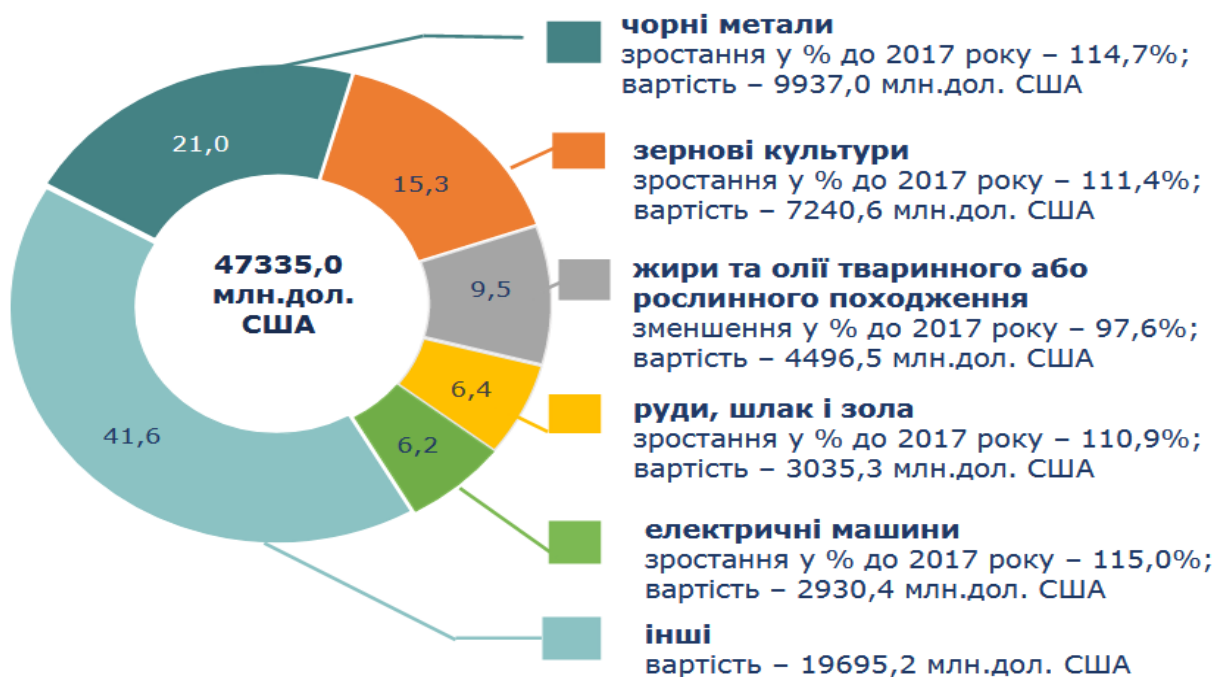

Рис. 8.56 – Структура експорту товарів України.

Структура імпорту товарів у 2018 році, відсотків

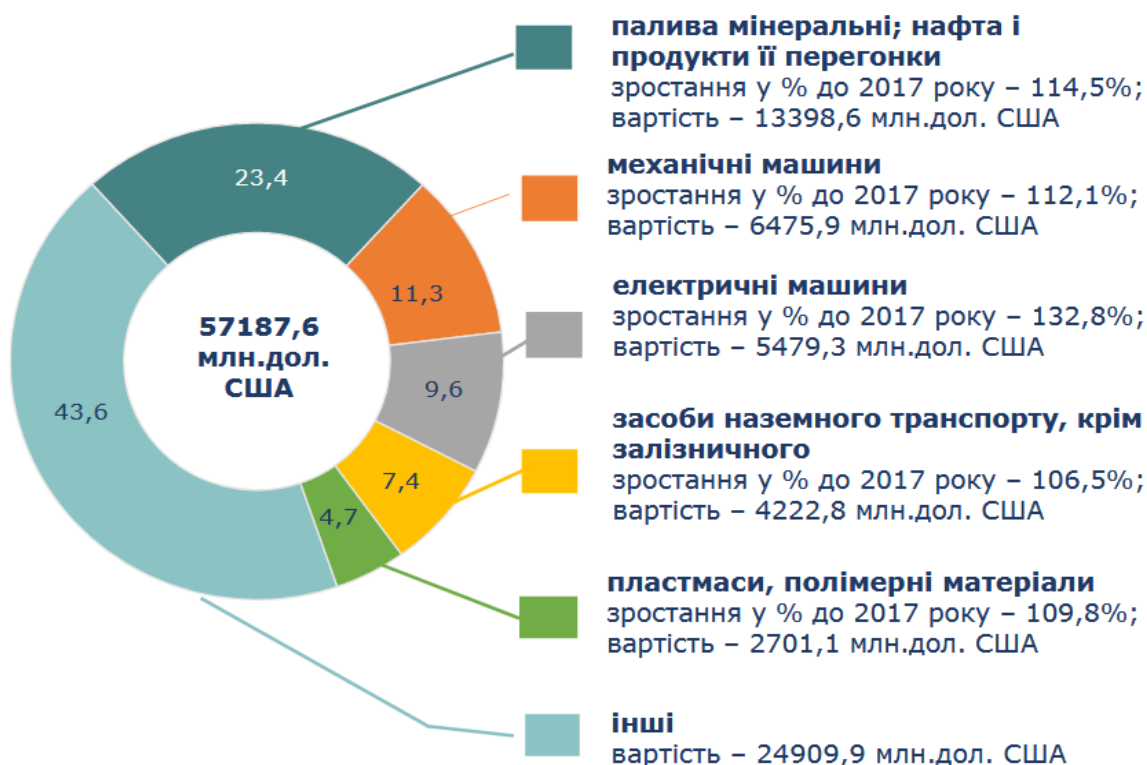

Рис. 8.57 – Структура імпорту товарів України [16]

Структура експорту послуг у 2018 році, відсотків

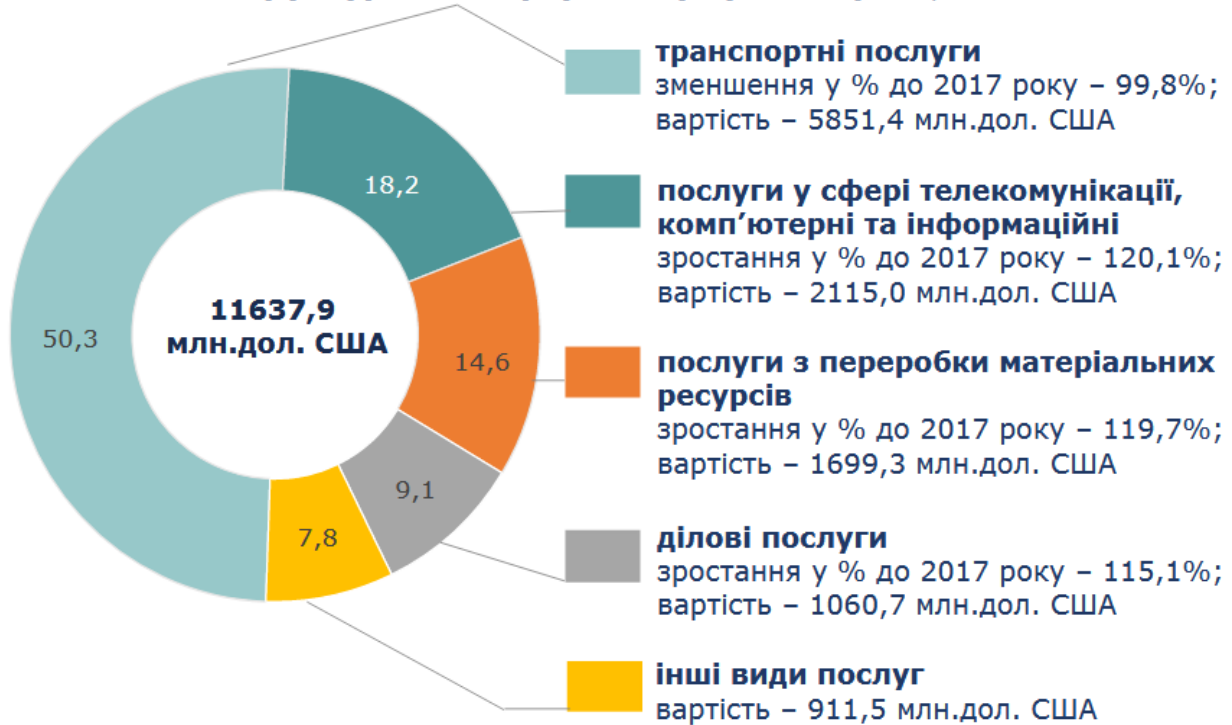

Рис. 8.58 – Структура експорту послуг України

Структура імпорту послуг у 2018 році, відсотків

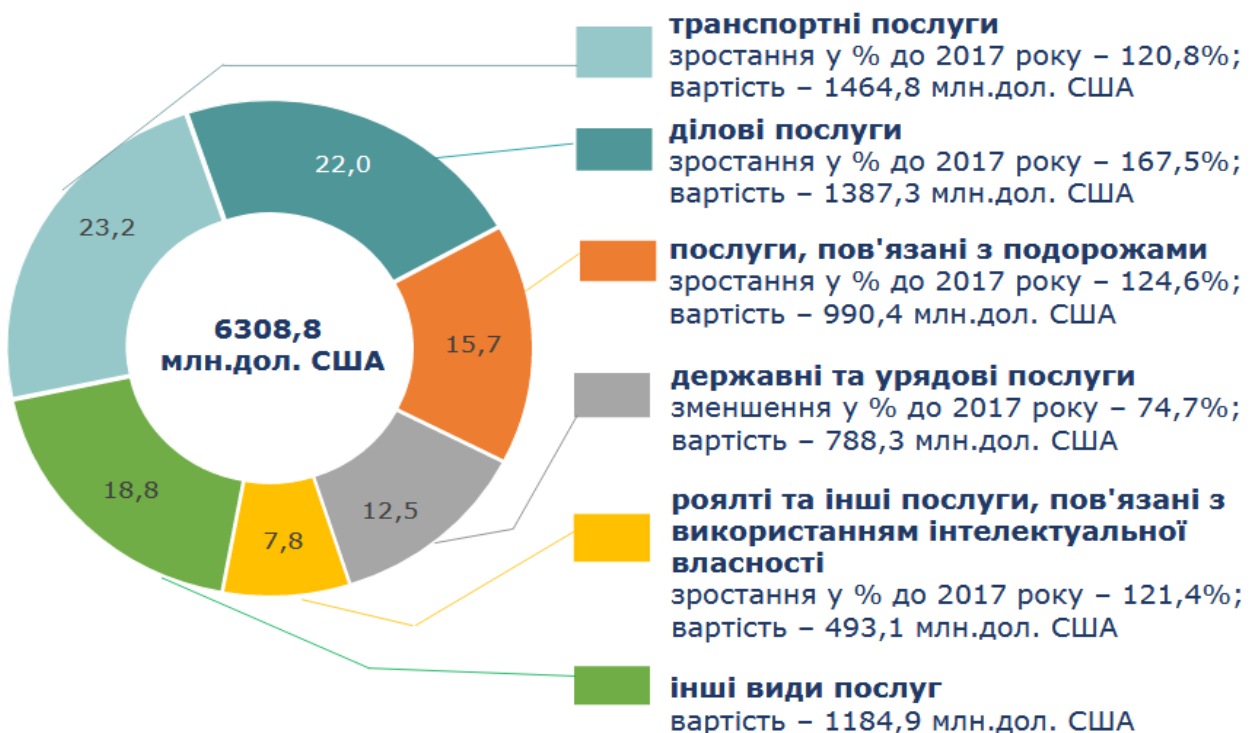

Рис. 8.59 – Структура імпорту послуг України [16]

ТЕМА 9. МІЖГАЛУЗЕВІ ГОСПОДАРСЬКІ КОМПЛЕКСИ ТА РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЇХ РОЗВИТКУ І РОЗМІЩЕННЯ

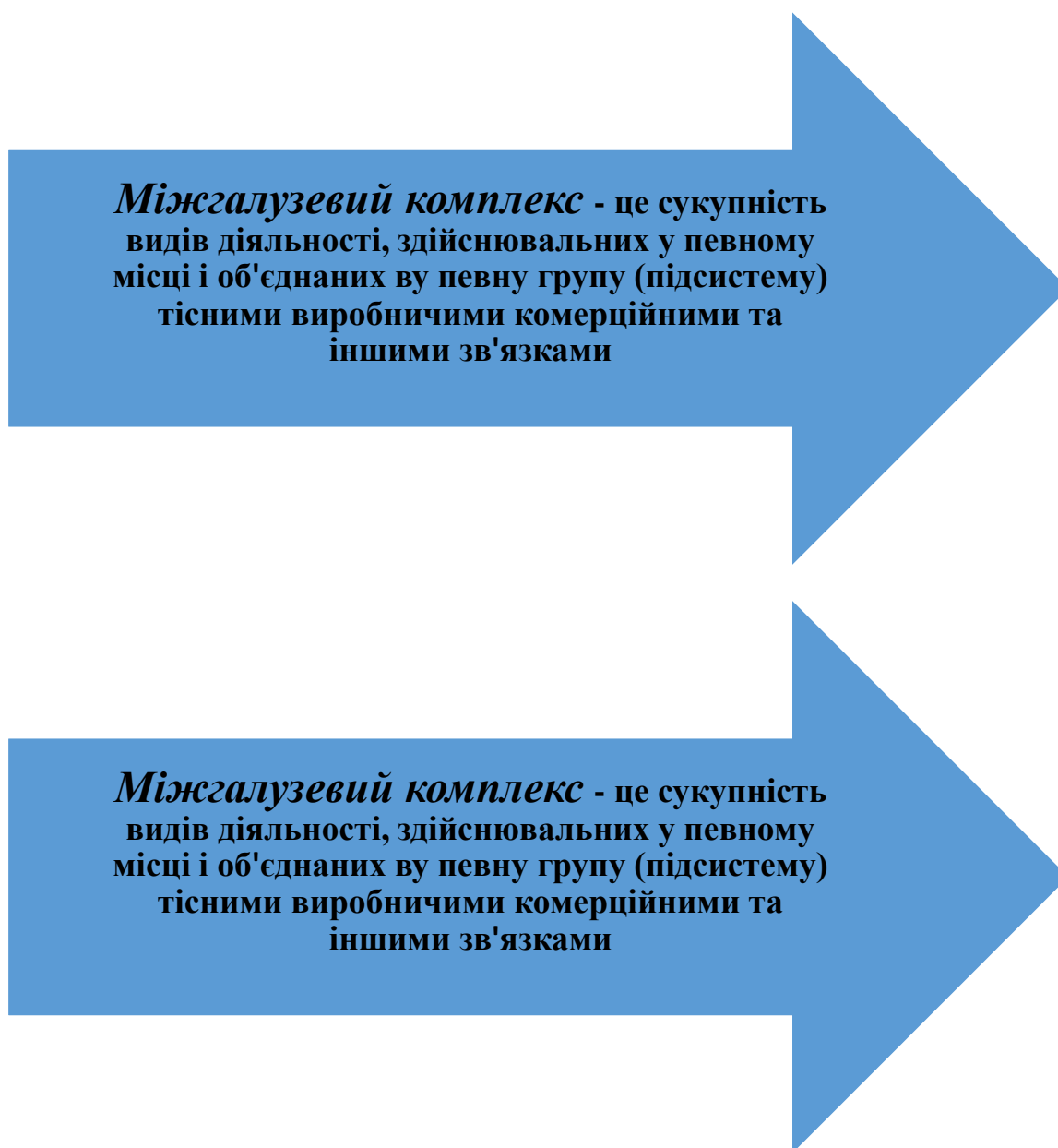

Рис. 9.1 – Визначення міжгалузевого комплексу

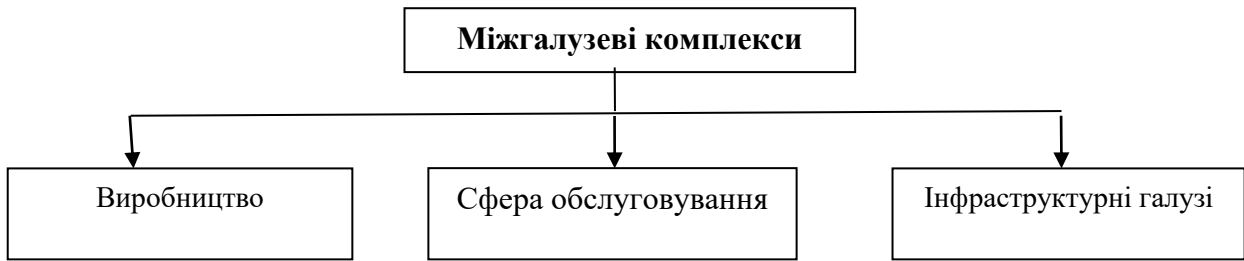

Рис. 9.2 – Сфери формування міжгалузевих комплексів

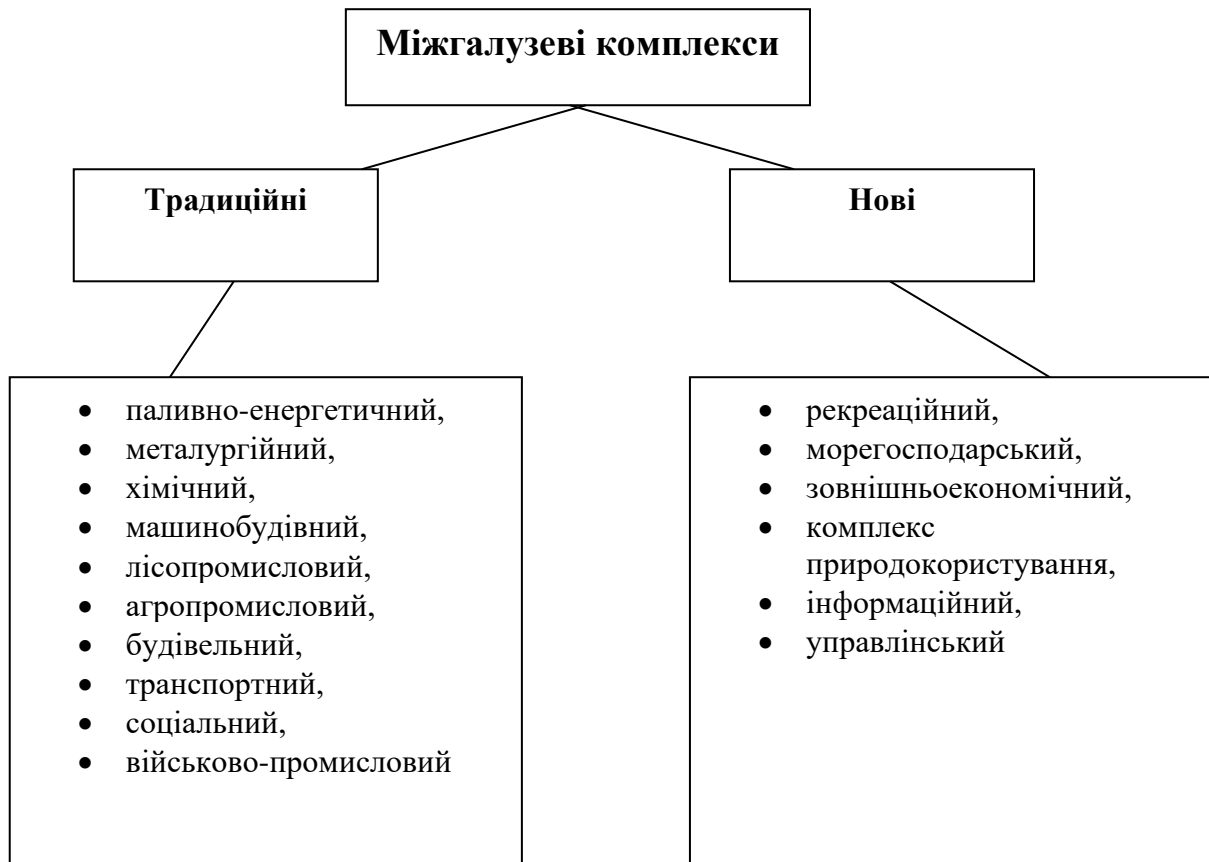

Рис. 9.3 – Види міжгалузевих комплексів

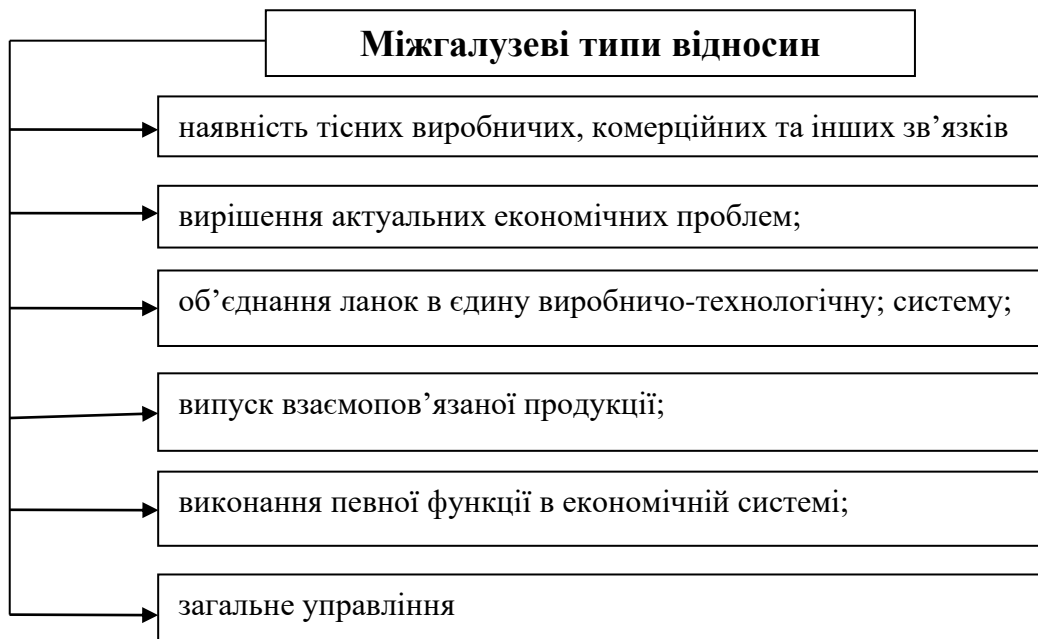

Рис. 9.4 – Міжгалузеві типи відносин за властивостями галузей

Таблиця 9.1.

Типологія міжгалузевих комплексів за характером зв'язків між галузями

Типи комплексів	Характеристика	Приклади комплексів
I тип	Галузі, підприємства яких пов'язані послідовно і (або) паралельною переробкою певного типу сировини, включаючи і її видобування (вирощування).	Агропромислові, рибпромислові, лісопромислові
II тип	Однорідні галузі, зв'язки між підприємствами яких виникають на основі виробництва взаємозамінювальної продукції (послуг).	Паливно-енергетичний, транспортний
III тип	Комплекси, що складаються із сукупності кількох галузей, діяльність підприємств яких спрямована на вирішення певної господарської або регіональної проблеми.	Продовольчий, рекреаційний
IV тип	Програмні міжгалузеві комплекси галузей, зв'язки між підприємствами яких здійснюють, щоб досягти певної мети, заданої їм економікою, соціальною, екологічною або науково-технічною проблемами.	Продовольчий, паливно-енергетичний (формування регулюється відповідно до певної програми)

Класифікація міжгалузевих комплексів залежно від просторових масштабів

Види	Характеристика	Приклади
Міждержавні	Розвиваються на основі інтеграції кількох (як мінімум двох) господарських міжгалузевих комплексів різних країн.	У системі країн формуються військово-промислові, космічні комплекси
Макроекономічні	Складаються і функціонують як міжгалузеві утворення в структурі всього народного господарства країни, розв'язуючи загальнодержавну економічну, соціальну, екологічну, політичну або науково-технічну проблеми. Є підсистемами інтегральних територіально-господарських і в багатьох випадках відповідних їм народногосподарських комплексів.	АПК Київської області є одночасно елементом галузевої структури цієї області і підсистемою АПК України
Міжгалузеві як територіальні	регіональні	Республіканські, районні, міжобласні, обласні;
	локальні	Комплекси економічних вузлів, центрів, адміністративних районів

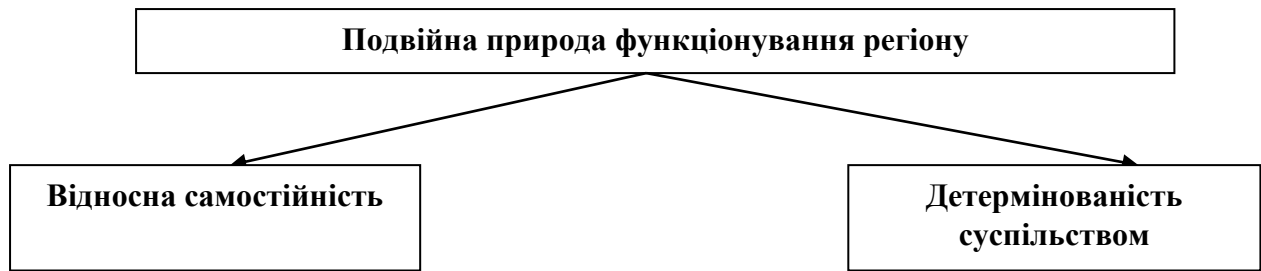

Рис. 9.5 – Закономірність функціонування регіону як цілісність

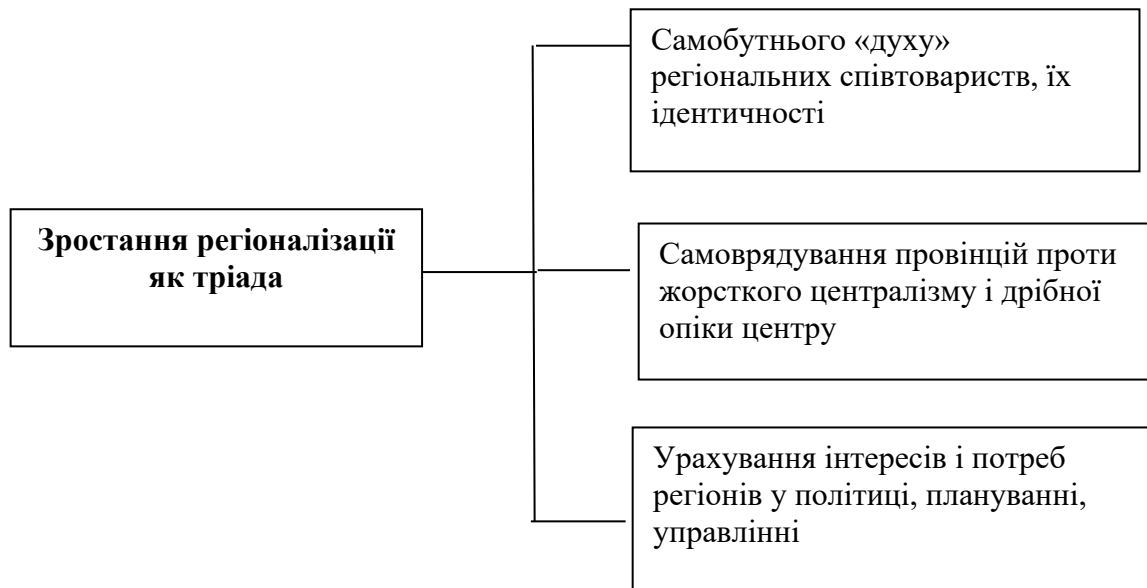

Рис. 9.6 – Підвищення ролі регіонів.

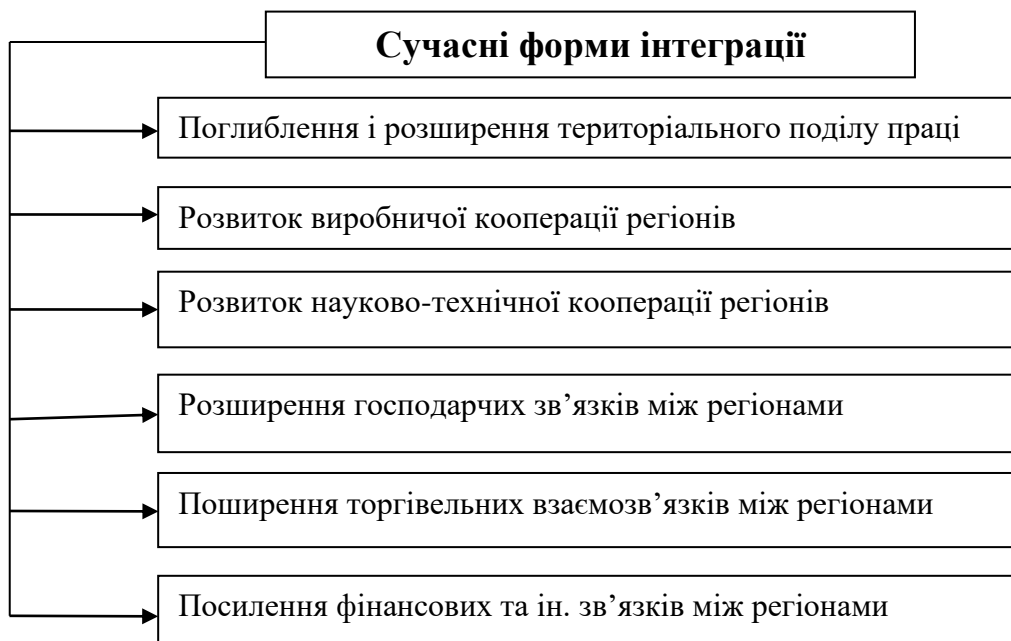

Рис. 9.7 – Інтеграційні процеси в економіці регіонів

**Ступінь і форми економічного згуртування суміжних регіонів у єдині
господарські комплекси**

Результативність консолідації різноцільових структур господарсько-територіальних утворень	Складові комплексів
<ul style="list-style-type: none"> Комплекси економічних районів для доцільного створення і кооперування потужних виробничо-комерційних структур, формування ефективних зональних ринків з виробництва і збуту товарів масового споживання, утворення єдиної інституціональної основи ринку і його інфраструктури, потужної ресурсної, фінансової бази, підвищення рівня державного управління щодо умов регулюемого ринку 	Корпорації, концерни, включаючи транспортні і міжтериторіальні структури
<ul style="list-style-type: none"> Комплекси виробничо-збутових зон у цілях ефективної взаємодії регіонів, профільованих за окремими видами продукції великотоварного виробництва, з великоспоживчими регіонами, успішного формування спеціалізованих зональних товарних ринків 	Паливно-видобувні, переробні, металургійно-машинобудівні, агропромислово-споживчі та ін. зони
<ul style="list-style-type: none"> Комплекси зональних комунікаційних систем, формування яких сприяє підвищенню стійкості і безпечності функціонування всіх сфер і галузей національної економіки, структур державного і регіонального управління 	Магістральний транспорт, енергетичні та інформаційні системи, тощо

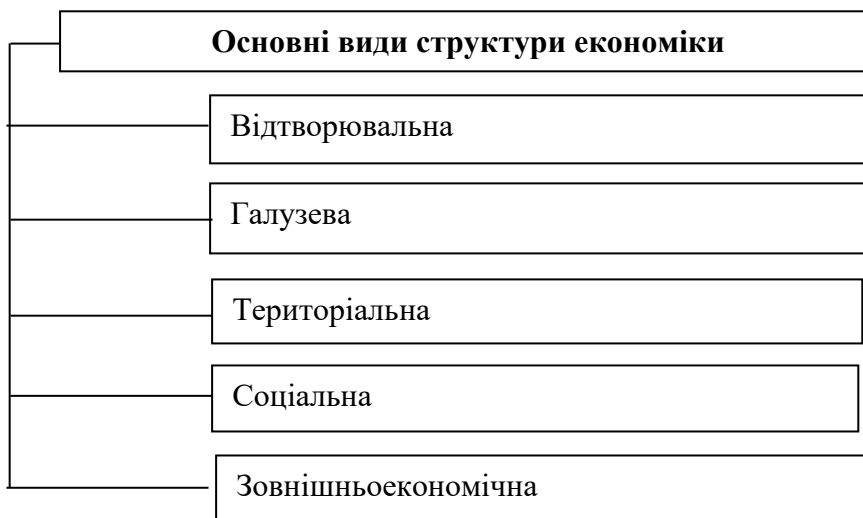

Рис. 9.8 – Види структури національної економічної системи

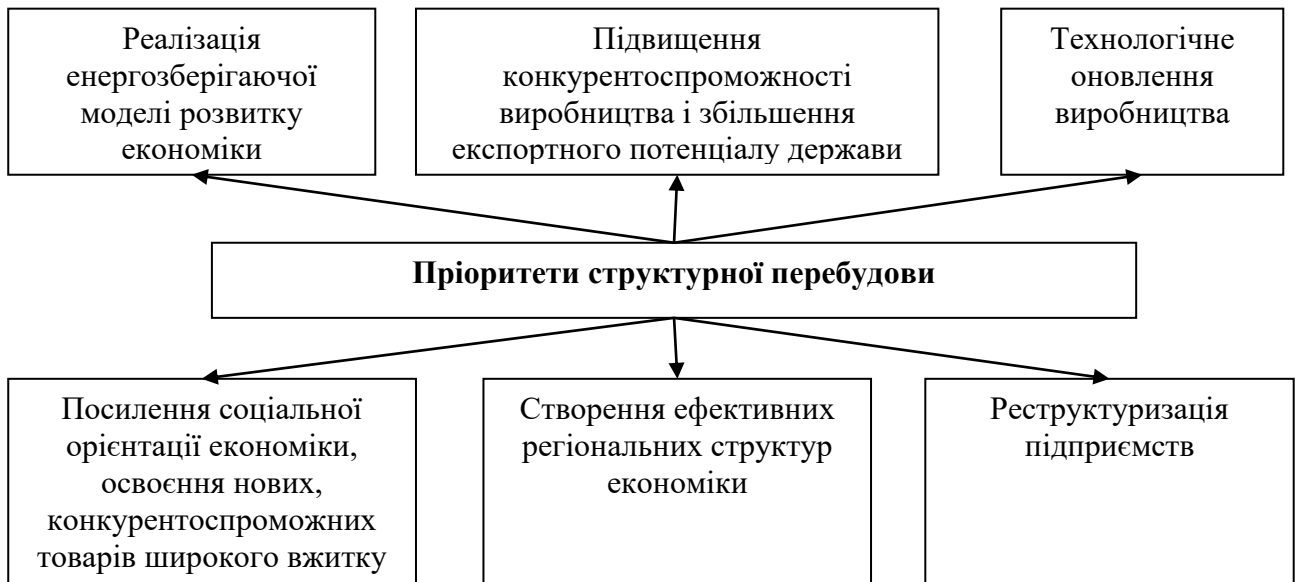

Рис. 9.9 – Напрями структурної перебудови економіки

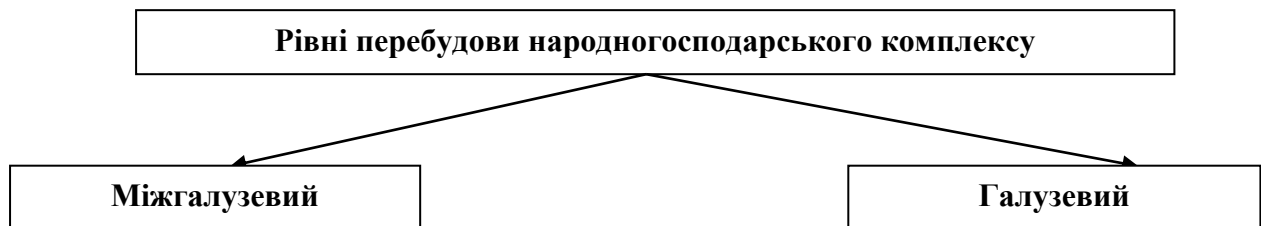

Рис. 9.10 – Рівні структурної перебудови народногосподарського комплексу

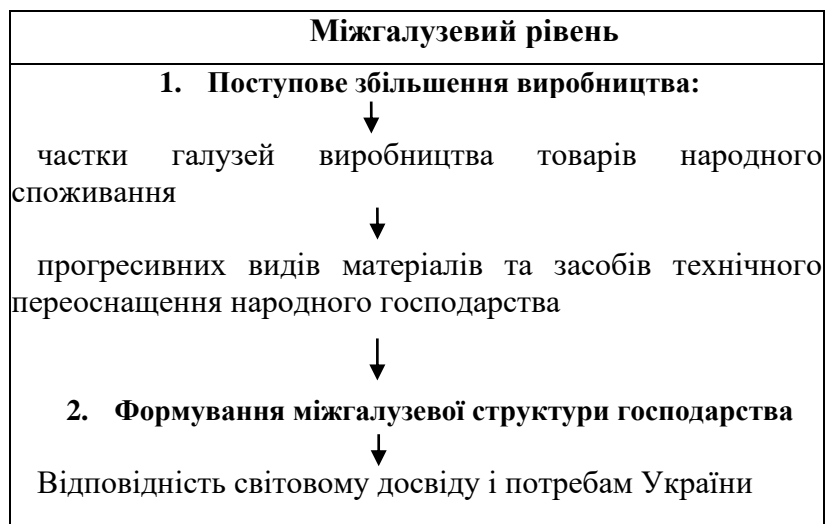

Рис. 9.11 – Міжгалузевий рівень структурної перебудови

Рис. 9.12 – Галузевий рівень структурної перебудови

Рис. 9.13 – Критерії визначення пріоритетності галузі

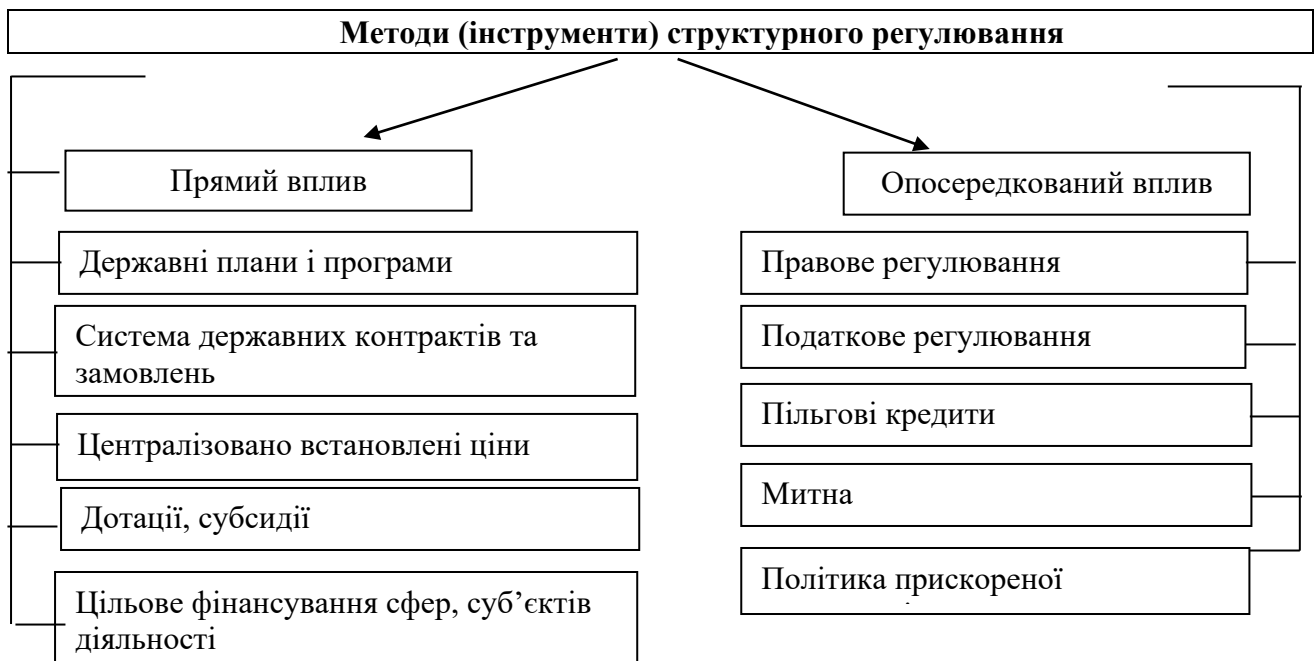

Рис. 9.14 – Методи структурного регулювання

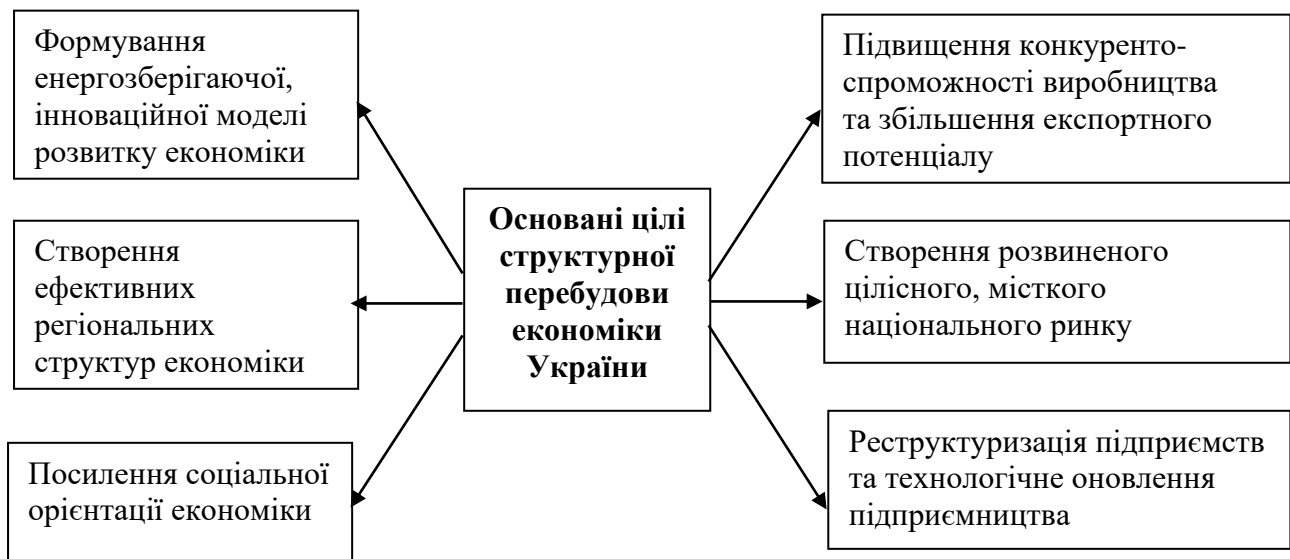

Рис. 9.15 – Цілі структурної перебудови в Україні

ТЕМА 10. ЕКОНОМІКА УКРАЇНИ ЯК ЄДНІСТЬ РЕГІОНАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Рис. 10.1 – Базові поняття соціально-економічного розвитку

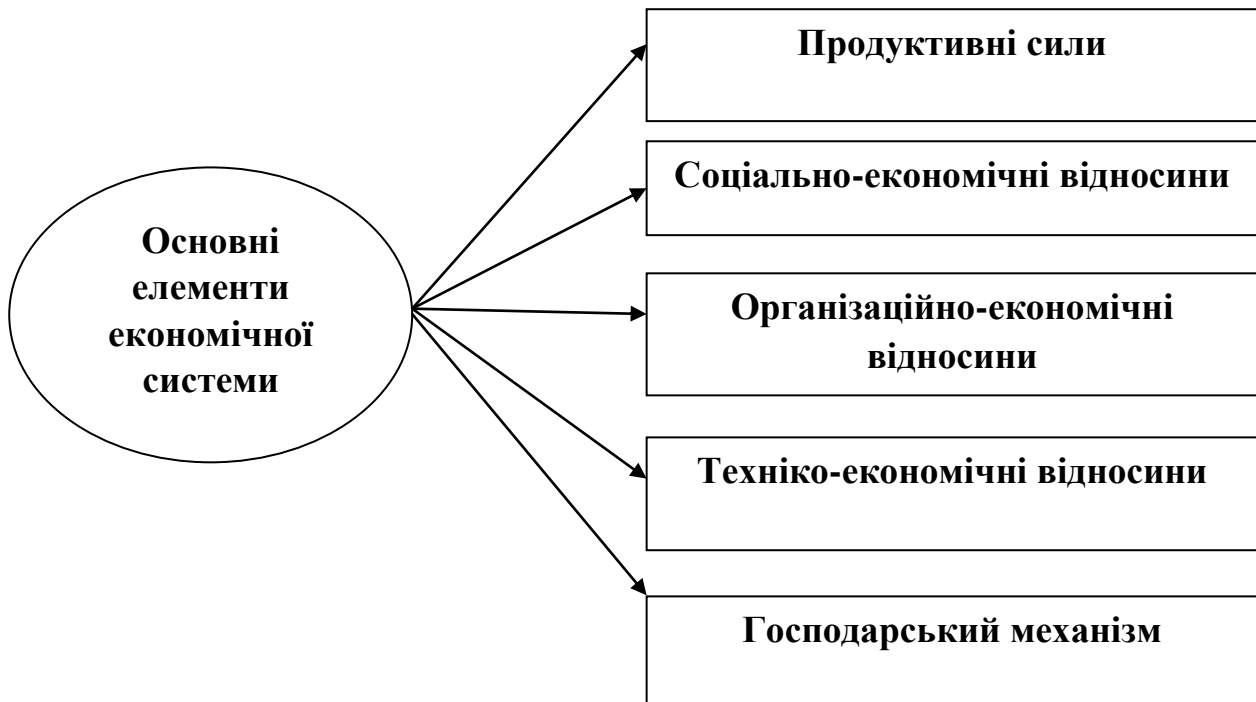

Рис. 10.2 – Елементи соціально-економічного розвитку

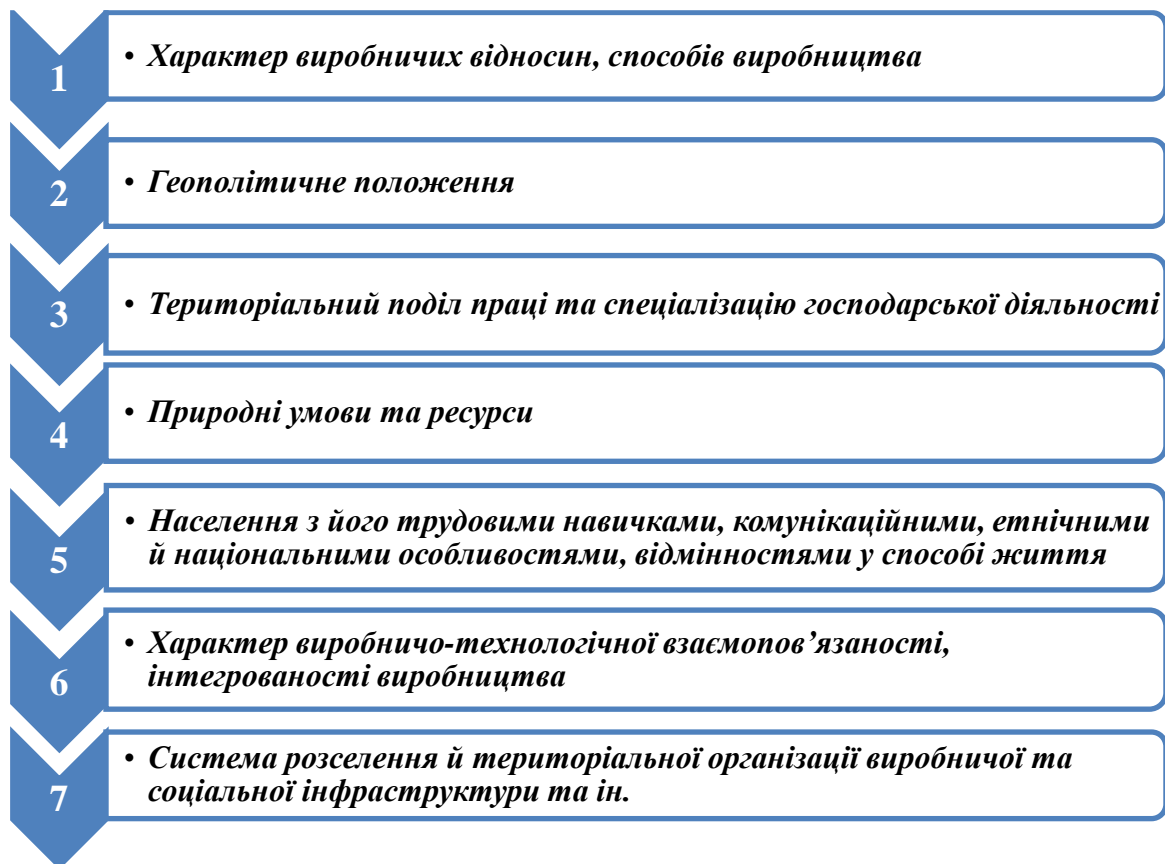

Рис. 10.3 – Основні чинники, що впливають на виокремлення районів.

**Регіональна структура кластерних систем в Україні
в рамках економічних районів**

Економічний район	Області, охоплені кластером	Пріоритетні напрями розвитку кластерів
Донецький	Донецька, Луганська	Машинобудівний, гірничошахтний, металургійний, хімічний, харчовий, інноваційний High-Tech, переробної промисловості
Придніпровський	Дніпропетровська, Запорізька, Кіровоградська	High-Tech (аеро– космос – електроніка, біотехнології), машинобудівний, металургійний, хімічний, транспортний, харчової та переробної промисловості, енергетичний, машинобудівний
Східний	Полтавська, Сумська, Харківська	Електроенергетики, паливної промисловості, агропромисловий, машинобудівний, High-Tech (високі біо, електронно, фарма технології), металообробки, туризму та оздоровчого туризму, харчовий, мікроелектроніки
Центральний	Київська, Черкаська	High-Tech (нові матеріали), будівельний, машинобудування, туризму, продовольчий
Поліський	Волинська, Житомирська, Рівненська, Чернігівська	Агропромисловий, продовольчий, екологічний, туризм, деревообробки та обробки граніту
Подільський	Вінницька, Тернопільська, Хмельницька	Машинобудування, підтримка існуючих кластерів (швейного, будівельного, харчового, туризму)
Причорноморський	АР Крим, Миколаївська, Одеська, Херсонська, м. Севастополь	High-Tech (високих технологій), суднобудівний, мікроелектроніки, логістики, рибний, агропромисловий, оздоровлення і туризму
Карпатський	Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька	Хімічний, харчовий, оздоровлення і туризму, деревообробки, народних промислів, швейний, будівельний, автобудування

**Порівняльна характеристика
територіально-виробничих комплексів (ТВК) і кластерів**

<i>Характеристика</i>	<i>Територіально – виробничий комплекс</i>	<i>Кластер</i>
1. Мета створення	Найбільш ефективно споживання природних та людських ресурсів	Об'єднання різних інститутів та фірм для виробництва високо конкурентної продукції
2. Принцип розміщення	Раціональне та найбільш ефективно розташування економічних районів в країні	Розміщення кластерів в місцях, де є наявні конкурентні переваги
3. Принцип розвитку	Комплексний розвиток господарства всіх районів країни	Нерівномірний розвиток регіонів в залежності від наявності конкурентних переваг
4. Поділ праці	Оптимальний поділ праці між регіонами	Зміщення продуктивних сил від регіонів з низьким потенціалом кластеризації до конкурентоспроможних кластерів
5. Розвиток на рівні країни	Вирівнювання рівнів соціально – економічного розвитку районів	Підвищення благополуччя країни за рахунок збільшення конкурентоспроможності певних регіонів
6. Принцип формування	Сплановане створення та регулювання діяльності територіально – виробничих комплексів з боку державних органів	Спонтанне або сплановане формування кластерів на основі наявних зв'язків в регіоні
7. Критерій розвитку	Виконання кількісних планових показників діяльності	Природний розвиток економічних та соціальних зв'язків між об'єктами кластеру
8. Характер зв'язків	Технологічний зв'язок між підприємствами на основі вертикальної інтеграції	Мережева структура, яка пронизана вертикальними та горизонтальними взаємозв'язками різних підприємств та організацій
9. Розвиток інфраструктури	Слабкий розвиток інфраструктури, відсутність інтеграції з обслуговуючими виробництвами	Тісний взаємозв'язок між підприємствами основної галузі та обслуговуючими підприємствами, інфраструктурними послугами

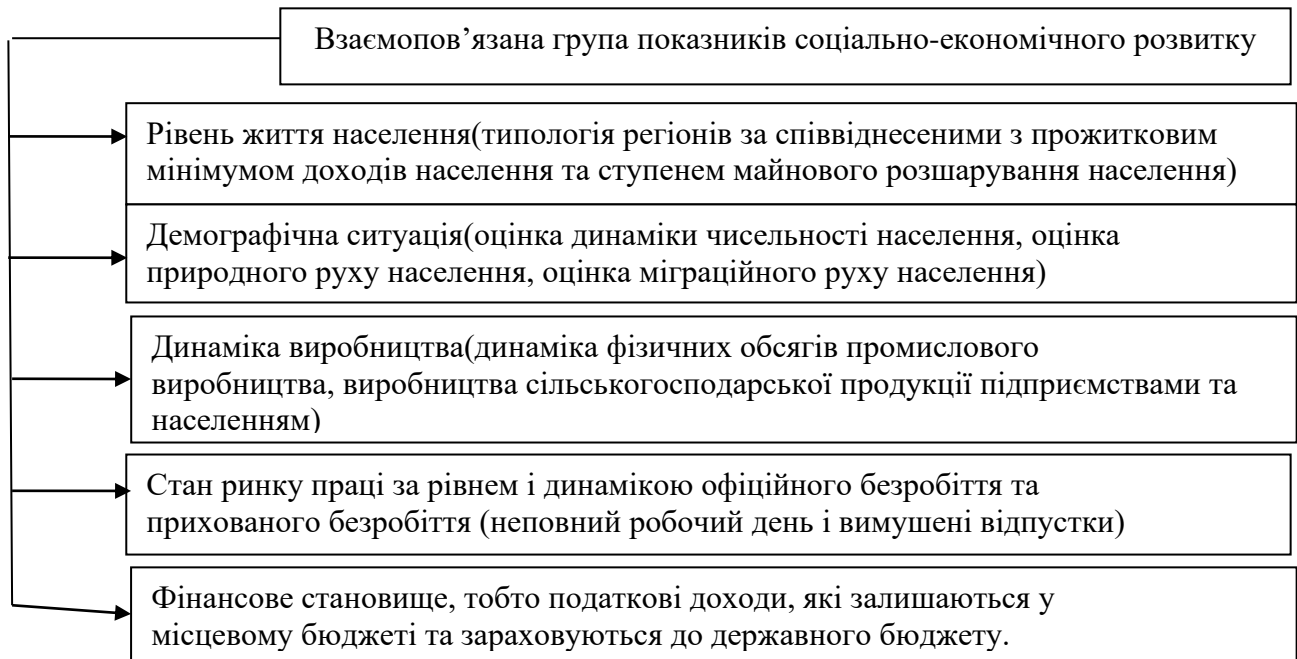

Рис. 10.4 – Основні показники, які відображають характерні риси розвитку соціально-економічної системи регіону

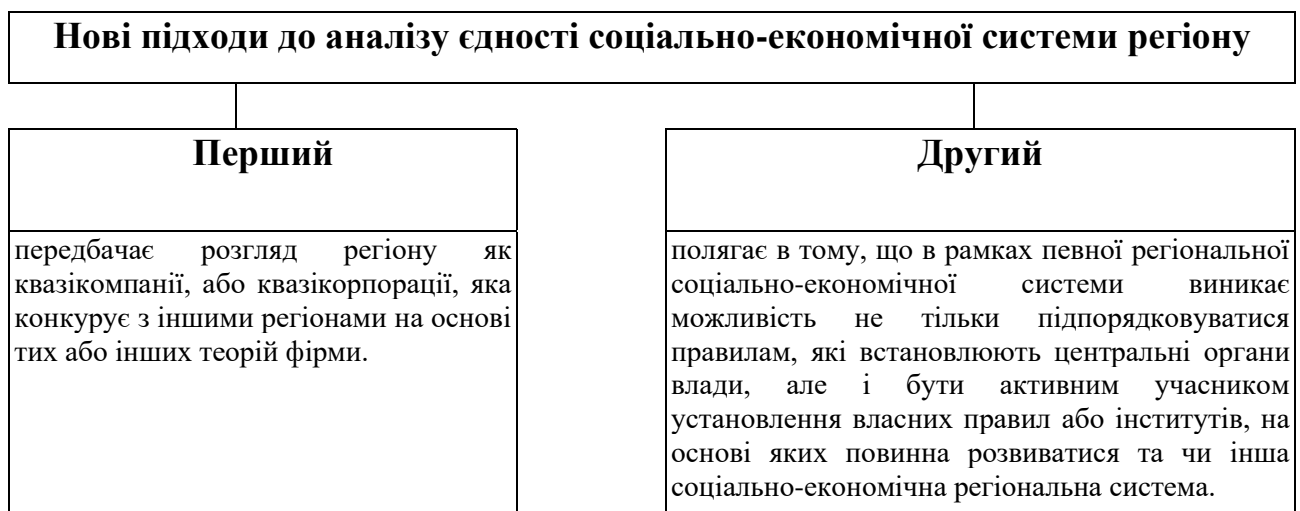

Рис. 10.5 – Сучасний аналіз єдності соціально-економічної системи регіону.

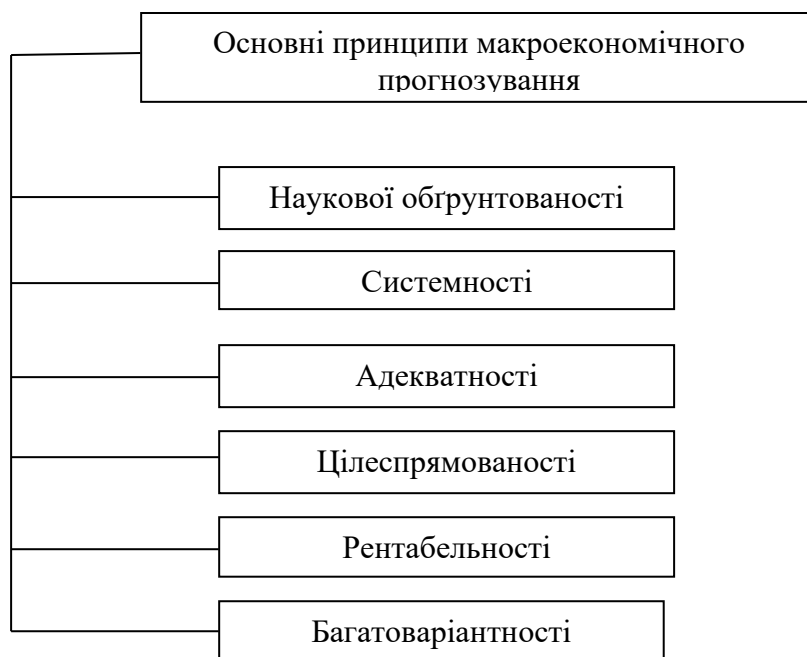

Рис. 10.6 – Принципи соціально-економічного прогнозування

Таблиця 10.3.

Класифікація прогнозів

За масштабом	За часом	За елементами та напрямками відтворення
Мікропрогноз (окремого підприємства)	Оперативний (до 1 місяця)	первинних факторів виробництва (природних, матеріальних, трудових, фінансових ресурсів, науково-технічні прогнози тощо)
Галузевий	Короткостроковий (до 1 року)	прогнози суспільних потреб: - економічної кон'юнктури; - державних, виробничих, особистих потреб у продукції, роботах та послугах; - прогнози споживчого попиту населення, рівня життя населення і т.д. тощо.
Макропрогноз	Середньостроковий (1-5 років)	
Глобальний (світової економіки)	Довгостроковий (5-10 років)	
	Далекострочковий (10-20 років)	

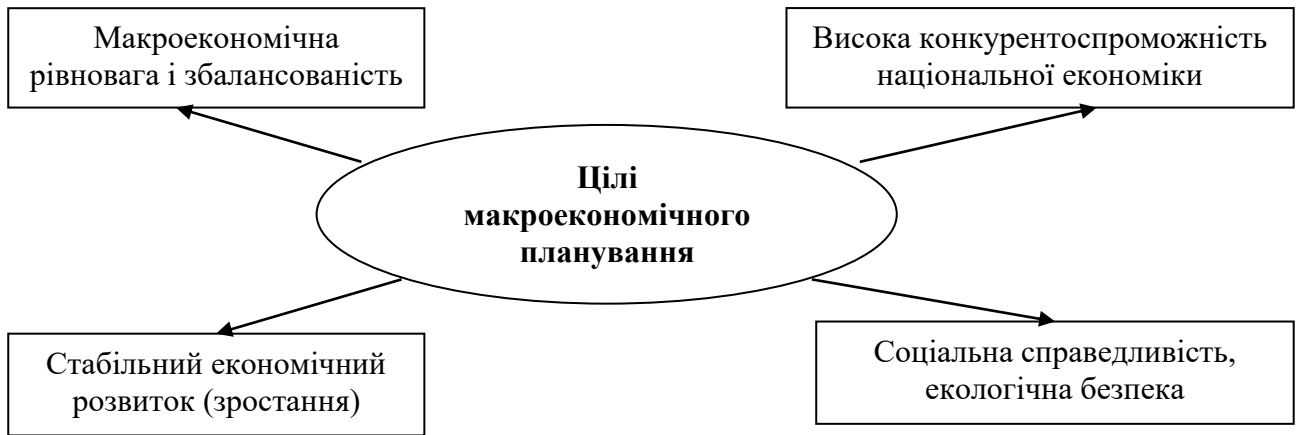

Рис. 10.7 – Головні цілі макроекономічного планування

Таблиця 10.4.

Класифікація державного планування.

За часом	За об'єктом	За масштабом	За способом
Короткострокові (поточні) – на 1 рік	Політичні	Національні	Директивні
Середньострокові (3-5 років)	Економічні	Регіональні, місцеві (міські, районні)	Індирективні
Довгострокові (10-15 років)	Соціальні	Корпоративні	Регулятивні
		Окремого підприємства (бізнес-план)	Індикативні.

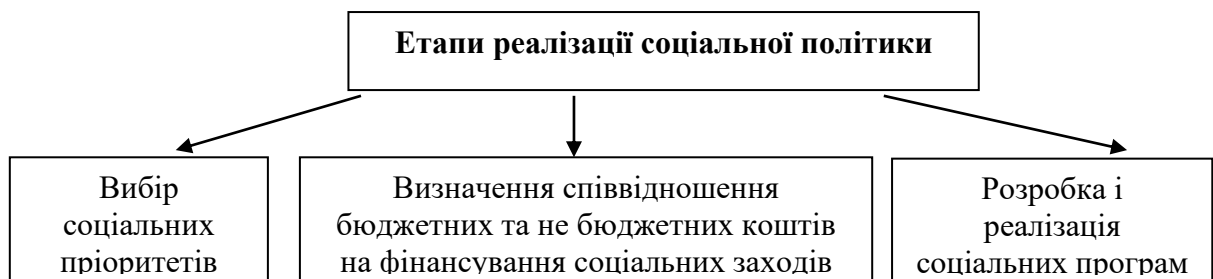

Рис. 10.8 – Етапи реалізації соціальної політики

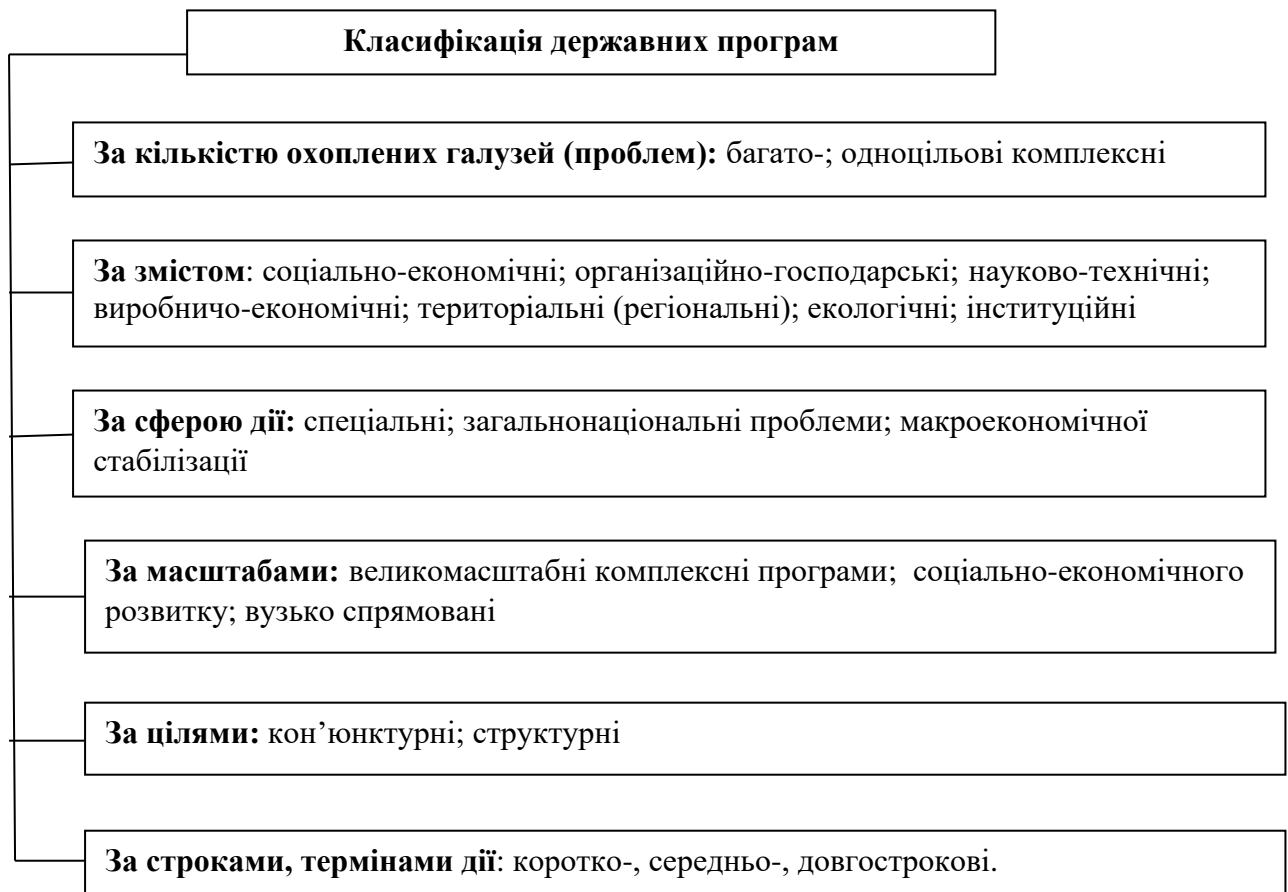

Рис. 10.9 – Класифікація державних програм

Соціальні виміри регіонів України

Економічні райони, адміністративні області	Бюджет, факт, млн.грн.	Доходи населення		Витрати населення		Заборгованість		Товари		Послуги	
		Деклари, млн.грн.	Наявний дохід	Всього, млн.грн.	У розрахунку на одну особу, грн.	Дебіторська, %	Кредиторська, %	Експорт, млн.дол.	Імпорт, млн. дол.	Експорт, млн.дол.	Імпорт, млн. дол.
Україна	1027163	370636	286243 6076,7	323354	6864,5	100	100	34228,4	36136,3	6134,7	2935
Донецький район	171432	57203	45441 12542	39555	10876,5			10365,1	3123,2	279,4	189,7
Донецька область	123097	39566	31426 6762,1	27564	5931,1	12,3	12,3	8198,2	2585,4	256,5	135,7
Луганська область	48335	17637	14015 5780,1	11991	4945,4	3,7	4,2	2166,9	537,8	22,9	54
Карпатський район	98580	40819	32130 20264	35402	22543,4			2089,5	2359,1	103,3	68,5
Закарпатська область	13886	7422	5823 4669,6	7359	5901,4	0,5	0,5	552,7	686,5	31,3	27,2
Івано-Франківська область	25163	8834	7010 5038,5	6394	4595,7	1,1	1,4	813,5	573,6	13	7,2
Львівська область	47085	19028	14964 5794,2	16503	6390,1	2,4	2,7	621	934,6	57,6	33,6
Чернівецька область	12446	5535	4333 4762,6	5146	5656,2	0,3	0,4	102,3	164,4	1,4	0,5
Південний район	173610	48133	37099 21901	44487	25447,3			2490,2	2314,5	1146,3	177,1
Автономна Республіка Крим	48611	13689	10486 5272	13446	6760,2	1,7	1,8	355,1	168,9	146,5	9,2
Миколаївська область	25101	9057	7197 5877	7112	5807,6	1,5	1,4	881,3	469,7	111,4	37,1
Одеська область	49892	18066	13662 5671,2	17634	7320	3,2	3,3	1019,2	1575,7	830,5	124,3
Херсонська область	22006	732,1	5754 5081,7	6295	5559,5	0,7	0,6	234,6	100,2	57,9	6,5
Подільський район	57940	28301	22559 15883	22063	15567,3			6854,4	659,3	26,9	114,4
Вінницька область	25287	12084	9706 5673	9013	5268	1,2	1,3	424,5	287,7	13,8	104,4
Тернопільська область	13374	6647	5246 4701,1	4931	4418,9	0,3	0,4	76,1	95,8	4,4	1,6
Хмельницька область	19279	9570	7607 5509,5	8119	5880,4	0,9	1	184,8	272,8	8,7	8,4
Поліський район	75826	32233	25371 21483	25215	21445,9			1033,1	1166,9	49,5	41,5
Волинська область	13056	6852	5395 5174,6	5876	5635,9	2,6	2,6	280,9	438,1	10,5	17,3
Житомирська область	19814	9212	7226 5401,8	6875	5139,4	0,5	0,6	266,8	184,2	4,2	1,9
Рівненська область	16346	7646	5906 5097,5	6359	5488,5	0,7	0,7	235	297,8	31,9	8,8
Чернігівська область	26610	8523	6844 5809,4	6105	5182,1	0,5	0,5	250,4	246,8	2,9	13,5
Придніпровський район	177692	53051	41148 18597	46223	20737			8784,7	4518,4	268,7	182,6
Дніпропетровська область	101791	30136	23050 6658,6	25777	7446,3	14,5	13,1	5946,2	2739,1	154,2	136,7
Запорізька область	56813	15646	12383 6625,1	14489	7751,9	2,8	2,6	2653,3	1687,2	102,8	41,3
Кіровоградська область	19025	7269	5715 5313,8	5957	5538,8	0,6	0,6	185,2	92,1	11,7	4,6
Східний район	139840	43572	34032 18068	38997	1937,1			3181,2	2206,3	116,2	266,6
Полтавська область	38396	12453	9891 6325,4	9313	5955,7	1,6	1,5	1883,3	535,2	26,9	67,4
Сумська область	25896	8893	7081 5333,1	6475	5242,5	0,8	0,8	576,9	251,6	30,4	102,4
Харківська область	74548	22226	17060 6009,8	23209	8175,9	5,5	5,9	721	1419,5	58,9	96,8
Центральний район	160306	22909	18238 11557	17195	10961,2			835,5	1816,7	107,3	46,4
Київська область	137911	13806	11106 6271,7	10095	5699,2	3,3	3,2	496	1503,5	101,7	34,4
Черкаська область	22395	9103	7132 5285,7	7100	5262	1,1	1,2	339,5	310,2	5,6	12

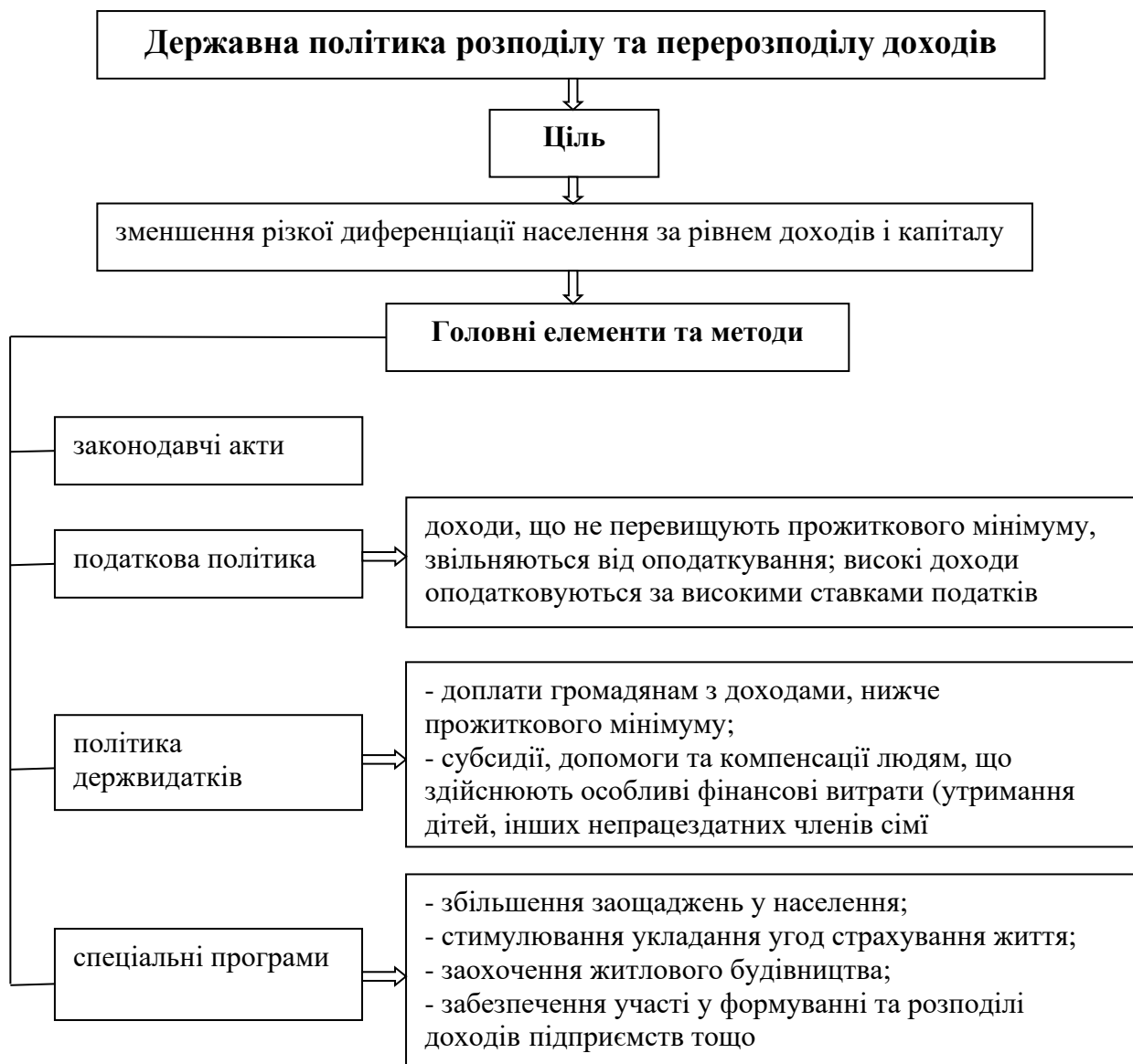

Рис. 10.10 – Державна політика перерозподілу доходу

Рис. 10.11 – Напрями соціальної політики в Україні

ТЕМА 11. ЕКОНОМІКА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

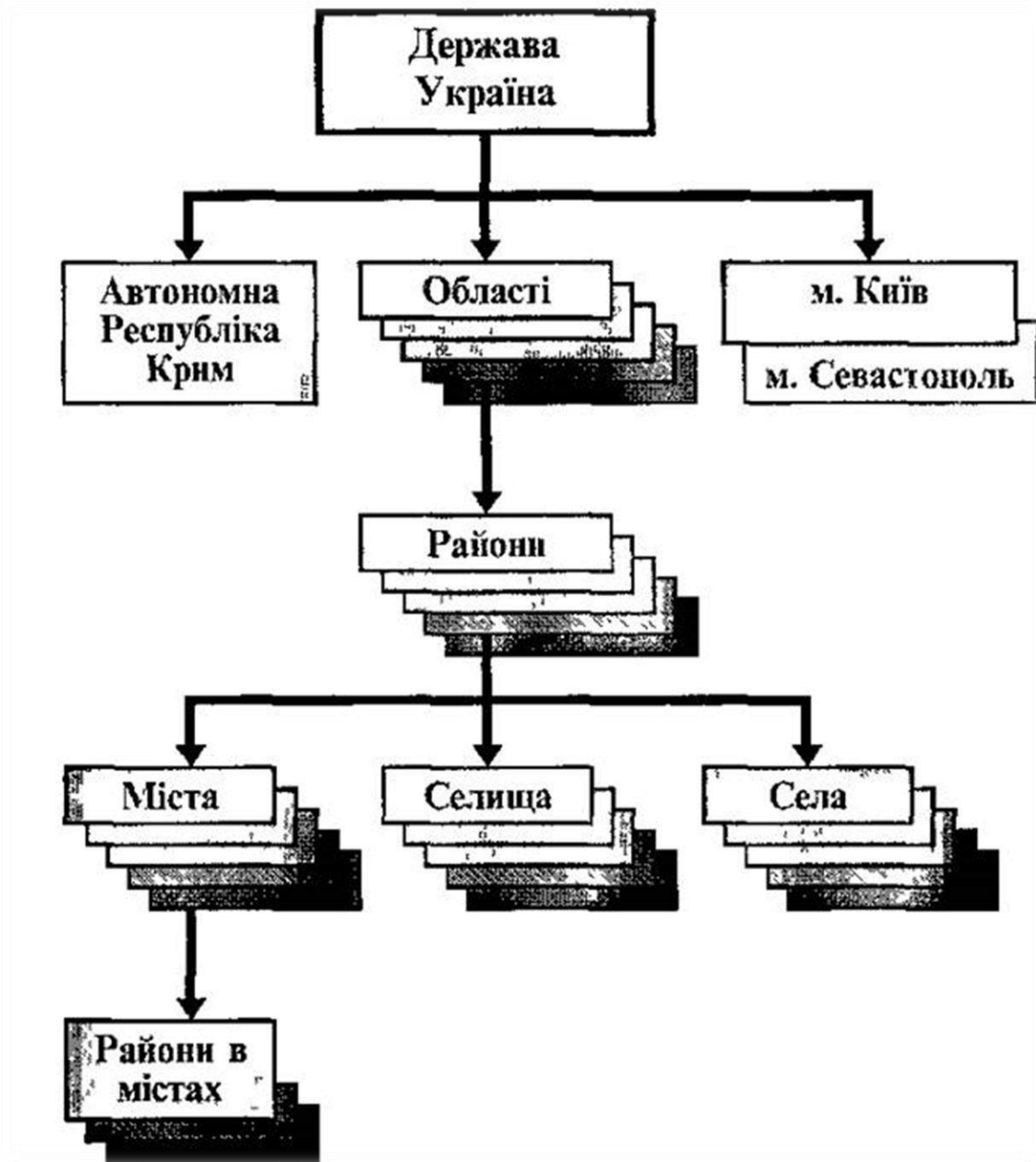

Рис. 11.1 – Підпорядкування адміністративно-територіальних одиниць

Територіальні одиниці України вищого рівня та їх склад [1]

Регіон (область)	Площа, км ²	Населення	Густина населення, осіб/км ²	Адміністративний центр	Районів	Міськрад
1. Автономна Республіка Крим	26 081	1 966 801	75,4	Сімферополь	14	11
2. Вінницька	26 513	1 617 424	61,0	Вінниця	27	6
3. Волинська	20 144	1 041 375	51,7	Луцьк	16	4
4. Дніпропетровська	31 974	3 290 786	102,9	Дніпро	22	13
5. Донецька	26 517	4 340 862	163,7	Донецьк	18	28
6. Житомирська	29 832	1 261 798	42,3	Житомир	23	5
7. Закарпатська	12 777	1 256 958	98,4	Ужгород	13	5
8. Запорізька	27 180	1 775 154	65,3	Запоріжжя	20	5
9. Івано-Франківська	13 928	1 381 935	99,2	Івано-Франківськ	14	5
10. Київська	28 131	1 725 470	61,3	Київ	25	13
11. Кіровоградська	24 588	986 830	40,1	Кропивницький	21	4
12. Луганська	26 684	2 237 897	83,9	Луганськ	18	14
13. Львівська	21 833	2 537 806	116,2	Львів	20	9
14. Миколаївська	24 598	1 167 821	47,5	Миколаїв	19	5
15. Одеська	3 310	2 395 935	71,9	Одеса	26	7
16. Полтавська	28 748	1 457 223	50,7	Полтава	25	5
17. Рівненська	20 047	1 159 114	57,8	Рівне	16	4
18. Сумська	23 834	1 131 903	47,5	Суми	18	7
19. Тернопільська	13 823	1 072 793	77,6	Тернопіль	17	1
20. Харківська	31 415	2 736 807	87,1	Харків	27	7
21. Херсонська	28 461	1 072 013	37,7	Херсон	18	3
22. Хмельницька	20 645	1 306 396	63,3	Хмельницький	20	6
23. Черкаська	20 900	1 259 240	60,2	Черкаси	20	6
24. Чернігівська	31 865	1 065 826	33,4	Чернігів	22	3
25. Чернівецька	8 097	908 540	112,2	Чернівці	11	2
26. Київ	839	2 869 361	3 420	Київ	20	-
27. Севастополь	864	386 003	446,8	Севастополь	4	-
28. Україна	603 628	45 410 071	75,2	Київ	490	178

Кількість адміністративно-територіальних одиниць в Україні

Кількість адміністративно-територіальних одиниць ¹ (на 1 січня 2019р.)							
	райони	об'єднані територіальні громади	міста	з них міста спеціального статусу, республіканського, обласного значення	райони у містах	селища міського типу	сільські населені пункти
1990	479	-	436	145	120	927	28804
1991	481	-	436	149	120	925	28845
1992	485	-	437	153	120	923	28828
1993	486	-	441	158	120	915	28858
1994	489	-	445	164	120	911	28863
1995	489	-	445	165	120	909	28864
1996	490	-	446	167	121	907	28838
1997	490	-	447	167	121	904	28834
1998	490	-	448	168	121	896	28794
1999	490	-	448	169	121	897	28775
2000	490	-	448	170	121	894	28739
2001	490	-	451	173	122	893	28651
2002	490	-	454	174	118	889	28619
2003	490	-	453	176	118	887	28612
2004	490	-	455	178	118	886	28597
2005	490	-	456	178	118	886	28585
2006	490	-	457	178	118	885	28562
2007	490	-	458	179	118	886	28540
2008	490	-	458	179	118	886	28504
2009	490	-	459	179	118	886	28490
2010	490	-	459	179	118	885	28471
2011	490	-	459	180	118	885	28457
2012	490	-	459	180	114	885	28450
2013	490	-	460	180	111	885	28441
2014	490	-	460	182	111	885	28397
2015	490	-	460	184	111	885	28388
2016	490	93	460	187	111	885	28385
2017	490	216	460	189	111	885	28377
2018	490	458	461	189	108	883	28378
2019	490	686	461	189	108	883	28376

¹ За даними офіційного веб-порталу Верховної Ради України.

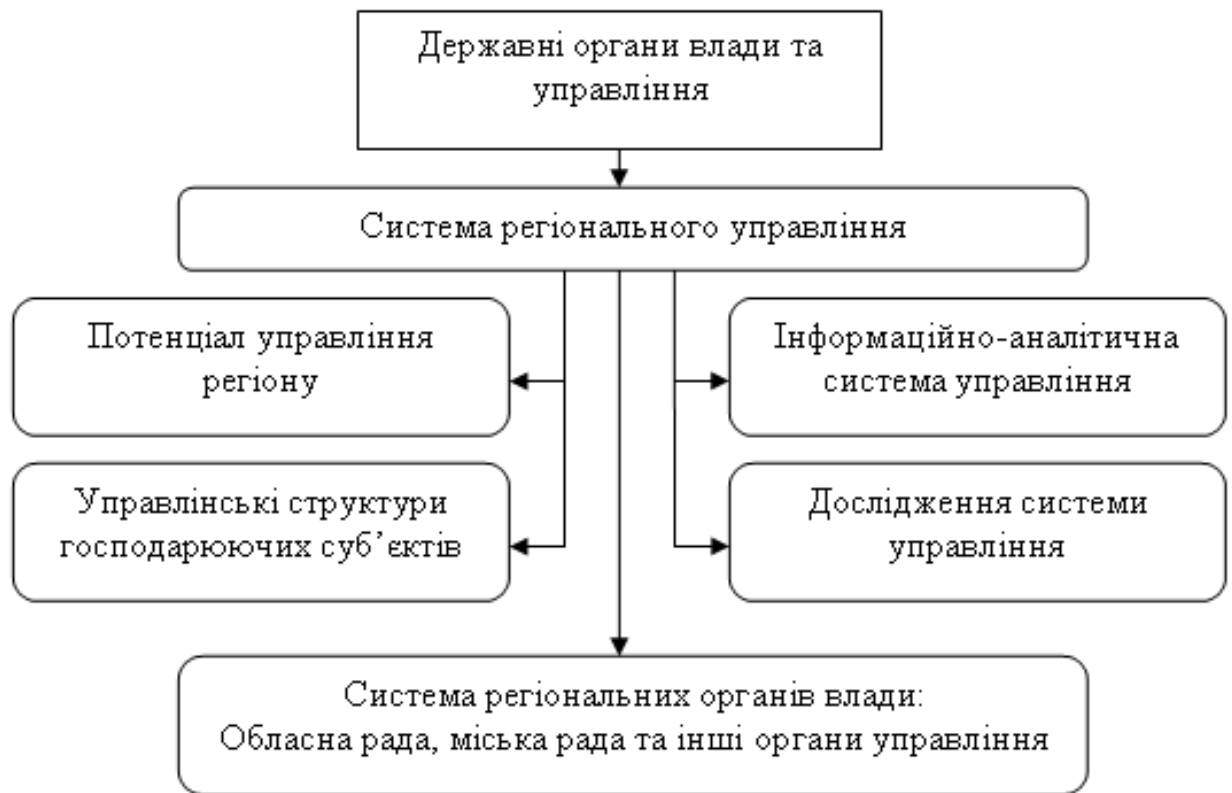

Рис. 11.2 – Структура управління адміністративно-територіальними одиницями

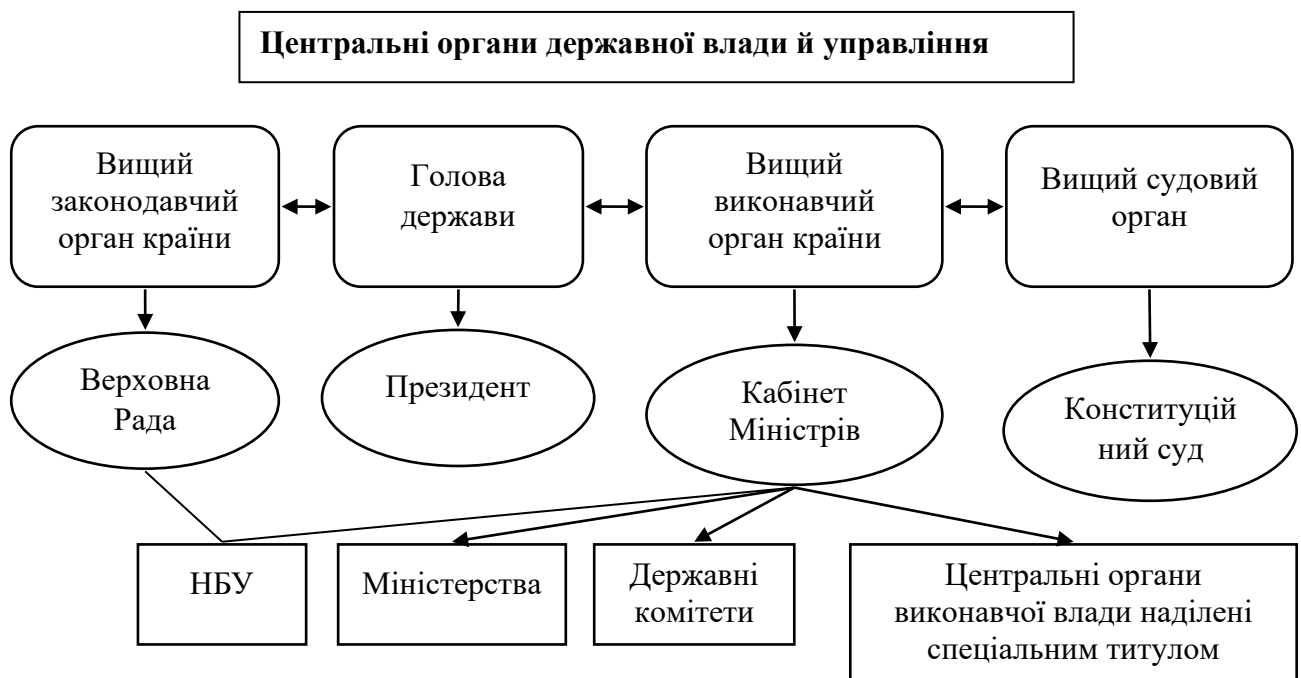

Рис. 11.3 – Центральні органи влади.

Рис.11.4 – Структура місцевого управління.

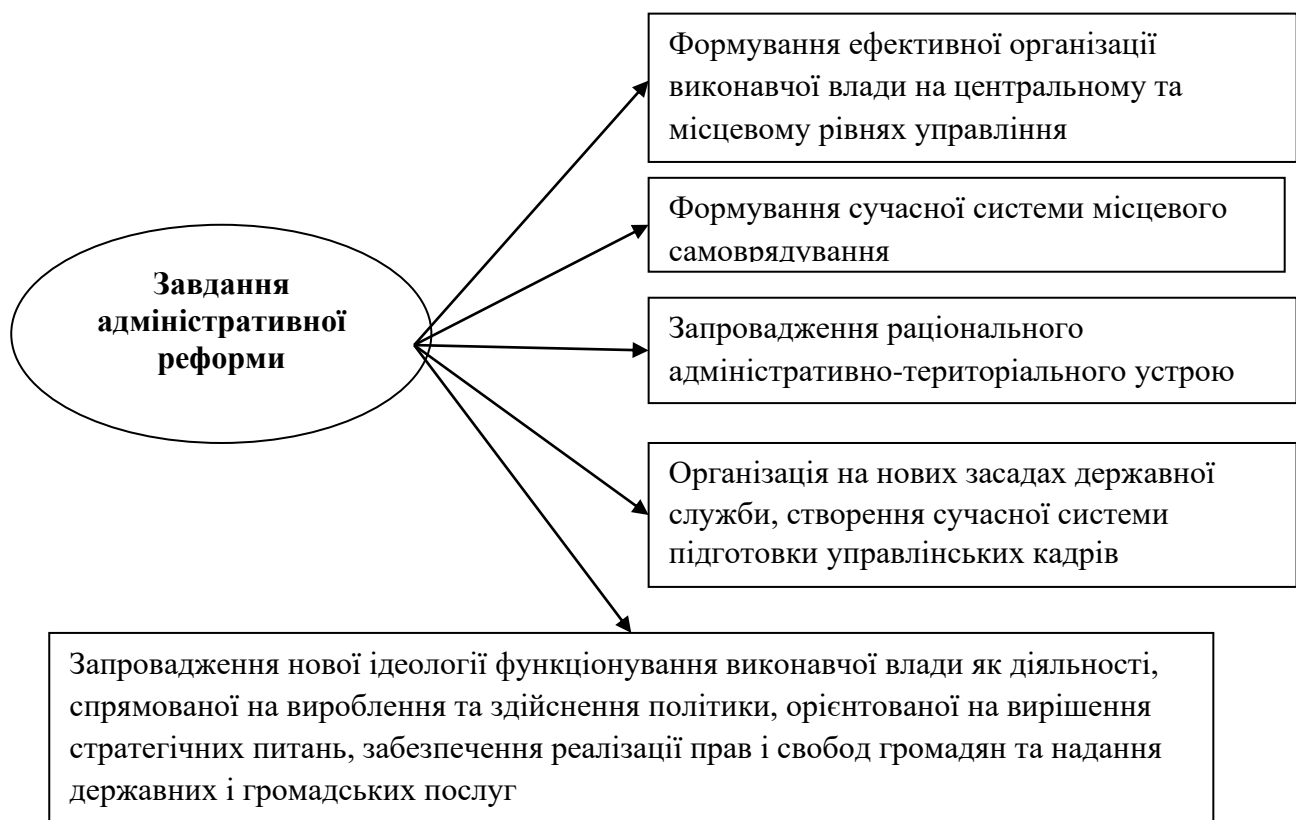

Рис. 11.5 – Завдання адміністративної реформи

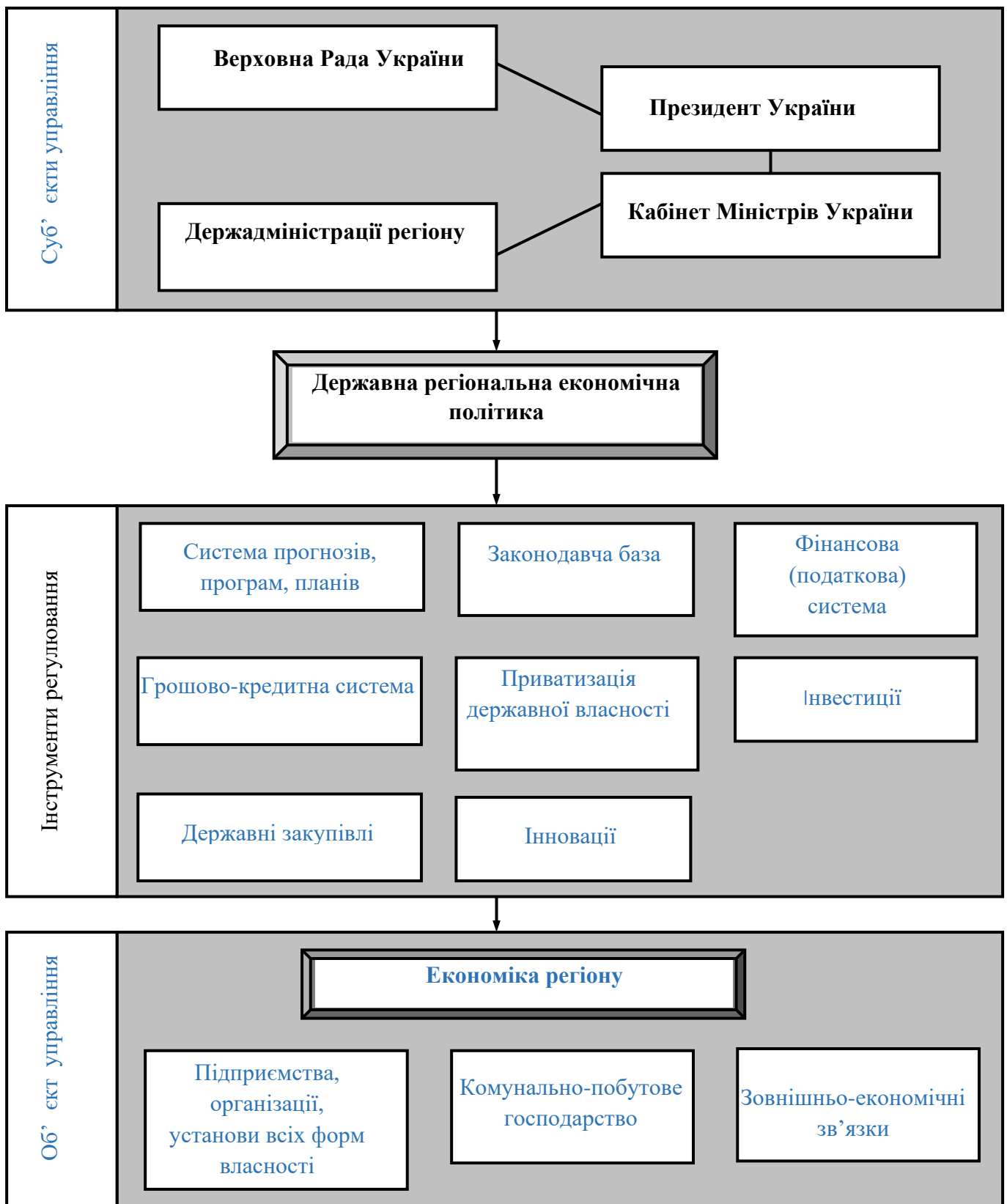

Рис.11.6 – Механізм державного регулювання економіки регіону.

Результати моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів за 2018 рік

Регіони	Загальне місце регіону		Динаміка	Місце регіону за напрямом											
	2017 р.	2018 р.		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
м. Київ	1	1	-	1	5	1	1	1	3	25	24	2	1	18	1
Харківська	2	2	-	15	16	7	4	2	5	13	2	1	8	2	5
Рівненська	3	3	-	17	10	23	7	14	9	5	1	18	3	1	8
Вінницька	7	4	+3	9	1	3	6	16	4	20	11	21	10	5	3
Дніпропетровська	4	5	-1	3	3	6	3	23	2	6	7	15	14	8	17
Чернівецька	5	6	-1	7	11	19	14	3	7	1	19	16	2	12	6
Тернопільська	6	7	-1	21	21	8	17	8	13	2	18	23	7	9	2
Київська	14	8	+6	10	7	10	9	11	1	3	16	5	21	11	24
Черкаська	16	9	+7	16	4	12	8	17	15	14	13	3	13	15	13
Полтавська	15	10	+5	14	2	15	2	21	17	24	20	12	11	10	4
Львівська	9	11	-2	6	9	18	12	13	8	10	12	17	6	20	12
Хмельницька	11	12	-1	22	8	16	18	6	14	8	9	11	12	16	9
Житомирська	12	13	-1	18	13	20	16	15	6	18	6	19	17	6	14
Волинська	10	14	-4	13	19	17	25	9	18	9	4	22	9	3	16
Кіровоградська	17	15	+2	20	15	14	24	4	16	7	8	4	16	14	21
Івано-Франківська	8	16	-8	8	6	24	15	19	10	15	14	24	4	13	20
Сумська	19	17	-2	23	12	9	11	10	23	11	15	6	15	4	18
Херсонська	18	18	-	11	23	22	13	5	20	19	5	10	19	19	11
Закарпатська	13	19	-6	2	22	4	23	7	21	4	17	25	5	24	7
Запорізька	20	20	-	4	14	5	22	24	11	23	22	14	20	7	15
Миколаївська	23	21	+2	12	20	11	20	20	22	12	3	20	18	21	19
Одеська	21	22	-1	5	18	21	21	12	12	16	21	13	22	17	22
Чернігівська	22	23	-1	19	17	13	19	18	19	17	10	9	23	25	10
Донецька	24	24	-	24	24	2	5	25	24	22	25	7	-	22	25
Луганська	25	25	-	25	25	25	10	22	25	21	23	8	-	23	23

НАПРЯМИ:

- 1 - Економічна та соціальна згуртованість;
- 2 - Економічна ефективність;
- 3 - Інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця;
- 4 - Фінансова самодостатність;
- 5 - Розвиток малого та середнього підприємництва;
- 6 - Ефективність ринку праці;

- 7 - Розвиток інфраструктури;
- 8 - Відновлювана енергетика та енергоефективність;
- 9 - Доступність та якість послуг у сфері освіти;
- 10 - Доступність та якість послуг у сфері охорони здоров'я;
- 11 - Соціальний захист та безпека;
- 12 - Раціональне природокористування та якість довкілля.

Результати моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів за 2018 рік за напрямом «ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ»

Показники напрямку:

- 1 - Індекс промислової продукції, відсотків до попереднього року;
- 2 - Обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу населення, гривень;
- 3 - Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва, відсотків до попереднього року;
- 4 - Обсяг виробництва продукції сільського господарства на 100 гектарів сільськогосподарських угідь, гривень;
- 5 - Індекс будівельної продукції, відсотків до попереднього року;
- 6 - Обсяг виконаних будівельних робіт у розрахунку на одну особу населення, гривень;
- 7 - Індекс споживчих цін, відсотків.

Регіони	Місце регіону за напрямом		Динаміка	Місце регіону за показниками напрямку						
	2017 р.	2018 р.		1	2	3	4	5	6	7
Вінницька	6	1	+5	17-18	11	6-7	2	1	7	3-4
Полтавська	10	2	+8	15	2	1	10	19	3	10-13
Дніпропетровська	2	3	-1	7	1	18	15	4	5	7-9
Черкаська	23	4	+19	11	8	2	1	5	18	17-19
м. Київ	1	5	-4	20	6	-	-	16	1	2
Івано-Франківська	3	6	-3	1-2	9	20	3	8	11	5-6
Київська	9	7	+2	14	7	3	4	13	6	21
Хмельницька	8	8	-	23	16	14	9	6	9	7-9
Львівська	5	9	-4	10	13	13	8	9-10	8	22
Рівненська	16	10	+6	22	17	19	11	3	13	10-13
Чернівецька	7	11	-4	3	24	12	5	21	19	1
Сумська	20	12	+8	1-2	12	5	14	22	21	17-19
Житомирська	4	13	-9	21	14	6-7	13	11	17	5-6
Запорізька	12	14	-2	6	3	24	22	7	12	7-9
Кіровоградська	18	15	+3	12-13	18	4	16	25	15	3-4
Харківська	15	16	-1	8	5	10	18	15	4	23
Чернігівська	17	17	-	17-18	15	8	17	14	23	16
Одеська	13	18	-5	24	21	22	20	9-10	2	10-13
Волинська	19	19	-	12-13	19	17	12	17	14	20
Миколаївська	22	20	+2	5	10	11	21	24	10	14
Тернопільська	11	21	-10	19	22	15	7	20	16	17-19
Закарпатська	14	22	-8	4	23	9	6	12	20	24
Херсонська	21	23	-2	16	20	21	19	18	24	15
Донецька	24	24	-	9	4	23	23	2	22	25
Луганська	25	25	-	25	25	16	24	23	25	10-13

РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГУ соціально-економічного розвитку регіонів за 2018 рік

Найменування регіону	Загальне місце регіону за всіма напрямками оцінки	Економічна ефективність														
		Місце регіону за напрямком	4. Індекс промислової продукції, відсотків до попереднього року		5. Обсяг реалізованої промислової продукції у розрахунку на одну особу населення		6. Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва, відсотків до попереднього року		7. Обсяг виробництва продукції сільського господарства на 100 гектарів сільськогосподарських угідь		8. Індекс будівельної продукції будівництва, відсотків до попереднього року		9. Обсяг виконаних будівельних робіт у розрахунку на одну особу населення		10. Індекс споживчих цін, відсотків	
			відсотків	місце за результатами оцінки	гривень	місце за результатами оцінки	відсотків	місце за результатами оцінки	тис. гривень	місце за результатами оцінки	відсотків	місце за результатами оцінки	гривень	місце за результатами оцінки	відсотків	місце за результатами оцінки
Вінницька	4	1	99,2	17-18	49170,4	11	110,8	6-7	1223,2	2	144,7	1	3584,7	7	109,0	3-4
Волинська	14	19	102,2	12-13	29798,5	19	103,1	17	838,4	12	100,7	17	1772,0	14	109,9	20
Дніпропетровська	5	3	103,0	7	149583,7	1	102,2	18	701,1	15	125,1	4	4659,1	5	109,2	7-9
Донецька	24	24	102,6	9	74582,8	4	90,3	23	377,8	23	136,8	2	1298,9	22	112,3	25
Житомирська	13	13	97,5	21	36223,9	14	110,8	6-7	837,0	13	107,3	11	1664,0	17	109,1	5-6
Закарпатська	19	22	105,1	4	18976,0	23	106,5	9	1017,0	6	104,2	12	1394,5	20	112,2	24
Запорізька	20	14	103,6	6	123206,7	3	85,6	24	384,0	22	120,8	7	2247,6	12	109,2	7-9
Івано-Франківська	16	6	110,3	1-2	51739,3	9	101,1	20	1204,6	3	117,9	8	2412,5	11	109,1	5-6
Київська	8	7	102,0	14	64900,7	7	120,7	3	1168,6	4	103,9	13	4216,4	6	110,0	21
Кіровоградська	15	15	102,2	12-13	31101,1	18	120,4	4	692,7	16	85,8	25	1730,4	15	109,0	3-4
Луганська	25	25	83,0	25	10578,0	25	103,5	16	272,5	24	87,1	23	295,0	25	109,3	10-13
Львівська	11	9	102,4	10	39681,9	13	104,7	13	996,5	8	111,5	9-10	3410,0	8	110,1	22
Миколаївська	21	20	104,0	5	51211,9	10	105,9	11	517,3	21	86,8	24	2461,6	10	109,4	14
Одеська	22	18	92,4	24	24422,3	21	100,5	22	531,5	20	111,5	9-10	6527,3	2	109,3	10-13
Полтавська	10	2	101,5	15	132723,4	2	123,7	1	945,1	10	98,4	19	4966,4	3	109,3	10-13
Рівненська	3	10	95,6	22	32481,9	17	101,9	19	892,9	11	130,9	3	2175,8	13	109,3	10-13
Сумська	17	12	110,3	1-2	44127,6	12	111,7	5	769,4	14	92,0	22	1313,9	21	109,7	17-19
Тернопільська	7	21	98,2	19	20771,8	22	103,9	15	1014,2	7	93,6	20	1726,9	16	109,7	17-19
Харківська	2	16	102,9	8	70902,1	5	106,0	10	675,3	18	101,5	15	4703,8	4	111,2	23
Херсонська	18	23	101,1	16	27577,6	20	100,6	21	607,1	19	98,7	18	1172,9	24	109,5	15
Хмельницька	12	8	95,3	23	33670,7	16	104,5	14	981,8	9	121,0	6	2679,6	9	109,2	7-9
Черкаська	9	4	102,3	11	57890,8	8	122,5	2	1225,8	1	123,8	5	1625,8	18	109,7	17-19
Чернівецька	6	11	105,8	3	17094,0	24	105,4	12	1054,3	5	93,3	21	1604,1	19	108,7	1
Чернігівська	23	17	99,2	17-18	35538,2	15	110,4	8	683,1	17	103,1	14	1190,7	23	109,6	16
м. Київ	1	5	98,1	20	66392,5	6	-	-	-	-	100,9	16	10843,5	1	108,8	2

РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГУ соціально-економічного розвитку регіонів за 2018 рік

Найменування регіону	Загальне місце регіону за всіма напрямками оцінки	Економічна та соціальна згуртованість						
		Місце регіону за напрямом	1. Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах) у розрахунку на одну особу населення		2. Наявний дохід населення у розрахунку на одну особу населення		3. Загальний коефіцієнт вибуття сільського населення, у розрахунку на 10 тис. осіб наявного сільського населення	
			гривень	місце за результатами оцінки	гривень	місце за результатами оцінки	проміле	місце за результатами оцінки
Вінницька	4	9	58384	10	54992,0	11	149,8	8
Волинська	14	13	49987	15	46475,1	20	146,5	7
Дніпропетровська	5	3	97137	3	72883,4	2	186,7	12
Донецька	24	24	39411	21	31888,0	24	-	-
Житомирська	13	18	49737	17	52135,9	13	188,4	13
Закарпатська	19	2	34202	23	40471,6	23	52,0	1
Запорізька	20	4	75306	5	67982,5	3	159,8	9
Івано-Франківська	16	8	46312	18	48367,7	18	125,8	3
Київська	8	10	90027	4	63498,4	4	199,6	17
Кіровоградська	15	20	55183	13	51018,0	14	205,6	18
Луганська	25	25	13883	25	20618,6	25	-	-
Львівська	11	6	58221	11	55510,7	10	129,9	4
Миколаївська	21	12	60549	8	55543,9	9	165,6	10
Одеська	22	5	62701	7	61165,6	5	138,2	5
Полтавська	10	14	106248	2	60217,5	6	236,8	21
Рівненська	3	17	42038	20	47729,1	19	171,7	11
Сумська	17	23	51419	14	55934,4	8	251,0	22
Тернопільська	7	21	38593	22	43512,5	21	196,9	16
Харківська	2	15	69489	6	60117,7	7	215,4	19
Херсонська	18	11	45532	19	50109,4	17	138,9	6
Хмельницька	12	22	49916	16	52487,6	12	227,8	20
Черкаська	9	16	59697	9	50292,6	16	191,0	14
Чернівецька	6	7	31509	24	42850,4	22	90,5	2
Чернігівська	23	19	55198	12	50895,4	15	196,1	15
м. Київ	1	1	238622	1	141173,8	1	-	-

Результати моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів за 2018 рік за напрямом «ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ»

Показники напрямку:

- 1 - Валовий регіональний продукт (у фактичних цінах) у розрахунку на одну особу населення, гривень;
- 2 - Наявний дохід населення у розрахунку на одну особу населення, гривень;
- 3 - Загальний коефіцієнт вибуття сільського населення, у розрахунку на 10 тис. осіб наявного сільського населення.

Регіони	Місце регіону за напрямом		Динаміка	Місце регіону за показниками напрямку		
	2017 р.	2018 р.		1	2	3
м. Київ	1	1	-	1	1	-
Закарпатська	3	2	+1	23	23	1
Дніпропетровська	5	3	+2	3	2	12
Запорізька	2	4	-2	5	3	9
Одеська	7	5	+2	7	5	5
Львівська	9	6	+3	11	10	4
Чернівецька	6	7	-1	24	22	2
Івано-Франківська	14	8	+6	18	18	3
Вінницька	4	9	-5	10	11	8
Київська	18	10	+8	4	4	17
Херсонська	10	11	-1	19	17	6
Миколаївська	13	12	+1	8	9	10
Волинська	11	13	-2	15	20	7
Полтавська	17	14	+3	2	6	21
Харківська	22	15	+7	6	7	19
Черкаська	16	16	-	9	16	14
Рівненська	20	17	+3	20	19	11
Житомирська	19	18	+1	17	13	13
Чернігівська	15	19	-4	12	15	15
Кіровоградська	21	20	+1	13	14	18
Тернопільська	12	21	-9	22	21	16
Хмельницька	8	22	-14	16	12	20
Сумська	23	23	-	14	8	22
Донецька	24	24	-	21	24	-
Луганська	25	25	-	25	25	-

РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГУ соціально-економічного розвитку регіонів за 2018 рік

Найменування регіону	Загальне місце регіону за всіма напрямками оцінки	Інвестиційно-інноваційний розвиток та зовнішньоекономічна співпраця												
		Місце регіону за напрямком	11. Індекс капітальних інвестицій, відсотків до попереднього року		12. Обсяг капітальних інвестицій (крім інвестицій з державного бюджету) у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку року		13. Темп зростання (зменшення) обсягу прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу), відсотків до обсягу на початок року		14. Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу населення наростаючим підсумком з початку інвестування		15. Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції		16. Обсяг експорту товарів у розрахунку на одну особу населення	
			відсотків	місце за результатами оцінки	гривень	місце за результатами оцінки	відсотків	місце за результатами оцінки	доларів США	місце за результатами оцінки	відсотків	місце за результатами оцінки	доларів США	місце за результатами оцінки
Вінницька	4	3	137,8	2	10206,1	5	112,3	3	143,1	21	0,9	11-12	911,6	9
Волинська	14	17	112,1	8	7488,9	14	103,3	12	251,0	13	0,3	18-20	694,4	14
Дніпропетровська	5	6	129,4	5	17016,0	3	97,0	24	1112,7	2	0,1	22-24	2399,3	2
Донецька	24	2	154,6	1	5971,4	19	108,0	5	289,2	10	1,3	7	1158,5	7
Житомирська	13	20	102,4	16	5715,6	21	104,7	7	193,6	18	0,5	16	540,0	18
Закарпатська	19	4	117,3	7	5291,3	23	104,6	8	271,0	12	1,8	4-5	1319,5	6
Запорізька	20	5	88,0	23	8136,9	9	99,1	22	526,3	6	2,4	1	1970,1	3
Івано-Франківська	16	24	84,7	25	5870,4	20	98,9	23	651,6	5	0,4	17	633,8	16
Київська	8	10	109,8	9	21352,4	2	100,2	17	906,7	3	0,8	13-15	1054,4	8
Кіровоградська	15	14	91,0	21	6373,3	16	106,3	6	78,9	23	1,8	4-5	548,7	17
Луганська	25	25	91,6	20	1169,1	25	99,7	18	202,7	15	0,1	22-24	94,0	25
Львівська	11	18	101,9	17	9194,1	6	99,2	21	367,8	9	0,8	13-15	750,6	10
Миколаївська	21	11	87,4	24	7885,4	10	110,3	4	200,3	16	1,0	9-10	1859,4	4
Одеська	22	21	95,9	19	8378,0	7	100,4	16	509,2	7	0,3	18-20	700,5	13
Полтавська	10	15	105,5	14	11175,6	4	101,8	13	733,9	4	0,2	21	1354,8	5
Рівненська	3	23	108,7	11	5680,3	22	99,5	20	115,3	22	0,0	25	354,5	22
Сумська	17	9	108,5	12	6144,1	17	100,7	15	168,4	19	2,0	3	737,4	12
Тернопільська	7	8	103,7	15	6676,2	15	124,1	1	53,4	24	0,8	13-15	431,3	21
Харківська	2	7	109,3	10	7629,5	13	104,4	9	249,7	14	2,2	2	476,4	20
Херсонська	18	22	89,3	22	6087,9	18	93,4	25	196,2	17	1,5	6	259,0	23
Хмельницька	12	16	96,5	18	7705,9	12	116,8	2	157,5	20	0,1	22-24	502,7	19
Черкаська	9	12	132,4	3	8153,9	8	99,6	19	276,3	11	1,1	8	647,5	15
Чернівецька	6	19	106,7	13	3277,6	24	103,4	11	48,8	25	0,9	11-12	221,0	24
Чернігівська	23	13	117,7	6	7732,6	11	101,0	14	431,9	8	1,0	9-10	745,4	11
м. Київ	1	1	130,6	4	60270,6	1	103,5	10	5828,4	1	0,3	18-20	3482,8	1

РЕЗУЛЬТАТИ МОНІТОРИНГУ соціально-економічного розвитку регіонів за 2018 рік

Найменування регіону	Загальне місце регіону за всіма напрямками оцінки	Місце регіону за напрямком	Фінансова самодостатність							
			17. Темп зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів (без трансфертів), відсотків до попереднього року		18. Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів) у розрахунку на одиницю населення		19. Капітальні видатки місцевих бюджетів (без трансфертів з державного бюджету) у розрахунку на одну особу населення		20. Темп зростання (зменшення) податкового боргу за грошовими зобов'язаннями платників податків без урахування податкового боргу платників податків, які перебувають у процедурах банкрутства або щодо яких судом прийнято рішення (постанову) про зупинення провадження у справі, відсотків до початку року	
			відсотків	місце за результатами оцінки	тис. гривень	місце за результатами оцінки	тис. гривень	місце за результатами оцінки	відсотків	місце за результатами оцінки
Вінницька	4	6	117,4	6	5,3	13-15	1,5	9	101,6	3
Волинська	14	25	104,9	25	4,4	19	0,9	16-20	143,3	23
Дніпропетровська	5	3	116,8	7	8,0	2	2,8	3-4	128,0	14
Донецька	24	5	111,9	19	6,1	8	2,9	2	106,5	4
Житомирська	13	16	116,3	8-9	5,0	16	0,9	16-20	131,0	16-17
Закарпатська	19	23	110,7	22	3,8	23-24	0,7	23-25	123,6	10
Запорізька	20	22	115,9	10-11	6,8	5-6	1,3	10-12	176,0	25
Івано-Франківська	16	15	116,3	8-9	4,0	21-22	1,1	13	125,2	11
Київська	8	9	107,1	23-24	7,8	3	2,8	3-4	134,4	19
Кіровоградська	15	24	115,7	12	5,5	10-11	0,8	21-22	168,9	24
Луганська	25	10	115,4	14	4,3	20	1,3	10-12	113,3	8
Львівська	11	12	113,8	16	5,7	9	2,1	6	136,8	20
Миколаївська	21	20	112,5	18	5,3	13-15	1,0	14-15	126,2	12
Одеська	22	21	107,1	23-24	6,8	5-6	1,9	8	137,8	21
Полтавська	10	2	127,5	1	7,6	4	2,3	5	109,6	7
Рівненська	3	7	111,7	20	4,0	21-22	1,3	10-12	87,7	1
Сумська	17	11	112,9	17	5,4	12	0,9	16-20	109,4	6
Тернопільська	7	17	119,7	3	3,8	23-24	0,7	23-25	131,0	16-17
Харківська	2	4	122,2	2	6,4	7	2,0	7	133,5	18
Херсонська	18	13	117,7	5	4,5	18	0,7	23-25	127,4	13
Хмельницька	12	18	115,6	13	4,8	17	1,0	14-15	129,6	15
Черкаська	9	8	114,4	15	5,5	10-11	0,8	21-22	108,6	5
Чернівецька	6	14	111,1	21	3,5	25	0,9	16-20	95,8	2
Чернігівська	23	19	115,9	10-11	5,3	13-15	0,9	16-20	138,4	22
м. Київ	1	1	118,3	4	13,0	1	6,3	1	117,9	9

Результати моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів за 2018 рік за напрямом «ФІНАНСОВА САМОДОСТАТНІСТЬ»

Показники напрямку:

- 1 - Темп зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів (без трансфертів), відсотків до попереднього року;
- 2 - Доходи місцевих бюджетів (без трансфертів) у розрахунку на одну особу населення, тис. гривень;
- 3 - Капітальні видатки місцевих бюджетів (без трансфертів з державного бюджету) у розрахунку на одну особу населення, тис. гривень;
- 4 - Темп зростання (зменшення) податкового боргу за грошовими зобов'язаннями платників податків без урахування податкового боргу платників податків, які перебувають у процедурах банкрутства або щодо яких судом прийнято рішення (постанову) про зупинення провадження у справі, відсотків до початку року.

Регіони	Місце регіону за напрямом		Динаміка	Місце регіону за показниками напрямку			
	2017 р.	2018 р.		1	2	3	4
м. Київ	1	1	-	4	1	1	9
Полтавська	6	2	+4	1	4	5	7
Дніпропетровська	7	3	+4	7	2	3-4	14
Харківська	11	4	+7	2	7	7	18
Донецька	8	5	+3	19	8	2	4
Вінницька	17	6	+11	6	13-15	9	3
Рівненська	20	7	+13	20	21-22	10-12	1
Черкаська	12	8	+4	15	10-11	21-22	5
Київська	2	9	-7	23-24	3	3-4	19
Луганська	25	10	+15	14	20	10-12	8
Сумська	16	11	+5	17	12	16-20	6
Львівська	14	12	+2	16	9	6	20
Херсонська	23	13	+10	5	18	23-25	13
Чернівецька	24	14	+10	21	25	16-20	2
Івано-Франківська	15	15	-	8-9	21-22	13	11
Житомирська	10	16	-6	8-9	16	16-20	16-17
Тернопільська	4	17	-13	3	23-24	23-25	16-17
Хмельницька	9	18	-9	13	17	14-15	15
Чернігівська	22	19	+3	10-11	13-15	16-20	22
Миколаївська	21	20	+1	18	13-15	14-15	12
Одеська	3	21	-18	23-24	5-6	8	21
Запорізька	19	22	-3	10-11	5-6	10-12	25
Закарпатська	18	23	-5	22	23-24	23-25	10
Кіровоградська	13	24	-11	12	10-11	21-22	24
Волинська	5	25	-20	25	19	16-20	23

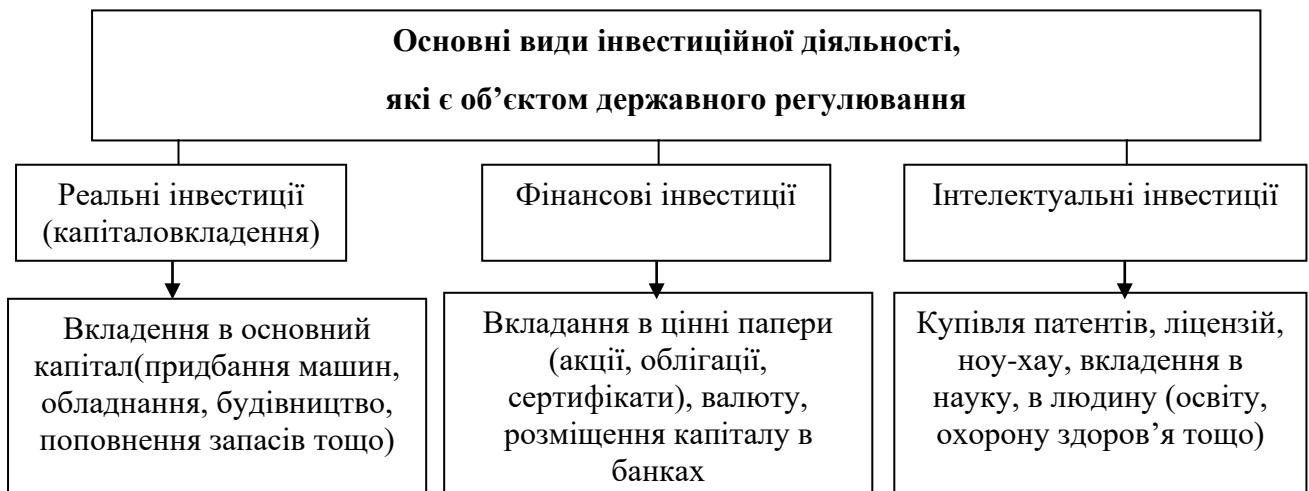

Рис. 11.7 – Основні види інвестиційної діяльності за об'єктами вкладання інвестицій.

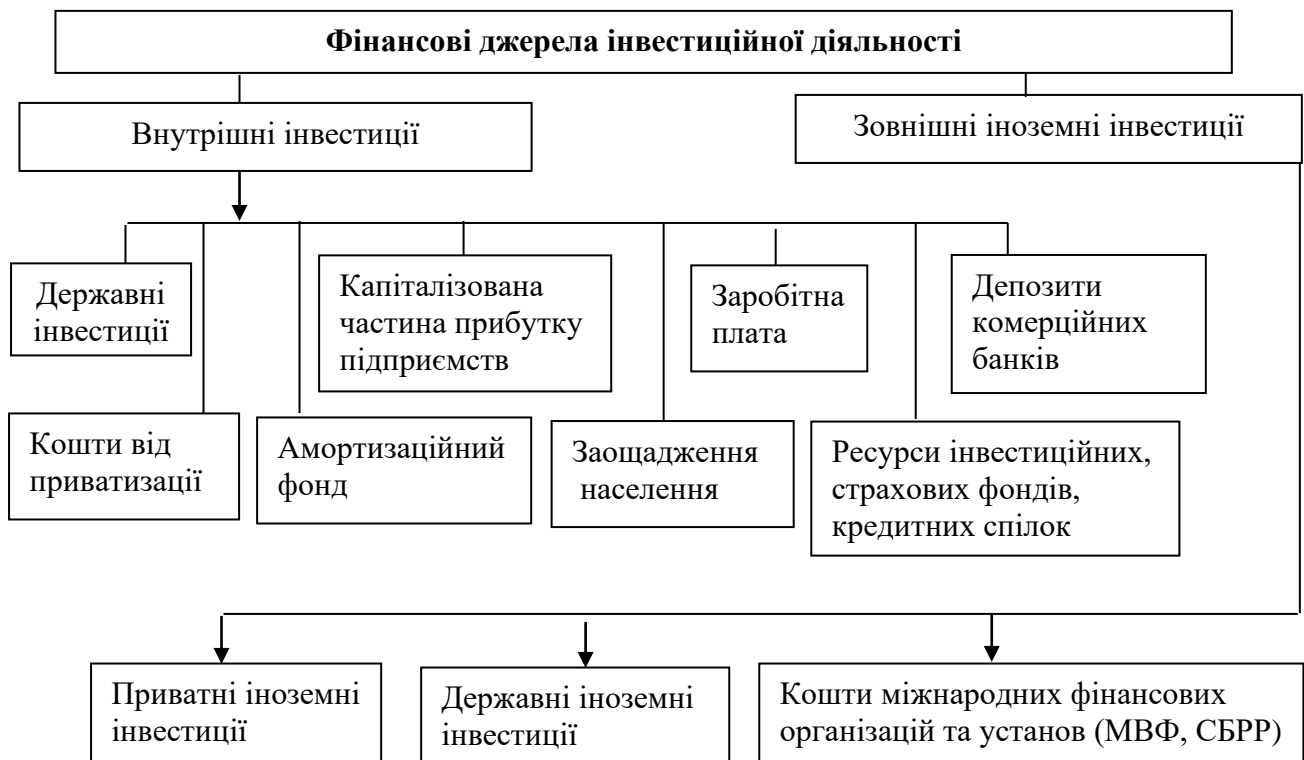

Рис. 11.8 – Фінансові джерела інвестиційної діяльності.

**Галузі промисловості та аграрно-промислового комплексу
економічних районів України**

№	Назва економічного району	Галузі промисловості	Промислові вузли	АПК. Рослинництво	АПК. Тваринництво
1.	Донецький	Машинобудування, хімічна, легка, будматеріали, ПЕК (вугільна, електроенергетика), чорна та кольорова металургія	Донецько-Макіївський, Горлівсько-Єнакіївський, Краматорсько-Костянтинівський, Маріупольський, Луганський	Зернові, садівництво, соняшник, ягоди, овочі, фрукти	Птахівництво, молочно-м'ясне свинарство, скотарство.
2.	Придніпровський	Гірничодобувна, хімічна, легка, електроенергетика, кольорова і чорна металургія, харчова, машинобудування	Дніпропетровсько-Дніпродзержинський, Запорізький, Нікополь-Марганецький, Павлоградський-Петропавлівський	Зернове господарство, овочівництво, садівництво, соя, виноградарство соняшник	М'ясо-молочне скотарство, риба (осетрові), вівчарство, свинарство, птахівництво
3.	Східний	Машинобудування, хімічна, легка, ПЕК, меблева, харчова	Харків, Полтава, Суми	Цукровий буряк, картопля, фрукти, овочі, зернові	Скотарство, свинарство, птахівництво, бджільництво
4.	Поліський	Машинобудування, хімічна, легка, лісова, харчова, кольорова металургія, деревообробна	Коростень, Овруч, Шебелинка-Полтава-Київ, Київський, Білоцерківський, ВО «Електровимірювач»	Озима пшениця, ячмінь, кукурудза, цукровий буряк, ягоди, овочі, фрукти, пшениця, картопля, льон	Молочно-м'ясний напрямок: свинарство, скотарство, бджільництво, рибальство
5.	Причорноморський	Машинобудування, хімічна, легка, лісова, АПК, транспорт, харчова	Одеський, Миколаївський, Херсонський, Сімферопольський, Керченський, Каховська-Бориславський, Євпаторія-Сакський, Севастопольський	Зернові, виноградарство ягоди, овочі, фрукти, соняшник, садівництво	Птахівництво, вівчарство, свинарство, скотарство
6.	Подільський	Сільськогосподарське машинобудування, хімічна, легка, деревообробна, харчова, будматеріали, народні промисли	Хмельницький, Тернопіль, Кам'янці-Подільський, Вінниця	Цукровий буряк, кукурудза, садівництво, фрукти, овочі, зернові	Скотарство, свинарство, птахівництво, бджільництво

Продовження таблиці 11.11

7.	Центральний	Машинобудування, хімічна, металообробка, ПЕК, легка, меблева, харчова, кольорова металургія	Олександрійський, Кіровоградський, Уманський, Черкаський	Зернові, цукровий буряк, соняшник, садівництво, ягоди, овочі, фрукти	Скотарство, свинарство, вівчарство, кролівництво, шовківництво, рибальство, птахівництво
8.	Північно-Західний	Легка, харчова, машинобудування, металообробка, лісова, фарфоро-фаянсова, хімічна	Ковель, Рівне, Сарни, Здолбунів, Луцьк	Картопля, цукровий буряк, овочівництво, льонарство	Птахівництво, скотарство, вівчарство, свинарство
9.	Карпатський	Лісова, деревообробка, легка, хімічна, гірничодобувна, будматеріали, машинобудування	Мукачівський, Бориславський, Долинський, Надвоянський	Виноградарство, садівництво, фрукти, зернові (технічні)	Вівчарство, скотарство, свинарство, птахівництво, бджільництво

Таблиця 11.12.

Переваги приєднання України до Декларації ОЕСР про міжнародні інвестиції і багатонаціональні підприємства та набуття членства в Інвестиційному комітеті ОЕСР

1.	Свідчитиме про запровадження Україною міжнародних стандартів здійснення інвестиційної діяльності.
2.	Сприятиме залученню прямих іноземних інвестицій шляхом усунення обмежень щодо секторів, в яких іноземне інвестування заборонено та забезпечення національного режиму для транснаціональних корпорації (далі – ТНК) відповідно до системи розвитку міжнародних стандартів у регулюванні відносин ТНК із країнами, що приймають їхні інвестиції
3.	Сприятиме поліпшенню конкурентного середовища та впливу на впровадження та розповсюдження інновацій
4.	Сприятиме реалізації принципів та стандартів соціальної відповідальності бізнесу згідно з керівними принципами ОЕСР щодо ведення відповідального бізнесу

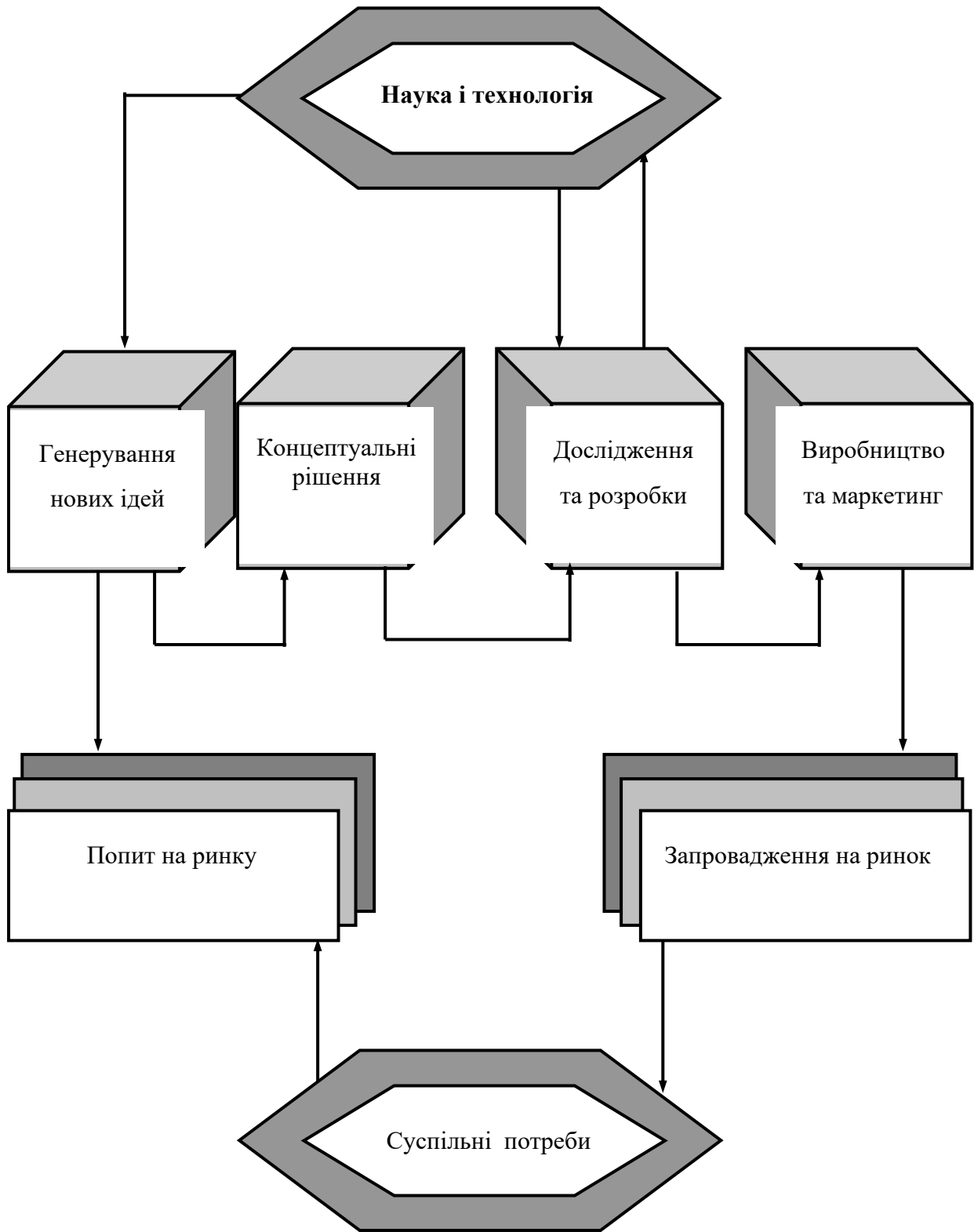

Рис. 11.9 – Механізм інноваційного процесу.

СТАДІЇ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ						
Виникнення ідеї	Фундаментальні дослідження	Прикладні дослідження	Дослідно-конструкторські розробки	Дослідне виробництво	Виробництво	Споживання
Виявлення незадоволених потреб	Логічні дослідження	Прикладні системні дослідження	Конструкторські розробки	Експериментальне виробництво	Технічна підготовка виробництва	Використання новинки
Пошук можливостей задоволення потреб	Теоретичні дослідження	Прикладні інтегровані дослідження	Технологічні дослідження	Виготовлення перших промислових серій	Серійне виробництво	Масове споживання
Генерування нових ідей	Цілеспрямовані дослідження	Прикладні експлуатаційні дослідження	Організаційно-економічні дослідження розробки проекту	Промислові дослідження	Масове виробництво	Старіння
Економічна доцільність	Техніко-економічні обґрунтування	Техніко-економічні обґрунтування	Економічні обґрунтування	Розрахунки економічних показників	Розрахунки економічних показників	Ринкові дослідження
Невиробнича сфера		Сфера матеріального виробництва		Сфера експлуатації		

Рис. 11.10 – Стадії інноваційного процесу.

Рис. 11.11 – Періодизація еволюції законодавчого забезпечення ННТД в Україні [20]

Рис. 11.12 – Основні організаційні форми реалізації інноваційної діяльності.

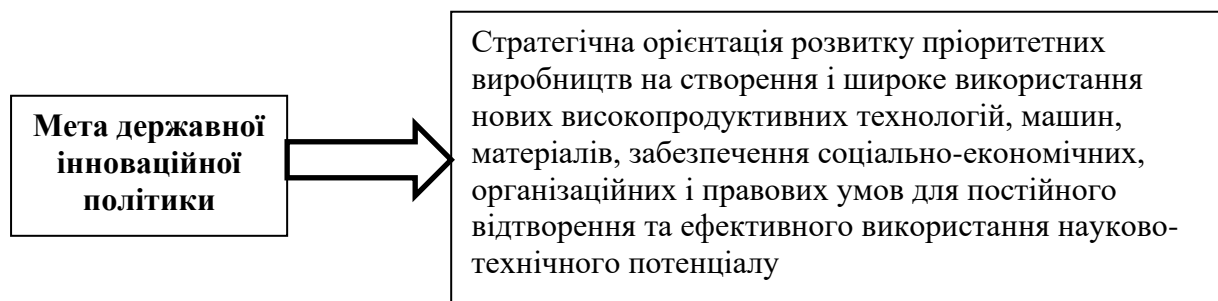

Рис. 11.13 – Мета інноваційної політики.

Рисунок 11.14 – Форми реалізації інноваційної політики.

Таблиця 11.13.

Відображення окремих напрямів застосування результатів ННТД у стратегічних і програмних документах України [20]

Стратегічний документ	Відображення			
	у завданнях	у напрямках реалізації	у ресурсах	у результатах
1. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України	+	+	+	+
2. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020»	+			
3. Загальнодержавна комплексна програма розвитку високих наукоємних технологій	+	+	+	+
4. Концепція реформування державної політики в інноваційній сфері на 2015–2019 роки	+	+		+
5. Стратегія комунікації у сфері європейської інтеграції на 2018–2021 роки			+	
6. Експортна стратегія України			+	
7. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки		+	+	+
8. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року	+	+	+	
9. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні			+	
10. Стратегія розвитку оборонно-промислового комплексу України на період до 2028 року		+	+	
11. Стратегія розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 року			+	

Продовження таблиці 11.13

12. Стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року			+	
13. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року	+		+	
14. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року			+	
15. Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність»			+	
Разом	6	6	13	4

ТЕМА 12. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ІНТЕГРАЦІЯ В ЄВРОПЕЙСЬКІ ТА ІНШІ СВІТОВІ СТРУКТУРИ

Рис. 12.1 – Суміжні регіони України та їх сусіди.

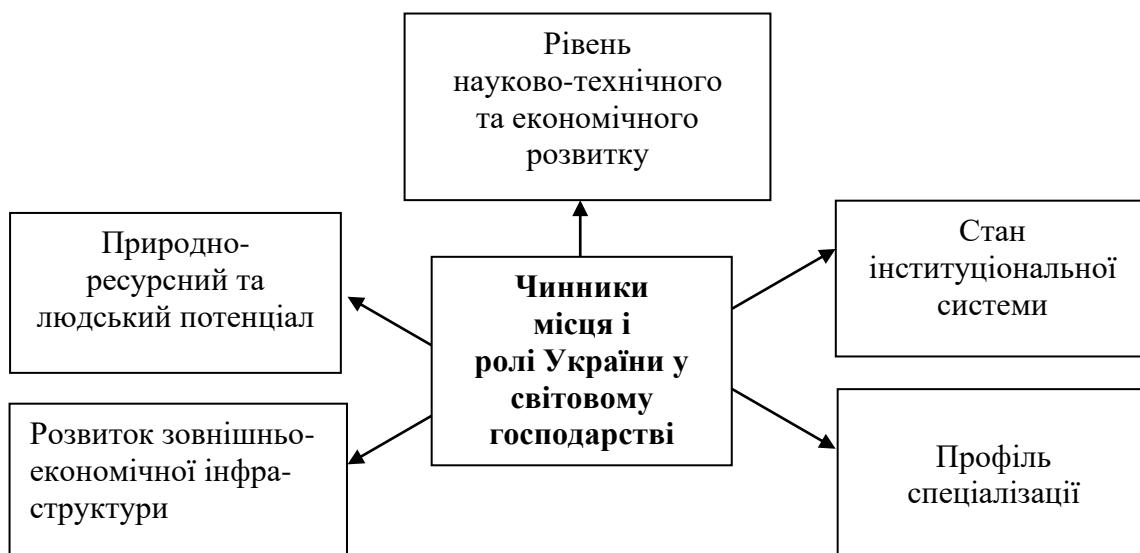

Рис. 12.2 – Чинники місця й ролі України у світовому господарстві.

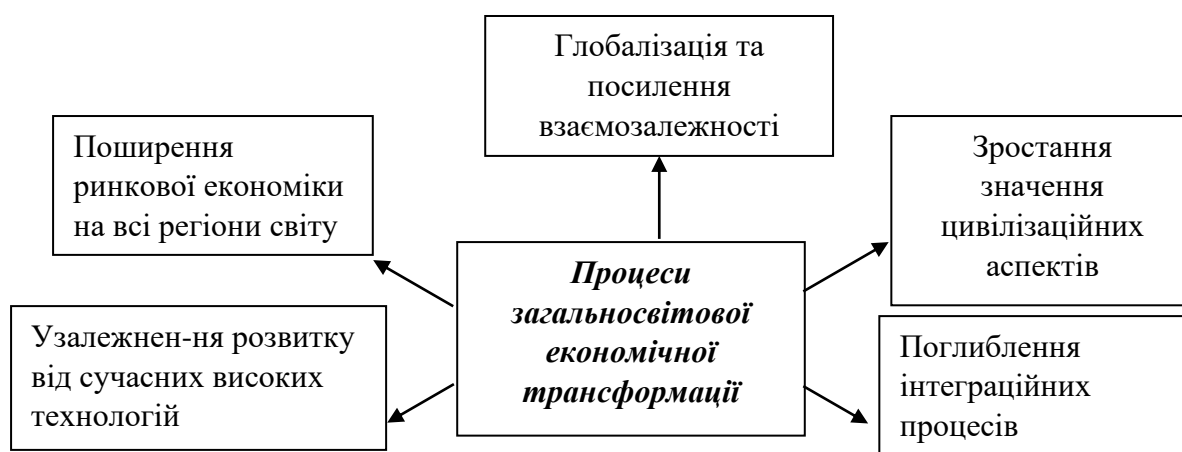

Рис. 12.3 – Процеси загальносвітової економічної трансформації

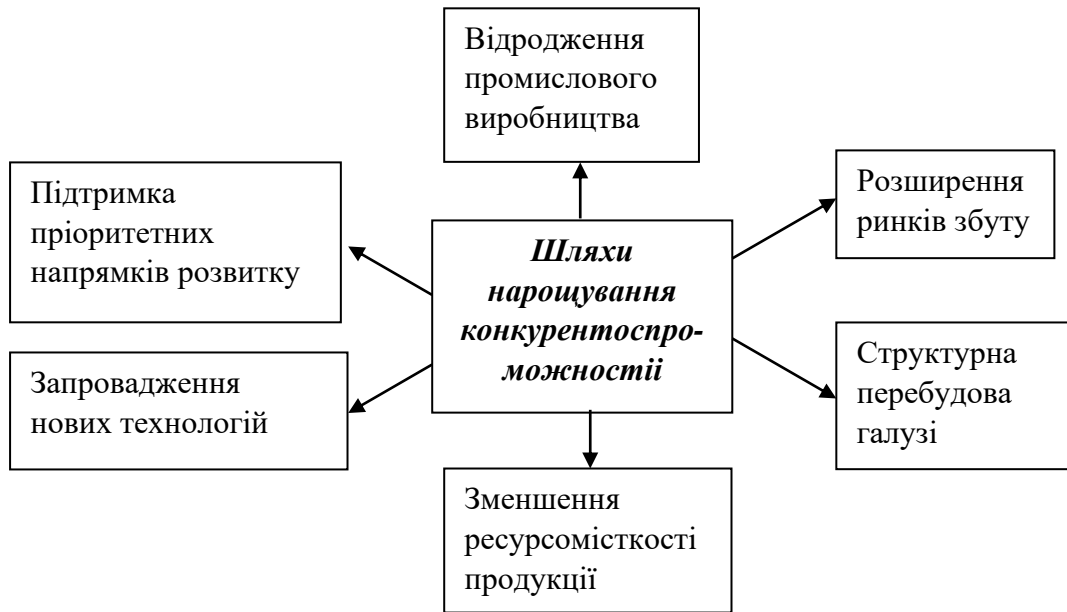

Рис. 12.4 – Шляхи нарощування конкурентоспроможності промислового комплексу України.

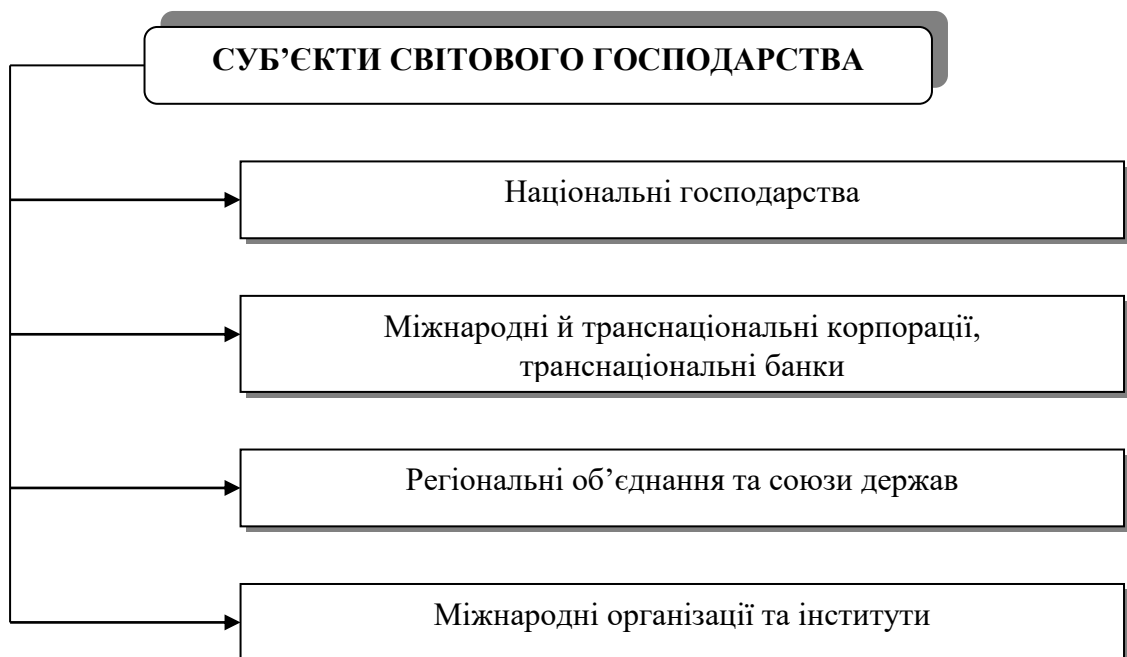

Рис. 12.5 – Суб'єкти світового господарства [19]

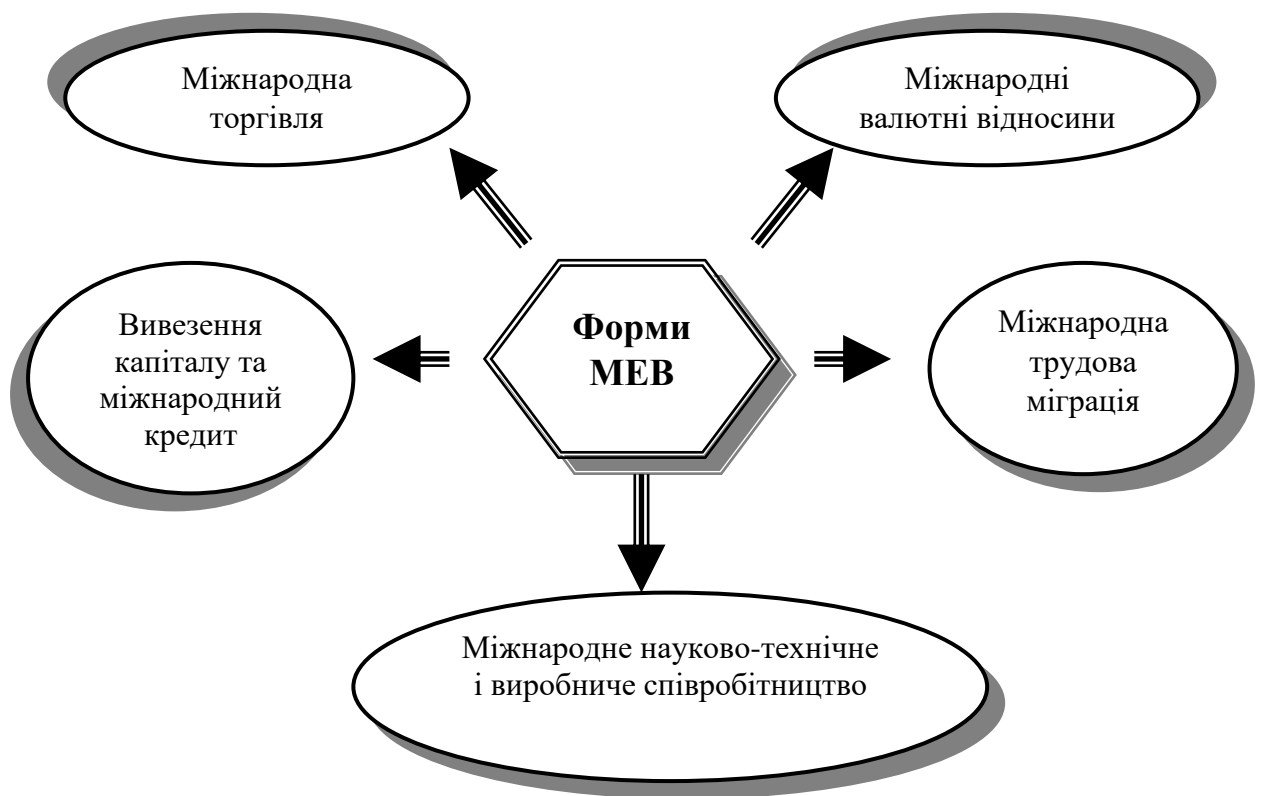
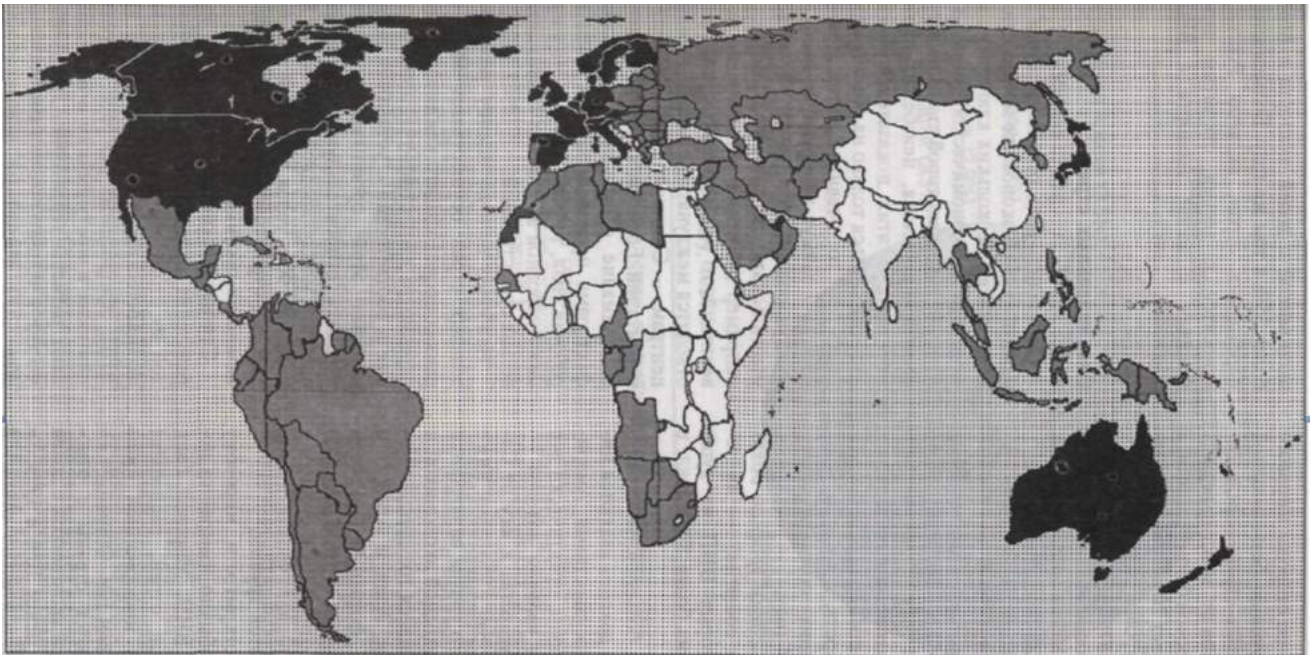

Рис. 12.6 – Форми міжнародних економічних відносин

Рис.12.7 – Особливості розвитку МЕВ на сучасному етапі.

*Чим темніший колір, тим вищий рівень доходу

Рис. 12.8 – Групи країн в міжнародній економіці за рівнем розвитку

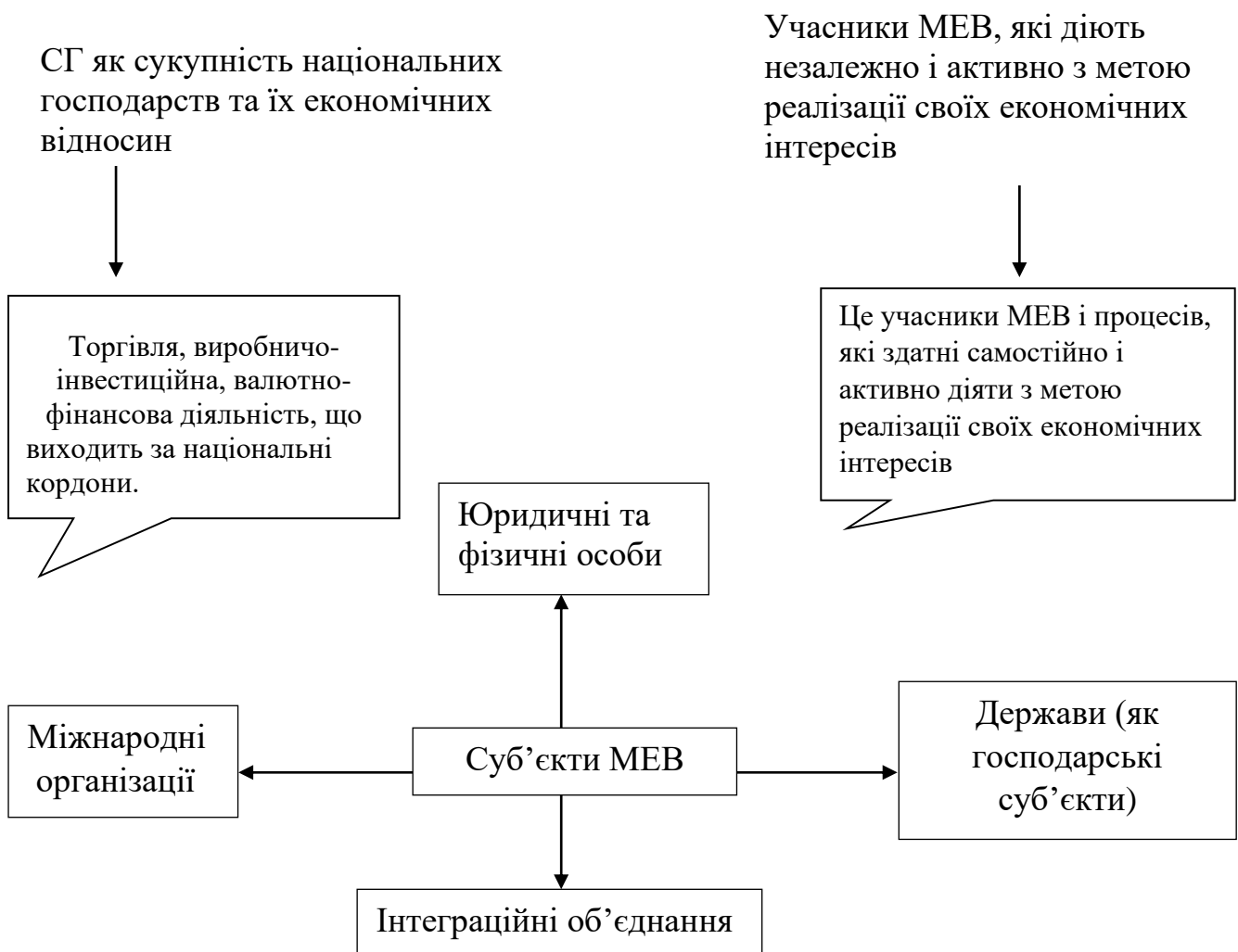

Рис.12.9 – Загальна структура міжнародної економіки.

ЗОНА ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ	Скасування торговельних обмежень і, у першу чергу, митних тарифів
МИТНИЙ СОЮЗ	Встановлення єдиного зовнішньоторговельного тарифу і проведення єдиної зовнішньоторговельної політики у відношенні третіх країн. Рівні можливості для торгівлі і фінансових розрахунків.
ЗАГАЛЬНИЙ РИНОК	Вільна торгівля, єдиний митний тариф, вільне переміщення капіталу і трудових ресурсів. Узгодження між країнами загальної економічної політики.
ЕКОНОМІЧНИЙ СОЮЗ	Усі вказані форми, плюс впровадження єдиної економічної і валютно-економічної політики
ПОВНА ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ	

Рис. 12.10 – Етапи інтеграції

Таблиця 12.1.

Глобалізація та інтеграція [9]

Критерії порівняння	Інтеграція	Глобалізація
Джерело процесу	Цілеспрямована діяльність	Спонтанний процес
Основні суб'єкти	Національні, міжнародні та наднаціональні органи	Мікроекономічні суб'єкти
Просторові характеристики	Регіональні та міжрегіональні	Глобальні, загальносвітові
Пріоритетні інструменти	Формальні норми	Інтереси економічних суб'єктів
Порядок включення окремих сфер соціальної взаємодії	Починається з економічних та політичних	Паралельно протікає в економічній, політичній, соціокультурній сферах

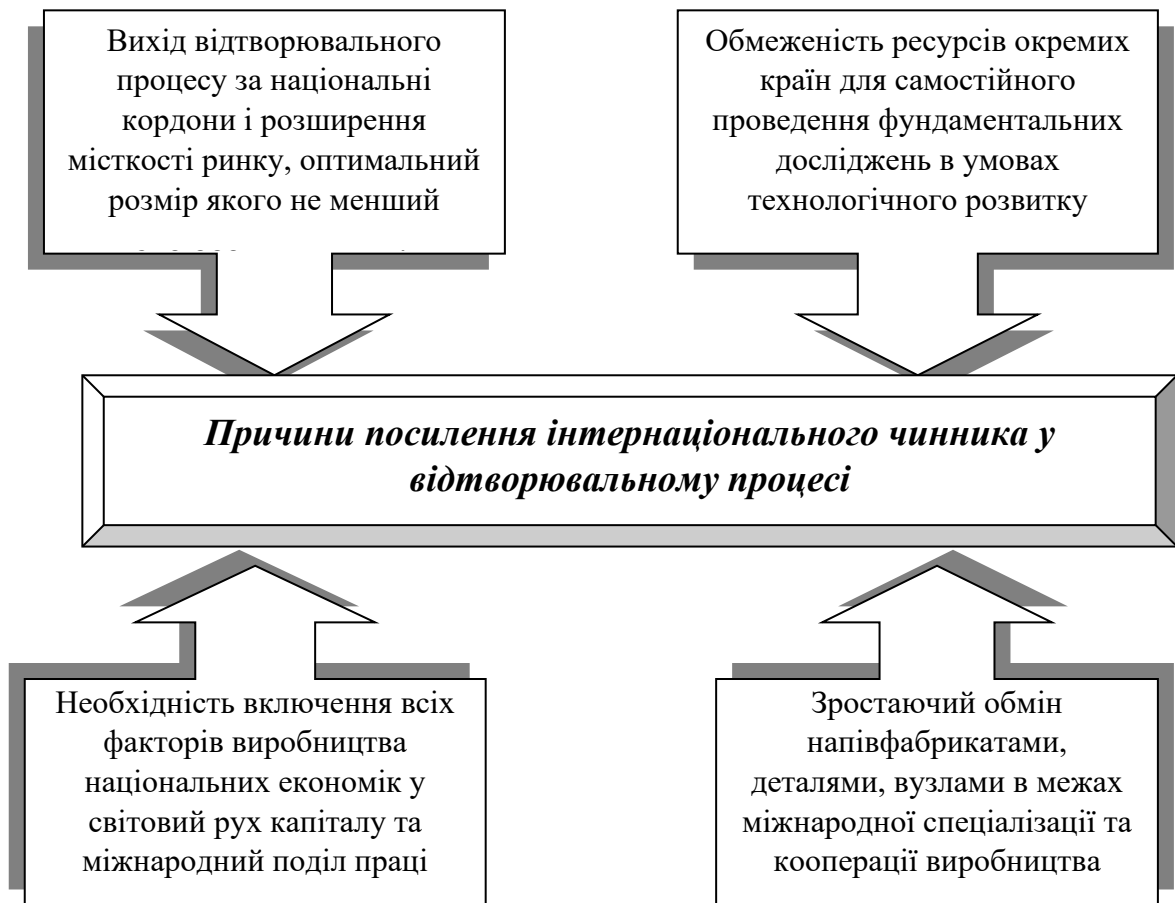

Рис. 12.11 – Причини посилення інтернаціоналізації виробництва [19]

Таблиця 12.2.

Рівень розвитку інтеграційних об'єднань [18]

Назва, рік створення	Країни - члени
1. Угода про партнерство та співробітництво між ЄС та країнами колишнього СРСР, 1994р.	ЄС, Білорусь, Казахстан, Росія, Україна
2. Угода про асоціації з ЄС, 1991-1995 рр.	Болгарія, Чехія, Угорщина, Польща, Румунія, Словаччина,
3. Європейська Асоціація вільної торгівлі (ЄАВТ)	Австрія, Великобританія, Данія, Швейцарія, Фінляндія, Ісландія, Ліхтенштейн, Португалія, Норвегія, Швеція. В 1972 р. з ЄАВТ вийшли Великобританія та Данія, в 1986р.– Португалія, в 1995 р.—Австрія, Фінляндія, Швеція
4. Балтійська ЗВТ 1993 р.	Естонія, Латвія, Литва
5. Вишеградська четвірка, 1990 р.	Угорщина, Польща, Чехія, Словенія

Продовження таблиці 12.2.

6. Центральноевропейська зона вільної торгівлі (ЦЕФТА), 1992 р.	Угорщина, Польща, Чехія, Словаччина, Словенія
7. Північноамериканська зона вільної торгівлі, НАФТА, 1994 р.	Канада, Мексика, США
6. Австралійсько-новозеландська торговельна угода про поглиблення економічних зв'язків, АНЦСЕРТА, 1983 р.	Австралія, Нова Зеландія
7. Організація Азіатсько-Тихоокеанського економічного співробітництва, АТЕС, 1989 р.	21 країна-учасниця Азії, Північної та Південної Америки: Австралія, Бруней, Малайзія, Сінгапур, Таїланд, Нова Зеландія, Індонезія, Гвінея, Філіппіни, Тайвань, Гонконг, Китай, Південна Корея, Японія, США, Канада, Чилі; з 1997 р. В'єтнам, Перу, РФ
8. Центральнамериканський спільний ринок (ЦАСР), 1961 р.	Коста-Ріка, Сальвадор, Гватемала, Гондурас, Нікарагуа
9. Арабський спільний ринок, 1964р.	Єгипет, Ірак, Йорданія, Лівія, Мавританія, Сирія, Ємен
10. Латиноамериканська асоціація інтеграції, ЛАІ, 1960р.	Аргентина, Болівія, Бразилія, Чилі, Колумбія, Еквадор, Мексика, Перу, Уругвай, Венесуела, Парагвай
11. Спільний ринок Південного Конуса, МЕРКОСУР, 1991 р.	Аргентина, Бразилія, Уругвай, Парагвай
12. Карибське співтовариство та Карибський спільний ринок, КАРИКОМ, 1973 р.	Антигуа і Барбуда, Багамські острови, Барбадос, Беліз, Домініка, Гренада, Гайана* Ямайка, Монтсеррат, Сент-Кітс і Невіс, Сент-Лусія, Сент-Вінсент і Гренадіни, Тринідад і Тобаго; 13 держав
13. Андська група, 1969 р.	Болівія, Колумбія, Еквадор, Перу, Венесуела
14. Рада співробітництва арабських країн Персидської затоки, «нафтова шестірка», 1981 р.	Бахрейн, Кувейт, Оман, Катар, Саудівська Аравія, ОАЕ
15. Асоціація держав Південно-Східної Азії, АСЕАН, 1967 р.	Індонезія, Філіппіни, Бруней, Сінгапур, Малайзія, Таїланд, 1995 р.—В'єтнам
16. Європейське економічне співтовариство, ЄЕС, 1957 р., з 1993р.—Європейський Союз, ЄС	Австрія, Бельгія, Великобританія, Данія, Німеччина, Греція, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Фінляндія, Франція, Швеція
17. Економічний союз, Бенілюкс, 1948р.	Бельгія, Нідерланди, Люксембург
18. Співдружність незалежних держав, СНД, 1992 р.	Вірменія, Азербайджан, Беларусь, Грузія, Казахстан, Киргизія, Молдова, Росія, Таджикистан, Туркменістан, Україна, Узбекистан
19. Союз Арабського Магриба, САМ, 1989 р.	Алжир, Лівія, Мавританія, Марокко, Туніс

Продовження таблиці 12.2.

20. Західно-африканський економічний і валютний союз, ЮЕМОА, 1994 р.	Бенін, Буркіна-Фасо, Кот-д'Івуар, Малі, Нігерія, Сенегал, Того
21. Співтовариство розвитку. Півдня Африки, САДК, 1973 р.	Ангола, Ботсвана, Лесото, Малаві, Мозамбік, Намібія, Свазіленд, Танзанія, Замбія і Зімбабве, ПАР, Мавританія
22. Економічне співтовариство країн Західної Африки, ЕКОВ АС, 1975 р.	Бенін, Буркіна-Фасо, острови Зеленого Мису, Кот-д'Івуар, Гамбія, Гана, Гвінея, Гвінея-Бісау, Ліберія, Малі, Мавританія, Нігер, Нігерія, Сенегал, Сьєрра-Леоне, Того; 16 країн
23. Економічне співтовариство країн Центральної Африки, КЕЕАС	11 країн-учасниць

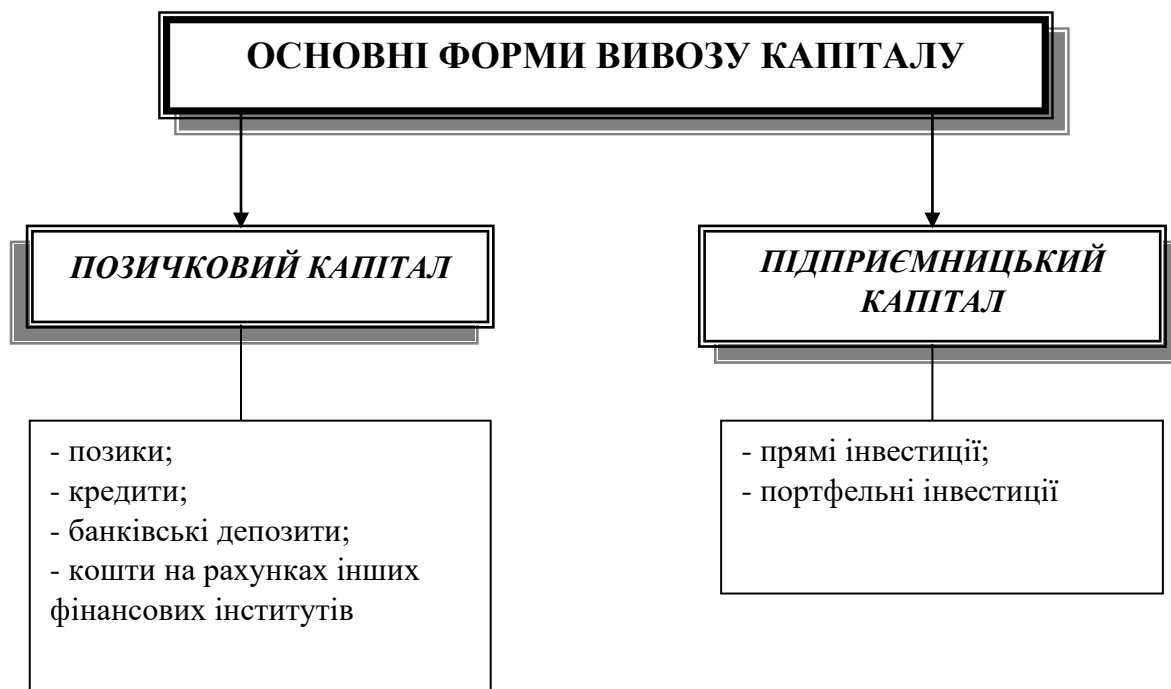

Рис. 12.12 – Форми вивезення капіталу [19]

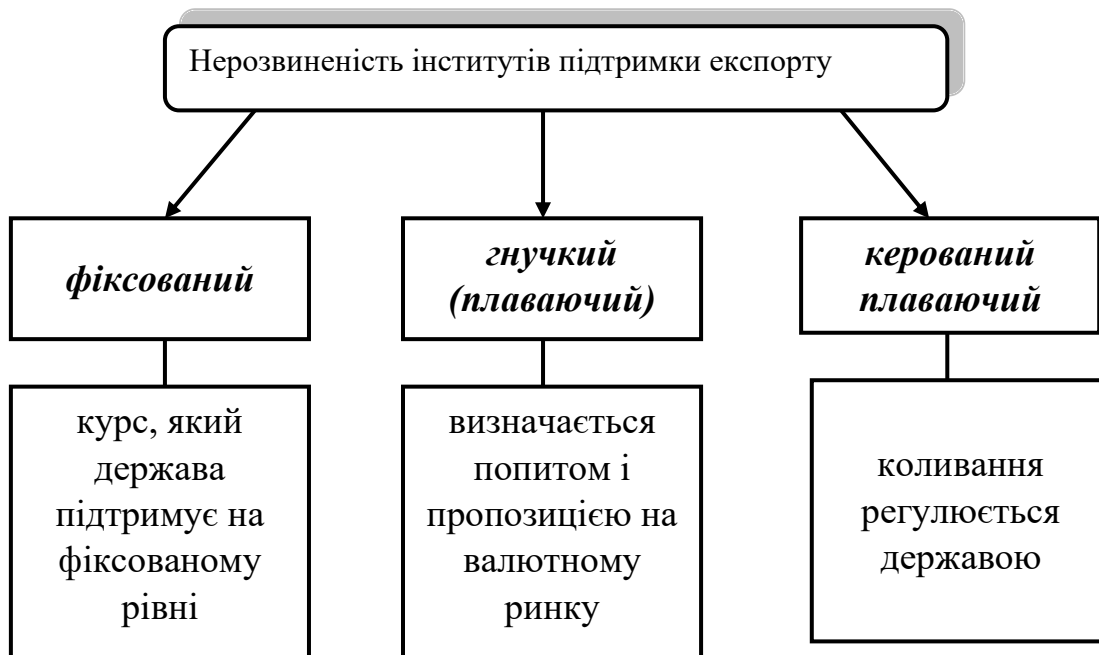

Рис. 12.13 – Види валютних курсів

Рис. 12.14 – Значення міжнародної торгівлі для національної економіки

	Рахунок платіжного балансу	Кредит (надходження грошей)	Дебет (витрати грошей)	Сальдо
1.	Торговий баланс	Виручка від експорту товарів	Витрати на імпорт товарів	
2.	Баланс послуг	Виручка від надання послуг закордону	Оплата послуг, отриманих від закордону	
3.	Баланс переказів	Перекази від закордонних суб'єктів	Перекази закордонним суб'єктам	
4.	Поточні операції (1 + 2 + 3)			Чистий експорт
5.	Операції з капіталом	Імпорт капіталу	Експорт капіталу	Чистий експорт капіталу
6.	Валютні резерви Національного банку	Збільшення валютних резервів закордону	Збільшення валютних резервів країни	Сальдо рахунку валютних резервів

Рис. 12.15 – Структура платіжного балансу

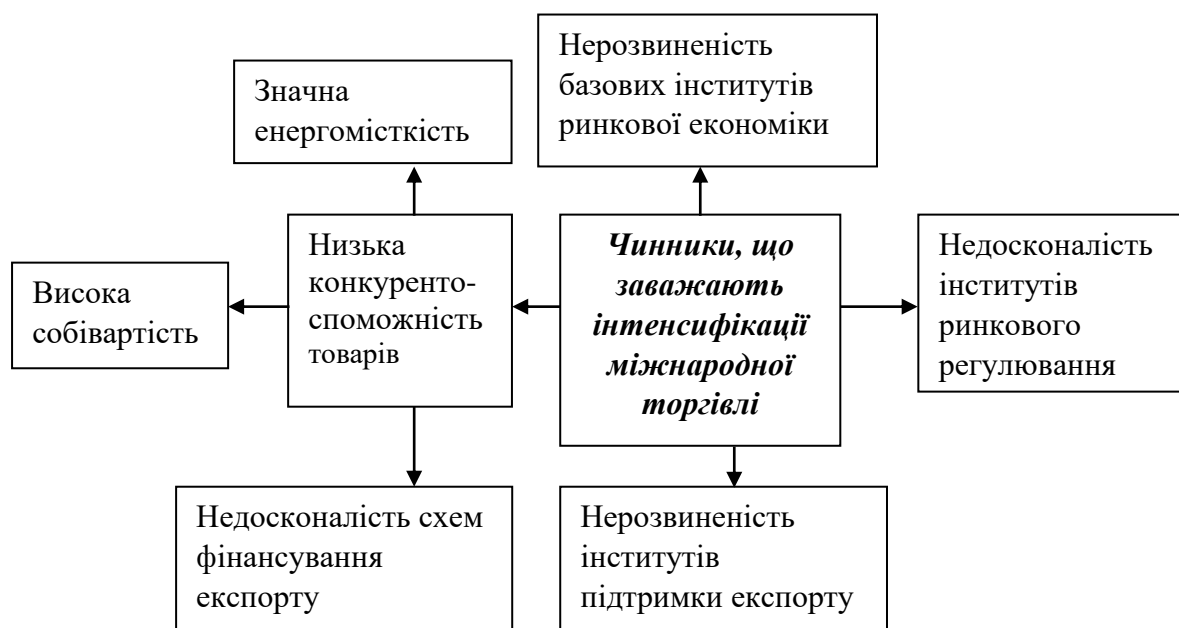

Рис. 12.16 – Чинники, що заважають розвитку міжнародної торгівлі України.

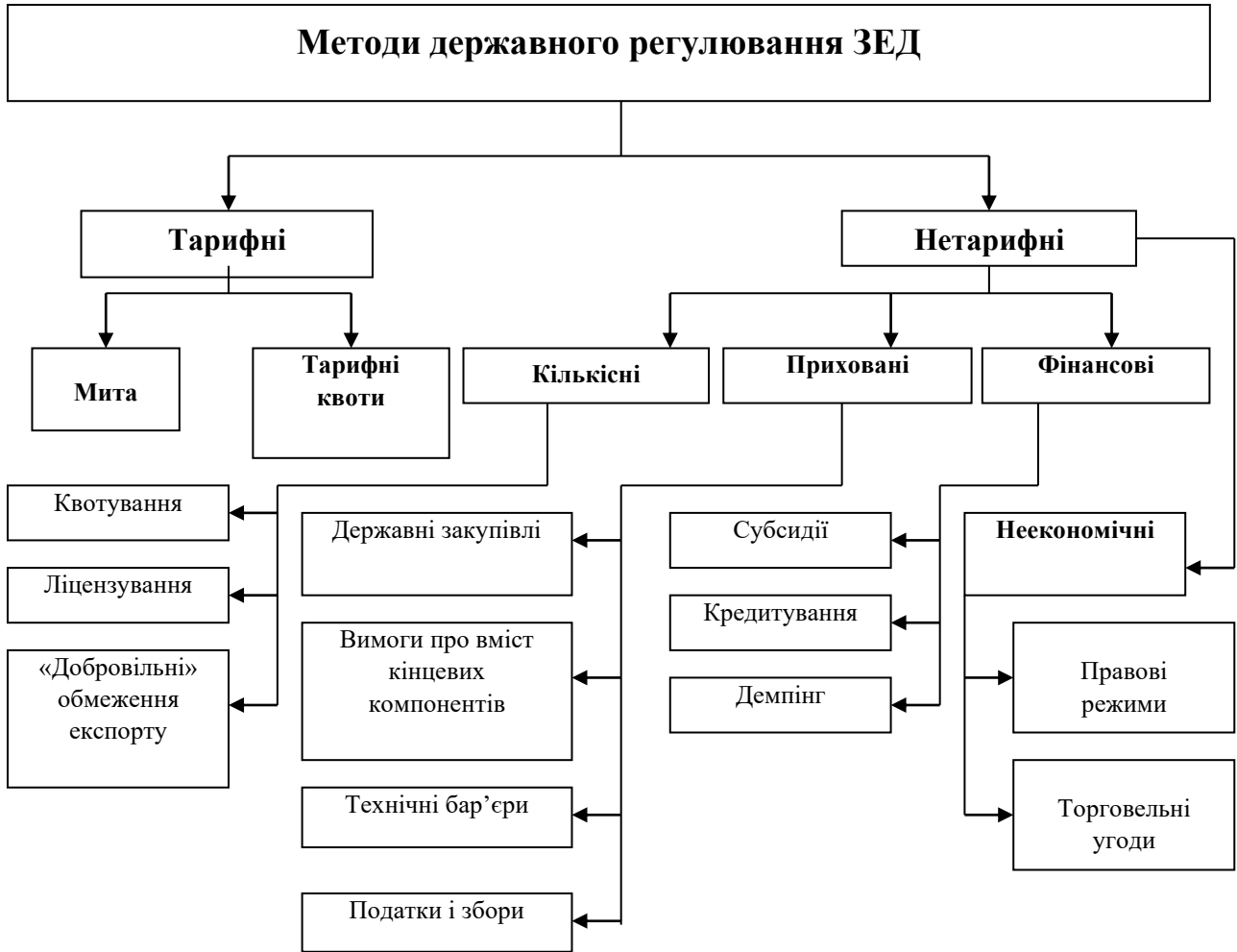

Рис.12.17 – Методи державного регулювання зовнішньо економічної діяльності

Основні країни-партнери в експорті товарів у 2016-2018 роках

Рис. 12.18 – Основні країни-партнери в експорті товарів.

Основні країни-партнери в імпорті товарів у 2016-2018 роках

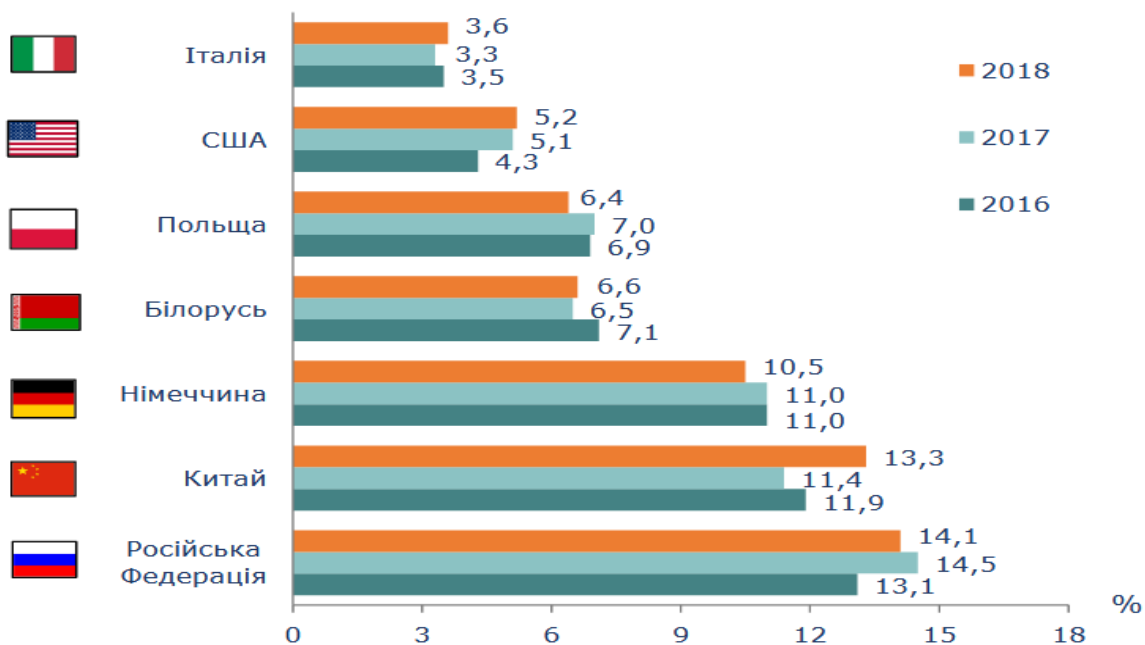

Рис. 12.19 – Основні країни-партнери в експорті товарів. [16]

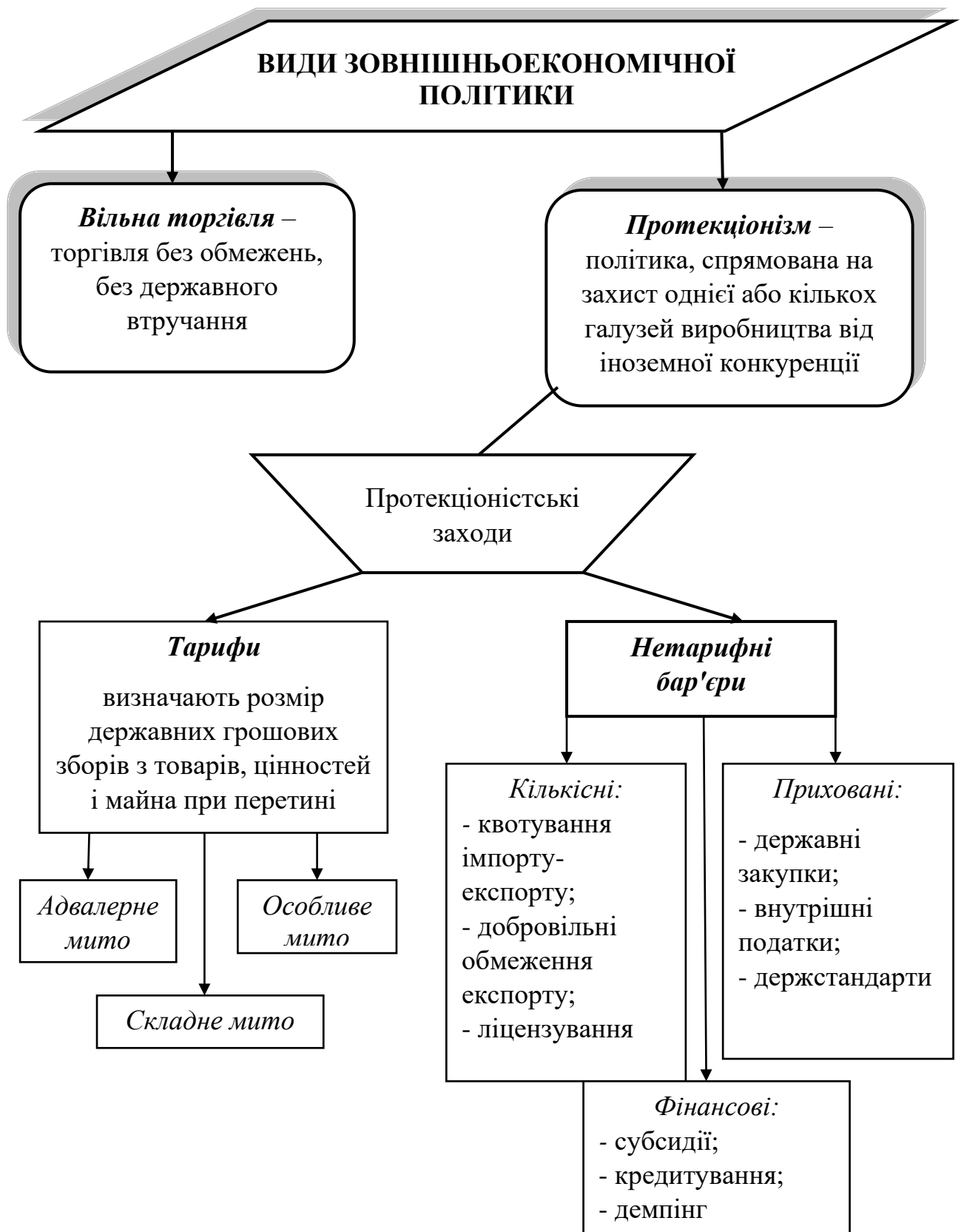

Рис. 12.20 – Види зовнішньоекономічної політики

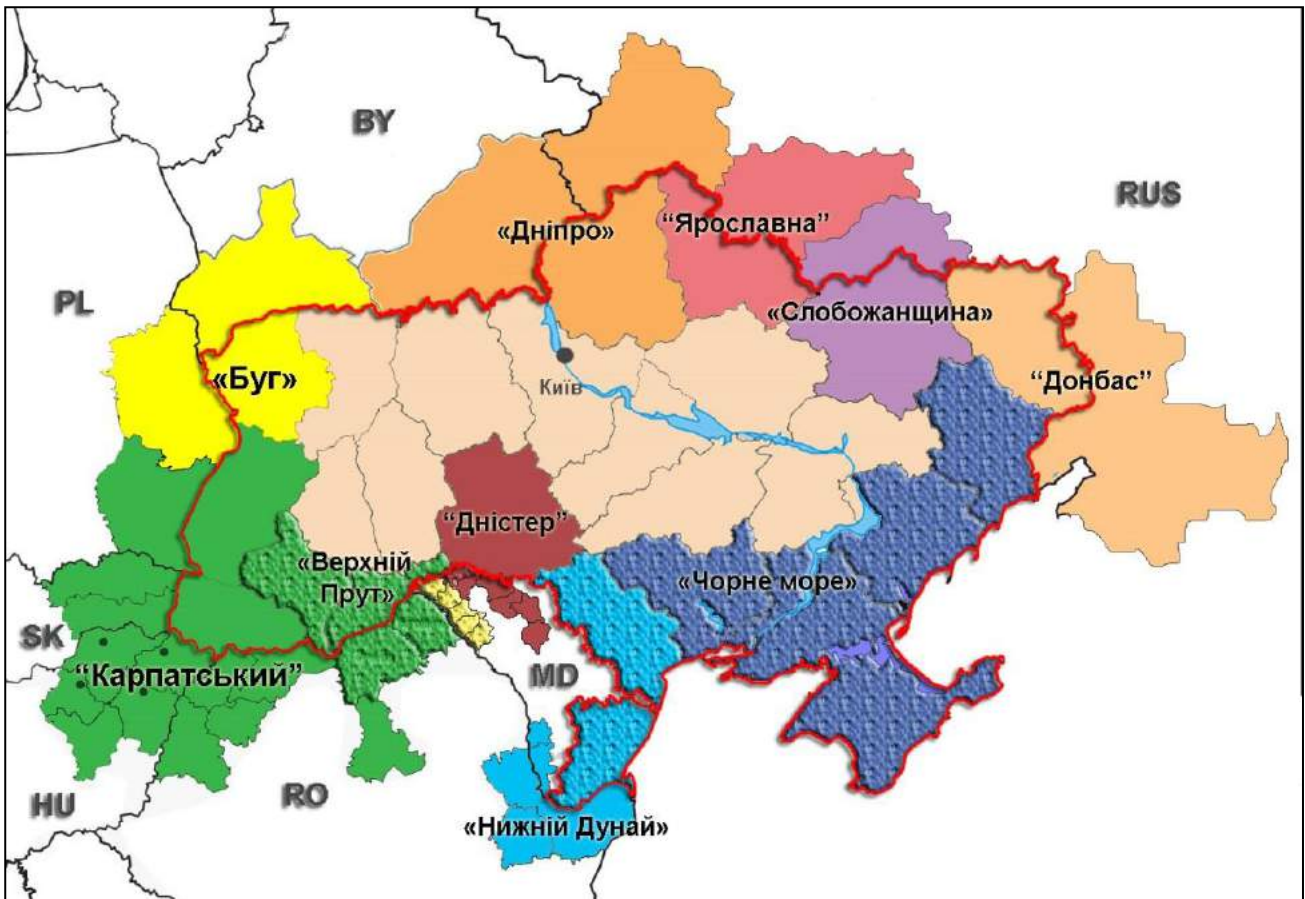

Рис. 12.21 – Єврорегіони на території України

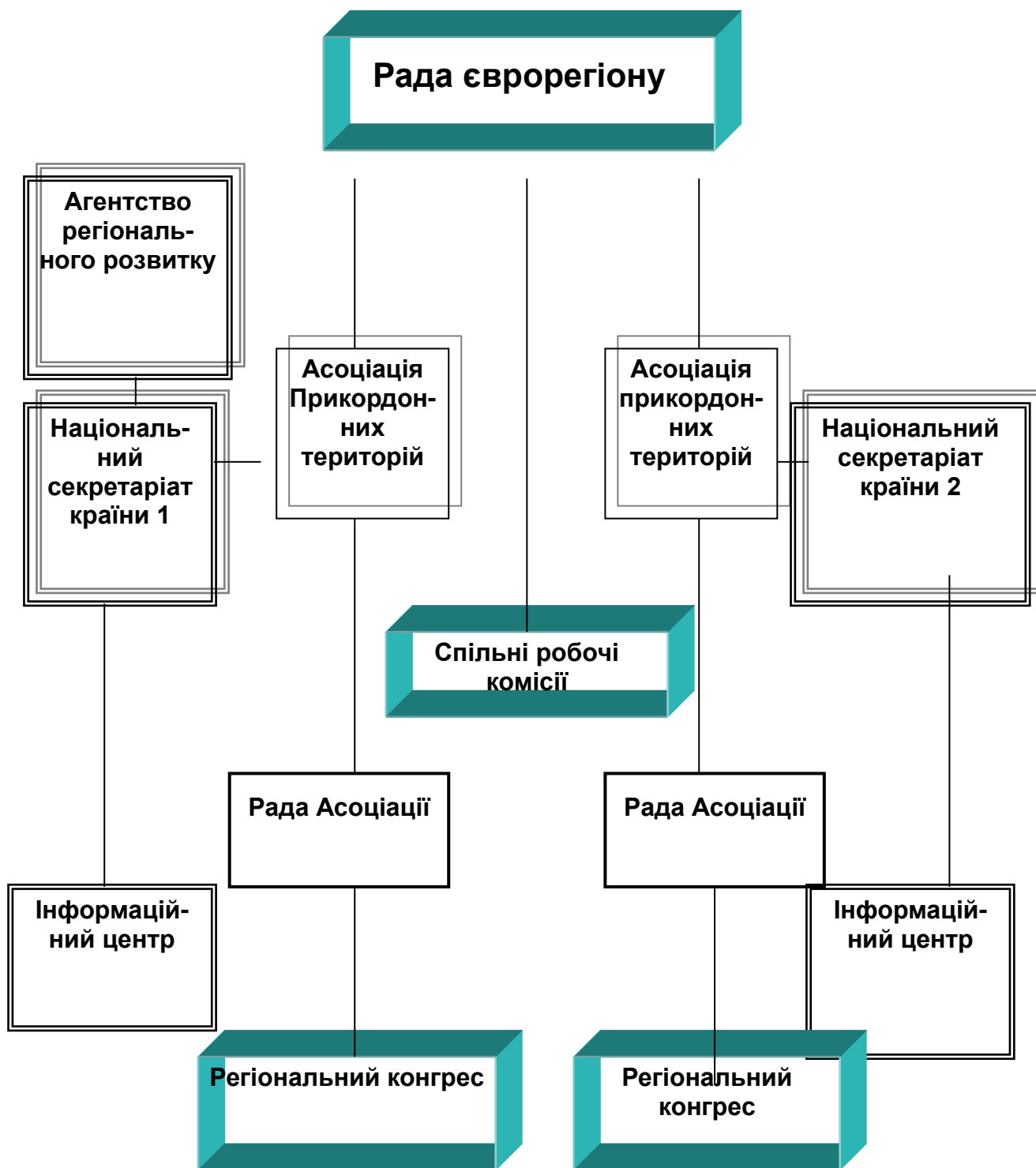

Рис. 12.22 – Типова структура єврорегіону

ТЕМА 13. ФАКТОРИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

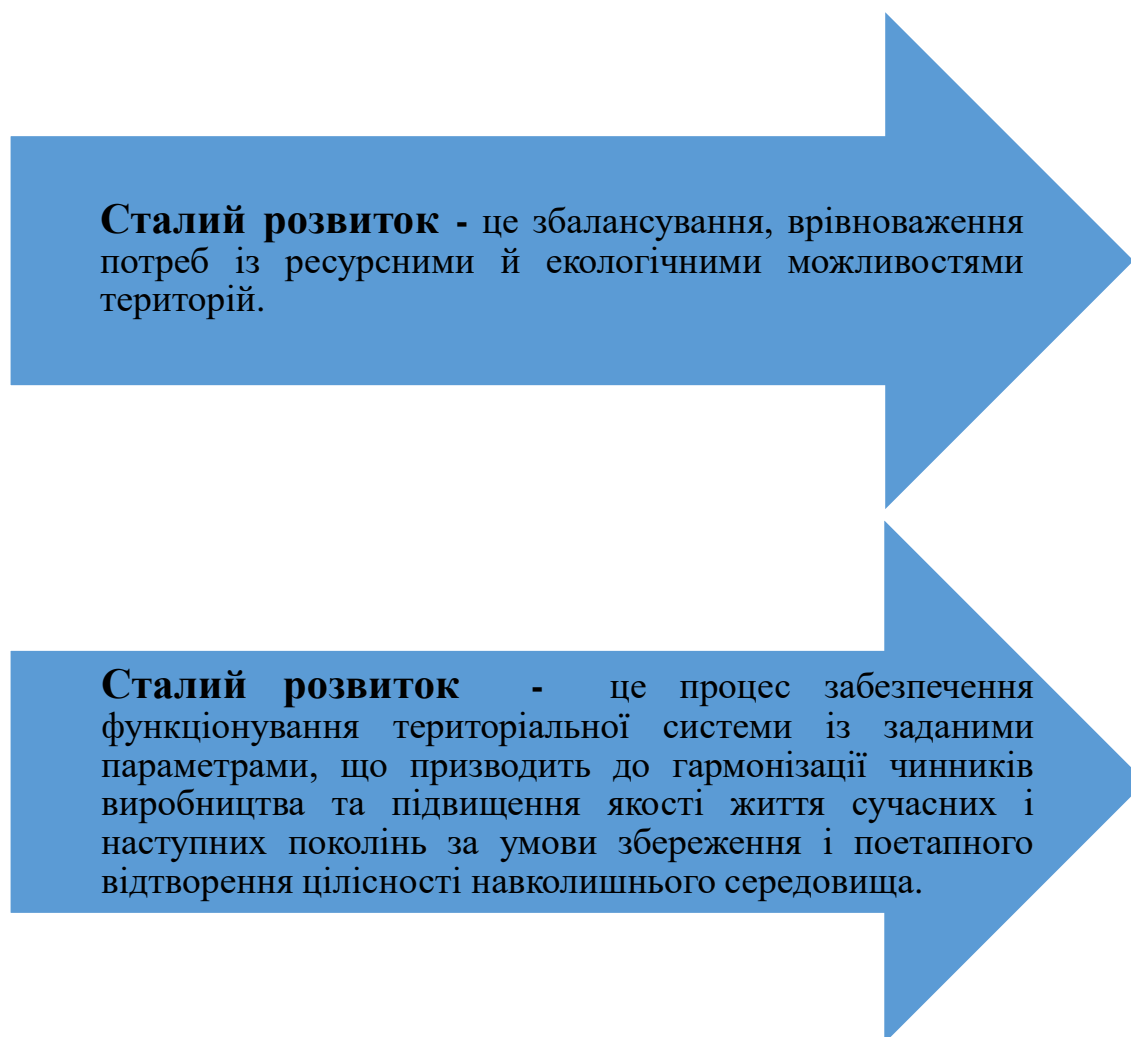

Рис. 13.1 – Визначення терміну «сталий розвиток».

Таблиця 13.1.

Головні завдання сталого розвитку

	Характеристика
I	Відновлення та подальше збереження в потрібному обсязі на необхідній площі природних екосистем та їх здатності до самовідтворення.
II	Забезпечення при цьому випереджального вирішення проблеми: економічного, соціального, демографічного та духовного розвитку.
III	Узгодження темпів економічного розвитку з господарською ємністю екосистем.

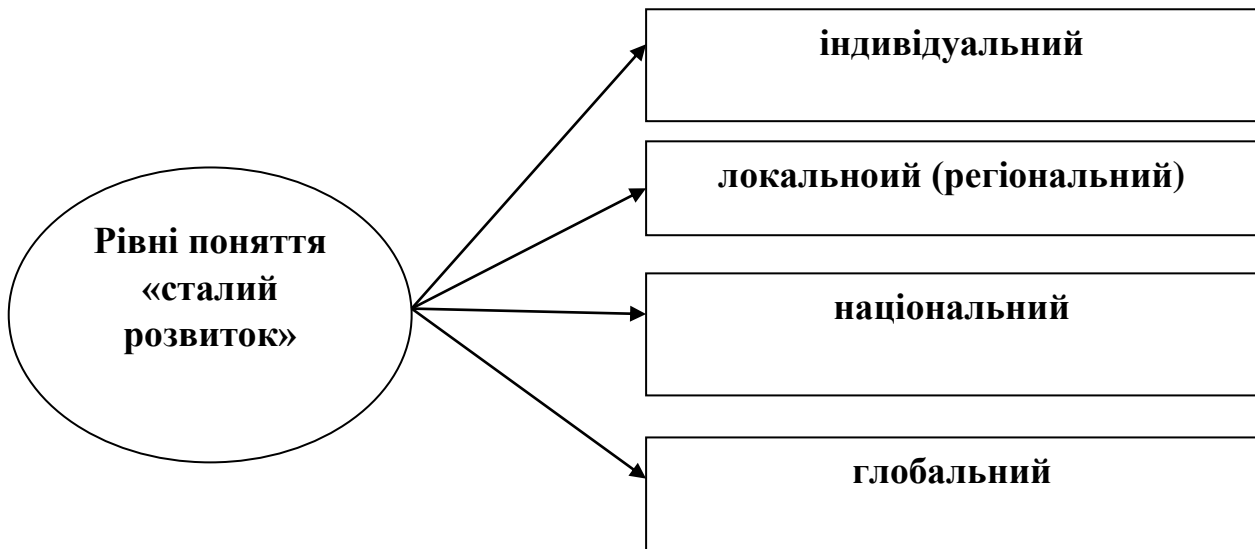

Рис. 13.2 – Багатогранність поняття «сталий розвиток».

Особистий фактор + речовий фактор = продуктивні сили

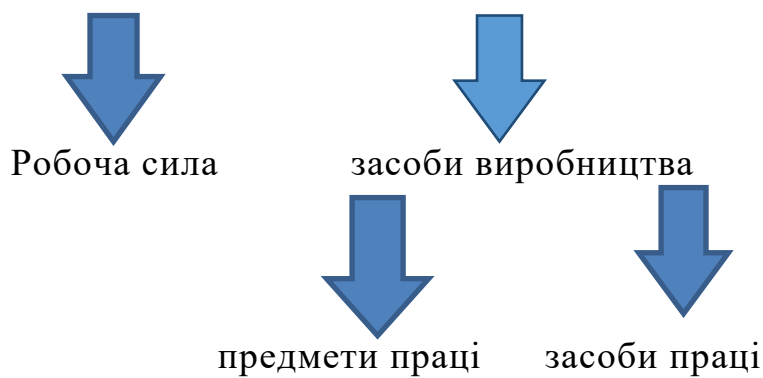

Рис. 13.3 – Структура продуктивних сил

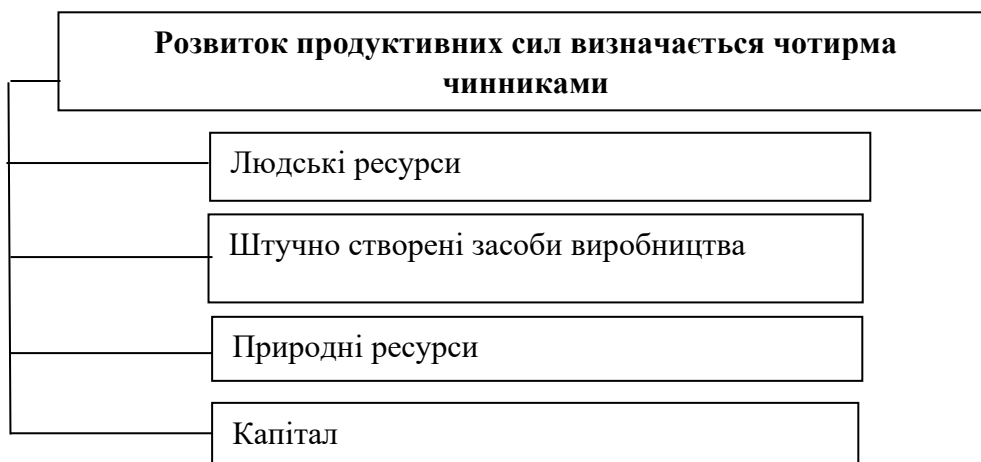

Рис. 13.4 – Чинники розвитку продуктивних сил

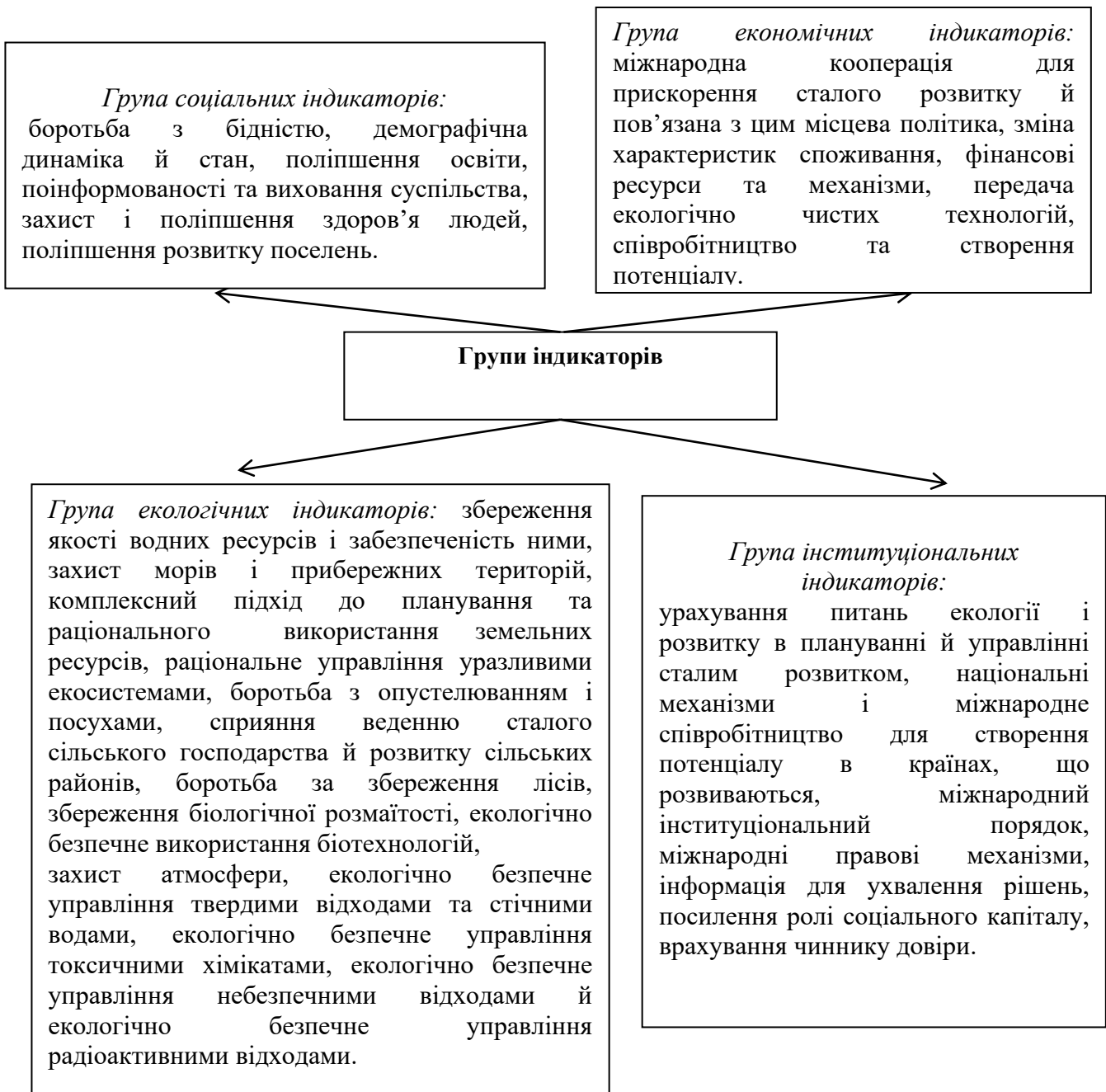

Рис. 13.5 – Основні групи індикаторів міжнародних організацій, що оцінюють ступінь розвитку країн і регіонів за сталістю та здатністю до змін.

Рис.13.6 – Сутність концепції сталого розвитку

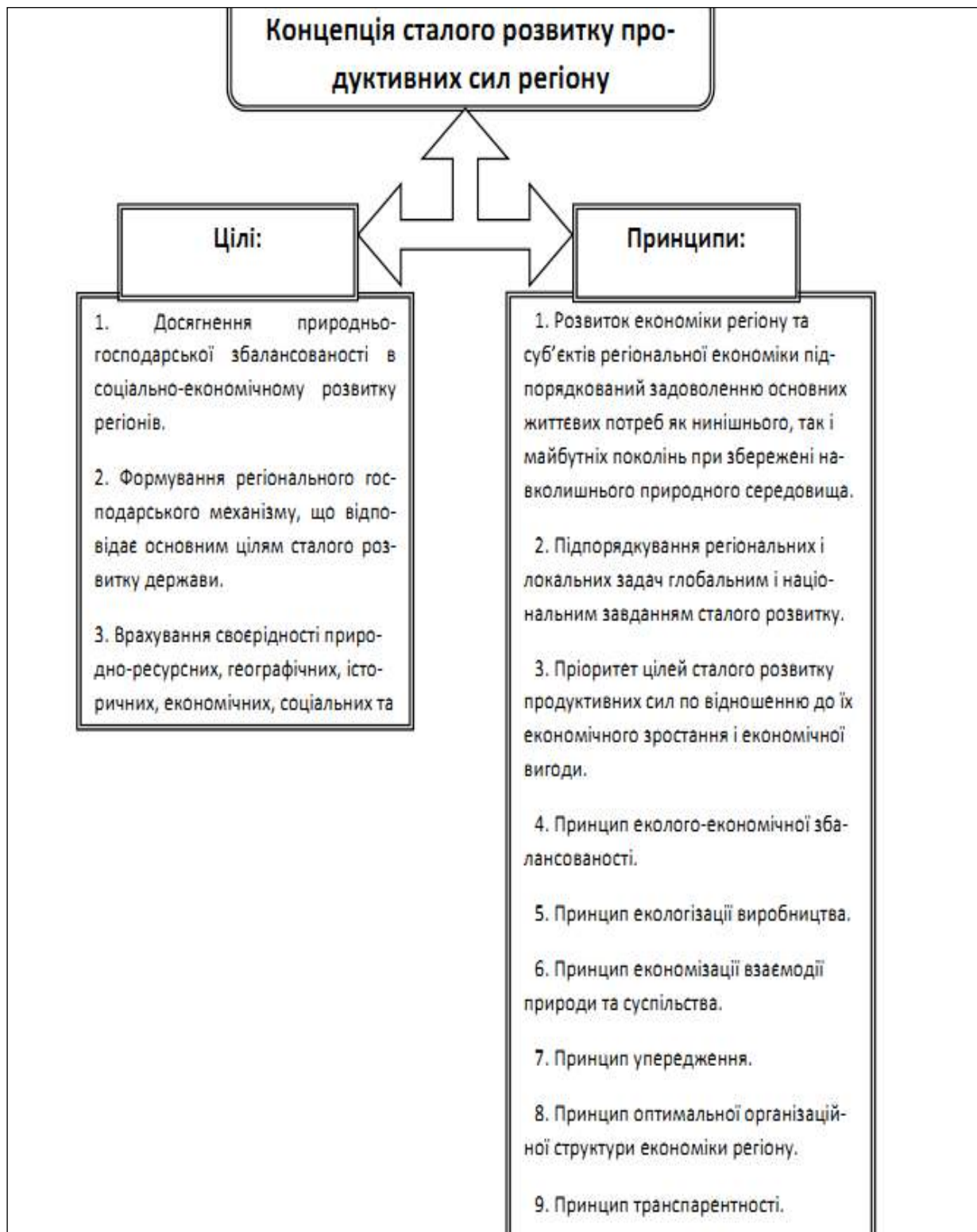

Рис.13.7 – Цілі та принципи формування концепції сталого розвитку продуктивних сил регіону

Матриця факторів сталого розвитку

Вимір сталого розвитку	Категорія політики	Індикатори
Економічний (Iec)	Базові потреби Підприємницька діяльність Ринок праці Інноваційно-інвестиційні можливості	– валовий національний продукт, промислово-сільськогосподарська сфера, нематеріальна сфера, транспортна інфраструктура – виробничі можливості, міжнародне торговельне співробітництво, малий бізнес, споживчий ринок, заборгованість – ефективність ринку праці, можливості ринку праці, доходно-витратний баланс – наукова діяльність, рівень інноваційності, інвестиційні можливості
Екологічний (Ie)	Екологічні системи Екологічне навантаження Небезпеки Регіональне екологічне керування	– атмосферне повітря, тваринний і рослинний світ, надра і земельні ресурси, водні ресурси – викиди в атмосферне повітря, екологічний тиск і керування природними ресурсами, поводження з відходами, водне навантаження – радіологічний стан території та радіаційна небезпека, хімічна і екологічна небезпеки – екологічні проекти, викиди парникових газів, екологічний тиск перевезення відходів
Соціальний та інституціональний (Is)	Розвиток людського потенціалу Інституціональний розвиток К-суспільство Якість життя	– розвиток здоров'я та фізичного виховання, рівень освіти, демографічний розвиток, ринок праці, економічна складова людського розвитку – політична свідомість, соціальний капітал, вплив релігійних інституцій, ефективність державної влади – інтелектуальні активи суспільства, перспективність розвитку суспільства, якість розвитку суспільства – відпочинок і культура людей, стан навколишнього середовища, свобода людей, стан інфраструктури, ризики та безпека життя

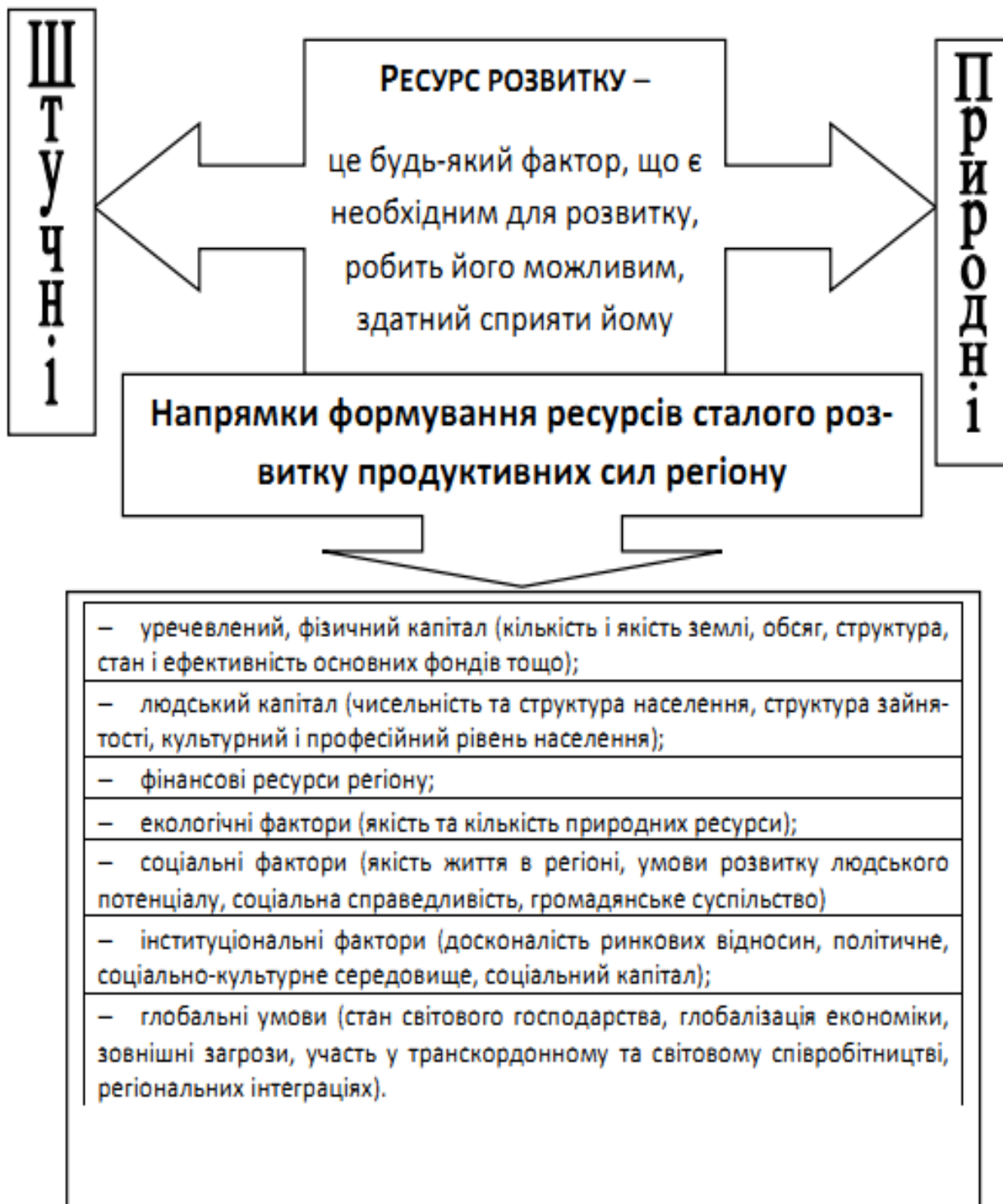

Рис. 13.8 – Фактори сталого розвитку продуктивних сил регіону

Таблиця 13.3.

Пріоритетні напрями переходу до сталого розвитку: економічна складова

Територіальні галузеві та міжгалузеві комплекси	Напрями трансформацій
Енергетична сфера	Підвищення технічного рівня та екологічної безпеки теплових електростанцій шляхом застосування новітніх ефективних технологій спалювання палива; розвиток екологічно чистої енергетики відновлюваних джерел – будівництво вітрових електростанцій, використання сонячної енергії, геологічна розвідка й технічне освоєння родовищ геотермальних ресурсів, розроблення та впровадження біоенергетичних установок, використання шахтного метану; формування науково-технічних передумов розвитку енергетичного сектору країни з переходом на нові види енергії; вирішення проблем довготривалого й безпечного збереження та переробки радіоактивних відходів на основі створення замкнутого ядерного циклу; проведення реконструкції підприємств вугільної промисловості, вжиття заходів щодо розроблення власного паливно-енергетичного циклу на основі нових ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій; розроблення та впровадження ефективних механізмів економії енергії, у тому числі шляхом удосконалення цінової політики
Сфера промисловості і транспорту	Формування господарсько та екологічно ефективної міжгалузеві структури виробництва, поступове зменшення сировинних виробництв, нарощування обсягу виробництв із закінченими технологічними циклами, що сприяють глибокій переробці та високій якості кінцевої продукції, використання таких циклів виробництв, які призводять до мінімізації відходів; технологічна модернізація виробництв шляхом упровадження новітніх наукових досягнень, енерго- та ресурсозберігаючих і маловідходних технологій, широке застосування відновлюваних, екологічно чистих джерел енергії, вирішення проблеми утилізації відходів, що утворюються у процесі господарської та іншої діяльності; упровадження нових екологі-

Продовження таблиці 13.3.

Територіальні галузеві та міжгалузеві комплекси	Напрями трансформацій
	чно безпечних транспортних систем, поетапне припинення використання етилованого бензину та свинцевих домішок
Аграрна сфера	Упровадження науково обґрунтованих систем ведення сільськогосподарства й адаптованих до місцевих умов інноваційних технологій; реалізація заходів щодо підвищення врожайності зернових, овочевих і технічних культур, продуктивності й ефективності тваринницьких галузей господарства для задоволення як внутрішніх потреб, так і нарощування експортного потенціалу; розширене впровадження органічного землеробства, тобто сільськогосподарської діяльності із застосуванням біологічних методів захисту рослин та оптимальним використанням органічних і мінеральних добрив; збільшення обсягу виробництва високоякісних продуктів харчування, обґрунтована зміна структури харчування населення та забезпечення контролю якості сільськогосподарської продукції; сприяння розвитку збалансованих сільських територій; упровадження ефективного контролю за використанням генетично модифікованих організмів
Сфера житлово-комунального господарства	Здійснення заходів щодо утеплення будинків; заміна та модернізація котлів малої потужності на сучасні з підвищеним коефіцієнтом корисної дії; упровадження систем обліку споживання води, тепла й енергоресурсів; перехід на принципи раціонального співвідношення індивідуального та централізованого постачання водних і теплових ресурсів житлово-комунального комплексу; забезпечення населених пунктів очисними спорудами, комплексами з переробки побутових відходів, організованими сучасними сміттєзвалищами

Пріоритетні напрями переходу до сталого розвитку: соціальна складова

Цілі	Напрями
Досягнення соціальної справедливості	Подолання соціальної диференціації та нерівності в доступі до соціальних благ, реалізація одного з основоположних прав громадян – права на участь в ухваленні рішень, що є важливим чинником соціальної згуртованості та розвитку соціального капіталу й соціальних інститутів на рівні територіальних громад
Розвиток громадянського суспільства	Розроблення механізмів соціального партнерства, активізація діяльності об'єднань громадян, профспілок, ділових і наукових кіл, урахування інтересів основних груп населення, зокрема жінок, дітей і молоді, за часткової фінансової підтримки їхньої діяльності з боку держави; підтримка процесів становлення й зміцнення місцевого самоврядування, посилення його фінансової бази, удосконалення нормативно-правового забезпечення, прозорість і суспільна підзвітність бюджетних субвенцій на розвиток матеріально-побутової та соціально-культурної сфери, ефективний контроль громадян над діяльністю владних структур, активізація участі громадськості у формуванні та реалізації політики сталого розвитку
Освіта, наука, культура	Розробка освітніх програм; постійне вдосконалення спеціальних навчальних програм зі сталого розвитку в закладах освіти; розвиток за державної підтримки системи освіти, перепідготовка й підвищення кваліфікації кадрів для різних галузей економіки з питань сталого розвитку; сприяння розробці та впровадженню наукових результатів у практику; утвердження у світогляді українського народу загальнолюдських цінностей, створення єдиного національного культурного простору; відродження багатотисячлітньої спадщини, духовності й культури народу на основі притаманного йому дбайливого ставлення до природи з урахуванням принципів сталого розвитку; сприяння формуванню екологічної культури в усіх верств населення

Таблиця 13.5.

Рейтинг глобальної конкурентоспроможності України

№	Країна	Бал
1	Швейцарія	5,63
2	Швеція	5,56
3	Сінгапур	5,48
4	Сполучені Штати Америки	5,43
5	Німеччина	5,39
6	Японія	5,37
7	Фінляндія	5,37
8	Нідерланди	5,33
9	Данія	5,32
10	Канада	5,30
89	Україна	3,90

Таблиця 13.6.

Місце України у світовому рейтингу за індексом
сталого розвитку

Рейтинг	Країна	Індекс сталого розвитку	Індекс економічного виміру	Індекс екологічного виміру	Індекс соціального виміру
1	Швеція	2,85	0,82	0,8	0,74
2	Нова Зеландія	2,84	0,77	0,84	0,81
3	Ісландія	2,81	0,78	0,69	0,75
4	Австралія	2,8	0,55	0,85	0,79
5	Норвегія	2,8	0,84	0,75	0,79
6	Швейцарія	2,79	0,91	0,89	0,75
7	Фінляндія	2,79	0,74	0,81	0,72
8	Канада	2,76	0,6	0,85	0,75
9	Люксембург	2,75	0,83	0,79	0,64
10	Данія	2,72	0,72	0,83	0,75
73	Україна	1,8	0,29	0,29	0,5

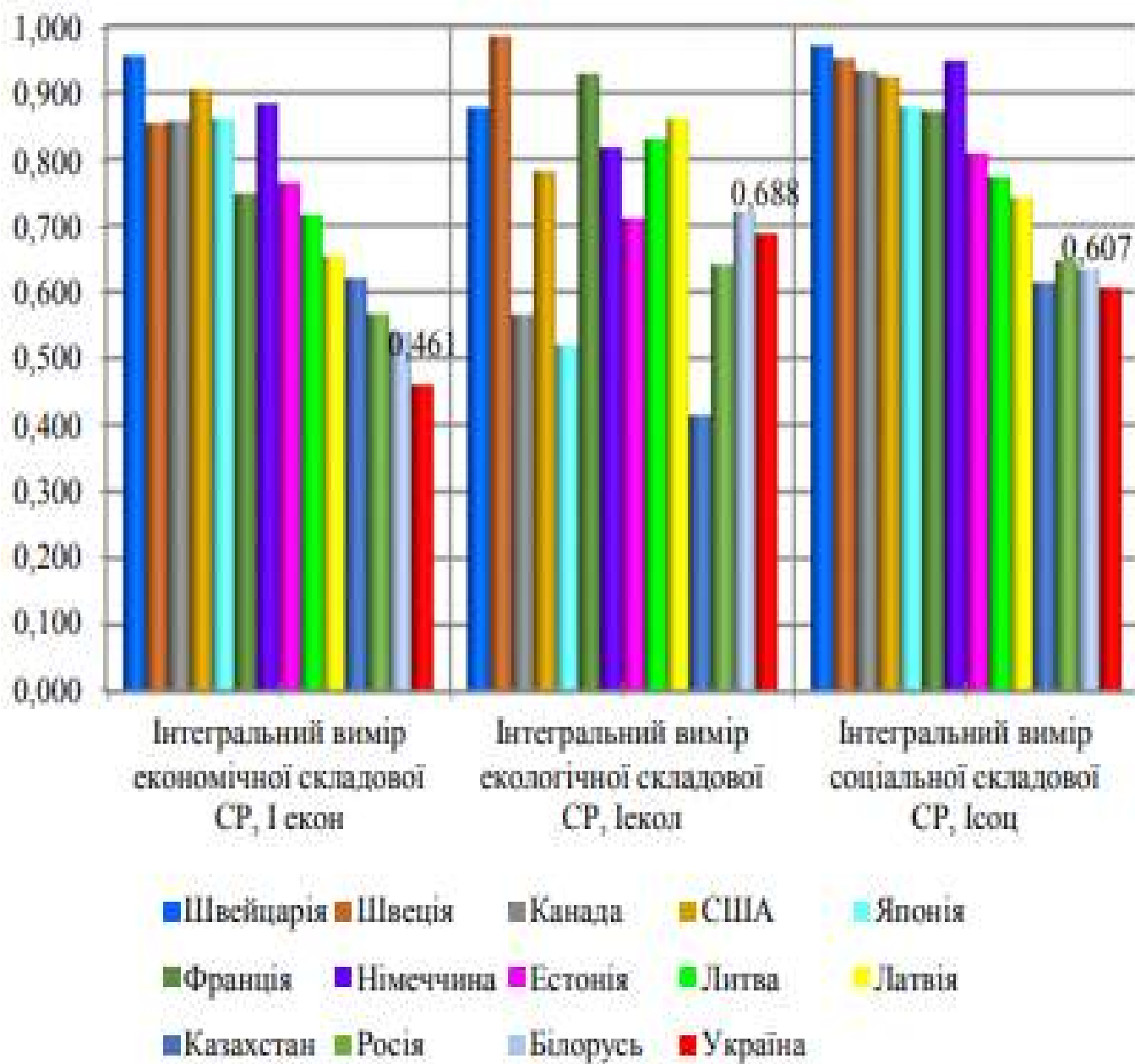

Рис. 13.9 – Результати інтегральних вимірів сталого розвитку по окремих країнах світу та Україні [8]

Стан вимірів сталого розвитку регіонів України [2]

Рейтинг за індексом сталого розвитку	Регіон	Індекс сталого розвитку	Економічний вимір	Екологічний вимір	Соціально інституційний вимір
1	Київ	1,088	0,771	0,471	0,607
2	Харківський	0,825	0,378	0,531	0,506
3	Одеський	0,811	0,334	0,518	0,527
4	Львівський	0,808	0,313	0,527	0,527
5	Закарпатський	0,800	0,205	0,549	0,545
6	Запорізький	0,797	0,337	0,490	0,531
7	Івано-Франківський	0,797	0,194	0,524	0,568
8	Донецький	0,793	0,513	0,426	0,429
9	Дніпропетровський	0,792	0,407	0,462	0,498
10	Київський	0,778	0,333	0,473	0,521
11	Полтавський	0,775	0,279	0,523	0,499
12	Тернопільський	0,770	0,205	0,522	0,527
13	Чернівецький	0,767	0,194	0,555	0,492
14	Рівненський	0,762	0,200	0,505	0,535
15	Херсонський	0,759	0,212	0,537	0,493
16	Сумський	0,756	0,232	0,513	0,506
17	Волинський	0,756	0,190	0,578	0,449
18	Черкаський	0,755	0,239	0,506	0,507
19	Севастополь	0,753	0,177	0,541	0,493
20	Хмельницький	0,753	0,232	0,508	0,505
21	Чернігівський	0,738	0,214	0,518	0,480
22	Луганський	0,729	0,293	0,520	0,419
23	Миколаївський	0,723	0,233	0,547	0,410
24	Вінницький	0,722	0,252	0,492	0,474
25	АР Крим	0,719	0,278	0,497	0,439
26	Кіровоградський	0,703	0,219	0,527	0,411
27	Житомирський	0,683	0,221	0,498	0,412

Рис. 13.10 – Рейтинг економічного розвитку України у 2017-2018 роках

* чим ближче до 1-го місця – тим гірше

Рис. 13.11 – Рейтинг розвитку суспільства України у 2017-2018 роках

* чим ближче до 1-го місця – тим гірше

Рис. 13.12 – Рейтинги розвитку політико-правового середовища та інноваційного розвитку України у 2017-2018 роках [17]

**Гармонізація стратегії галузевого та регіонального розвитку зі стратегією
та національним планом дій зі сталого розвитку України (ключові
показники) [5]**

№	Сфера охоплення	Ціль	Індикатор	Цільові показники
1. Вектор розвитку				
1.	Економічне зростання	Забезпечити щорічне зростання ВВП	Темп росту ВВП, %	2015 р. – 90,1; 2019-2020рр. – 104; 2021-2025рр. – 106; 2026-2030рр. - 107
2.	Структура експорту	Сприяти зростанню питомої ваги продукції та послуг з високою часткою доданої вартості	Питома вага високотехнологічної продукції та послуг у структурі експорту товарів та послуг	2015 р. – 5,5; 2020 р. – 9; 2025 р. – 12; 2030 р. - 15
			Частка продукції харчової промисловості та переробки сільгосп.сировини в експорт груп 1-24 українського класифікатора товарів економічної діяльності, %	2015 р. – 5,5; 2020 р. – 9; 2025 р. – 12; 2030 р. - 15
3.	Розвиток підприємництва	Заохочувати розвиток мікро-, малих і середніх підприємств	Кількість зайнятих працівників на середніх, малих підприємствах, фізичних осіб – суб'єктів малого підприємництва, млн. осіб	2015 р. – 45,6; 2020 р. – 51; 2025 р. – 57; 2030 р. – 65
		Сформувати організаційну структуру інфраструктуру підтримки підприємництва	Позиції у рейтингу ведення бізнесу Doing Bussnes	2015 р. – 87; 2020 р. – 73; 2025 р. – 53; 2030 р. – 33

Продовження таблиці 13.8.

4.	Відновлювані джерела енергії	Збільшити частку енергії, вироблену з відновлюваних джерел, у загальному кінцевому споживанні енергії	Частка енергії, виробленої з відновлюваних джерел, у загальному кінцевому споживанні енергії, %	2015 р. – 6,7; 2020 р. – 11; 2025 р. – 14,2; 2030 р. – 17,1
5.	Енергоефективність	Забезпечити зниження енергоємності ВВП	Енергоємність ВВП (витрати первинної енергії на одиницю ВВП), кг нафтового еквіваленту на 1дол. США ВВП	2015 р. – 0,282; 2020 р. – 0,27; 2025 р. – 0,23; 2030 р. – 0,20
6.	Ефективність використання ресурсів	Забезпечити зниження ресурсоємності ВВП	Ресурсоємність ВВП (частка вартості одиниці ресурсів в одиниці ВВП), %	2015 р. – 100; 2020 р. – 90; 2025 р. – 80; 2030 р. – 60
7.	Транспортна інфраструктура	Розвивати якісну, надійну, збалансовану та життєстійку інфраструктуру	Ступінь зносу основних засобів за видами економічної діяльності: транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність, %	2015 р. – 51,7; 2020 р. – 45; 2025 р. – 43; 2030 р. – 40
			Частка доріг загального використання з твердим покриттям, що відповідають нормативним вимогам, %	2015 р. – 10; 2020 р. – 20; 2025 р. – 30; 2030 р. – 70
8.	Помисловий розвиток	Модернізувати інфраструктуру та підприємства базових галузей промисловості	Частка реалізованої інноваційної продукції в обсязі промислової продукції	2015 р. – 1,4; 2020 р. – 7; 2025 р. – 10; 2030 р. – 15
9.	Наукові дослідження	Активізувати наукові дослідження	Питома вага вартості виконаних наукових і науково-технічних робіт у ВВП, %	2015 рік - 0,65 2020 рік - 1,0 2025 рік - 2,5 2030 рік - 3,0
10.	Сільське господарство	Підвищити вдвічі продуктивність сільського господарства та доходи дрібних виробників аграрної продукції	Продуктивність праці в сільському господарстві, тис. доларів США на одного зайнятого в аграрному секторі	2015 рік - 8,7 2020 рік - 10,0 2025 рік - 12,5 2030 рік - 15,0

Продовження таблиці 13.8.

11.	Органічне виробництво	Збільшити площу сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічним виробництвом	Площа сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічним виробництвом, тис. га	2015 рік - 410,6 2020 рік - 500 2025 рік - 1500 2030 рік - 3000
12.	Планування розвитку	Забезпечити розвиток поселень і територій виключно на основі комплексного і сталого планування (на основі генеральних планів) та управління за участю громадськості на принципах сталого розвитку	Питома вага міст, районів і областей, що затвердили і впроваджують стратегії/плани сталого розвитку, розроблені за участю громадськості, %	2020 рік - 80 2025 рік - 100 2030 рік - 100
2. Вектор безпеки				
13.	Доступ до правосуддя	Забезпечити доступ до правосуддя і захист прав для всіх	Рівень довіри громадян до суду, %	2015 - 5 2020 - 35 2025 - 45 2030 - 55
14.	Протидія корупції	Протидіяти корупції	Показник сприйняття рівня корупції в державному секторі з боку ділових кіл та експертів ("Індекс сприйняття корупції" за методологією Transparency International)	2015 рік - 27 2020 рік - 40 2025 рік - 50 2030 рік - 60
15.	Зниження рівня гендерно зумовленого насильства	Знизити рівень гендерно зумовленого та домашнього насильства	Частка жінок віком 15 - 49 років, які пережили принаймні одну з форм фізичного або сексуального насильства, %	2014 рік - 22 2020 рік - 18 2025 рік - 14 2030 рік - 10
16.	Безпека дорожнього руху	Скоротити вдвічі кількість смертей і травм унаслідок ДТП	Кількість смертей внаслідок дорожньо-транспортних пригод на 100000 нас.	2015 рік - 9,4; 2020 рік - 7,5; 2025 рік - 6,1; 2030 рік - 4,7
17.	Якість поверхневих вод	Підвищити якість природних вод за допомогою зменшення скидів забруднюючих речовин і матеріалів, скорочення обсягів неочищених стічних вод	Скиди неочищених стічних вод у водні об'єкти (від загального обсягу водовідведення), %	2015 рік - 15,7 2020 рік - 13 2025 рік - 10 2030 рік - 5

Продовження таблиці 13.8.

18.	Відходи	Зменшити обсяг відходів	Обсяг утворених відходів усіх видів економічної діяльності на одиницю ВВП, кг/1000 дол.	2015 рік - 1004; 2020 рік - 950; 2025 рік - 880; 2030 рік - 800
			Частка перероблених та утилізованих відходів у загальному обсягу утворених відходів, %	2015 рік - 30 2020 рік - 40 2025 рік - 50 2030 рік - 70
			Питома вага перероблених відходів, накопичених у місцях видалення, у загальному обсязі накопичених відходів, %	2015 рік - 0 (обсяг накопичених відходів - 12505915,8 тис т) 2020 рік - 5 2025 рік - 15 2030 рік - 25
19.	Зміна клімату	Обмежити викиди парникових газів у всіх секторах економічної діяльності	Частка викидів парникових газів порівняно з 1990 р., %	2014 рік - 37,8 2030 рік - 60
20.	Захист морських і прибережних екосистем	Забезпечити стале використання і захист морських та прибережних екосистем	Питома вага площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду приморських областей у загальній території приморських областей, %	2015 рік - 6,1 2020 рік - 7,0 2025 рік - 8,0 2030 рік - 10,0
21.	Збереження, наземних і внутрішніх прісноводних екосистем	Забезпечити збереження, відновлення та стале використання наземних і внутрішніх прісноводних екосистем та їхніх послуг	Питома вага площі територій та об'єктів природно-заповідного фонду у загальній території країни, %	2015 рік - 6,6 2020 рік - 10,4 2025 рік - 12,5 2030 рік - 15
22.	Збереження лісів	Зупинити збезліснення, відновити деградовані ліси та значно розширити масштаби лісонасадження і лісовідновлення	Лісистість території країни, %	2015 рік - 15,9 2020 рік - 16,5 2025 рік - 18 2030 рік - 20

Продовження таблиці 13.8.

3. Вектор відповідальності				
23.	Ліквідація крайніх форм бідності	Скоротити в 4 рази питому вагу населення, чиї сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум	Частка населення, чиї середньодушові еквівалентні сукупні витрати є нижчими за фактичний (розрахунковий) прожитковий мінімум, %	2015 рік - 58,3 2020 рік - 30,0 2025 рік - 20,0 2030 рік - 15,0
			Частка осіб, добове споживання яких є нижчим за 5,05 доларів США за ПКС, %	2015 рік - 2,2 2020 рік - 0,5 2025 рік - 0,0 2030 рік - 0,0
24.	Дошкільнє навчання	Забезпечити рівний та справедливий доступ до якісних систем розвитку, догляду та дошкільного навчання для всіх дітей	Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком до 5 років, %	2015 рік - 70,6 2020 рік - 80,0 2025 рік - 90,0 2030 рік - 95,0
25.	Програми соціальної підтримки	Збільшити охоплення бідного населення адресними програмами соціальної підтримки	Частка бідних, які охоплені державною соціальною підтримкою, в загальній чисельності бідного населення	2015 рік - 56,3 2020 рік - 65,0 2025 рік - 75,0 2030 рік - 85,0
26.	Зайнятість	Підвищити рівень зайнятості населення	Рівень зайнятості населення віком від 20 до 64 років, %	2015 рік - 64,4; 2020 рік - 66; 2025 рік - 68; 2030 рік - 70
27.	Скорочення нерівності	Зменшення міжпоселенських диспропорцій щодо доступу до послуг	Частка сільських домогосподарств, які потерпали від позбавлення через незабезпеченість населеного пункту своєчасними послугами швидкої медичної допомоги, %	2015 рік - 39,9 2020 рік - 30 2025 рік - 20 2030 рік - 15
			Частка сільських домогосподарств, які потерпали від позбавлення через відсутність поблизу житла медичної установи, %	2015 рік - 26,3 2020 рік - 20 2025 рік - 15 2030 рік - 10

Продовження таблиці 13.8.

			Частка сільських домогосподарств, які потерпали від позбавлення через відсутність регулярного щоденного транспортного сполучення з іншим населеним пунктом з розвинутою інфраструктурою, %	2015 рік - 22,7 2020 рік - 18 2025 рік - 13 2030 рік - 10
28.	Гендерна рівність	Забезпечити рівні можливості для жінок і чоловіків бути представленими на вищих рівнях прийняття рішень у політичному та суспільному житті	Частка жінок серед депутатів ВРУ, %	2015 рік - 12 2020 рік - 30 2025 рік - 30 2030 рік - 30
			Частка жінок серед депутатів обласних рад та місцевих рад міст обласного значення, %	2015 рік - 14 2020 рік - 30 2025 рік - 30 2030 рік - 30
			Частка жінок серед вищих державних посадовців (посади категорії А), %	2015 рік - 18,7 2020 рік - 20 2025 рік - 25 2030 рік - 30

Принципи сталого розвитку

Найважливіші цільові установки сталого розвитку:

- 1) поступове вдосконалення засобів виробництва та продуктивних сил суспільства з метою зворотного зменшення непоправної шкоди біосфері;
- 2) включення в плани політичного та соціально-економічного розвитку оцінок імовірної шкоди біосфері й обов'язкове виділення ресурсів на її компенсацію;
- 3) усебічне врахування інтересів майбутніх поколінь, які мають невід'ємне право на доступ до кінцевих ресурсів планети

Принцип – керівна ідея, основне правило діяльності

На основі принципів відбувається вибір заходів
для досягнення будь-якої цілі

Принципи сталого розвитку повинні враховуватися під час формування інструментарію для досягнення цілей сталого розвитку

Науково-організаційні принципи сталого розвитку:

науковість	гуманність	реальність	узгодженість	регіональність
цілісність	комплексність	структурність	системність	
керіваність	відповідність міжнародним нормам		поетапність	

Рис. 13.13 – Сутність та принципи сталого розвитку.

Загальні принципи сталого розвитку, на яких повинно базуватися розроблення стратегії сталого розвитку, довгострокових програм соціально-економічного розвитку та охорони навколишнього природного середовища країни й інших програм, регіональних і місцевих планів дій:

- природні ресурси, які належать народові й становлять матеріальну основу його існування незалежно від форм власності, є обмеженими й мають використовуватися з урахуванням потреб нинішнього та прийдешніх поколінь;
- використання природних ресурсів повинно базуватись на інтенсивному та наукоємному підходах;
- будь-яка антропогенна діяльність має узгоджуватися із законами природи та обмеженнями, які із цих законів випливають;
- екологічно орієнтоване виробництво має бути економічно ефективним;
- одержаний від господарської діяльності результат не може бути меншим від шкоди, заподіяної навколишньому природному середовищу;
- усі соціально-економічні перетворення повинні спрямовуватися на утвердження засад гуманізму, демократії й цінностей громадянського суспільства

Рис. 13.14 – Загальні принципи сталого розвитку.

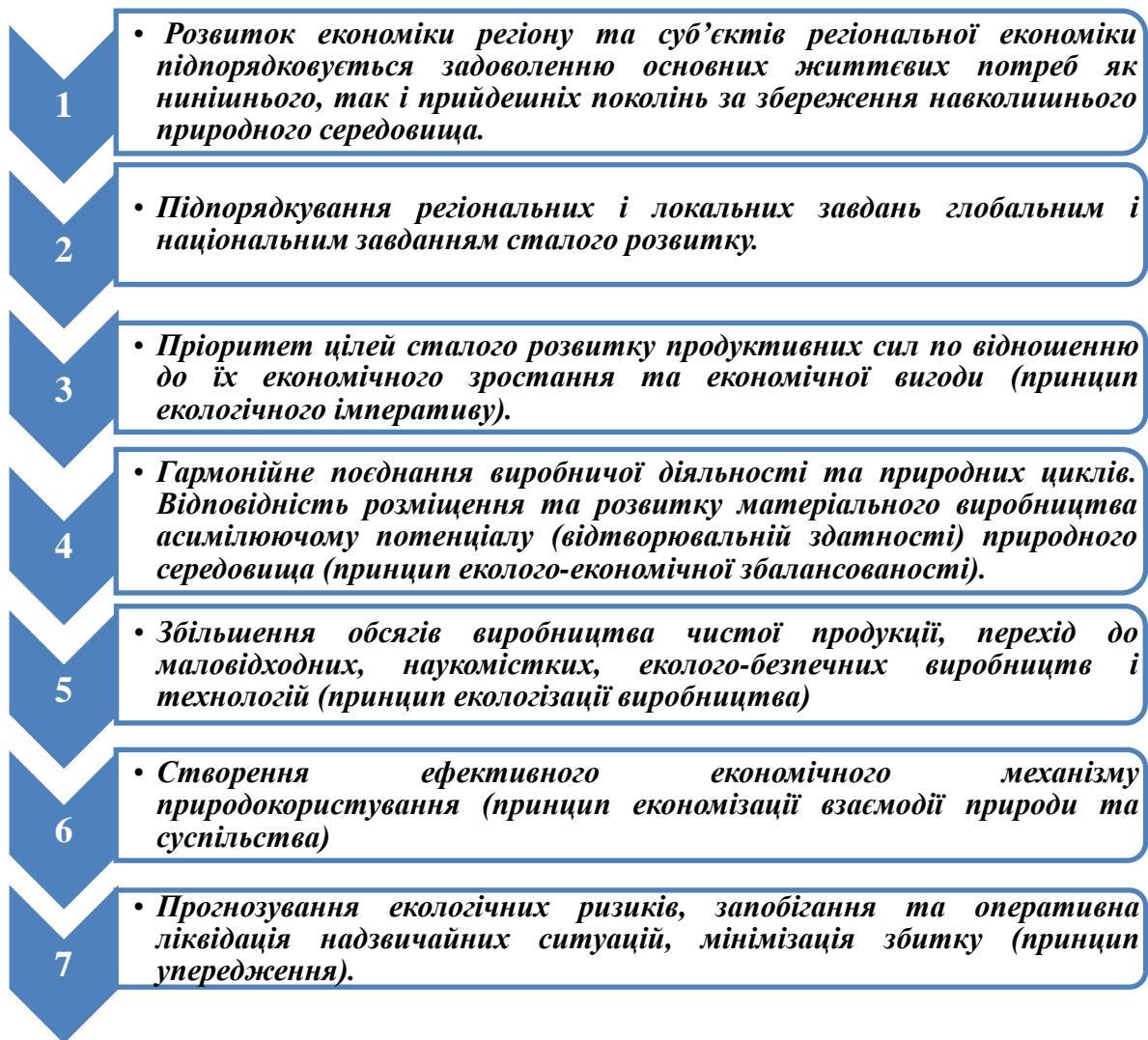

Рис. 13.15 – Основні принципи регіональної стратегії сталого розвитку

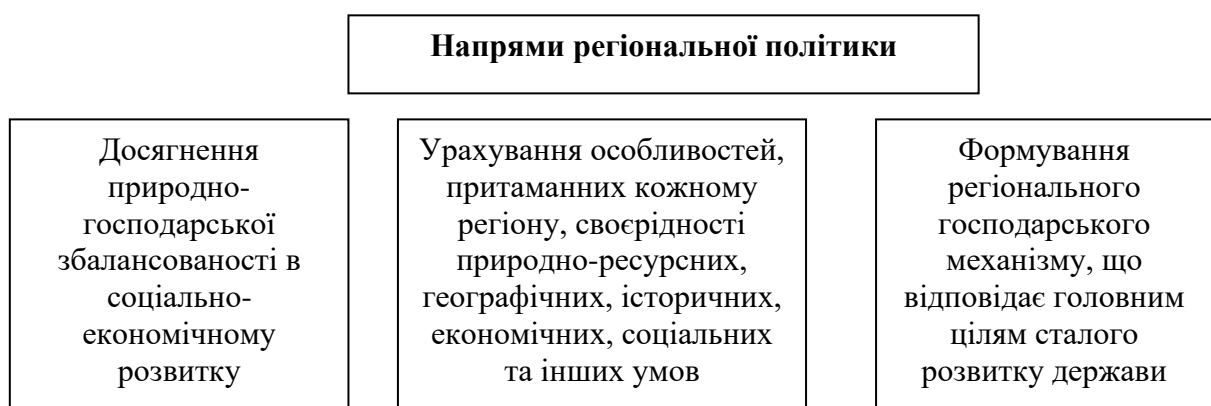

Рис. 13.16 – Спрямування розробки й реалізації власної концепції регіону при переході на шлях сталого розвитку

**ТЕМА 14. НАУКОВІ ЗАСАДИ РАЦІОНАЛЬНОГО
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ В РЕГІОНАХ**

Рис. 14.1 – Підходи до розуміння сутності поняття «природокористування»

Природокористування	
Раціональне	Нераціональне
<p>Це система діяльності, покликана забезпечити найбільш ефективний режим відтворення та економної експлуатації природних ресурсів з урахуванням перспективних інтересів господарства, яке розвивається, і збереження здоров'я людей. Спрямовано на забезпечення умов існування людства й отримання матеріальних благ, запобігання можливим шкідливим наслідкам людської діяльності, на підтримання високої продуктивності природи та охорону й економне використання її ресурсів.</p>	<p>Виявляється в тих випадках, коли впливи людини на природу призводять до руйнування її відновних властивостей, зниження якості й вичерпання природних ресурсів і забруднення навколишнього середовища.</p>

Рис. 14.2 – Види природокористування.

Рис. 14.3 – Тримірне трактування поняття «раціонального природокористування»

Рис. 14.4 – Структурні елементи природогосподарювання.

Рис. 14.5 – Найбільш поширені напрями госпрозрахункового стимулювання охорони природного середовища та раціонального природовикористання.

Рис. 14.6 – Сучасні концепції природокористування

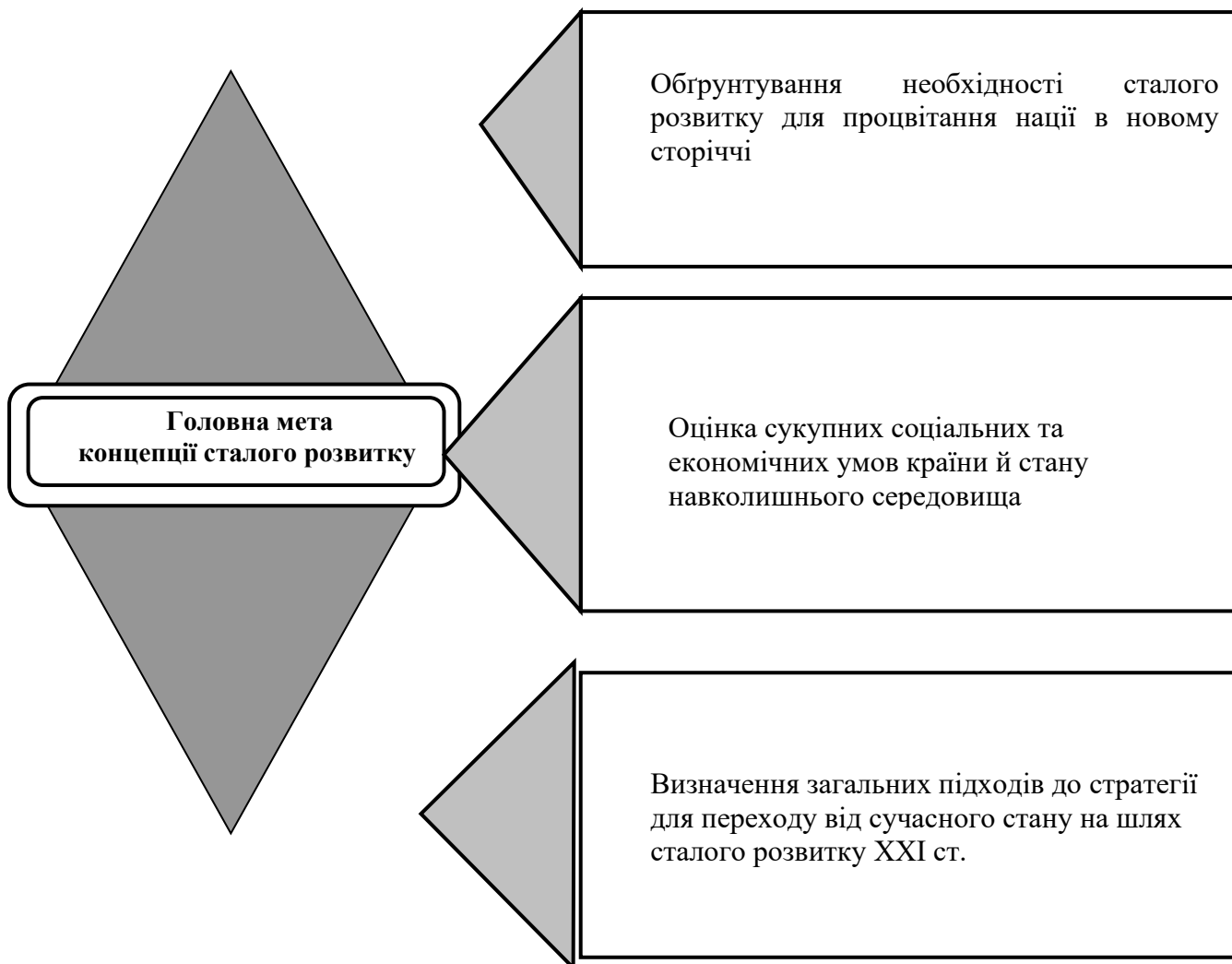

Рис. 14.7 – Концепція сталого розвитку

Рис. 14.8 – Цільові настанови концепції сталого розвитку

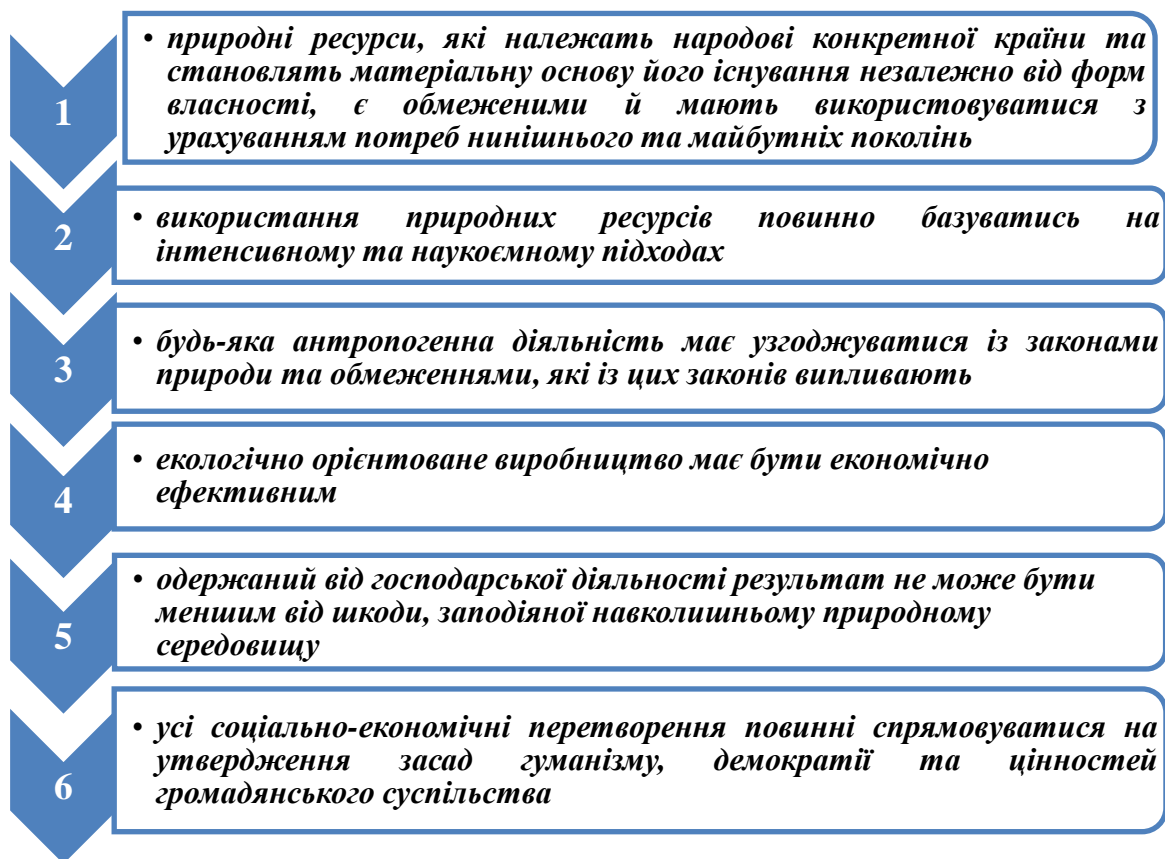

Рис. 14.9 – Основні принципи розроблення стратегії сталого розвитку, регіональних і місцевих планів дій.

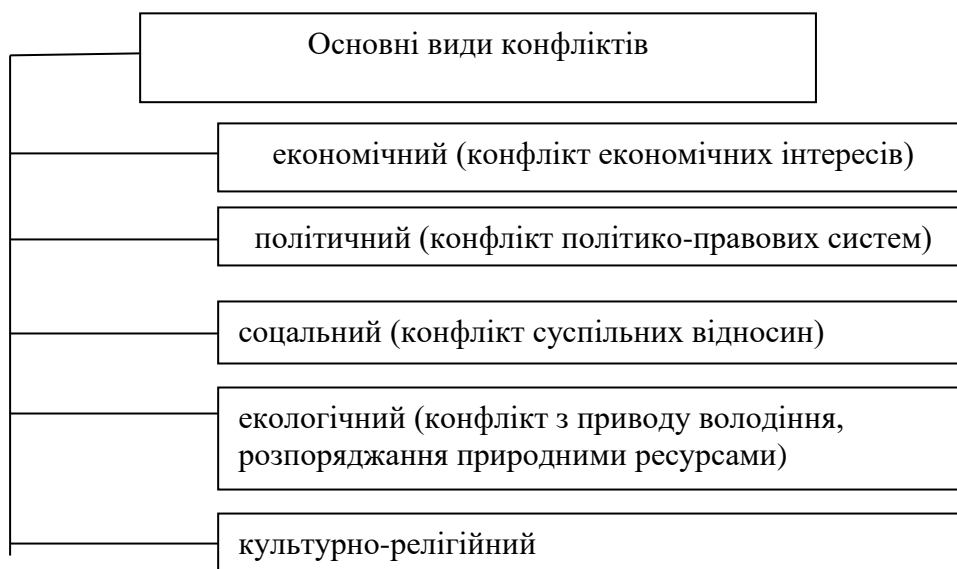

Рис. 14.10 – Класифікація конфліктів за своєю природою, характером та особливостями.

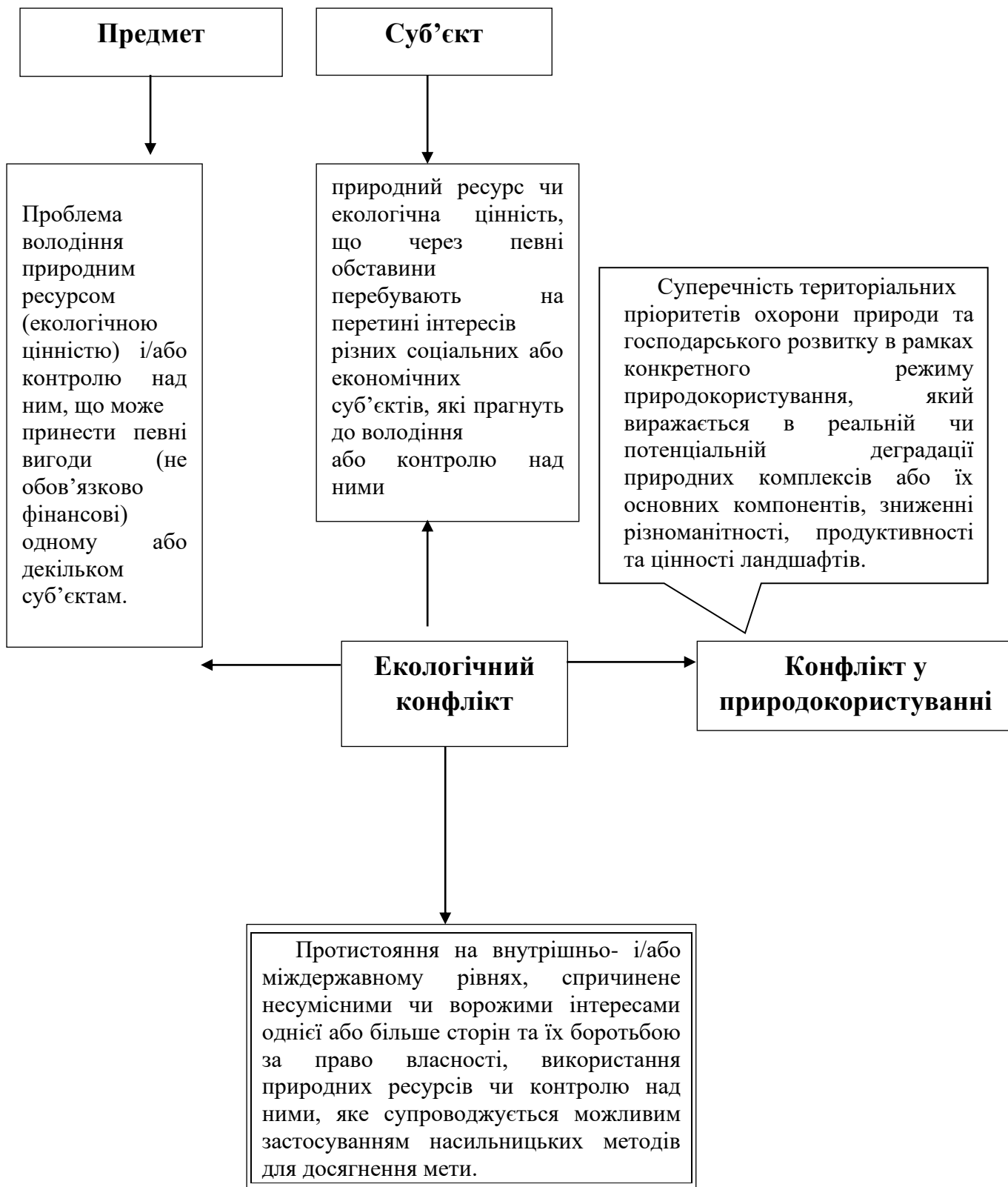

Рис. 14.11 – Суперечність процесів, що виникає під час взаємодії чинників господарської чи іншої діяльності з природним навколишнім середовищем.

Класифікація екологічних конфліктів за В. В. Сабадаш

Ознаки	Характеристика видів
За типом	За базовим компонентом екосистеми або екосистемою функцією, які є/можуть бути причиною конфліктної ситуації з приводу його залучення до процесів виробництва, споживання та обміну: земельні, водні, лісові, мінеральні, продовольчі, асиміляційні, комплексні
За територіальною ознакою	глобальні, міжнародні, національні, регіональні, локальні
За ієрархією учасників	міждержавні (міждержавними утвореннями), міжкорпоративні, міжнаціональні (міжетнічні), міжгрупові, між індивідуумом і групою
За притаманністю учасників	екологічний конфлікт можна ідентифікувати як конфлікт держав, користувачів, власників, посередників, прийдешніх поколінь
За терміном (часовими параметрами)	короткотермінові (тривалістю до трьох місяців), довготермінові (більше двох років)
За ступенем невизначеності ситуації	конфлікт в умовах невизначеності, конфлікт в умовах ризику, конфлікт в умовах визначеності
За напрямом дії	горизонтальні, вертикальні, змішані
За ступенем прояву	відкриті та латентні (приховані)
За результатами вирішення конфлікту	конструктивні (або позитивні) – ті конфлікти, результатом вирішення яких є досягнення цілей конфлікту із збереженням організаційно-економічної цілісності сторін-учасниць, деструктивні (або негативні) – коли конфлікт набуває характеру протиборство, боротьба з можливим використанням насильницьких методів для досягнення мети
За методами (способами) вирішення	ненасильницькі методи врегулювання (кооперація, співпраця, переговори тощо), насильницькі методи вирішення (збройні протистояння, військові конфлікти, політичний тиск, економічні обмеження тощо)
За чинниками (причинами) виникнення	конфлікт, керований дефіцитом ресурсу, та конфлікт, керований надлишком ресурсу
За роллю екологічної складової	реальні, формальні, псевдоекологічні конфлікти

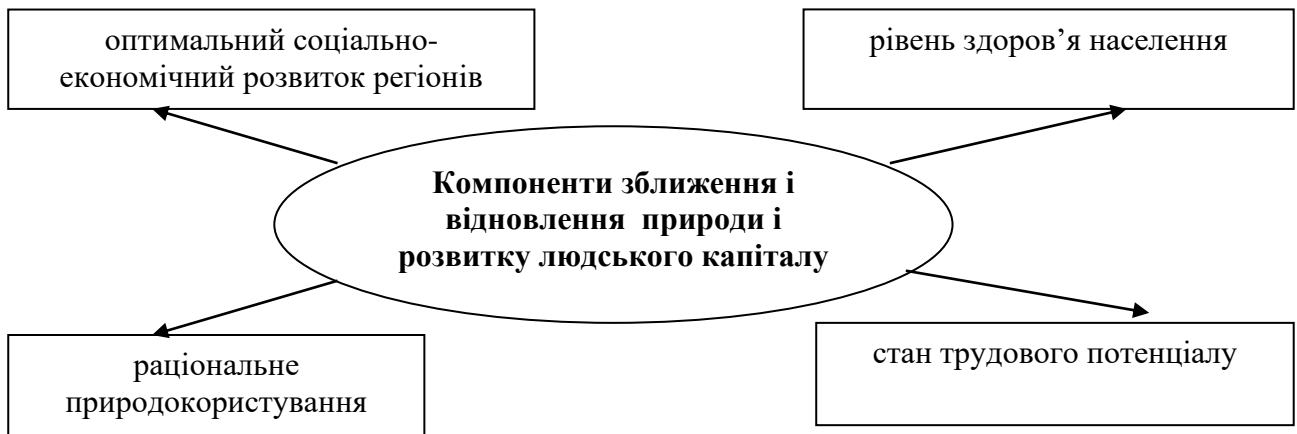

Рис. 14.12 – Гармонізація суспільства та природи за Г. В. Анісімовою

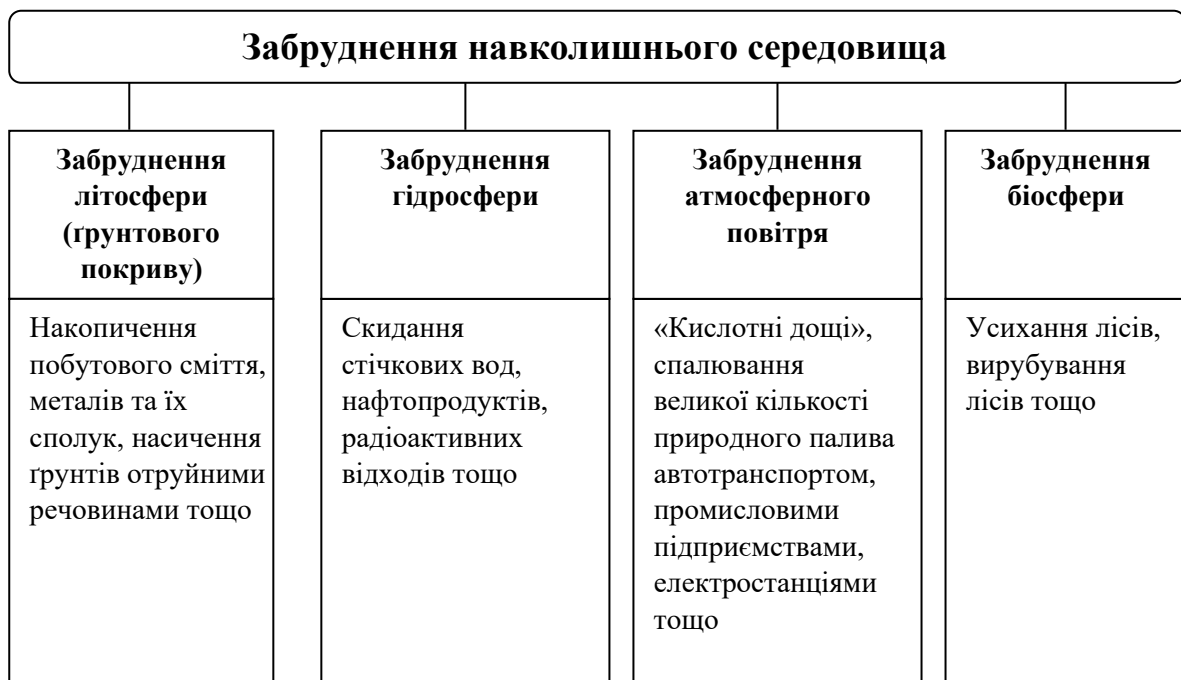

Рис. 14.13 – Основні види забруднень навколишнього середовища

Основні антропогенні джерела загострення геоecологічної ситуації в Україні

Вид	Стисла характеристика
Великі промислові комплекси	Найбільші споживачі мінерально-сировинних, теплових та енергетичних, кліматичних, водних, земельних і біотичних ресурсів. Ці підприємства — найбільші забруднювачі довкілля практично всіма видами забруднень (механічними, хімічними, фізичними, біохімічними). Райони концентрації: Донбас, Центральне Придніпров'я, Криворіжжя, Прикарпаття
Діяльність військово-промислового комплексу	Великі обсяги використання пального для техніки, що призводить до значних забруднень атмосфери; великі обсяги споживання мінеральної сировини, енергії для військової техніки; збитки, пов'язані з випробуванням різних видів зброї
Об'єкти енергетики, особливо ТЕЦ і ГРЕС	Поглинаючи величезну кількість палива, викидають в атмосферу мільйони кубічних метрів шкідливих газів, аерозолів і сажі, забруднюють сотні гектарів землі золою і шлаками
Транспорт	Автомобільний, залізничний, повітряний, водний; на автомобільний припадає 70—90 % від загального рівня забруднень атмосфери
Використання мінеральних добрив і пестицидів	Протягом десятиліть використовувались на полях у величезній кількості, 95 % якої змивались дощовими і сніговими водами, здувались вітрами, осідаючи в річках, озерах, ґрунтах, ґрунтових водах, та забруднювали екосистеми
Потужні фізичні поля	Електромагнітні, радіаційні, шумові, ультразвукові, теплові, вібраційні (радіостанції, теплоцентралі, лінії електропередач (ЛЕП), трансформаторні підстанції, спеціальні фізичні лабораторії та інші)

Пріоритетні напрями збереження природних ресурсів

Ресурси	Напрямки
Надра	<ul style="list-style-type: none"> – збереження запасів вуглеводневих енергетичних ресурсів шляхом скорочення енерго- й матеріаломісткості економіки; – використання у виробництві замкнутих технологічних циклів і рециклів для заміни первинних сировинних матеріалів вторинними; – заміна викопних матеріалів відновлювальними; – довгострокове прогнозування стану мінерально-сировинної бази за якістю та кількістю окремих видів корисних копалин та створення кадастрів родовищ; – упровадження маловідходних технологій добування та переробки сировини; – удосконалення механізмів ліцензування та оплати за використання надр
Земельні ресурси	<ul style="list-style-type: none"> – удосконалення системи землекористування й охорона земельних ресурсів та збереження якості земель на принципах поступового доведення й підтримки співвідношення між орними, залуженими та залісеними площами до науково обґрунтованих нормативів для кожної ландшафтно-кліматичної зони, недопущення розширення площі орних земель протягом життя нинішнього покоління; – приведення розораності сільськогосподарських угідь до екологічно прийнятої норми (45–50 %) із наступним цільовим використанням вивільнених земель в інтересах суспільства (пасовища, високопродуктивні лісові насадження тощо); – вивільнення земель, затоплених штучними морями Дніпровського каскаду, й наступна їх екологічна, економічна та соціальна реабілітація; – розширення масштабів рекультивації деградованих і забруднених земель; – введення державного земельного кадастру й системи оцінок земель, необхідних для раціонального землекористування
Водні ресурси	<ul style="list-style-type: none"> – забезпечення населення якісною питною водою на основі пріоритетності питного водопостачання перед іншими видами використання води; – подальший розвиток басейнового принципу управління ресурсами, відновлення природного режиму функціонування малих річок та обмеження господарської діяльності на водозабірній площі, особливо на територіях витоків і водоохоронних зон;

Продовження таблиці 14.3.

Ресурси	Напрямки
	<ul style="list-style-type: none"> – захист водоносних горизонтів та поверхневих вод через поступове впровадження мораторію на скиди та фільтрацію забруднених вод; – охорона джерел та систем питного водопостачання; – ліцензування централізованого водопостачання та водовідведення; – удосконалення правового й економічного механізмів регулювання водокористування, зокрема введення обґрунтованої плати за воду з метою економії водоспоживання
Лісові ресурси	<ul style="list-style-type: none"> – лісокористування здійснювати на основі науково обґрунтованого співвідношення класів віку лісових насаджень і площ, що їм відповідають; це забезпечить безперервність сировинного ресурсу деревини та постійність екологічних функцій лісу в часі; – переробку деревини здійснювати через замкнені технологічні цикли виробництва та глибоку її переробку; – розширення лісовідведення та раціональне лісокористування шляхом впровадження новітніх технологій; – відновлення структури полезахисних смуг
Біологічні ресурси	<ul style="list-style-type: none"> – охорону, збереження, відтворення та раціональне використання біологічних ресурсів здійснювати на основі принципів міжнародної Конвенції з біологічного різноманіття
Атмосферні ресурси	<ul style="list-style-type: none"> – підтримка обсягів озоноруйнуючих викидів та парникових газів на рівні, узгодженому з міжнародними нормами та квотами; – упровадження механізмів регулювання транскордонних переносів на міждержавному та міжрегіональному рівнях; – обмеження викидів в атмосферу забруднень від стаціонарних та нестаціонарних джерел

ТЕМА 15. ЕКОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ

Екологічний моніторинг — інформаційна система спостережень, оцінки і прогнозу змін у стані навколишнього середовища, створена з метою виділення антропогенної складової цих змін на фоні природних процесів

Екологічний моніторинг — це комплексна система спостережень, збору, обробки, систематизації та аналізу інформації про стан навколишнього середовища, яка дає оцінку й прогнозує його зміни, розробляє обґрунтовані рекомендації для ухвалення управлінських рішень.

Екологічний моніторинг — спостереження, оцінка та прогноз антропогенних змін стану абіотичної складової біосфери; відповідна реакція екосистем на ці зміни та антропогенні зміни в цих системах; зміни, пов'язані з впливом забруднень, сільськогосподарським використанням земель, вирубкою лісів, урбанізацією тощо.

Рис. 15.1 – Варіативність визначення «Екологічного моніторингу»

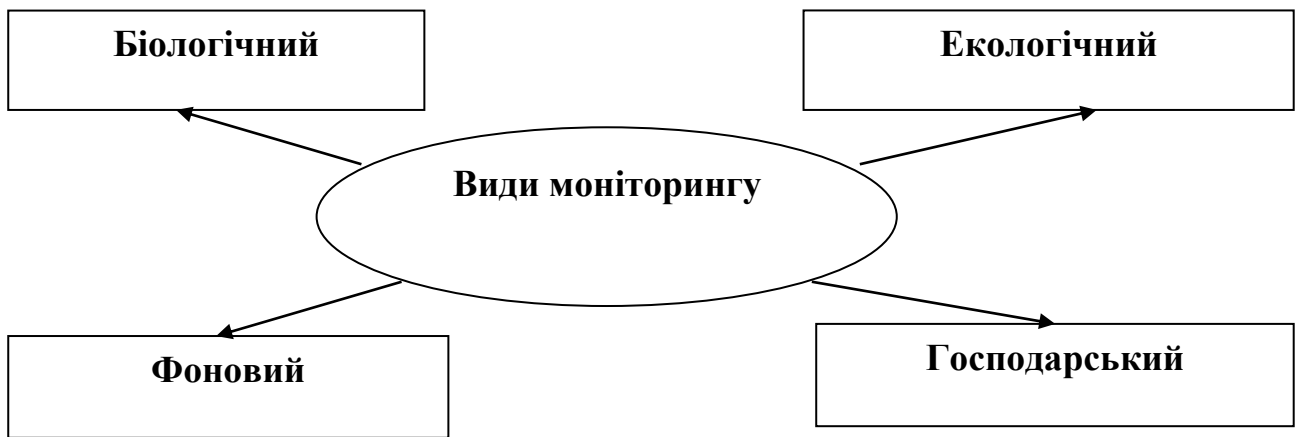

Рис. 15.2 – Загальна класифікація моніторингу

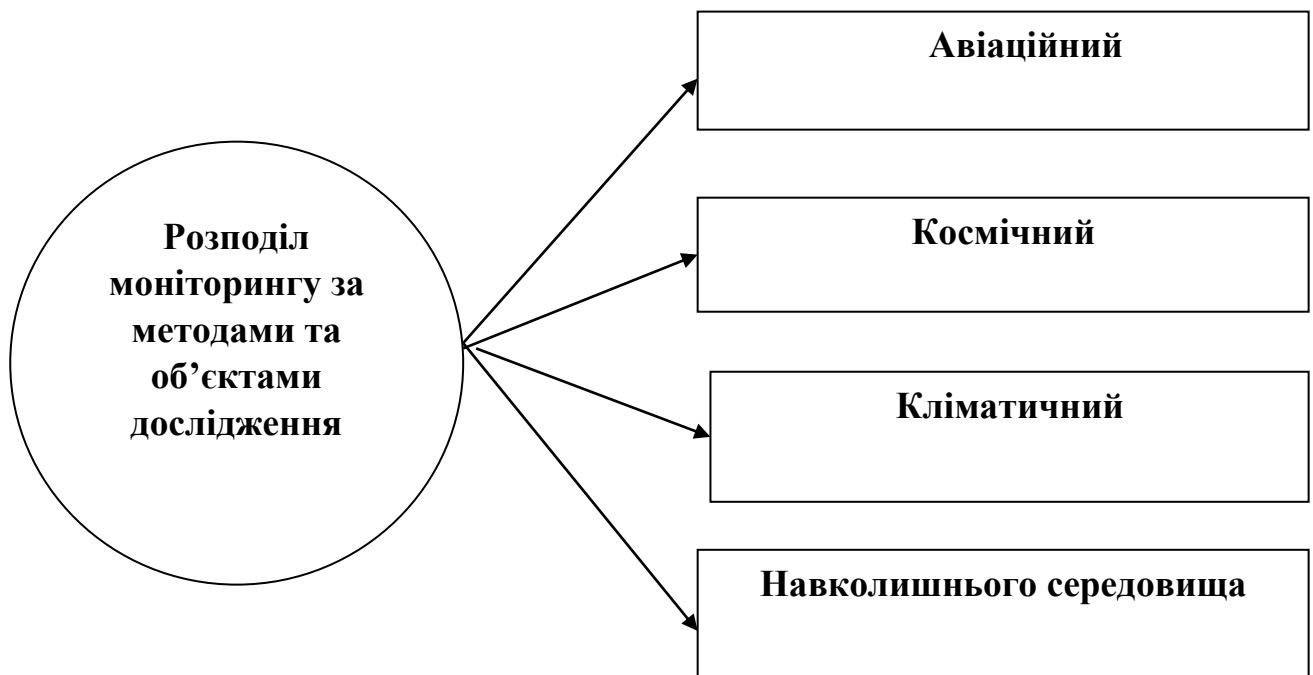

Рис. 15.3 – Умовна типологія моніторингу за методами та об'єктами дослідження

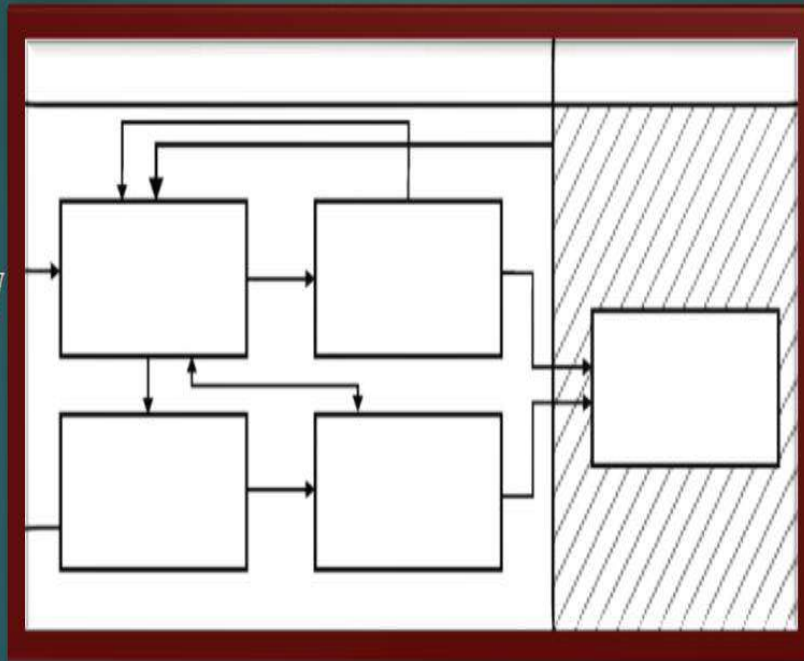
Моніторинг

Управління

Оцінка
фактичного стану

Спостереження

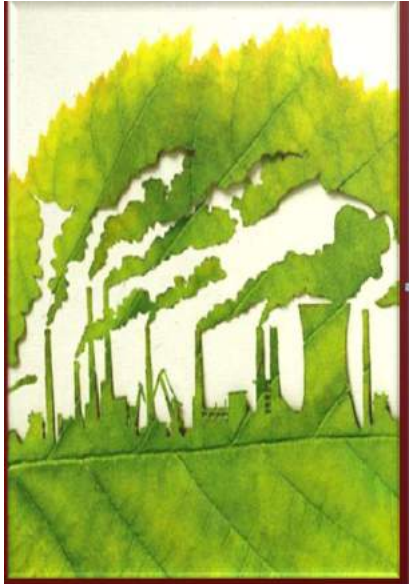
Прогноз стану

Регулювання
якості середовища

Оцінка
прогнозованого
стану

**Рис. 15.4 – Блок-схема системи моніторингу
Загальні функції екологічного моніторингу**

- перевірка виконання законів, норм, правил, режимів роботи контрольованих об'єктів це еколого-управлінський контроль – ЕУК
- вимірювання параметрів контрольованих об'єктів це еколого-аналітичний контроль - ЕАК і технолого-аналітичний контроль – ТАК

Основні задачі ЕАК і ТАК:

1. Контроль джерел забруднення:

- екологічно значимих параметрів технологічних процесів, перш за все контроль організованих викидів і скидів;
- витоків з технологічного обладнання, газовиділень з хімічних речовин, матеріалів, виробів та інших неорганізованих викидів і скидів.

2. Контроль повітряного середовища і безпеки людей:

- забруднюючих речовин у повітрі робочих і житлових зон;
- індивідуальний хімічний дозиметричний контроль.

Рис. 15.5 – Умовний розподіл функцій і задач еколого-аналітичного та технолого-аналітичного контролю

Рис. 15.6 – Систематизація завдань і функцій моніторингу

Загальний (стандартний)	Кризовий (оперативний)	Фоновий (базовий)
<ul style="list-style-type: none"> оптимальні за кількістю параметрів спостереження на пунктах, об'єднаних в єдину інформаційно-технологічну мережу, які дають змогу на основі оцінки і прогнозування стану довкілля регулярно розробляти управлінські рішення на всіх рівнях відомчої і загальнодержавної екологічної діяльності 	<ul style="list-style-type: none"> спостереження за природними об'єктами, які знаходяться в регіонах, що віднесені до зони надзвичайної екологічної ситуації, або за тими, що потрапили в зону аварійного забруднення 	<ul style="list-style-type: none"> багаторічні комплексні дослідження спеціально визначених об'єктів природоохоронних зон з метою оцінки і прогнозування зміни стану екосистем, віддалених від об'єктів промислової і господарської діяльності, або одержання інформації для визначення середньостатистичного (фоновий) рівня забруднення довкілля в антропогенних умовах. Здійснюється у природних і біосферних заповідниках та інших територіях, що охороняються.

Рис. 15.7 – Класифікація екологічного моніторингу за призначенням

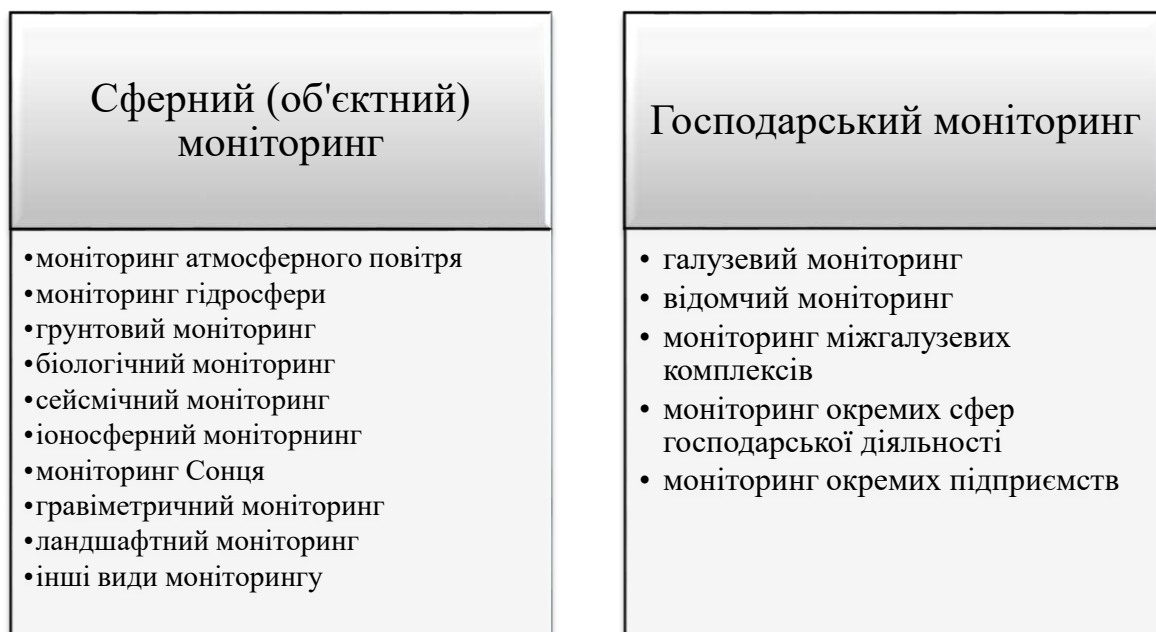

Рис.15.8 – Класифікація екологічного моніторингу за напрямками і об'єктами спостереження

Біоекологічний (санітарно-гігієнічний)	• визначення стану здоров'я людини під впливом навколишнього середовища
Кліматичний	• моніторинг стану кліматичної системи (атмосфера - океан - літосфера - криосфера - біота). Мета - оцінка можливих змін клімату
Геоекологічний	• забезпечує спостереження за природними екосистемами, агробіотою, індустріальними екосистемами
Біосферний	• здійснює спостереження за змінами в біосфері, які пов'язані з антропогенним впливом, передбачає оцінку стану і прогнозування змін у літосфері, гідросфері та атмосфері
Супутниковий	• використовує дистанційні (незбурювальні) методи і дозволяє за космічними знімками стежити за змінами, що відбуваються на поверхні Землі та в атмосфері
Біологічний	• орієнтується на реєстрацію чисельності, структури популяцій, характер розмноження та міграцій тварин і рослин
Геофізичний	• передбачає виконання спостережень за забрудненням, ступенем прозорості атмосфери, метеорологічними і гідрологічними характеристиками середовища та інтерпретацію отриманих даних
Екстренний	• для оперативного розв'язання складних екологічних проблем, наприклад, у результаті техногенних і природних катастроф

Рис. 15.9 – Класифікація екологічного моніторингу залежно від завдань

Рис. 15.10 – Класифікація екологічного моніторингу за масштабами територій спостереження

Таблиця 15.1

Класифікація систем моніторингу (за В. Джигиреєм)

Принципи класифікації	Наявні або розроблювані системи (підсистеми) моніторингу
Універсальні системи	Глобальний моніторинг (базовий, регіональний, локальний рівні, у т.ч. фоновий і палеомоніторинг). Національний моніторинг. Міжнаціональний, міжнародний моніторинг транскордонного перенесення забруднювальних речовин
Реакція основних складових біосфери	Геофізичний моніторинг Біологічний моніторинг (у т.ч. генетичний) Екологічний моніторинг (усі попередні види)
Різні середовища	Моніторинг антропогенних змін в атмосфері, гідросфері, ґрунті, кріосфері, біоті
Чинники і джерела впливу	Моніторинг джерел забруднення. Інгрідієнтний моніторинг (окремих забруднювальних речовин, радіоактивних випромінювань, шумів та ін.)
Гострота і глобальність проблеми	Моніторинг океану, клімату, озоносфери
Методи спостережень	Моніторинг за фізичними, хімічними і біологічними показниками Супутниковий моніторинг (дистанційні методи)
Системний підхід	Медико-біологічний (стан здоров'я), екологічний, кліматичний, біоекологічний, геоекологічний, біосферний

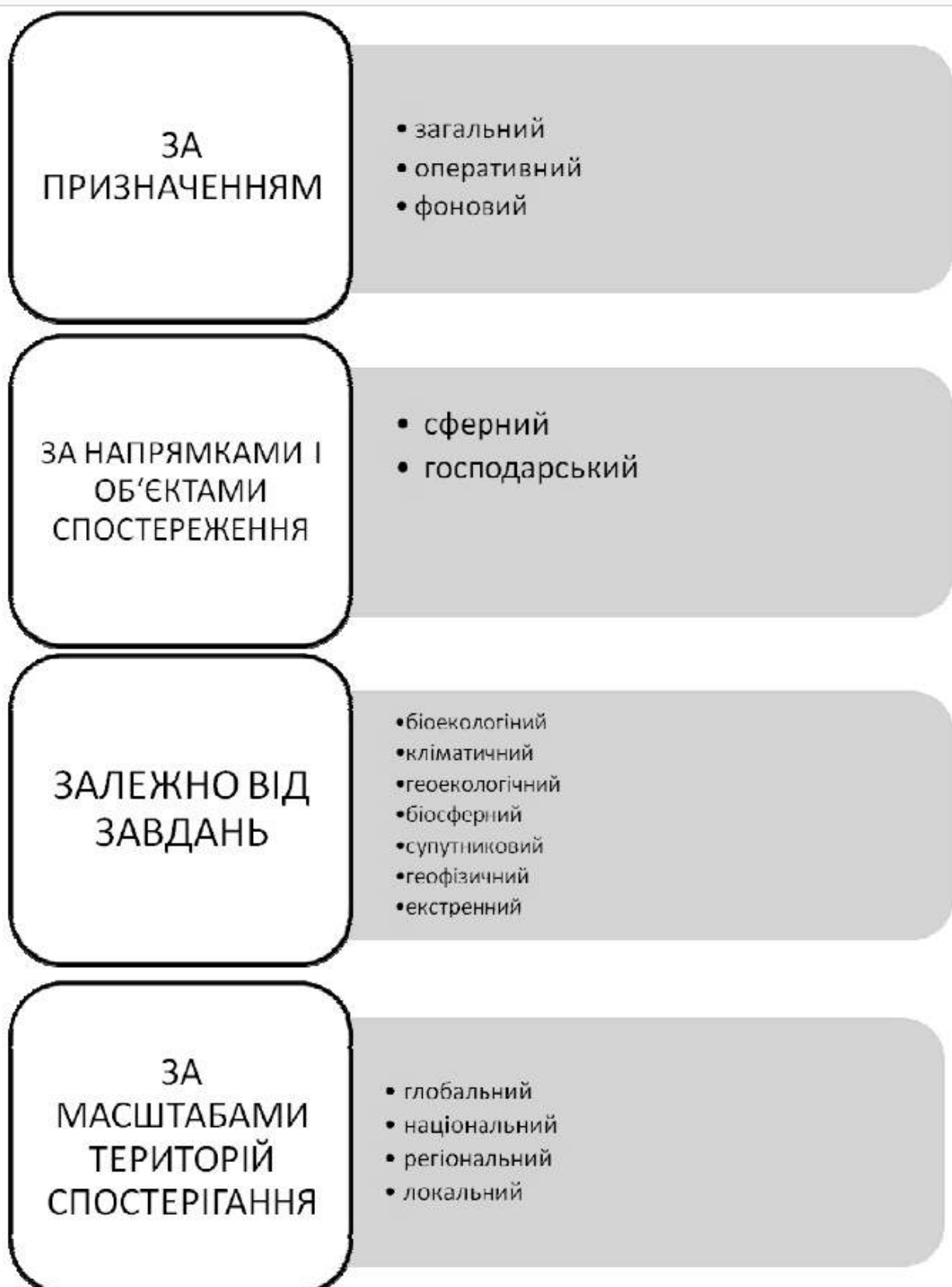

Рис. 15.11 – Структура екологічного моніторингу

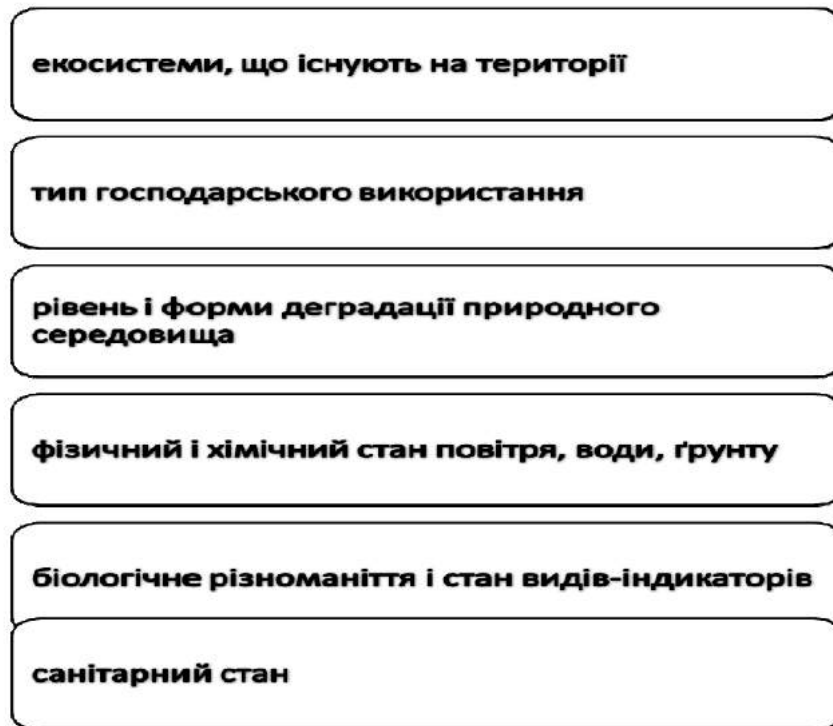

Рис. 15.12 – Складові екологічного моніторингу

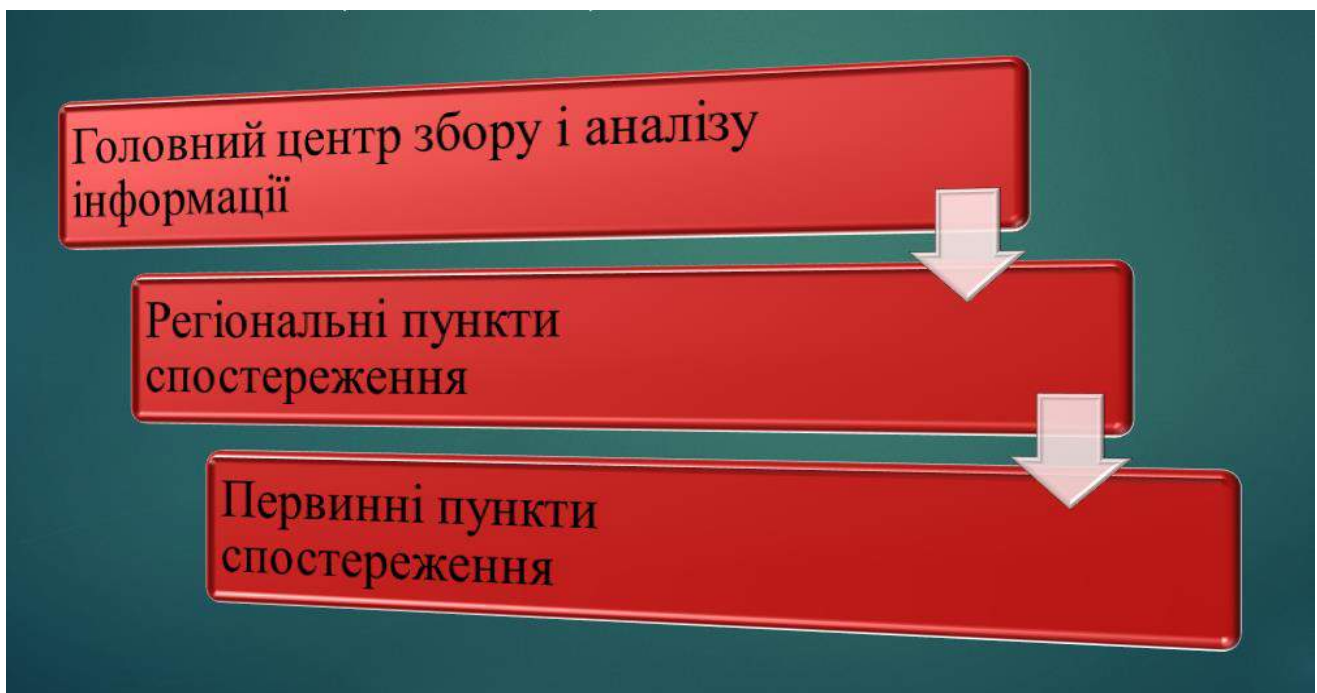

Рис. 15.13 – Потік інформації у ієрархічній системі загальнодержавної служби спостережень і контролю стану навколишнього середовища (ЗДССК)

Єдина державна система екологічного моніторингу повинна забезпечувати:

- ▶ координацію розробки і виконання програм спостережень за станом навколишнього середовища;
- ▶ регламентацію і контроль збору і обробки достовірних і порівнянних даних;
- ▶ зберігання інформації, ведення спеціальних банків даних та їх гармонізації (узгодження, телекомунікаційний зв'язок) з міжнародними еколого-інформаційними системами;
- ▶ діяльність з оцінки і прогнозу стану об'єктів навколишнього природного середовища, природних ресурсів, відгуків екосистем і здоров'я населення на антропогенний вплив;
- ▶ доступність інтегрованої екологічної інформації широкому колу споживачів.

Рис. 15.14 – Завдання державної системи екологічного моніторингу

Таблиця 15.2.

Суб'єкти екологічного моніторингу в Україні

Номер з/п	Назва	Функції
1.	Міністерство охорони навколишнього природного середовища	здійснює спостереження за станом атмосферного повітря, поверхневих, підземних і морських вод, водних об'єктів у межах природоохоронних територій, ґрунтів різного призначення, у тому числі на природоохоронних територіях, ландшафтів, за джерелами промислових викидів і скидів, радіаційної обстановки, стихійними та небезпечними природними явищами, зокрема геологічними процесами, повеннями, паводками, сніговими лавинами, селями. Воно проводить державне еколого-геологічне картування території України для оцінювання стану геологічного середовища та його змін під впливом господарської діяльності.

Продовження таблиці 15.2.

2.	Міністерство з надзвичайних ситуацій	здійснює спостереження на територіях, підпорядкованих Адміністрації зони відчуження і зони безумовного (обов'язкового) відселення, а також в інших зонах радіоактивного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС.
3.	Міністерство охорони здоров'я	проводить моніторингові дослідження у місцях проживання і відпочинку населення, зокрема на природних територіях курортів.
4.	Міністерство аграрної політики	веде спостереження за станом ґрунтів сільськогосподарського використання, сільськогосподарських рослин і тварин, а також продуктів з них, поверхневих вод сільськогосподарського призначення.
5.	Державний комітет лісового господарства	здійснює нагляд за станом ґрунтів земель лісового фонду, лісової рослинності, мисливської фауни тощо.
6.	Державний комітет з водного господарства	спостерігає за станом річок, водосховищ, каналів, зрошувальних систем і водойм у межах водогосподарських систем комплексного призначення, систем міжгалузевого та сільськогосподарського водопостачання, водойм у зонах впливу атомних електростанцій, поверхневих вод у прикордонних зонах і місцях їх інтенсивного виробничо-господарського використання, зрошуваних та осушуваних земель, підтопленням сільських населених пунктів, прибережних зон водосховищ.
7.	Державний комітет земельних ресурсів	проводить нагляд за станом ґрунтів і ландшафтів, ерозійними та іншими екзогенними процесами, просторовим забрудненням земель об'єктами промислового і сільськогосподарського виробництва, рослинного покриву земель, берегових ліній річок, морів, озер, водосховищ, лиманів, заток, гідротехнічних споруд.
8.	Державний комітет з питань житлово-комунального господарства	здійснює нагляд за якістю питної води, станом централізованих систем водопостачання, складом стічних вод міської каналізаційної мережі та очисних споруд, станом зелених насаджень у містах і селищах міського типу, підтопленням міст і селищ міського типу.
9.	Підприємства, установи й організації незалежно від їх підпорядкування і форм власності, діяльність яких призводить чи може призвести до погіршення стану довкілля	зобов'язані здійснювати екологічний контроль за виробничими процесами та станом промислових зон, збирати, зберігати та безоплатно надавати дані і/або узагальнену інформацію для її комплексного оброблення, з цією метою між суб'єктами системи моніторингу та постачальником інформації укладається угода, яка підлягає реєстрації в Міністерстві природи або його органах на місцях.

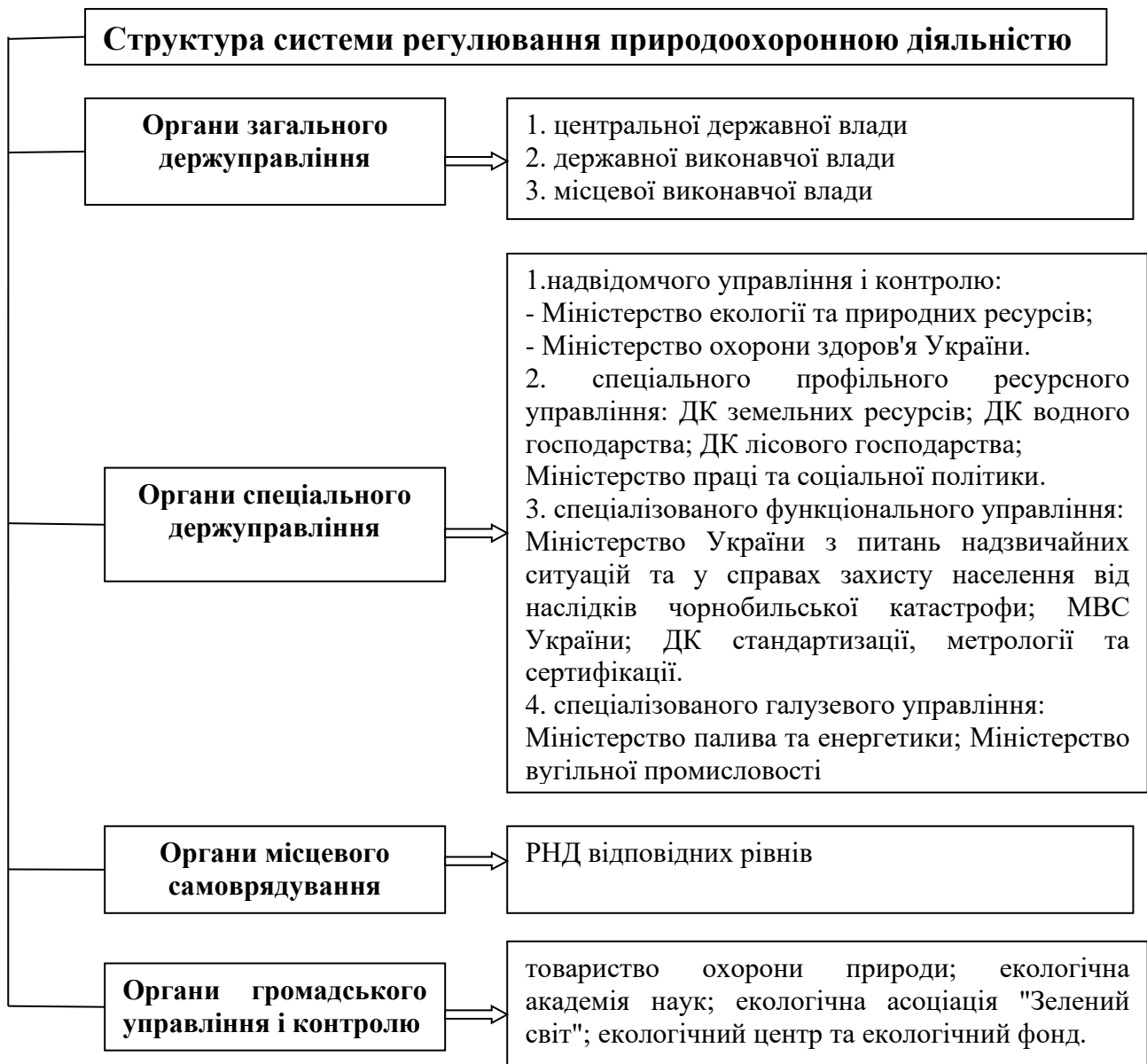

Рис. 15.15 – Структура системи регулювання природоохоронною діяльністю в Україні

Рис.15.16 – Засоби державного регулювання природоохоронної діяльності

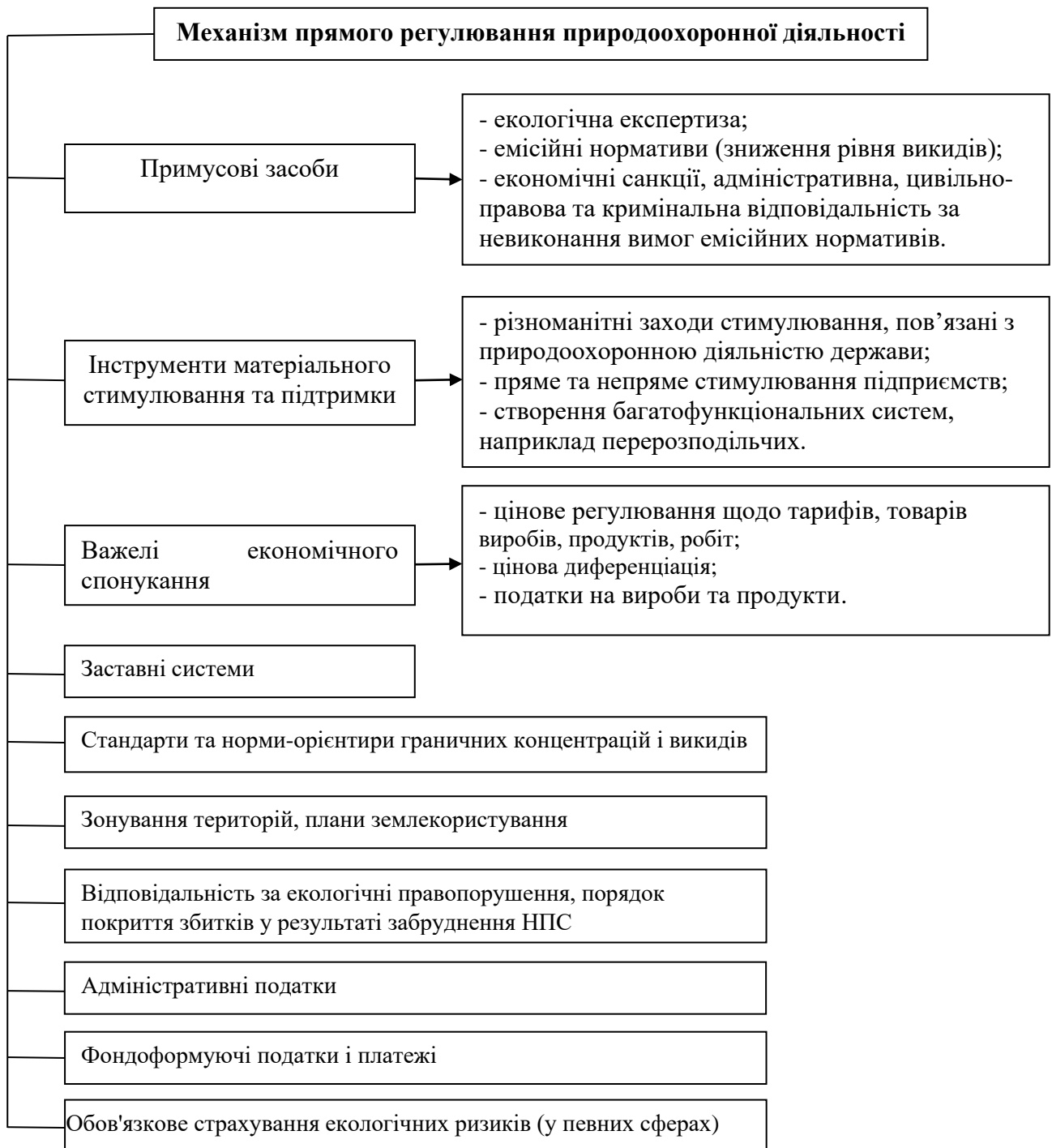

Рис.15.17 – Механізм прямого регулювання природоохоронної діяльності

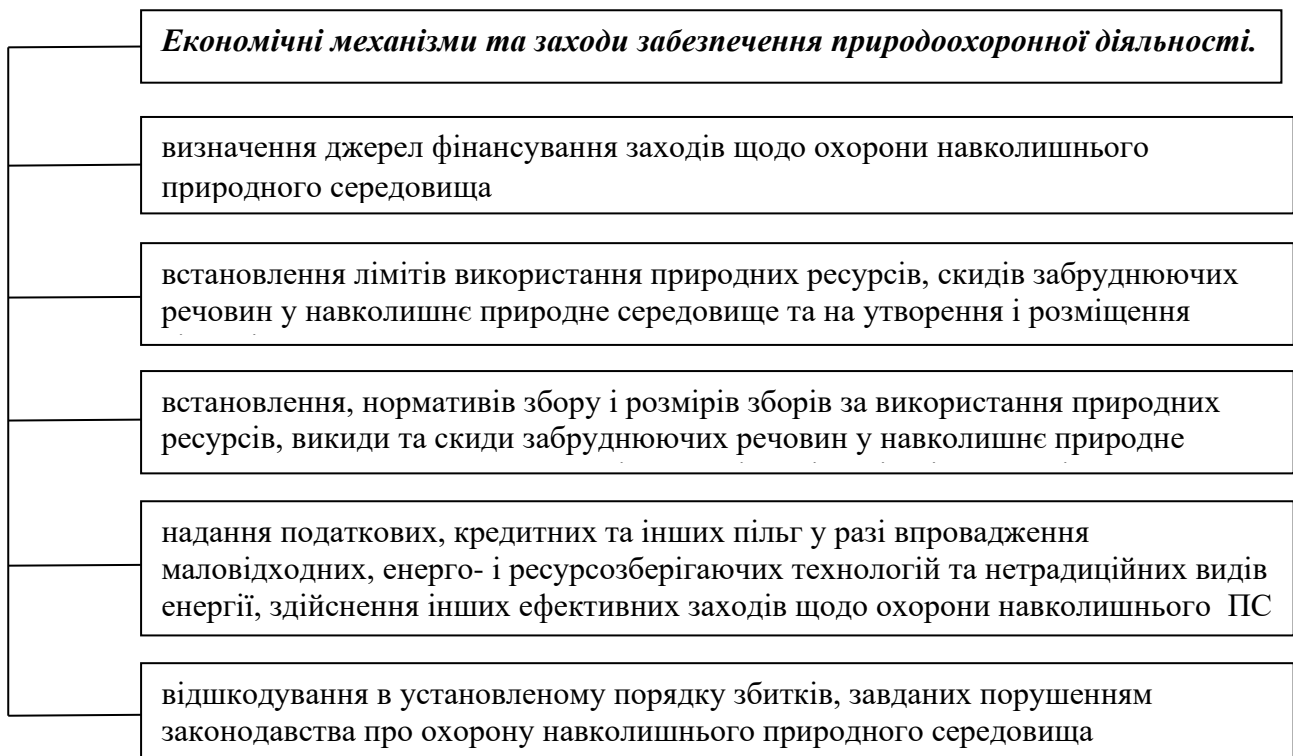

Рис.15.18 – Економічні механізми забезпечення природоохоронної діяльності.

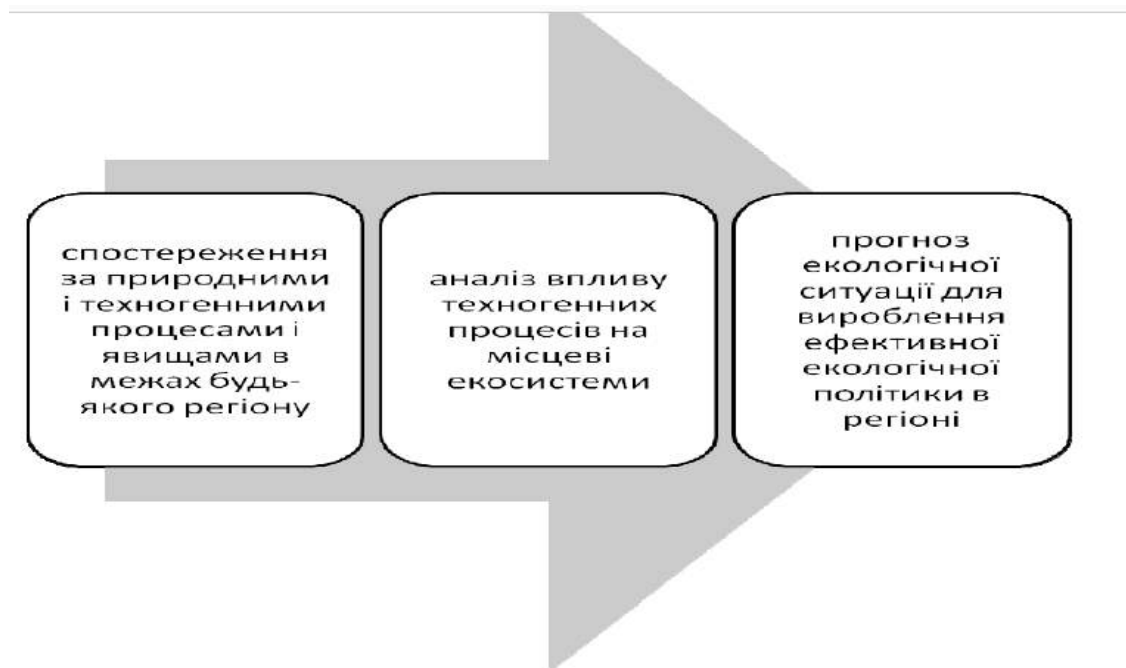

Рис. 15.19 – Завдання регіонального екологічного моніторингу

Рис. 15.20 – Об'єкти інформатизації в Державній системі екологічного моніторингу довкілля України

Станції регіонального екологічного моніторингу

Станції та пости спостережень за змінами метеорологічних умов (гідрометеорологічні, аерологічні й морські)
Станції та пости, на яких проводять комплексні спостереження за станом гідрогеологічних умов, водних ресурсів (гідрологічні, гідрогеологічні, стокові та водно-балансові)
Станції, на яких спостерігають за змінами стану окремих природних комплексів та їх компонентів, процесів, що в них відбуваються (озерні, болотні, на водосховищах, лісові, степові та ін.)
Комплексні географічні стаціонари, на яких проводиться вивчення природних комплексів, сучасних природно-географічних процесів (заповідники, природні національні парки, спеціально створені географічні стаціонари — Димерський у зоні змішаних лісів, Карпатський на схилах г. Говерли, Великоанадольський у степовій зоні та ін.)
Станції й полігони, на яких спостерігають за перебігом несприятливих для людей природних процесів (сейсмологічні, а також ті, на яких постійно спостерігають за розвитком зсувів, проходженням селевих потоків, сходами снігових лавин та ін.)
Станції, на яких досліджуються можливості протидії несприятливим фізико-географічним процесам (протиерозійні, агроеліоративні, лісомеліоративні, протисельові та протисніголавинні)
Науково-дослідні станції, де розробляють і впроваджують заходи раціонального господарювання (сільськогосподарські, лісові, агрометеорологічні, науково-дослідні садівництва, виноградарства, луківництва тощо)
Своєрідними станціями біологічного моніторингу є ботанічні сади, дендрологічні та зоологічні парки

Рис. 15.21 – Склад функціональних елементів регіонального моніторингу.

Рис. 15.22 – Систематизований звіт даних про територію та майновий комплекс, створений на основі електронної карти України.

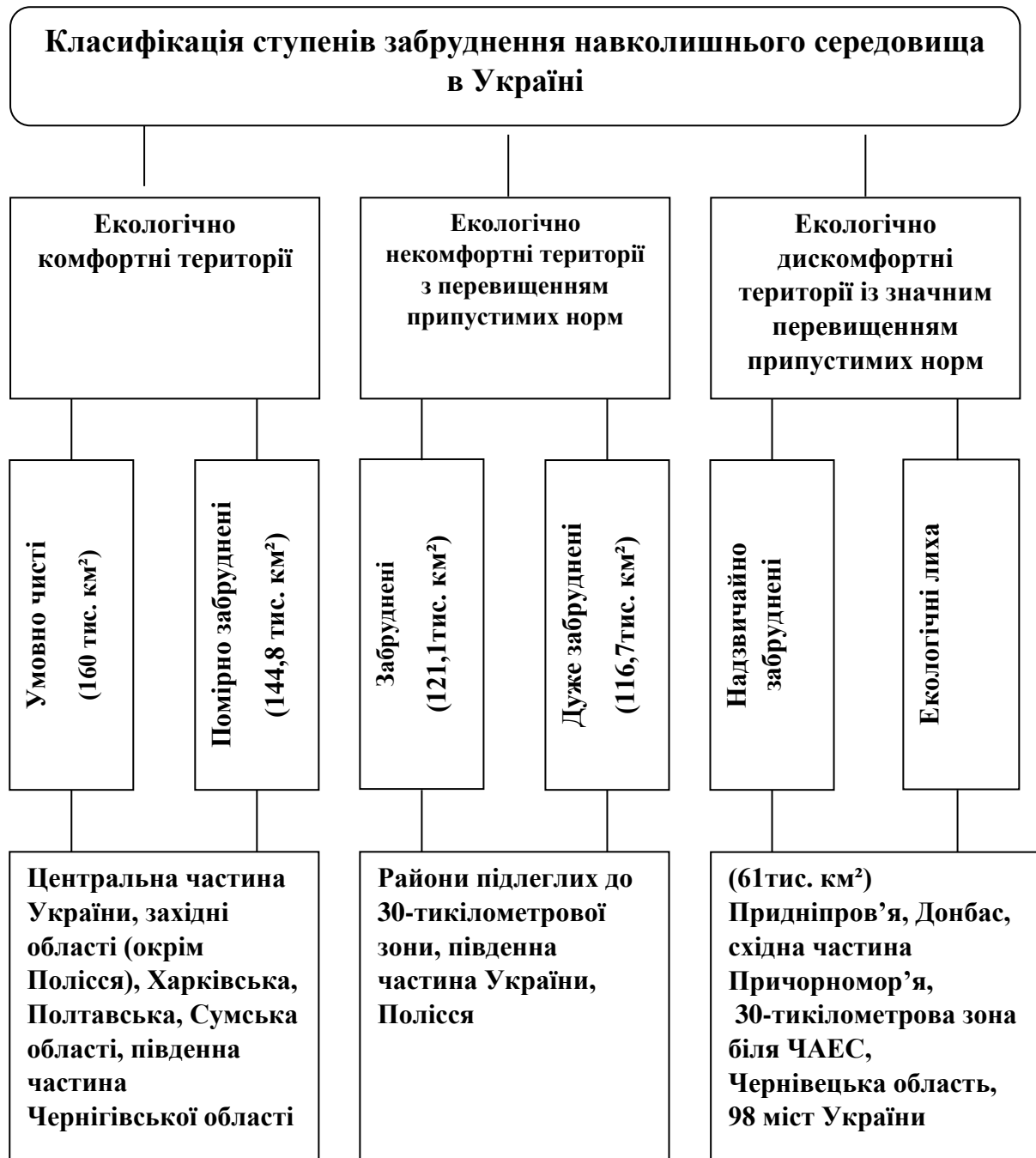

Рис. 15.23 – Ступінь забруднення навколишнього середовища за регіональним аспектом

Тема 16. СВІТОВИЙ ДОСВІД І МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

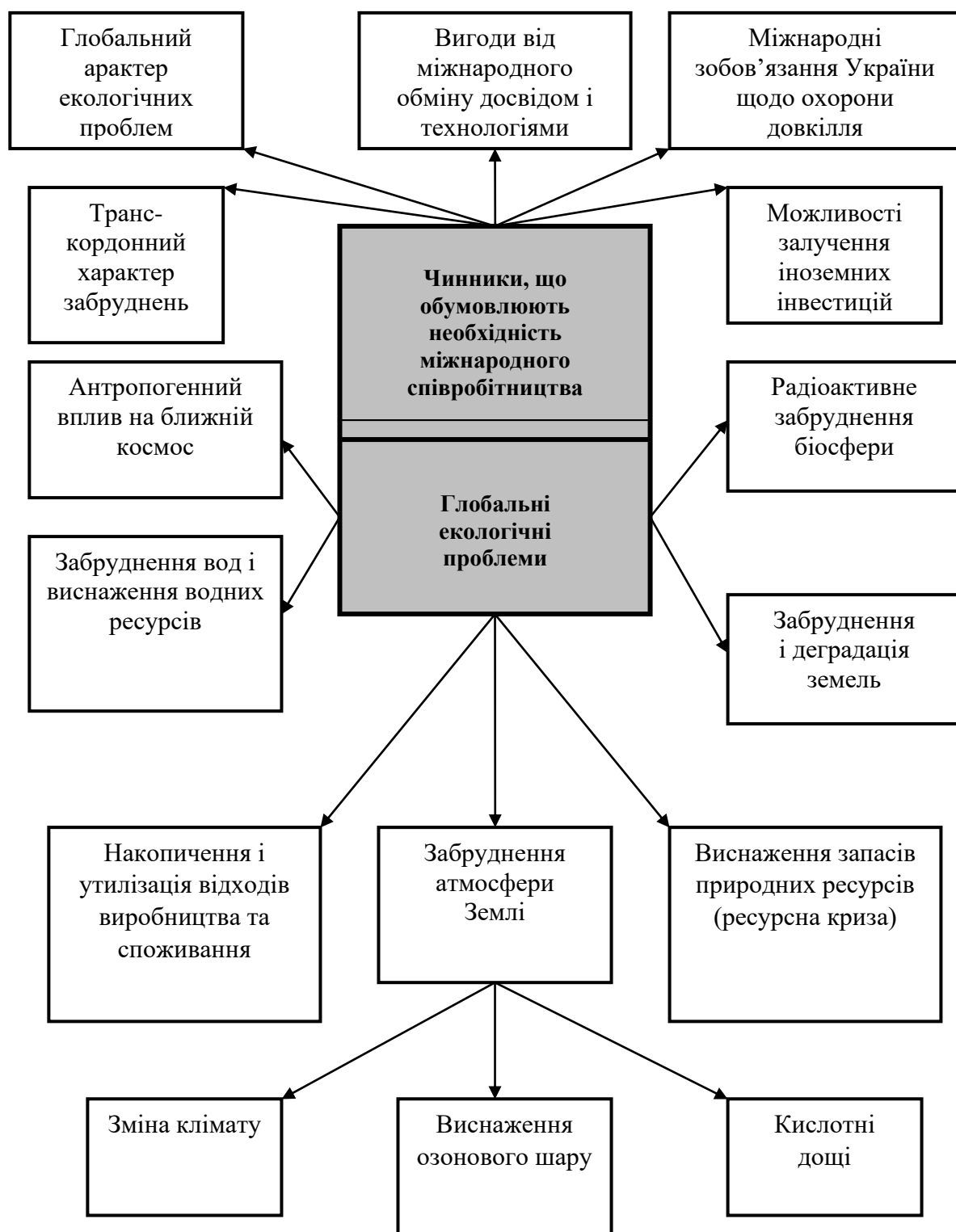

Рис.16.1 – Глобальні екологічні проблеми та необхідність міжнародного співробітництва у їх розв'язанні

Співставлення сучасної біосфери та техносфери

Показники, що порівнюються	Біосфера	Техносфера
Сфероутворювальне число біологічних видів	10^7	1
Кількість контролюючих видів	усі 10^7	10^4
Маса сфери, Гт*	$2,5 \cdot 10^4$	10^4
Річна нетто продукція, Гт	550	1,5
Річна витрата органічної речовини, Гт	170	24
Річна витрата енергії, ЕДж**	8200	450
Річна витрата води, км ³	$3 \cdot 10^4$	$5 \cdot 10^3$
Степінь замкнутості круговороту речовин, %	99,9	10
Запас генетичної інформації, біт	10^{15}	$7 \cdot 10^9$
Запас сигнальної інформації, біт	-	$8 \cdot 10^9$
Швидкість переробки інформації, біт/с	10^{36}	10^{16}
Інформаційна швидкість еволюції, біт/с	0,1	10^7

*Гт – гігатона, 10^9 т,

**ЕДж – ексаджоуль = 10^{18} Дж

**Взаємозв'язок зростання техносфери та втрат біосфери у
XX столітті**

Показник	Початок століття	Кінець століття
Валовий світовий продукт, млрд. дол./рік	60	30000
Енергетична потужність техносфери, ТВт	1	14
Численність населення, млрд. чол.	1,6	6,1
Видобуток усіх видів копалин, га/рік	0,6	125
Уживання прісної води, км ³ /рік	360	5000
Уживання первісної продукції біоти, %	1	12
Площа лісів, млн км ²	46,5	38,7
Площа вторинних пустель, млн км ²	28	140
Площа деградованих земель, млн га	36	1900
Скорочення кількості видів, %	(0)	20
Площа суші, занятої техносферою, млн км ²	13	38
Ризик техногенних уражень людини, %	0,5	2,5

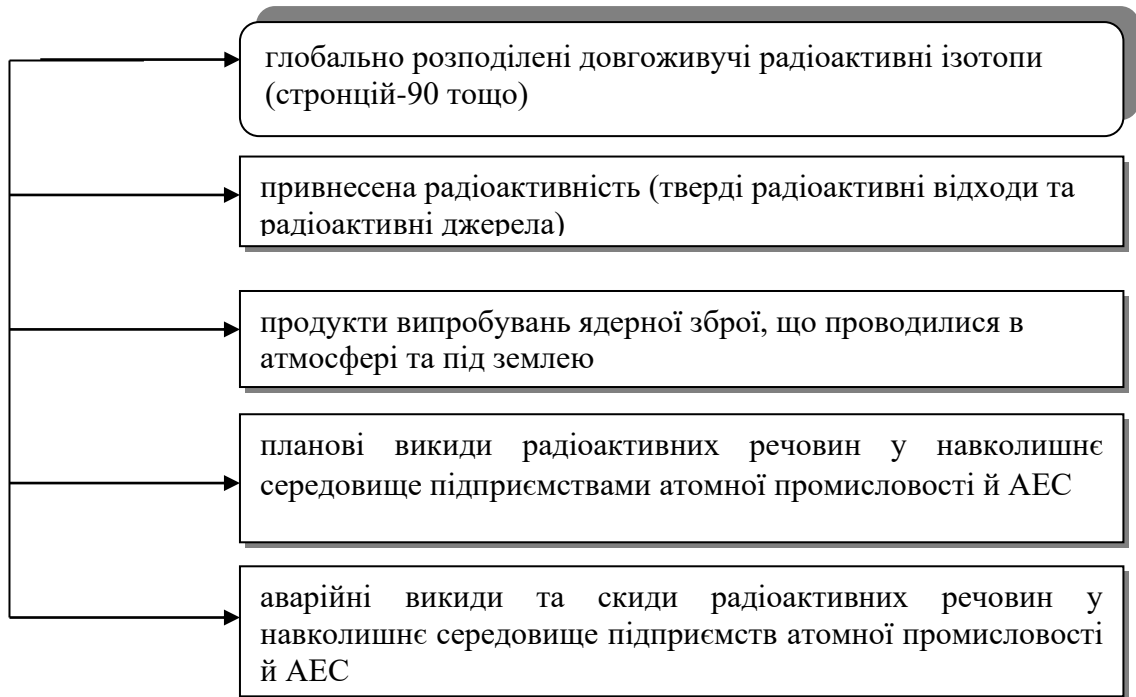

Рис. 16.2 – Сучасні джерела радіоактивного забруднення природних середовищ

Рис. 16.3 – Структура міжнародних екологічних організацій

Таблиця 16.3.

Діяльність Програми розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН)

Створення	Створена на підставі резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 22 листопада 1965 р.
Співробітництво з Україною	Угоду між урядом України і ПРООН було підписано 18 червня 1993 р.
Умови співробітництва	Допомога ПРООН надається тільки урядам або через їхнє посередництво.
Мета діяльності	Надання технічного сприяння країнам з перехідною економікою та країнам, що розвиваються
Фінансові ресурси	Близько 1 млрд. дол. США на рік.
Напрями діяльності	Енергозбереження та енергоощадні технології, водопостачання, охорона здоров'я, охорона навколишнього середовища, екологічне право.

Таблиця 16.4

**Діяльність Міжнародного союзу охорони природи
і природних ресурсів (МСОП)**

Створення	Створений в 1948 р. у Франції.
Мета діяльності	Сприяння співпраці між урядами, національними та міжнародними організаціями, а також між окремими особами, які займаються питаннями охорони природи і збереження природних ресурсів шляхом проведення відповідних національних та міжнародних заходів.
Участь у МСОП	Членами МСОП є 78 країн, 112 урядових та 735 неурядових організацій (в тому числі й українських), а також велика кількість вчених з 181 країни.
Основний уставний вид діяльності	Допомога співтовариствам будь-якого виду у справі збереження біорізноманіття і впровадження екологічно чистих та сталих методів використання природних ресурсів.
Напрями діяльності	Вживання видів; території під охороною; природоохоронне законодавство; освіта та комунікації; екологічна, економічна та соціальна політика; менеджмент екосистем.

**Імплементация Україною базових міжнародних нормативно-правових
актів в сфері охорони навколишнього природного середовища**

Глобальні екологічні проблеми	Міжнародні нормативно-правові акти	Імплементация Україною
Зміна клімату	<p>Рамкова Конвенція ООН про зміну клімату. Підписали у червні 1992 р. на Конференції ООН з навколишнього середовища в Ріо-де-Жанейро (Бразилія) 155 держав, серед яких і Україна. Набула чинності 21 березня 1994 р. через 90 днів після отримання офіційного повідомлення від 50-ї держави, що ратифікувала Конвенцію. На сьогодні Конвенцію ратифікували 194 країни, серед яких одна організація регіональної економічної інтеграції – Європейський Союз.</p>	<p>Верховна Рада України ратифікувала Рамкову Конвенцію ООН про зміну клімату 29 жовтня 1996 р. і згідно з процедурами ООН Україна є її Стороною з 11 серпня 1997 р.</p>
Зміна клімату	<p>Кіотський протокол. Узгоджено та затверджено на третій сесії Конференції Сторін Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату (грудень 1997 р., м. Кіото, Японія). Містить кількісні зобов'язання з обмеження та скорочення викидів парникових газів. Набув юридичної чинності на початку 2005 р. і припинив свою дію 31 грудня 2012р. За підсумками переговорів, що завершилися 8 грудня 2012 р. в столиці Катару Досі, дію Кіотського протоколу продовжено до 2020 р. Серед тих, що схвалили нову угоду виявилися 38 країн, в тому числі всі країни-члени ЄС, а також Австралія, Казахстан, Україна, Білорусія, Норвегія, Швейцарія, Ісландія, Ліхтенштейн і Монако.</p>	<p>Україна підписала Кіотський протокол до Рамкової Конвенції ООН про зміну клімату 15 березня 1999 р. і ратифікувала його 4 лютого 2004 р.</p>

Продовження таблиці 16.5.

Глобальні екологічні проблеми	Міжнародні нормативно-правові акти	Імплементация Україною
Збереження озонового шару	Віденська конвенція про охорону озонового шару. Підписано у Відні у 1985 р., набула чинності 22 вересня 1988 р. Зобов'язує держави-учасниці проводити систематичні спостереження за хімічними та фізичними процесами, що можуть впливати на озоновий шар, за впливом змін стану озонового шару на здоров'я людини.	Українська РСР в 1985 р. підписала, а 20 травня 1986 р. ратифікувала.
Збереження озонового шару	Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар. Підписано у 1987 р. у Монреалі. Договір набув чинності 1 січня 1989 р. У подальшому (в 1989-1999 рр.) було проведено ще вісім зустрічей, на яких приймалися доповнення до договору. На цей час до Монреальського протоколу приєдналося 176 держав.	Українська РСР підписала 18 лютого 1988 р., приєдналася 13 вересня 1988 р. Починаючи з 1 січня 1994 р., Україна не виконувала вимог Монреальського протоколу з причини економічних труднощів. У 1995 р. Україна звернулася до Сторін Протоколу з проханням розглянути стан виконання Монреальського протоколу в країні. VII Зустріч Сторін Монреальського протоколу ухвалила спеціальне рішення щодо України, в якому визначено не вживати міжнародні санкції до України при умові виконання певних вимог. Україна ці вимоги виконала.

Продовження таблиці 16.5.

Глобальні екологічні проблеми	Міжнародні нормативно-правові акти	Імплементация Україною
<p>Захист навколишнього середовища</p>	<p>Стокгольмська конвенція про стійкі органічні забруднювачі (СОЗ). Підписано у травні 2001 р. в Стокгольмі на Дипломатичній конференції представниками 127 країн світу, в тому числі Україною. Метою угоди є охорона здоров'я людини та захист навколишнього середовища від СОЗ, скорочення використання, подальшої ліквідації та запобігання утворенню дванадцяти особливо токсичних забруднювачів. Набрала чинності 17 травня 2004р.</p>	<p>18 квітня 2007 р. Верховна Рада України ратифікувала, 24 грудня 2007 р. даний документ набрав чинності. Дає змогу Україні долучитися до механізму технічної допомоги.</p>
<p>Захист навколишнього середовища</p>	<p>Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості у процесі ухвалення рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються навколишнього середовища (Оргуська конвенція). Підписано Четвертою Конференцією міністрів охорони довкілля «Довкілля для Європи» (м. Оргус, Данія, 1998 р.). Конвенція сприяє переходу на демократичні принципи побудови громадянського суспільства, формуванню екологічної свідомості населення; вихованню небайдужих до проблем навколишнього середовища членів суспільства, які усвідомлюють свої права в екологічній сфері і починають розуміти взаємозалежність власного здоров'я і стану навколишнього середовища, піклуються про збереження довкілля для себе і наступних поколінь.</p>	<p>Україна приєдналась у 1999р. (ратифіковано Законом України №832-XIV від 6 липня 1999 р.).</p>

Заходи підвищення результативності участі регіонів України у міжнародному співробітництві в сфері охорони навколишнього природного середовища

Номер з/п	Опис заходу
1.	Розробити реальний механізм фінансового забезпечення виконання положень угод, контрактів та інших відповідних документів щодо участі України у вирішенні глобальних екологічних проблем, а також контроль за використанням коштів.
2.	Забезпечити науковий супровід визначення пріоритетних питань двостороннього та багатостороннього співробітництва, реалізації досягнутих домовленостей, їх фінансового забезпечення.
3.	Інтегрувати екологічну проблематику в розвиток ключових секторів економіки.
4.	Поліпшити інформаційну підтримку для забезпечення ефективного екологічного фінансування, підвищення прозорості та доступності.
5.	Розробити якісні й реалістичні програми та пов'язані з ними фінансові плани, застосувати міжнародні стандарти фінансування, запровадити систему аналізу економічної доцільності для всіх екологічних проектів і програм.
6.	Підвищити дохідність існуючих і нових екологічних податків, удосконалити систему екологічних фондів (використання ресурсів там, де їх збирають, зменшення кількості фондів, посилення боротьби з корупцією).
7.	Посилити дієвість застосування нових ринкових механізмів (наприклад, торгівлі квотами всередині країни та між країнами).
8.	Залучати комерційні та зарубіжні джерела до фінансування екологічних інвестицій.
9.	Використовувати можливості заліку екологічних витрат у рахунок погашення боргів.
10.	Підсилити роль природоохоронних неурядових організацій у процесі виконання міжнародних домовленостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адміністративний устрій України. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Адміністративний_устрій_України
2. В.М. Ільченко, Ю.О. Гулейко. Аналіз застосування індексів та індикаторів сталого розвитку. Економіка і регіон. – ПолтНТУ, 2012. № 6 (37). С. 30-34.
3. Данронг Б. Демографические изменения в системе высшего образования в Азии. / Экономика образования. 2008. № 1 (44). С. 88–91.
4. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua
5. Закон України «Про Стратегію сталого розвитку України до 2030 року». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6YF00A.html
6. Індекс цін на сільськогосподарську продукцію. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/index/agroprice/>
7. Кулініч О.А., Лобановська Л.М., Козуб В.О. Регіональна економіка: навчальний посібник. – Х.: ХДУХТ, 2010. 307с.
8. Латишева О.В. Аналіз рівня сталого розвитку України у глобальному вимірі. Управління економікою: теорія та практика: Зб. наук. пр. – К.: ІЕП НАНУ, 2016. С. 221–233.
9. Липов В. Міжнародна економіка: світова економіка та міжнародні економічні відносини : Модуль 2. Міжнародні ринки та форми міжнародної економічної взаємодії : навчально-практичний посібник /В. Липов. – К. : Професіонал, 2008. 368 с.
10. Міграція в Україні: факти і цифри 2016. Міжнародна організація з міграції (МОМ). Представництво в Україні. 2016. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf. (дата публікації: 27.12.2017).
11. Моніторинг соціально-економічного розвитку регіонів за 2018 рік. Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального

господарства України. Департамент з питань регіонального розвитку. URL: <https://admin.uteka.ua/uploads/2019/05/29/5cee31d1e5c86.pdf>

12. Регіональна економіка: економіко-правовий аспект : підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки, О. В. Носової. – Харків : ХНУВС, 2015. 550 с.

13. Рівень безробіття в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/>

14. Семенов В.Ф. Регіональна економіка: Навчальний посібник. – Київ, МП «Леся», 2008. 595с.

15. Статистика «Чисельність наявного населення України». URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2016/zb/06_1/zb_chnnu2016xl.zip

16. Україна в цифрах. 2018. Статистичний збірник. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/kat_u/2019/zb/07/Ukr_cifra_2018_u.pdf

17. Україна у глобальних рейтингах 2017-2018. URL: <https://www.uifuture.org/post/ukraine-u-globalnih-rejtingah-2017-2018/>

18. Ушакова Н. Г., Кулініч О. А., Зарецька Н. М. Економічна теорія: навч. посібник. Частина II. – Х.: ХДУХТ, 2018. 200 с.

19. Федоренко Н. М., Сокол Н. А. Макроекономіка: навч. посібник у структурно-логічних схемах. – Х. : Монограф, 2018. 114 с.

20. Хаустова В. Є., Решетняк О. І. Аналіз законодавства з державної підтримки розвитку науки та науково-технічної діяльності в Україні / Бізнесінформ, 2019р. № 6. С. 120–131

21. Чигирь Л. В Украине стали больше умирать, чем рождаются: статистика по областям. URL: <https://kiev.informator.ua/2018/11/21/v-ukraine-stali-bolshe-umirat-chem-rozhdatsya-statistika-po-oblastyam/>

Навчальне видання

УШАКОВА Наталія Григорівна
НОСОВА Ольга Валентинівна
НОСОВА Тетяна Юріївна
та ін.

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

Навчальний посібник
у структурно-логічних схемах та таблицях

Відповідальна за випуск зав. кафедри економічної теорії та права Н. Г. Ушакова

Видано в авторській редакції

План 2019 р., поз. 93

Підп. до друку 12. 11. 2019 р. Формат 60x84 1/16. Папір офсет.
Ум. друк. арк. 14,5. Тираж 30 прим.

Видавництво МОНОГРАФ
ФОП Іванченко І.С.

пр. Тракторобудівників, 89-а/62, м. Харків, 61135.
Тел. +38-057-756-09-25, +38-050-40-243-50.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготівників та розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 4388 від 15. 08. 2012 р.

www.monograf.com.ua
